

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞERH-İ DİVAN-I SÂİB-İ TEBRİZİ'DEN
ELİF HARFLİ GAZELLER

Şârih: Ebû Bekir Nusret

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

101932

Hazırlayan
Osman ÜNLÜ

101932

Danışman
Doç. Dr. Mahmut KAPLAN

Manisa, 2001

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı: Ünlü

Adı: Osman

Tezin Türkçe Adı: Şerh-i Divân-ı Sâib-i Tebrizî'den Elif Harfli Gazeller

Tezin Yabancı Adı: The Ghazels with Elif letter from
Sherh Diwan Sâib-i Tebrizî

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Celal Bayar Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yılı: 2001

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü: Yüksek Lisans

2- Doktora

3- Tıpta Uzm.

4- Sanatta Yeterlilik

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: IV + 331

Referans Sayısı:

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Doç. Dr.

Adı: Mahmut

Soyadı: Kaplan

Ünvanı:

Adı:

Soyadı:

Türkçe Anahtar Kelimeler

1- Şerh

2- Sâib-i Tebrizî

3- Ebu Bekir Nusret

4-

5-

İngilizce Anahtar Kelimeler

1- Sherh

2- Sâib-i Tebrizî

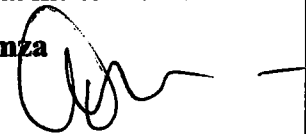
3- Ebu Bekir Nusret

4-

5-

Tarih: 09-08-2001

İmza

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümün fotokopisi alınabilir.

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

Tarih : 09- 08- 2001

İmza:

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ Şerh-i Divan-ı Sâib-i Tebrizî'den Elif Harfli Gazeller” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09-08-2001

Osman ÜNLÜ

ÖZET

Sâib-i Tebrizî, İran Edebiyatının en önemli şâirlerindendir. Türk Edebiyatı ise tarih boyunca İran Edebiyatının sürekli olarak etkisi altında kalmıştır. Türk şâirlerini etkileyen İranlı şâirler arasında Hâfız, Sâ'dî ve Örfî'nin yanında Sâib-i Tebrizî'yi de saymak gerekir. O kadar ki Sâib-i Tebrizî'nin şiirleri yüzyıllar boyunca bir ders kitabı gibi Osmanlı medreselerinde okutulmuştur.

Şerhler, bir eseri daha iyi anlaşılır bir hale getirmek amacıyla yazılmış olan eserlerdir. Hemen her konuda şerh yazılmıştır. Bu şerhler arasında edebî şerhlerin önemi büyüktür.

Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerine yazılan şerhlerin ilki ve en önemlisi, Ebu Bekir Nusret'in yaptığı şerhtir. Ebu Bekir Nusret'in üç cilt halinde yazdığı bu eser üzerine şimdiye kadar bir çalışma yapılmamıştır.

Bu tezde, Ebu Bekir Nusret'in Sâib-i Tebrizî divânının elif harfinde bulunan gazellerden 167'sinin şerhini yaptığı eserinin transkripsiyonu ve incelemesi yapılmıştır. Burada, Sâib-i Tebrizî'nin ve Ebu Bekir Nusret'in hayatlarıyla beraber Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerini şerh eden diğer şâirler ile şerh hakkında genel bir bilgi de verilmiştir.

ABSTRAC

Sâib-i Tebrizî is the most important poetry. Turkish literature has been effected for years continuously by Persian literature. There are some poetries who influence Turkish poetries such as Hâfiz, Sâ'di, Orfî...etc. Furthermore Sâib-i Tebrizî's poems have been studied during centuries as a lesson book in Ottoman's medresse.

Sherh that is a type of written work is used to give information about any subject in detail. Sherh has been written on almost each subject . Among these sherhs, literary sherhs is very useful and valuable.

Sherh that was composed by Ebu Bekir Nusret is the first and important one that was written for Sâib-i Tebrizî poems. There hasn't been any research up to now about that sherh written out as three volumes by Ebu Bekir Nusret.

In this study, 167 ghazels that have been studied and examined belong to Ebu Bekir Nusret's Sâib-i Tebrizî diwan that is in "elif" letter. In this paper, it has already given about general information about Sâib-i Tebrizî and Ebu Bekir Nusret life with other sharihs and their sherhs.

TUTANAK

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../2001 tarih ve .../... sayılı toplantısında oluşturulan Jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin 8.maddesine göre ..... Anabilim Dalı .....Programı Yüksek Lisans öğrencisi ..... 'un ..... konulu tezi incelenmiş ve aday ...../.../200.. tarihinde saat .....00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim Dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..... olduğuna oy ..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda tek başına bir araştırma sahası olmakla beraber şerhleri, yeni keşfedilen büyük bir hazineye benzetebiliriz. Zira şimdiye kadar yapılan çalışmalar ve araştırmaların çoğu metin neşri veya metin tahlili şeklindedir.

Edebî bir eserin öncelikle tam ve aslına en uygun neşrinin yapılması zorunlu bir iştir. Uzun yıllardan beri gerek divânlar gerekse diğer edebî eserlerin edisyon kritikli neşirleri yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Bunların yanında Ali Nihad Tarlan'ın "Şeyhî Divânı'nı Tedkik" ve sonra Mehmet Çavuşoğlu'nun "Necâti Bey Divânı'nın Tahlili" adlı eserleriyle ilk örneklerini gördüğümüz "metin tahlilleri" yaygınlık kazandı. Bu sayede divân şiirini anlama imkanı doğdu. Fakat geçmişte yazılan bir eserin günümüz anlayışı ve bakış açısıyla değerlendirilmesi ne kadar sağlıklı bir düşünce olabilir?

Bir şiirin yazıldığı dönemde nasıl bir neşve ve zevkle okunduğunu anlamak ve şâirin hayâl dünyasının yanı sıra diğer insanların bakış açısını görmek bakımından şerhlerin önemi büyüktür. Yakın zamana kadar eskiden yazılmış şerhler üzerinde ciddiyetle durulduğu pek söylenemez. Ege Üniversitesi'nde Prof.Dr. Tunca Kortantamer'in gayretleri ve çalışmaları eski şerh geleneğinin öneminin bilinmesi ve üzerinde ciddiyetle durulmasında büyük pay sahibi oldu. Bundan dolayı edebiyat araştırmalarında eksikliğine inandığımız şerh konusuna eğilmeye Hocam Doç.Dr. Mahmut Kaplan'la birlikte karar verdik.

Manisa İl Halk Kütüphanesi yazma eserler katalogunu incelerken 2693 numarada bir Divân-ı Sâib-i Tebrizî şerhine rastladık. Sâib-i Tebrizî şerhleriyle ilgili herhangi bir araştırmanında olmayışıyla bu eseri tez konusu olarak seçtik.

Eseri incelediğimizde şârih Ebu Bekir Nusret'in Sâib-i Tebrizî'nin sadece "elif" kafiyesindeki gazellerini şerh ettiğini gördük. Diğer kataloglardan edindiğimiz bilgilerde Nusret'in Sâib-i Tebrizî'nin "te" harfli gazellerine ve her harfinden bir iki gazelini şerh ettiği birer eserine daha rastladık.

Ebu Bekir Nusret'in Sâib-i Tebrizî'nin "elif" harfindeki gazellerini şerh ettiği eserin üç nüshasına ulaşabildik. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin kapalı olması sebebiyle burada bulunan nüshalara ulaşamadık.

Metnin hacminin büyüklüğü ve bir şerh metni oluşu sebebiyle oldukça sıkıntı yaşadık. Sınırlı bir zamanda yapılan ve oldukça hacimli olan bu tezin elbette eksiklikleri olacaktır. Yine de elimizden geldiği kadarıyla bu eksiklikleri düzeltmeye gayret ettik.

Bu tezimde bana hiçbir zaman desteğini esirgemeyen danışmanım sayın Hocam Doç.Dr. Mahmut Kaplan ve Ebu Bekir Nusret hakkında fikirlerinden istifâde ettiğim Doç.Dr. Âdem Ceyhan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Biyokimya Anabilim Dalı başkanı Doç.Dr. Bekir Sami Uyanık başta olmak üzere Uz. Dr. Ahmet Var ve tüm Biyokimya Hormon Laboratuvarı çalışanlarına da tez süresi içinde bana karşı gösterdikleri anlayış ve kolaylık sebebiyle şükranlarımı sunarım.

Osman Ünlü

Manisa, 2001

İÇİNDEKİLER

Önsöz	I
İçindekiler	III
Kısaltmalar	IV
Giriş	1
<i>Türk Edebiyatında Şerh</i>	1
<i>I. Bölüm</i>	5
a) <i>Ebu Bekir Nusret'in Hayatı</i>	5
b) <i>Eserleri</i>	5
c) <i>Edebî Kişiliği</i>	6
<i>II. Bölüm</i>	8
a) <i>Sâib-i Tebrizî'nin Hayatı</i>	8
b) <i>Eserleri</i>	10
c) <i>Sâib-i Tebrizî'nin Türkçe Şiirleri</i>	11
d) <i>Edebî Kişiliği</i>	12
e) <i>Sâib-i Tebrizî'nin Türk Edebiyatındaki Etkileri</i>	13
<i>III. Bölüm</i>	15
a. <i>Sâib-i Tebrizî'nin Şiirlerini Şerh Eden Diğer Şârihler</i>	15
b. <i>Şerh-i Divân-ı Sâib-i Tebrizî (İnceleme)</i>	18
<i>Bibliyografya</i>	22
<i>Metin Teşkilinde İzlenen Yol</i>	24
<i>Transkripsiyon İşaretleri</i>	26
<i>Metin</i>	27

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
C.	: Cilt.
İA	: İslam Ansiklopedisi.
Ktb.	: Kütüphane.
s.	: Sayfa.
S.	: Sayı.
Üniv.	: Üniversite.
y.	: Yaprak.
No:	: Numara

Türk Edebiyatında Şerh:

Eski Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı tarihi içinde bin yıllık bir zaman dilimine sahiptir. Bu sebepten dolayı Eski Türk Edebiyatı ürünlerinin incelenip değerlendirilmesi büyük bir önem ve mecburiyet teşkil etmektedir. Fakat Divân Edebiyatı tür ve mahsûlleri üzerinde şimdiye kadar yapılan inceleme ve değerlendirmeler mevcut edebî ürünlere göre henüz yetersizdir.

Eski Türk Edebiyatı üzerinde yapılan çalışmalar yakın bir zamana kadar “metin neşri”, “metin tahlili” ve “edebiyat tarihi” çalışmaları olarak üç grupta yapılmaktaydı. Fakat edebiyatımız içinde müstakil bir şerh edebiyatı oluşturacak kadar büyük bir yekûn ve çeşit arz eden şerhler yıllarca neredeyse görmezlikten gelinmiştir. Şerhlerin değeri ancak yakın zamanlarda bazı bilim adamlarınca fark edilmiş ve dikkatler bu konuya çekilmek istenmiştir. Bu konuda Prof. Dr. Tunca Kortantamer’in çalışmaları dikkate değerdir.. Kortantamer, gerek çalışmaları gerekse yaptırdığı yüksek lisans ve doktora tezleriyle bu konuya ne kadar önem verdiğini de göstermiştir¹.

Şerhlere, Türk Edebiyatı Tarihinin yazılmamış kısmı olarak da bakabiliriz. Âmil Çelebioğlu’nun da dediği gibi “eski şerhlerle ileri sürülen fikirlerin, yorumların isabeti, metodu, haklı veya haksız ne kadar münakaşa ve tenkit edilirse edilsin onlar, günümüzde kaybolan veya değişen kültür dünyamız ve kültür tarihimiz hatta tefekkür tarihimiz açısından değerlendirilmemiş en zengin ve ansiklopedik kaynaklarımızdan olmakla ayrı bir ehemniyeti hâizdir.”²

Şerhin sözlük anlamına gelince; şerh, Arapça bir kelime olup "açma, yarma, genişleme, açıklama ve izâh etme" manâlarına gelir. Tâbir olarak şerhin tarifi ise şöyle yapılabilir: "Bir kitabın ibâresini yine o lisanında veya bir lisan-ı âherde tafsîl ve izâh ederek müşkilâtını açma." Ahmet Vefik Paşa, şerhi Lehce-i Osmanî’de şu şekilde tarif etmiştir: “özü açıp teşrîh, tefsîr, tavzîh etme, te’lifât, müşkilâtını hal ve tefsîr etme,

¹Yasemin Morkoç, “Sûdi-i Bosnavî’nin Şerh-i Divân-ı Hafız’ı”, İzmir, 1994 (Yüksek Lisans Tezi) Şengül Toprak, “Neşâti’nin Şerh-i Kasâid-i Örfî’si”, İzmir, 1998 (Yüksek Lisans Tezi).

Ayrıca Mustafa Erdoğan, Ömür Ceylan, Necla Pekolcay ve Emine Sevim’in şerh üzerindeki araştırma ve çalışmalarının olduğunu da belirtmekte fayda vardır.

² Âmil Çelebioğlu: “Yûnus’un Şiirleriyle İlgili Şerhler” Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul, 1998. s. 547.

dilim dilim yarar gibi bir metni telvîh etmek, şürûh.³” Tunca Kortantamer ise şerhi “bir metnin daha iyi anlaşılın diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması⁴” olarak tarif eder.

Eski Türk Edebiyatı incelemeleri yapılırken çoğu zaman “metin şerhi,” “metin tahlili,” “metin tenkidi” terimleri birlikte kullanılmaktadır. Fakat bu kelimelerin her birisinin başka bir kavramın karşılığı olarak kullanılması gerekir. Bu konuda bir çalışma yapan Mine Mengi, “metin incelemesine ilişkin kavramların hâlâ tam olarak ne anlama geldikleri, metin incelemesi içindeki yerleri, farklı, benzer ve aynı olan yanlarının net olarak açıklık kazanmadığını” ve bunun sebebinin de “metin incelemesine ilişkin temel kavramlar üzerinde henüz gerekli çalışmaların yapılamamış olmasından” kaynaklandığını söyler⁵.

Şerhlerde genellikle önce metin verilir. Sonra kelimeler ve kavramlar çok zaman dil bilgisi ağırlıklı olarak şerhine göre, uzun veya kısa bir şekilde açıklanır. Onlarda saklı olan anlam dünyası ortaya çıkarılmaya çalışılır. Daha önce bu konuda ileri sürülmüş fikirler varsa , onlar zikredilir, tercihlerde bulunulur. Telmihler dünyası açıklanır. Şerh esas itibariyle kelime açıklamasına dayanır. Özellikle manzum metin şerhlerinde tek tek beyitlere bağlı kalınarak kelime, terkip ya da ibarelerin açıklanması yoluna gidilmiş; kısacası metin parça parça ele alındıktan sonra beyit yorumlanmıştır.

Metin tahlili ise şerhe göre daha etraflı, daha bütüne yöneliktir. Tahlil edenin yorumu işin içinde daha çok girer. Dolayısıyla tahlil şerhten ayrı, müstakil metin incelemesi içersinde incelemenin şerhten sonraki basamağı, devamı olarak düşünülebilir. Tahlil, şerhin kelime bağlamında yani parçada kalan inceleme tekniğinin, metnin bütününe ele alışıyla tamamlayıcısıdır.

Metin tenkidi, gerek şerh ve tahlille olan ilişkisi, gerekse metni onlardan daha farklı yönlerden ele alışıyla önem arz eder. Türk Edebiyatında metin tenkidi tezkirecilikle başlar. Fakat yapılan bu metin tenkidi, genel olarak şahsa yöneliktir ve esere ilişkin tenkit ise sınırlı ve basmakalıptır. Metin incelemesiyle ilgili olarak tenkitte metni her yönüyle gözler önüne serme, bu yolla değerlendirme ve değerlendirerek seçme işinin ön planda olduğu görüşü yaygındır. Tenkidin, metni gözler önüne serme

³ Ahmet Vefik Paşa: Lehce-i Osmanî (Haz. Recep Toparlı), Ankara, 2000, s. 826.

⁴ Tunca Kortantamer: “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi” Ege Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.VIII, s.1.

⁵ Mine Mengi: “Metin Şerhi, tahlili ve tenkidi üzerine düşünceler.” Degâh, C.VIII, S.93, İstanbul, 1997, s.8.

yani tanıtma işlevi dikkate alındığında onun şerh ve tahlille amaçta benzeştiği görülür. Ancak, tanıtma tenkidin işlevlerinden ancak birisidir. Tenkide, metni tanıtma işiyle başlanır ama; tenkide metni tanıtma amacı ikinci plandadır. Çünkü ilk planda metnin estetik yönden değerlendirilmesi, yani metinde başarılıyla başarılı olmayanın, farklıyla sıradan olanın seçilmesi, ayrılması amacı yer almaktadır. Metin tenkidinin bu görevi, bu işlevi göz önüne alınca onu şerh ve tahlilden ayırmak gerekir.

Bir Edebî Tür Olarak Türk Edebiyatında Şerh:

Türk Edebiyatında şerhin XV. yüzyıldan itibaren gelişmeye başladığı, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda en zengin dönemini yaşadığını söylemek mümkündür. Eski toplumumuzda dinin çok önemli yer tutması dolayısıyla şerhlerde de dinin ve tasavvufun çok büyük bir ağırlığı vardır. İlk şerhler daha çok hadis-i şeriflere ve Bostân, Gülistân ve Gülşen-i Râz'a yazılmıştır. 1358'de vefat eden Mahmut bin Ali'nin Nehcü'l-Ferâdis'i, İbn-i Arapşah'ın varlığını bildirdiği ama mahiyetini bilmediğimiz Ahmedî'nin Kaside-i Sarsarî Şerhi, şerh edebiyatının ilk örneklerindedir.⁶

Şerhlerde bazen yeri geldikçe hatıralar, hikâyeler, kıssalar anlatılır, daha önce yazılmış uygun eserlerden iktibaslar yapılır. Şârih uygun yerlere kendisinin veya başkalarının şiirlerine de yer verebilir. Metinde geçen şahıs ve yer isimleri hakkında bilgi verilir, tarihî hâdiseler izâh edilir.

Genellikle şerh edilen eserlerle yazılan şerh bir arada bulunur. Yeni eser, şerh edilen eserle şerh metnini, ikisini birden ifade eden bir isim taşır. Bu isim çoğunlukla şerh yazılan eserin isminin başına Arapça veya Farsça tamlama oluşturacak bir şekilde "şerh" kelimesinin getirilmesiyle olur: "Şerh-i Divân-ı Hâfız, Şerhu Fusûsi'l-Hikem,... gibi.

Manzum veya mensur bir esere yine manzum ya da mensur şekilde şerh yazılabilir. Edebiyatımızda daha çok mensur şerh yazılmakla birlikte manzum yazılan şerhlere de rastlanabilir. İsa Saruhânî'nin Esmâ-i Hüsnâ Şerhi gibi.⁷

Şerh yazılan metinlerin ve yazılan şerhlerin uzunluğu konusunda belirli bir sınır yoktur. Bazen bir beytin veya o beyitteki bir kelimenin sayfalarca şerh edildiği olur. Bazen da bir kaç cilt uzunluğundaki bir eser şerh edilmeye çalışılır.

⁶ Mustafa Erdoğan: "Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış", Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y: 1997. S.1, Manisa, 1997, s.288

⁷ Mustafa Erdoğan: a.g.m., s.287.

Son yıllarda şerhlere olan ilginin artması, şerhler konusunda sınıflandırmalara gidilmesine sebep olmuştur. Bu tasniflerle şerhler üç gruba ayrılabilir:

I. Dinî Şerhler:

Bu şerhler genellikle medreselerde okutulan ve aslı Arapça olan muhtelif dini eserlere Türk şârihler tarafından Arapça ve Türkçe olarak yazılmışlardır.⁸ Bunlar daha çok didaktiktirler ve islamî ilimlerin çeşitli dallarıyla alâkâdârdırlar. Örnek olarak besmele şerhleri, dua şerhleri, hadis-i şerif şerhleri, Hz. Peygamberle ilgili(hilye, şecere,...) eserler hakkında yazılan şerhleri verebiliriz. Ayrıca islamî ilimlerin fıkıh, kelâm, akâid, ... vb. dallarında da şerhler yazılmıştır.

II. Tasavvufî ve Edebî Şerhler:

Aslında tasavvufî ve edebî şerhleri birbirinden ayırmak çok zordur. Çünkü edebî şerhlerin çok büyük bir kısmı tasavvufîdir. Geniş manada tasavvufî şerhlerin diğer şerhlerden(dinî, ilmî, edebî,...) çok daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Tasavvufî şerhler daha çok Farsça ve Türkçe eserlere yazılmıştır. Mesnevi, Muhyiddin Arabî'nin Fusûsi'l-Hikem'i Bostan, Gülistân, Gülşen-i Râz; Türkçe metin olarak Yunûs Emre ve Niyâzî-i Mısrî'nin şiirlerinin şerhleri, Muhammediye, Mevlid şerhleri ...

III. Dinî ve Tasavvufî Olmayan Şerhler:

Bu şerhler çok farklı konularda yazılmıştır. Dil, gramer, kafiye, felsefe, mantık ve astronomi kitaplarına, lügatlere, konuşma ve münazara anlatan eserler, hatta tabirname, falnâme ve latifelere bile şerhler yazılmıştır.

⁸ Necla Pekolcay - Emine Sevim: Yûnus Emre Şerhleri, Ankara, 1991, s.45.

I. BÖLÜM

EBÛ BEKİR NUSRET:

a. Hayatı⁹:

18. yüzyıl şâirlerindedir. Hayatı hakkında pek fazla bir bilgimiz yoktur. Harputludur. Doğum tarihi bilinmiyor. İstanbul'da Nur-ı Osmaniye Câmii Kütüphanesi'nde hâfız-ı kütüblük yapmıştır. Bu arada isteyenlere Farsça dersleri de verdiği biliniyor. Tıp ilminde bilgisinin olduğunu "Mâhazar" ismindeki eserinden anlıyoruz. Bu eserin mukaddimesinden 30 küsür senedir İstanbul'da ikâmet ettiğini de öğreniyoruz. Kaynaklar onun üç dilde de şâir olduğu konusunda birleşiyorlar. Fatin onun şiirlerinin mürûr-ı zaman ile kazazede-i rûzgâr olduğunu söylüyor. Nusret, 1208/1793'de İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı Eyüp civarında Kaşgarî dergâhındadır. Adanalı Surûrî vefatına bir tarih düşürmüştür:

Bir bedenle kûy-ı nükte-şinâs bulup zafer
Etdi hamûş bilmedi gerdûn şekâ meded
Târih-i irtihâlin yazdım telâşla
Nusret efendi eyledi azm-i bekâ meded

نصرت افندی ایلدى عزم بقا مدد 1208

b. Eserleri:

1. Divân:

Ebu Bekir Nusret'in divânından hiçbir kaynak bahsetmiyor. Sadece "eş'ârı vardır" ibaresi kullanılmış. Fatin'e göre ise "eş'ârı mürûr-ı zaman ile kazâzede-i rûzgâr olmuştur." Yaptığımız araştırma sırasında kütüphane kataloglarında üç adet "Nusret Divânı"na rastladık. Bu üç nüsha şu kütüphanelerdedir: İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar No:515, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine No:879 ve Tire Necip

⁹ Bu bölümde şu eserlerden faydalandık: Silahdarzâde Mehmed Emin: Silahdar Tezkiresi, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Ef. No: 795, y.73a; Şefkat: Tezkire-i Şuarâ-yı Şefkat, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî No: 770, y.102b; Mehmed Tâhir: Osmanlı Müellifleri, C. III, İstanbul, 1343, s.340; Muallim Nâci: Esâmi, İstanbul, 1309, s.322; Mehmed Süreyyâ: Sicill-i Osmanî, C. IV, İstanbul, 1314, s.554; Şemseddin Sâmi: Kâmûsu'l-A'lâm, C. VI, İstanbul, 1316, s.4578.

Paşa Kütüphanesi Diğer Vakıflar No: 808. Bu nüshalardan ilk ikisi buldukları kütüphanelerin tadilat ve restorasyonda bulunmaları sebebiyle göremedik.

Tire Necip Paşa Kütüphanesi Diğer Vakıflar No: 808'deki nüsha 305x195 mm boyutlarında, vişne çürüğü deri ciltlidir. Oyma zencirekli ve köşebentlidir. Sayfalarda gazeller düzensiz bir şekilde yerleştirilmiştir. Nüsha toplam 101 yapraktır. Bunun ilk iki yaprağı boştur. 3a'da "Divân-ı Ebû Bekir Nusret Efendi" başlığıyla beraber divân metni başlıyor. 3a - 42b arasında gazeliyât bulunuyor. 58a'ya kadar olan kısım ise boştur. 58a - 59a arasında rubaiyât bulunuyor. 71a'ya kadar olan kısım yine boş. 71a'da tevârih var. 71b - 91b arasında yine boşluk bulunuyor. Bundan sonraki bölümde ise Farsça mensur bir bölüm son dan ve ters olarak yazılmıştır.

Divânın gazeliyat bölümünde toplam 592 gazel bulunmaktadır. Ayrıca her harfin başında birer de rubâi bulunmaktadır. Gazeller arasında Arapça ve Farsça gazeller de bulunmaktadır. Fakat bu gazeller Türkçe gazellerin aralarında düzensiz olarak bulunmaktadır.

Rubâiyât'ta ise 74 rubâi bulunmaktadır. Gazeliyâtta ki rubâilerle beraber bu sayı 102 olmaktadır. Tevârih'de 17 tarih bulunmaktadır.

2. Mâhazar:

Ebu Bekir Nusret'in tıpla ilgili olan eseridir. "Mücerrebât-ı Nusret, Nusret Efendi Mecmuası, Mâhazar fi't-tıb, Nusret Efendi Risâlesi" gibi isimlerle anılan bu eserin kütüphanelerde elliden fazla nüshasını bulduk. Ayrıca bu eser Ebu Bekir Nusret'in basılan tek eseridir. "Mâhazar fi't-tıbbu'r-Rûhânî ve'l-Cismânî adıyla İstanbul'da 1245 ve 1301'de olmak üzere iki defa basılmıştır.

3. Şerh-i Divân-ı Sâib-i Tebrizî:

Ebu Bekir Nusret'in en önemli eseri olan Şerh-i Divân-ı Sâib-i Tebrizî hakkında ileride daha geniş bilgi verilecektir.

c. Edebî Kişiliği:

Ebu Bekir Nusret, 18. yüzyıl şâirlerindendir. Üç dilde de şiirlerinin olması ve Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerini şerh etmesi O'nun iyi bir eğitim aldığı nın bir belirtisidir. Fakat divânının nüshalarının azlığı ve yeterince tanınmamış olması şâirliğinin ve

şiiirlerinin beğenilmediğini gösterir. Buna rağmen onun şiiirlerine bakarak hikemî tarzda şiiirler yazdığını ve sebk-i hindî'nin etkisinde kaldığını söyleyebiliriz. Nusret'in şiiirlerinden birkaçını bir fikir vermesi bakımından buraya almayı uygun gördük:

Gazel:

Dildir firâk u hicre sebep hep saña baña

Vermez hayâl ü vuşlatıñı aşınâ baña

Şâfi derûnu seni görür mizbânı

N'etsin belâya gam ki olur mübtelâ baña

Deryûze-i visâliñi etsem hayâlden

Şehrâh-ı kûy-ı fikrim olur tengnâ baña

Ruhsâr-ı zer döker be-şehâdet güzârdır

Bilmem ne yüzle dest-res olsun riyâ baña

Dâr-ı şakâya olmazdı hâcetim

Olsa hakîm hâdişeden perd-vâ baña

Feyz-i seherle âh-ı dil bî-keder gibi

Gelmez şafâ-yı kalble ber-kûn şabâ baña

Görsem nigâh-ı leţâfete ben mazhar olduğum

Nuşret kabûl olunsa yeter bir duâ baña

Divân, y.4a

Rubâi:

Var ise sende hayâl-i nekkâd

°Âlem-i feyẓden et istimdâd

Nuşretâ reng alır tab°ımdan

Etse taşvîr behiştî Behzâd

Divân, 11b.

II. BÖLÜM

SÂİB-İ TEBRİZİ

a. Hayatı:

Asıl adı Mirza Muhammed Ali bin Abdurrahim'dir. Tebrizli bir şâir olup aslen Türktür.¹⁰ Ailesi I. Abbas devrinde (1585-1628) Tebriz'den Isfahan'a göç etmiştir. Mirza Abdurrahim'in oğlu ve "şirin-kalem" diye şöhret bulan Şemseddin-i Sâni'nin kardeşinin oğludur. Ne zaman doğduğu kesin olarak bilinmemekle beraber Kandehar'ın II. Abbas tarafından zabtı sırasında (1059/1649) 60 yaşında olduğuna bakılırsa 999/1590 tarihinde Tebriz'de doğduğu söylenebilir. Gençliğinin ilk yıllarında hâc vesilesiyle ile Mekke ve Medine'ye gitmiş, oradan döndükten sonra Osmanlı İmparatorluğunun bazı şehirlerini dolaşmış ve Isfahan'a dönmüştür. Fakat bazı kimselerin I. Şah Abbas nezdinde aleyhinde bulduklarını öğrenince 1034/1624 tarihinde Hindistan'a hareket etmiştir.

Bu yolculuğu sırasında Herat ve Kabil'e uğramış orada babası Hoca Ebu Hasan el-Turbatî'ye niyâbet etmekte olup Nevvâb Zafer Hân diye tanınan ve "ahsen" mahlasını taşıyan Mirza Ahsenullah tarafından iyi karşılanmış ve bir müddet yanında kalmıştır. Zafer Hân aynı zamanda âlim fâzıl bir kişiydi. Kabil'de Leşker Hân saltanata geçince bağlılığını göstermek için Zafer Hân ile birlikte oraya gitti. Hükümdar tarafından iyi kabul gören Sâib'e, "Müsta'id Hân" ünvanı verildi ve "Hazârî" mansıbı ile ödüllendirildi. Bir müddet sonra 1039/1629'da Zafer Hân'la beraber Dekken tarafına hareket eden Şâh Cihân'a refâkat etti. Hindistanda 3 yıl kaldılar.

Rahanpur'da ikâmet ettikleri sırada 1039/1629'da babasının kendisini götürmek üzere Akbarabad(Agra)'a geldiğini haber aldı. Hoca Ebu Hasan ve Zafer Hân'dan müsâade almak için bir kaside yazdı¹¹ ise de bu arzusu 1042/1632'ye kadar geciktirildikten sonra o sırada Akbarabad'a gelmiş olan Zafer Hân tarafından kabul edildi. Sâib, Agra'da babası ile buluştuktan sonra beraberce memleketine döndü. Bir

¹⁰ Tahsin Yazıcı: "Sâib" İslâm Ansiklopedisi, C.10, İstanbul, 1966, s.75.

¹¹ Ali Nihad Tarlan: "Sâib-i Tebrizî", Servet-i Fünûn, C. 4-III, S. 43, İstanbul, 1925, s.296.

müddet Meşhed, Kum, Kazvin, Erdebil, Yezd ve Tebriz'de kaldı. 1050/1640 tarihinde Tebriz'e uğrayan Evliya Çelebi, buradaki şair ve âlimlerin yanında O'nu da zikreder.¹²

Sâib İran'a döndüğü vakit Şâh Sâfi ölmüş; yerine II. Şah Abbas tahta çıkmıştı(1051/1641). Şah Abbas o zaman on yaşında bir çocuktur. Şah Abbas, büyüdükten sonra her ne kadar saraydakilere zulüm etmiş, saray dahilinde bir takım cinayetler işlemiş ve kendisini içkiye vermişse de halka karşı çok merhametli ve şuarâ ve ulemâya fazla hürmet gösteren bir hükümdardı. Sâib II. Şah Abbas'ın 1077/1666 tarihinde genç yaşta vefâtına kadar yanında kalmış ve ona bir evlât gibi nasihat yollu şiirler ve kasideler yazmıştır. Sâib, "melikü'ş-şuarâ" ünvanını da bu sıralar alır. Bu arada Sâib, Şâh Abbas'ın Şâh Cihân'la yaptığı savaşı kazanması ve Kandehar şehrini alması dolayısıyla uzun bir "Fetih-nâme" yazar.

Şâh Abbas 1077/1667'de genç yaşta vefatı Sâib'i çok üzdü. Bu olay ve Şah Abbas'tan sonra tahta geçen Şâh Süleyman'ın ona değer vermemesi ve iltifat etmemesi onu derinden yaraladı. Şah Süleyman, ince, narin yapılı, kadın gibi güzel bir hükümdar idi. Sâib, kendisinin âdetâ evlâdı gibi olan bir padişahın yerine böyle birisinin geçmesini bir türlü hazmedemeyerek daha padişahın cülûsunda Şâhın aleyhinde tarizlerle dolu bir gazel yazmıştır. Bu gazel metnini verdiğimiz elif harfli gazellerin içindedir(32. gazel). Şâh Süleyman Sâib'in bu hicviyesinden fena halde incinerek ömrünün sonuna kadar kendisiyle konuşmadı. Artık bundan sonra şâiri bir uzlet köşesine çekilmiş kendi edebi ve tasavvufi zevkiyle başbaşa olarak görüyoruz. Yalnız Sâib 1076/1666'da bir aralık Konya'ya pîri Mevlanâ'nın türbesini ziyarete gitmiştir. Bir müddet Konya'da kaldıktan sonra Tebriz'e dönmüş ve orada bir zâviye kurmuş, 1080/1670'de vefatında bu zaviyeye gömülmüştür. O'nun Şems-i Tebrizî'nin soyundan geldiği yolundaki rivayetler herhalde onun Mevlevîliğinden doğma bir rivayet olsa gerektir.¹³ Arkasından iâde-i ziyaret maksadıyla Mevlevî meşâyihinden Zihnî Dede Tebriz'e gitmiştir.

Vefatı hakkında Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîye'de şu ibare vardır:

"Târih-i intikalleri Âka Reşid-i hoş-nüvis aleyhi'r-rahme ile bir sâlde vâki olup Tebriz'de zâtlarına mensûb olan zâviye-i refiû'l-bünyânda medfûn ve Eşref nâm şâirin nazm ettiği târih ve mersiyelerinin maktaı budur:

Goftem ez-irşâd-ı pîr-i akl der târih-i ân

¹² Evliya Çelebi: Seyahatname, C.II, İstanbul, 1314, s.252.

¹³ Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlanâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul, 1983, s. 445.

Bûd bâ-hem mürden-i Âka Reşîd ü Sâibâ¹⁴

Ölümüne ayrıca "Sâib vefât yâft - 1082 (صائب وفات یافت),, tarihi de düşürülmüştür¹⁵.

b.Eserleri:

1. Divân:

Sâib'in şüphesiz en önemli eseri Farsça divanıdır. Bu eserin hemen her kütüphanede yazmaları vardır. Bunun sebebi Sâib'in divanının uzun yıllar boyunca mekteplerde ders kitabı olarak okutulması ve şâirler tarafından beğenilip sıkça istinsah edilmesidir. Ayrıca değişik zaman ve mekanlarda defalarca baskısı yapılmıştır.

Sâib Divânı'nın hacmi konusunda çok değişik rakamlar bulunmaktadır. Zeynel Âbidin-i Mu'temen'e göre beşyüz bin beyittir. Muhammed Ali Terbiyet ise 120 bin beyit tutarındaki bir külliyatını gördüğünü söyler. Özbek âlim Hamid Süleyman 1975 yılında Hindistan'daki seyahatinde Laknau şehrindeki özel bir kütüphanede Sâib'in elinden çıkmış mükemmel bir külliyatı tesbit etmiştir. Bu külliyatta 115 bin beyit bulunduğu anlaşılmıştır. Divânın tenkitli bir metnini hazırlayan Muhammed Kahraman, divanın [خ] harfine kadar olan kısmını iki cilt olarak 1985 ve 1986'da Tahran'da yayınlamıştır. Sadece bu iki ciltte 2312 gazelin bulunduğunu söylersek Sâib-i Tebrizî Divânı'nın hacminin boyutları bir derece anlaşılabilir.

Sâib-i Tebrizî Divânı şimdiye kadar tam olarak basılmamıştır. Yaklaşık 40 000 beyit ihtiva eden en büyük müntehabat birkaç defa Hindistan'da (Lucknov, 1801, 1875, 1901, 1906; Madras, 1848, 1919; Bombay, 1919) bir defa da Tahran'da Amiri-i Firûzkûhî tarafından 1333 h.ş.'de basılmıştır. Bu baskıdan seçilen şiirler de Zeynel Abidin Mu'temen tarafından 1320'de gene Tahran'da basılmıştır.

Sâib kendi divanından konularına göre bir müntehabat meydana getirerek her birisine birer isim vermiştir. Maşûkun azalarına dair söylediği şiirlerine "Mir'atü'l-Cemâl", ayna ve tarakla alakalı olanlara "Arâyîş-i Nigâr", mey ve meyhaneyle ilgili olanlara "Meyhâne", gazellerinin seçkin matla'larına da "Vâcibü'l-Hıfz" adlarını vermiştir.

2. Mahmûd u Ayâz:

Konusu tasavvufi olan bu hikâye Sâib'den evvel birçok şâir tarafından ele alınmıştır. Kaynakların varlığından haber verdiği bu mesnevi bugüne kadar

¹⁴ Esrâr Dede: Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîye, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Eki No: 109, y.63b.

¹⁵ Ali Nihad Tarlan: a.g.m., s.296.

görülememiş.

3. Kandeher-nâme:

10591649'da II. Şâh Abbas'ın, Babür İmparatoru Şâh Cihân'dan, Kandeher'i alması dolayısıyla yazılmış 135 000 beyitlik bir mesnevidir.

4. Makâle-i Tenbeku:

Nargileye düşkünlüğüyle bilinen Sâib'in tönbeği hakkında mensûr olarak yazdığı, içersinde yer yer manzum parçalar bulunan uzunca bir risalesidir.

5. Beyâz:

Bu eser Sâib'in kendi şiirleri ve başka şâirlerden seçtiği güldeste veya antoloji mahiyetinde 25 000 beyitlik bir eserdir.

c. Sâib-i Tebrizî'nin Türkçe Şiirleri:

Sâib-i Tebrizî'nin Türkçe şiirleri Farsça şiirlerine göre gerek keyfiyet gerekse kemiyet yönüyle çok yetersizdir. O'nun Türkçe şiirleri Farsça divanlarının birkaçının sonuna derc edilmiştir. Şimdiye kadar yalnızca 17 gazeli bulunmuştur. Bu gazellerin çoğu Farsça gazelerde olduğu gibi diğer şâirlere nazire olarak kaleme alınmıştır.

Sâib-i Tebrizî'nin Türkçe şiirlerini ilk neşreden Ali Cânip olmuştur. Daha sonra Ali Nihad Tarlan, Nâbî'nin Farsça şiirlerini Sâib-i Tebrizî'ye, Sâib-i Tebrizî'nin de Türkçe şiirlerini Nâbî'ye gönderdiğini söyleyerek bir gazelini örnek olarak verir¹⁶. Daha sonra Ali Genceli, 1942'deki makalesinde¹⁷ ve Zekiye Sâdıkî'nin 1948'deki Mezuniyet Tezi'nde¹⁸ Sâib-i Tebrizî'nin Türkçe şiirlerini neşretmişlerdir. Meserret Diriöz ise bu şiirlerin edisyon kritikli neşrini¹⁹ yapmıştır.

Sâib-i Tebrizî, Türkçe şiirlerinde Muallim Nâci'ye göre oldukça başarısızdır:“ Sâib, Tebrizli olduğu için Türkçe de biliyormuş. Bazı eş'âr-ı Türkîsi dahi görülmüştür. Bu lisan üzere yazdığı şeyler için de hoşça add olunabilecek bir beyte tesadüf etmek müşkildir²⁰.” Meserret Diriöz ise Saib'i Türkçe şiirlerinde başarılı bulur: “Sâib, anadili olan Türkçeye çok hâkim ve edebiyatımızın inceliklerine vâkıf bir şâir olarak karşımıza

¹⁶ Ali Nihad Tarlan, a.g.m., s. 296.

¹⁷ Ali Genceli: “Tebrizli Sâib“ Türk Amacı, S.II, Ankara, 1942, s.52-60.

¹⁸ Zekiye Sâdıkî: Sâib-i Tebrizî'nin Türkçe Gazelleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Mezuniyet Tezi, No: 1551, İstanbul, 1948.

¹⁹ Meserret Diriöz: “Sâib'in Türkçe Şiirleri”, Türk Kültürü Araştırmaları, Y: XVI/1-2, 1977-1978, Ankara 1978, s. 277-301.

²⁰ Muallim Nâci. Sâib'de Söz, (yersiz, tarihsiz), s.12.

çıkar. Bu şiirlerinde muhtevayı teşkil eden manâ dolu, fikir ve mazmunlar ince, hayaller orijinal ve güzeldir. Bunlarda ahlakî ve tasavvufî nükteler, hikmet ve nasihatler beyitlerin başlıca zînetini teşkil eder.²¹”

d. Edebî Kişiliği:

Sâib Türk edebiyatına doğrudan doğruya etkili olmuş sınırlı sayıdaki İranlı şâirler içinde belli başlı bir simadır. İran şiirinin husûsî bir karakteri olan irsâl-i mesel vâdisinde yegânedir.

Sâib şiirlerinin çoğunluğu Senâî, Attar, Kasım Enverî, Evhâdî, Sadî, Hâfız gibi elliye yakın şâire nazire olarak yazılmıştır. Fakat bu şiirlerin basit birer nazire olmadığı hemen ilk bakışta göze çarpar.

Sâib, “Sebk-i Hindî”nin en önemli şâirlerinden birisidir. Şiirlerinde de bu akımın bütün özelliklerini uygulamıştır. Kelimeden çok manaya, hayâle ve onların incelik ve derinliğine önem vermiştir. Geniş bir hayâl gücüne sahip olan Sâib, kendisini çevreleyen dış dünya ile kendi iç âlemini en küçük ayrıntısına kadar incelemesini bilmiş ve bunu şiirlerine de yansıtmıştır. Yeni mazmunlar ortaya çıkarmak için günlük hayatta kullanılan kelimelerden deyim ve atasözlerinden faydalanmıştır. Teşbih, istiare ve mecazları da çok kullanmıştır. En çok kullandığı sanatlar tezat ve mübalağadır.

Divanında birçok gazel aynı vezin ve kafiyede olup, birçok beyti bir iki kelime değişikliğiyle tekrar edilmiştir. Gazellerinin bir başka özelliği de beyitler arasında fikir devamsızlığıdır. Yani anlam bütünlüğü yoktur. “Sebk-i Hindî şâirleri mısraları ayırmış, ikinci mısraı teşbih temsili tarzında müşebbehün bih ittihaz eylemişlerdir. Çok defa mısralar müstakil birer mevcudiyettir.”

Gazellerde beyit sayısı bakımından belli bir kurala uyulmamıştır. Dört beyitlik gazellerin yanında 35 beyte varan uzunluktaki gazelleri de görmek mümkündür.

“Ve’l-hâsıl o öyle bir şâirdir ki tarz-ı eslâfî bozmuş, fakat ekseriya aynı anâsırı kullanarak yeni bir mebnâ-yı nazm te’sis etmiş, yalnız o binâyı kendi ferdiyetinin şeklini vermiştir. Anâsırdan istediği gibi istifâde eder. İrân efsânelerine ait eşhas-ı meşhûre onun bazıçe-i hassasiyeti idi. Onları arzu ettiği manada kullanmıştır.²²”

²¹ Meserret Dirîöz: a.g.m, s.280-281.

²² Ali Nihad Tarlan: a.g.m, s. 269.

e..Türk Edebiyatındaki Etkileri:

Sâib-i Tebrizî, Türk Edebiyatında, özellikle Sebk-i Hindî şâirleri üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Edebiyatı fikrî ve hakîmâne bir sahaya sevk etmek suretiyle Türk Edebiyatında bir devir açmıştır. Bu edebî devrin üstad ve temsilcisi olan Nâbî üzerinde derin bir tesiri vardır. Nâbî Farsça şiirlerini Sâib'e; Sâib de Türkçe şiirlerini Nâbî'ye gönderirdi. Nâbî'nin Farsça divânçesinde de onun şiirlerine yapılan tahmislere de rastlanılır.

Hayriyye'de "Matlab-ı Hüsn-i Kelâm-ı Mevzûn" bölümünde de Nâbî, okunması ve örnek alınması gereken İranlı şâirlerin arasında onu da sayar:

Şuarâ-yı Acemüñ dîvânı

Hüsn-i ta'bîr ü maânî kâmi

Tâlib ü Sâib ü Örfi vü Selîm

Feyzî-i Hind ü Nazîrî vü Kelîm²³

Sâib-i Tebrizî'nin edebiyatımızda başta Sebk-i Hindî şâirleri (Nâilî, Neşâtî, Fehîm-i Kadîm, Nedîm-i Kadîm, Vecdî, Şeyh Gâlib,...) olmak üzere hemen hemen bütün şâirler üzerinde etkisi vardır. Şâirler kendilerin onunla kıyaslamış ve onun hakkında övgü dolu sözler söylemişlerdir. Buraya sadece küçük bir fikir vermesi bakımından birkaç beyit vermeyi uygun gördük

Hatadur fikrûme nisbet ile endîşe-i Sâib

Hacâlet-bahş olur nazmum Nizâmî-i sühandâna²⁴

Görüp dakâyık-ı eskârı zihn itdi Sâib

Hatasın itdi Sıfâhanda mû-be-mû ikrâr²⁵

Sünbülzâde Vehbî

Ne hayâl-i Sâib ister ne kemâl-i Tâlib ister

Bu ki tab'-ı Râgıb ister vere böyle hüsn-i zînet²⁶

²³ Mahmut Kaplan: Hayriyye-i Nâbî(İnceleme - Metin), Ankara, 1995, s.258.

²⁴ Süreyya Ali Beyzâdeoğlu: Sünbülzâde Vehbî (yersiz, tarihsiz), s.31.

²⁵ Muallim Nâci: Osmanlı Şâirleri (Haz. Cemâl Kurnaz), İstanbul, 1995, s.93.

²⁶ Hüseyin Yorulmaz: Koca Râgıb Paşa, Ankara, 1998, s.37.

*Egerçi puhte gerekir hayâl-i tab '-ı selîm
Hased ki Ragıba hep fikr-i Sâibâne düşer²⁷*

Koca Râgıb Paşa

*Vâdi-i cedîd açdı Sâib
Buldu nice nükte münâsib²⁸*

Ziyâ Paşa

---

²⁷ Muallim Nâci.a.g.e, s.243.

²⁸ Ziya Paşa: Harâbât, c.I, İstanbul, 1291, s.64.

III. BÖLÜM:

a.Sâib-i Tebrizî'nin Şiirlerini Şerh Eden Diğer Şârihler:

1. Süleyman Fehim- Abdullah Cevdet Paşa:

Süleyman Fehim, Devletşah Tezkiresi'ni "Sefinetü's-Şuarâ" adıyla özetleyip çevirmiştir. Sonra Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerini şerhe başlamış, fakat vefatı üzerine yarım kalan şerhi Ahmed Cevdet Paşa tamamlamıştır. Eserin İstanbul Üniversitesi Ty. 5593 ve Ty. 5594 ile Bayezid Devler Ktb. Veliyüddin Ef. Nr. 3302'de olmak üzere üç nüshası vardır. Bizim gördüğümüz Bayezid nüshası Mehmed Nevâyî Eyyûbî tarafından istinsah edilmiştir. Katalog fişinde "k" kafiyesine kadar Süleyman Fehim'in şerh ettiği, geri kalan kısmın da Ahmed Cevdet Paşa tarafından tamamlandığı belirtilmiştir. Abdülbâki Gölpınarlı'nın gördüğü İstanbul Üniversitesi Ty. 5593 numarada kayıtlı olan müellif nüshası hakkında "Cevdet Paşa'nın şerhi 1262'de;(1845-1846) vefat eden Hoca Fehim Süleyman'ın başladığı şerhtir. 157. sayfanın sonunda, kenardaki hâşiyede belirtildiği gibi "be" harfinin başlarından divanın sonuna dek kendi el yazısıyla" demektedir. Bayezid nüshasında da Ahmed Cevdet Paşa, "Fehim'in vefatı dolayısıyla", "akrabâ ve yakınların" ısrarları ve "fakîrin dahi merhûmun şâkirdânından olması" gibi sebeplerden dolayı şerhi tamamladığı belirtiliyor.

2. Ömer Fâik:

Hâcegândan olup sonradan şikk-ı sâni defterdârlığında bulunan Ömer Fâik 1245/1829'da vefat etmiştir.²⁹

Ömer Fâik, Sâib-i Tebrizî'nin ney hakkındaki bir gazelinin şerh etmiştir. Eserin başında şöyle demektedir: "Divan-ı Sâib müzakeresi esnâsında evsâf-ı nâyı hâvi otuzüç beyt bir gazel-i bî-bedel manzûr-ı âcizânem oldukda meâni-i ibâre ve hakikati ve bazı rumûzât-ı esrâr-ı aşkı mutazammın ve sâlikân-ı râh-ı aşka sırr-ı nâyı mübeyyen ve muayyen etdiği meşhûd-ı bâsıra-i yakînim olmağla her ne denli çilekeş meydan-ı cehâlet ve maarif ü ulûmdan bî-behre hire-nişin-i belâgat isem dahi musîb-i gayr-ı musîb-i nâ-şekîb olarak kudret-i mertebe-i gazel-i mezkûrun şerh ve tercemesine tenevvüre bend-miyân-ı arzu ve ihvâna bir berg-i sebzdir."

²⁹ Mehmed Tâhir. Osmanlı Müellifleri, C. III, İstanbul, 1343, s. 106; Franz Babinger: Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, (Çev. Coşkun Üçok), Ankara 2000, s. 378.

Eserin Süleymâniye Ktb. Kasidecizâde Bl. No: 718/6, Üniversite Ty. 3736 ve Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktb. Y.394'de üç adet yazması bulunmaktadır.

3. Pîrîzâde Osman Sâhib:

Pîrîzâde Mehmed Sâhib Efendi'nin oğludur. Öğrenimini bitirip müderris ve kadı oldu. Mekke ve İstanbul kadılıklarında bulundu. Ölümü 1183/1770'dir.

Kendisinin tertip ettiği bir mecmuada Sâib-i Tebrizî'nin elif kafiyesinde yedi gazelini şerh etmiştir. Tek nüsha olan bu şerh Süleymâniye Ktb.Reşid Ef. No:1022/2'dedir. Mecmuanın zahriyesinde "Pîrîzâde merhûm Osman Molla Brusa'da menfi iken Sadrazam Râgıb Paşa'ya yaptığı makama-i bediiyedir ki dest-i hattıyla müsveddesidir. Kezalik zeylinde ebyât-ı Sâib şerh ve beyân eylediği âsârlarıdır" ibâresi vardır. Şerhin müsveddesi mecmuanın 30b-41b ve 110a-114b yaprakları arasında bulunuyor. Nesih hatla temize çekilmiş metin ise bu iki müsveddenin arasında 42a - 109b yapraklardadır. Yalnız şerhin sonu eksik, istinsah kaydı ve tarihi de bulunmuyor.

4. Muhammed Hulûsi:

Rize idâdisinde kâtiplik yaptı. Farsçanın Türkçeye hiçbir ilgi ve alakasının olmadığını söyleyenlere bir cevap vermek için Sâib-i Tebrizî'nin bazı beyit ve mısralarını Türkçeye tercüme ettiği bir eser yazdı. Bu eserde Muallim Nâci'yi takip eden Muhammed Hulûsi eseri 1331/1915'de bastırıldı. Kütüphanelerdeki yazmalarından Muhammed Hulûsi'nin esere daha sonraları ilaveler yaptığını anlıyoruz.

Eserin Süleymâniye Ktb. Yazma Bağışlar No:2068 ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları No:130 ve 986/2'de toplam üç yazması vardır. Gördüğümüz Süleymâniye Ktb. Nüshası1340/1927 tarihinde yazılmıştır. Baş tarafında "Şâirin hayatıyla ebyât-ı müntehibe tercemelerini hâvi mecmuadır" ibaresi vardır. Matbu nüshadan dokuz yıl sonra yazılan bu nüshada 1023 beyit ve 179 mısranın Türkçe tercümeleri verilmiştir. Matbu nüshada ise sadece 188 beyit ve 19 mısra bulunmaktadır. Matbu nüshanın adı "Mücevherât-ı Sâib-i Tebrizî"; yazmaların ismi ise "Hikemiyât-ı Sâib-i Tebrizî"dir.

Muhammed Hulûsi, Hikemiyât-ı Sâib-i Tebrizî'de Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerini konularına göre "tasavvuf, ictimâ-i âyât, mürâât, aşk u garamiyât, ayş u nûş, durûb-ı

emsâl, istiâne ve tefriât, mevzu-ı edebî ve Türkçeler” adlarını verdiği bölümlere ayırmıştır.

5. İsmet Mehmed Efendi:

Hakkında elimizde fazla bilgi yoktur. Adâb-ı Zurafâ’da adı geçen Hacı İsmet Efendi³⁰ olması mümkündür. Bayezid Devlet Ktb.’nde Veliyüddin Ef. No: 3249/6’da 112b-124b yaprakları arasında Sâib-i Tebrizî’nin bir gazelinin şerhi vardır. Mecmuanın zahriyesinde “mecmua-i İsmet Efendi” kaydı vardır. Katalog fişinde müellif hattı olduğu belirtiliyor.

6. Muallim Nâci:

Sâib-i Tebrizî ile en fazla meşgul olanlardan birisi de Muallim Nâci’dir. Nâci, Sâib’de Söz adlı eserinin yanı sıra Sanihat-i Acem ve Muhammed Muzaffer Mecmuasında da Sâib-i Tebrizî’yle alakalı görüşler belirtmiştir.

Muallim Nâci, Sâib’de Söz adlı eserinde Sâib-i Tebrizî’nin yedi beytinin mufassal bir şerhini yapmıştır. Nâci, bu eserin mukaddimesinde Sâib’in şiirlerinin çoğunu değersiz add eder. “Divânında pek dil-nîşîn sözler bulunduğu halde âsârının çoğu değersiz şeyler olduğundan mıdır nedir kendisi beyne’l-üdebâ yâve-serâlıkla şöhret bulmuştur. İran üdebâsı beyninde en âdi şâirlerden add olunan Sâib’in divanı bizde bilakis mazhar-ı hüsn-i kabûl olmuş ve Divân-ı Hâfız gibi tedris olunan kütüb-i edebiye sırasına girmiştir. Eşârı içinde pek rengînleri bulunduğu gibi pek çirkinleri de bulunur. İyi sözü az, fenâ sözü çoktur. Mâmafih iyileri intihab ve cem’ edilecek olsa güzel bir divançe meydana gelir³¹.”

Sâib’de Söz’de Nâci, Sâib-i Tebrizî’nin “hakîmâne ve nâsîhâne bulunan” yedi beytin şerhini yapmıştır. Burada önce “elfâz” başlığında kelimelerin gramer ve varsa istilâh manâlarını verilmiş, daha sonra meâl” ve “teemmül” başlıklarıyla beytin Türkçe anlamı ve şerhi yoluna gidilmiştir.

Muhammed Muzaffer mecmuasında da Sâib-i Tebrizî’nin 27 beyti ile 34 mısraının sadece Türkçe tercümeleleri verilmiştir. Muallim Nâci, Sanihat-i Acem adlı küçük eserinde de Sâib-i Tebrizî’nin bazı beyitlerine yer vermiştir.

³⁰ Râmiz Hüseyn. Âdâb-ı Zurafâ(Haz. Sâdık Erdem), Ankara, 1994, s. 227.

³¹ Muallim Nâci. Sâib’de Söz, (yersiz, tarihsiz), s. 9-11.

b. Şerh-i Divân-ı Sâib-i Tebrizî (İnceleme):

İran Edebiyatının en önemli şâirlerinden olan Sâib-i Tebrizî'nin elif harfindeki gazellerini şerh ettiği eserinin başında Ebu Bekir Nusret, İranlı şâirlerin divânlarının ve özellikle Hâfız-ı Şirâzî'nin divânının defalarca şerhler yapılmasına rağmen hiç kimsenin Sâib-i Tebrizî'nin divânını şerhe teşebbüs etmediğini söyler. Bunun da bir eksiklik olduğunu düşünen Ebu Bekir Nusret, Sâib-i Tebrizî'nin divânının şerhini yapmaya karar vermiştir:

“Devâvîn-i şu‘arâ-i fars gâlibâ işârât-ı ‘aliyye-i taşavvûfi hâvi olduğu cihetden erbâb-ı himmetden tâlib-i zikr-i cemîl olanlar ve sa‘y miqdârı Türkçeye şerh edip bâ-huşûş Hâfız-ı Şirâzî hazretleriniñ dîvân-ı letâfet-meşhûnuñ mükerreren şerh ve me‘ânisi îzâh olunup Şâib-i sıhr-âferiniñ dîvânına erbâb-ı nazımdan kimse taşaddi etmediğinden nâşi bu fakîr-i pür-takşîr aḥbâb-ı kirâma tuḥfe ve yâdigâr olmak vechi üzre yalñız elif kâfiyesinden tedârik olunduğu kadar gazeller şerhine şürû‘ gencâyış-pezîr ḥayta-i fehmin olan nikât ve mezâyâsın takrîr edip bu muḥtaşardan müstefid olanlarıñ zikr-i ḥayrına vesîle kılınmıştır.”

Gerçekten de İran Edebiyatının önemli şahsiyetlerinin bir çok eserine şerhler yapılmıştır. Bu şerhlerin başında Hâfız, Sâ‘di, Örfî ile Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ına yapılan şerhler gelmektedir. Bunların içinde ise Hâfız'ın şiirlerine yapılan şerhler gelmektedir. Bu şâirlerin en bilinenleri ise Hüseyin Kefevî, Sûdî, Surûrî ve Şem‘î'dir.

Ebu Bekir Nusret, bu eserinde Sâib-i Tebrizî'nin elif harfinde olan 167 gazelini şerh etmiştir. Fakat bu gazeller Sâib-i Tebrizî'nin elif harfli gazellerinin sadece küçük bir kısmıdır. İran'da Muhammed Kahraman'ın 1985 yılında bastığı “Divân-ı Sâib-i Tebrizî”nin birinci cildinde elif harfinde 858 gazele yer vermiştir. Sâib-i Tebrizî'nin elif harfli gazellerinin çokluğundan Ebu Bekir Nusret de şerhinde bahsetmiş ve bir divânında dört yüz gazel saydığını söylemiştir: *“Ammâ bu kadar eş‘ârîñ keşret-i nazmı ile ki dîvân-ı müntehabında elif kâfiyesinde dörtyüz gazel ‘add etdim.”*

Ebu Bekir Nusret, eserinde beyitlerin şerhi sırasında diğer şâirlerin yaptığı gibi teferruatlı gramer incelemesine girmeden doğrudan Türkçeye tercüme yoluna girmiştir. Çoğu zaman sadece Türkçe çevirisi verilmiş, bazen de kelimelerin ve mazmunların

açıklanması yoluna gidilmiştir. Bir beytin şerhi bir iki satır olduğu gibi bir sayfaya varan şerhler de bulunmaktadır. Mesela şu beytin şerhi çok kısa verilmiştir:

“Hîşter zı-temâşâ-yı hıyâbân-ı behîştet

Her cilvei ez-ķâmet-i ra‘nâ-yı tû mâ-râ

Cennet bağçelerin temâşâ etmeden ziyâde senin ra‘nâ olan ķâmetin mihr cilvesi bizlere ziyâde hoş ve dil ü câna şafâ-bahşdır.”

Ebu Bekir Nusret, Sâib-i Tebrizî'nin gazellerinin neden teferruatlı bir şekilde değil de kısa olarak şerh ettiğini bir gazelin şerhinin sonunda şöyle açıklıyor: “Ma‘lûm ola ki Şâib-i şîrîn-edânîñ ebyât-ı gazellerinde ğâlibâ muhtaşar geçip itâle etmediğimiziñ vechi budur ki merhûmuñ enfâs-ı mu‘ciz-beyânı mecâz ile haķîķat beyninde dâir olup nikât-ı mecâziyeye söz yok. Lakin haķîķate geldikde nihâde-i huzûr-ı havâş ü ‘avâm olacak eşerde esrâr-ı şûfiyeyi şebt etmek müşkil ve şebt etmemek cehli müş‘ir-ı nâ-çâr birer ikişer kelime işâret ile ehline ri‘âyet olunmuşdur. Maķallinde te‘emmülle zâhir olur.”

Ebu Bekir Nusret, şerh sırasında metinle ve konuyla alâkalı olarak manzum parçalar da yerleştirmiştir. Bu parçalar Türkçe olabildiği gibi Farsça ve Arapça parçalara da sık rastlamaktayız. Metindeki bu parçalar verilirken genellikle isim belirtilmektedir. Fakat bazen de “beyt”, “cümleden biri”, “sâlik-i râh-ı hakikatden birisi” gibi isim belirtilmeden yapılan alıntılar da görülmektedir.

Eserde şu şâirlerin eserlerinde alıntılar yapılmıştır: *Mütenebbî, Ferîdüddin Attar, Fârizî, Busîrî, Urûzgî, Şehâbeddin Sühreverdî, Hassân bin Sâbit, Muhyiddin Arabî, Zeynel Âbidinü'l-Bekrî, Nâsır Ali, Ebû Medyen, Ali bin Ebî Tâlib, Halebi Babı Mustafa Efendi, Şevket, Mevlânâ, Hâfız, Kelîm, Münîf.*

Sâib-i Tebrizî'nin çoğu gazelini başka bir şâire nazire olarak yazdığı bilinmektedir. İncelediğimiz elif harfindeki gazellerin ikisinde bu gazelin başka bir şâire nazire olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bunlardan ilki sebk-i hindî'nin ilk şâiri sayılan Baba Figânî'nin şiirine yapılan nazire; diğeri ise yine sebk-i hindî'nin önemli şâirlerinden Tâlib-i Amulî'ye yapılan naziredir:

“Sâib ez-în gazel ki çerâğ-ı dil-i tû şod

Efrûhtem be-ķâk-i Figânî çerâğhâ

Ey Şâib bu gâzelden ki senin gönülün çerâğı oldu nûr âyetinde ve pertev-i feşâhatde; Figânî merhûmuñ hâkine çeraglar yaqđım ya'ni bu gâzel oña nazîredir demiş oldu."

"İn-cevâb ân gâzel-i Şâib ki Tâlib güfte est

Ba'd merg ez-hâk-i ma'sûkâne hîzed gerd-i mâ

Ey Şâib bu gâzel ol gâzeliñ cevâbıdır ki Tâlib buyurmuşdur ba'de'l-mevt türâbdan bizim hâkimiz ma'sûkâne kalkar. Ya'ni ittihâdımız fenâ fi'l-maħbûb olmamız bir rûtbe-i vâsıldır ki bizi kıyâmetde görenler ma'sûk vehm ederler. Yâhûd hâkden ma'sûk gibi nâz ile kıyam ederiz."

Ebu Bekir Nusret, şerhin bir yerinde Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerini kendisinden evvel hiç kimsenin şerh etmediğini söylüyor:

"Nemî-dânend Şâib bî-gamân kâdr-i kelâm-ı mâ

Meğer şâhib-dilî der-âlem-i imkân şevved peydâ

Ey Şâib gamsızlar bizim kelâm-ı hikmet encâmımızıñ kâdrini bilmezler. Meğer âlem-i imkânda bir şâhib-dil zuhûr edip kelâmımızıñ kâdrini aılaya. Şâib-i merhûmuñ bu faķirden evvel kelâm-ı pesendide nizâmına kimse bu rûtbe i'tibâr edip şerhine taşaddî etmediğinden nâşi gûyâ bu beyti faķire câize-i üslûbunda gencîne-i şi'rinde ta'biye etmişdir."

Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerinde Nusret'in de anlayamadığı bazı noktalar olduğu muhakkaktır. Nusret, iki gazelin maktamı (84 ve 131. gazeller) "*maktaina mâlik olamadığı için*" şerh etmemiştir. Bazı beyitlerin de anlaşılması güç olduğunu belirterek "*Beytiñ cem'iyyeti kâbil-i ta'bîr değildir*" veya "*Bu beytiñ mazmûnu bir miķdâr taħayyüle muħtâcdır*" gibi ibarelerle manânın derinliğini belirtmiştir.

Nusret'in bir tek nüshaya baēlı kalmayıp başka Sâib-i Tebrizî divânlarının da göz önüne aldığı anlıyoruz. Meselâ 28. gazelin ilk beytinin şerhinde şöyle diyor: "*Bu maḡla'a faķiriñ mütâla'ası ancak bu kadar erişdi zîrâ ba'zi nüshada sehm-i şîr bulundu. Vehm münâsib görülüp öylece şerh olundu ve sehm olunduğuna göre ḡavf ma'nâsına ḡaml olunmak gerekdir."*

Ebu Bekir Nusret, şerh esnâsında bazı yerlerde Farsça kelimelerin Türkçe anlamlarının da vererek şerh ettiğini görüyoruz: "*Nâhun-güzârîñ Türkçe edâsı tırnaķ*

dökmekdir”, “Bāled kelimesi türkçe ürpermeye derler.” Bazı yerlerde de beyitte kullanılan kelimenin tasavvufî manası da verilmiştir: *“Dāneden murād nefisdir”, “dāmdan murād nefis olup bülbülden murād rûh ola ki ....”*

Eserde deyim ve atasözlerine de yer verilmiştir: “Gökde ararken yerde buldum meşeli ...”, “göz görmez ve gönül istemez meşeliniñ ....” gibi.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki Ebu Bekir Nusret, Sâib-i Tebrizî'nin elif harfli gazellerini şerh ederken ayrıntıya girmeden kaçınmış, şerhi gerektiği ve lüzûmunu hissettiği zamanlarda uzun tutmuştur. Eser, okuyucuyu sıkmadan kısa, anlaşılır bir üslûpla kaleme alınmıştır. Nusret bu üslûbuyla eski şerh geleneğinden de ayrılır.

Eser, Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerini ilk defa şerh etmesi dolayısıyla da ayrı bir öneme sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA:

- Ahmet Vefik Paşa. **Lehce-i Osmanî** (Haz. Recep Toparlı), Ankara, 2000.
- Ali Cânib. “**Sâib’in Türkçe Gazelleri**” Hayat Mecmuası C. 3, İstanbul, 1928
- Ali Enver. **Semâhâne-i Edeb**, İstanbul, 1309
- Arslan, İsmail. **Sâib-i Tebrizî**, İstanbul Üniversitesi Arap- Fars Filolojisi Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1971.
- Babinger, Franz. **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, (Çev. Coşkun Üçok), Ankara 2000.
- Çelebioğlu, Âmil. „**Yûnus’un Bir Şiirini Şerhi**“, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul, 1998.
- Çelebioğlu, Âmil. “**Yûnus’un Şiirleriyle İlgili Şerhler**” Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul, 1998.
- Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 1993
- Dilçin, Cem. **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, 1983
- Diriöz, Meserret. “**Sâib’in Türkçe Şiirleri**”, Türk Kültürü Araştırmaları, Y: XVI/1-2, 1977-1978, Ankara 1978.
- Erdoğan, Mustafa. “**Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış**”, Celal Bayar Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y: 1997. S.1, Manisa, 1997.
- Esrâr Dede. **Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîye**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Eki No: 109.
- Fatin, **Hâtimetü'l- Eş'âr**, İstanbul, 1271.
- Genceli, Ali. “**Tebrizli Sâib**“ Türk Amacı, S.I-II, Ankara, 1942
- Gölpınarlı, Abdülbâki. **Mevlanâ Müzesi Yazmalar Katalogu**, c.III, Ankara, 1971
- Gölpınarlı, Abdülbâki. **Mevlanâ'dan Sonra Mevlevîlik**, İstanbul, 1983
- Kaplan, Mahmut. **Hayriyye-i Nâbî**(İnceleme - Metin), Ankara, 1995
- Karatay, Fehmi Edhem. **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu**, c.II, İstanbul,1961.
- Kurnaz, Cemâl. **Anadolu'da Orta Asyalı Şâirler**, Ankara, 1997
- Levend, Agâh Sırrı. **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, 1988
- Mehmed Süreyyâ. **Sicill-i Osmanî**, C. III, İstanbul, 1314
- Mehmed Tâhir. **Osmanlı Müellifleri**, C. III, İstanbul, 1343.

- Mengi, Mine. **Hikemî Tarzın Büyük Temciscisi Nâbî**, Ankara, 1991
- Mengi, Mine. “Metin şerhi, tahlili ve tenkidi üzerine düşünceler.” *Degâh*, C.VIII, S.93, İstanbul, 1997.
- Muallim Nâci. **Esâmi**, İstanbul, 1309
- Muallim Nâci. **Osmanlı Şâirleri**(Haz. Cemâl Kurnaz), İstanbul, 1995
- Muallim Nâci. **Sâib’de Söz**, (yersiz, tarihsiz).
- Müstakimzâde Sa’deddin Süleymân, **Mecelletü’n-Nisab**, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Böl. No: 628.
- Mütercim Âsım Efendi. **Burhân-ı Katı**. (Haz. Mürsel öztürk, Derya Örs), Ankara, 2000.
- Okumuş, Ömer. “**Hind Üslûbu(Sebk-i Hindî)**” Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, S.17, Erzurum, 1989.
- Öztürk, Mürsel. **Farsça Dilbilgisi**, Ankara, 1995
- Pekolcay, Necla – Sevim, Emine. **Yûnus Emre Şerhleri**, Ankara, 1991
- Râmiz Hüseyin. **Âdâb-ı Zurafâ**(Haz. Sâdık Erdem), Ankara, 1994
- Sâdikî, Zekiye. **Sâib-i Tebrizî’nin Türkçe Gazelleri**. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Mezuniyet Tezi, No: 1551, İstanbul, 1948.
- Şükûn, Ziya. **Farsça- Türkçe Lûgat**, C. I-II-III, İstanbul, 1996
- Silahdarzâde Mehmed Emin. **Silahdar Tezkiresi**, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Ef. No: 795
- Surûrî, **Divân-ı Surûrî**, İstanbul, 1272.
- Süleyman Fehim. **Sefinetü’ş-Şuarâ**, İstanbul, 1259
- Şefkat. **Tezkire-i Şuarâ-yı Şefkat**, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî No: 770
- Şemseddin Sâmî. **Kâmûs-ı Türki**, İstanbul, 1317
- Şemseddin Sâmî. **Kâmûsu’l-A’lâm**, C. VI, İstanbul, 1316
- Tarlan, Ali Nihad. “**Sâib-i Tebrizî**”,*Servet-i Fünûn*, C. 4-III, S. 43-44-46-47, İstanbul, 1925
- Tarlan, Ali Nihad. **Edebiyat Meseleleri**, İstanbul, 1981.
- Ûnver, İsmail. “**Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler**”, *Türkoloji Dergisi*, C.XI, S. I, Ankara, 1993.
- Yazıcı, Tahsin. “**Sâib**”, *İslam Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul,1961.
- Yorulmaz, Hüseyin. **Koca Râgıb Paşa**, Ankara, 1998
- Ziya Paşa. **Harâbât**, C.I, İstanbul, 1291

Metin Neşrinde İzlenen Yol:

Ebu Bekir Nusret'in Sâib-i Tebrizî'nin elif harfli gazellerini şerh ettiği eserin tenkitli metni yapılırken elde bulunan üç nüsha ve bir mecmuada bulunan üç yapraklık metin kullanılmıştır. Tenkitli metin yapılırken Süleymaniye Ktb. Hamidiye, 1139'daki yazma esas alınmıştır. Bunun sebebi ise müellif tarafından tashih edilmiş bir nüsha olmasıdır. Nüshaların her birine bir harf verilmiştir. Buna göre: Süleymaniye Ktb. Hamidiye, 1139'daki yazma (H), Süleymaniye Ktb. Lala İsmail, No: 528'deki yazma (L), Manisa İl Halk Ktb. Y.2693'deki yazma (M) ve Millet Ktb. Ali Emirî Ef, Şry: 111/18'deki yazma da (A) olarak kısaltılmıştır.

H nüshası ile M nüshası aynı koldan gelmektedir. H nüshası dikkatli bir müstensihin kaleminden çıkmıştır. Nusret, bu nüshayı tashih ederken her hangi bir düzeltmeye gitmemiş, sadece kenarlara ilâveler yapmıştır. M nüshası ise H nüshasından istinsah edilmiş olabilir. Çünkü birbirlerine oldukça benziyorlar. Nusret, H nüshasında hemen her beytin sonunda tekrar edilen “*ğuddise sirrahü*”, “*demek ister*” ve “*demek ister ğuddise sirrahü'l-‘azîz*” ibârelerinin hemen hepsinin üzerini çizmiştir. M nüshasında ise bu ibâreler muhafaza edilmiştir. Ayrıca M nüshasında bir çok yazım ve imla yanlışı da vardır.

L nüshası ise başka bir koldan geliyor. Diğer nüshalarla farklı yönleri daha fazladır. A nüshası ise çok küçük olduğu için hangi koldan h-geldiği tesbit edilemedi.

Bu dört nüshadan çeviriyazılı bir metin kurmaya çalıştık. Bu konuda Ahmet Ateş'in “*Metin Tenkidi Hakkında*” adlı makalesi yol gösterici oldu. Arapça ve Farsça kelime ve kelime grupları ile eklerin yazımında İsmail Ünver'in “*Çeviriyazıda yazım Birliği Üzerine Öneriler*” adlı makalesindeki görüşlerini uyguladık.

Metnin, ilk 30 gazelin şerhinden oluşan kısmının edisyon kritik'i yapılmış, geri kalan kısım da H nüshasına göre çeviriyazı olarak verilmiştir. İncelediğimiz metin müellifin kendi tashihi olduğundan tamamı için edisyon kritik yapma yoluna gidilmemiştir.

Metin tenkidi yapılırken uygulanan teknik özellikler şunlardır.

- 1- Metnin tesbitinde ilmî eserlerde takip edilen transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

- 2- Metinde gerekli görülen yerlerde noktalama işaretleri (nokta, virgöl, tırnak işareti,...) kullanılmıştır.
- 3- Metindeki özel isimlerle kitap ve yer isimlerinin ilk harfleri büyük harfle yazılmıştır.
- 4- Farsça kelimelerdeki vâv-ı mâdûle ayrıca gösterilmemiştir.
- 5- Nüshalardaki farklar gösterilirken satırlar esas alınmış ve satır sayıları beşer beşer sayfanın sol tarafına numaralandırılmıştır. Bu nedenle aparatta en başta satır numarası bulunmaktadır.
- 6- Kabul edilen rivâyet tenkitli metne konmuş, kabul edilmeyen rivâyet aparatta gösterilmiştir.
- 7- Kabul edilen rivâyet aparatta başa alınmış, Kabul edilmeyen rivâyetten (:) işareti ile ayrılmıştır.
- 8- Kabul edilmeyen rivâyet birden fazla nüshada varsa bunlar birbirinden (,) virgöl ile ayrılmıştır.
- 9- Bir satırda birden çok fark varsa, bunların her biri (/) işareti ile ayrılmıştır.
- 10- Kabul edilen rivâyet nüshaların birinde veya birkaçında bulunmuyorsa nüshanın önüne (-) işareti konulmuştur.
- 11- Metinde geçen farsça ibârelerin transkripsiyonu yapılmıştır. Arapça ibareler ise arap harfleriyle yazılmıştır.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا	:A,a, Ā,ā, E,e	ط	:Ṭ,ṭ
ب	:B,b	ظ	:Ẓ,ẓ
ت	:T,t	ع	:°
ث	:Ṣ,ṣ	غ	:Ġ,ġ
ج	:C,c	ف	:F,f
ح	:Ḥ,ḥ	ق	:Ḳ,ḳ
خ	:Ḫ,ḫ	ك	G,g K,k ħ
د	:D,d	ل	L,l
ذ	:Ẓ,ẓ	م	M,m
ر	:R,r	ن	N,n
ز	:Z,z	و	V,v O,o Ö,ö ü
س	:S,s	ه	H,h, e
ش	:Ş,ş	ی	Y,y ı, i, î
ص	:Ş,ş		
ض	:D,d, Ẓ,ẓ		

METİN

[H1b] [M1b] [L1b] Bismi'llahi'r-raḥmani'r-raḥim elḥamdülillezi şerrāḥa dīvānū'l-
vücūdi ve ḥall °uḳūdehū ve faşşale mücemmilāte'l-keḥni ve ezhere'l-°uyūni'l-°arīfine
ḳuyūdehū ve nūr-ı zevahire'l-maḥşūşati binūri vücūdihi ve aḫyāe cümūdihi ve °arrafe
liküllü şaḫşin min ḥalīḳatihi maḳşūdihi ve eskene cünūdu'l-me°āni fī şa°bi'l-elfāzi ve lā
5 yu°lem sivahū mine'l-°ālimīn cünūdihi ve saḫḫara li şelātine memleketü'n-naẓm minha
°invetün ve's-şalātü ve's-selāmü °ale maḫla°-ı nazmü'l-vücūdi Muḫammedü lillezi
ḫalaḳahū min nūrihi ve aştāfe ve elbesehū cūdehū ve fezzālehū dünyāi āle'l-enbiyāi ve
aḫyāhū ve aḫmedü'l-maḳāme maḫmūdehū ve °ale ālihi ve ehl-i beytihi ve tābi°ihi mā
enfāḳa es-şiddīk fī muḫabbetihi mevcūdehū ve mā ḥall ebū't-türābi mine'l-°ilmi
10 ma°ḳūdühü ammā ba°d pīşgāh-ı erbāb-ı °irfāna bir āverde-i bende-i bī-ḳıymet ya°ni el-
ḫakīrū'l-faḳīr ilā rabbihi'l-ḡaniyyū'l-ḳadīr Ebū Bekr Nuşret oldur ki devāvīn-i şu°arā-yı
fars ḡālibā işārāt-ı °aliyye-i taşavvūfi ḫāvi olduḡu cihetden erbāb-ı himmetden tālib-i
zıkr-i cemīl olanlar ve sa°y miḳdārı Türkçeye şerḫ edip bā-ḫuşuş Ḥāfiẓ-ı Şirāzī
ḫazretleriniñ dīvān-ı leḫāfet-meşḫūnuñ mükerreren şerḫ ve me°ānisi İzāḫ olunup Şāib-i
15 siḫr-āferīniñ dīvānına erbāb-ı nazmdan kimse taşaddi etmediḡinden nāşi bu faḳīr-i pūr-
taḳşīr aḫbāb-ı kirāma tuḫfe ve yādigār olmaḳ vechi üzre yalḫūz [H2a] elif ḳāfiyesinden
tedārik olunduḡu ḳadar ḡazeller şerḫine şürū° gencāyiş-peẓīr ḫayḫa-i fehmin olan nikāt
ve mezāyāsın taḳrīr edip bu muḫtaşardan müstefid olanlarıñ zıkr-i ḫayrına vesīle
ḳalınmışdır. Ḳaldı ki ḳuşūruna vāḳıf olan [L2a] erbāb-ı °irfāniñ öteden beri °avfi ricā ve
20 bir iki kelime ile taşḫiḫi mümḳün olan maḫallerde keremleri niyāz oluna. Gelmeyen
bizler daḫi ol tarīḳa sālik olup şikeste-beste bu ḳadarca cünbūşe ictira olunmuşdur. Ve
minhū'l-°avn.

-1-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

25 *Eḡer ne medd-i bismillah būdī tāc-ı °üvānhā*
Neḡeştī tā ḳıyāmet nev-ḫaḫ-ı şirāze dīvānhā

Eğer bismillahuñ meddi °ünvânlarıñ tacı olmayaydı kıyâmete dek dîvânlar şîrâze-i nev-
 hatt olamaz idiler. Güyâ nev-hatta müşâbih olan şîrâzeve dîvânlarıñ mazhar olup
 perîşânlık nokşânından halâş olmaları bismillah berekâtındandır demek ister. Şâib-i
 merhûm dîvânları benî âdemden tâzelere teşbîh edip [M2a] tâzeleriñ °izârında zuhûr
 5 eden hattı şîrâzeyi teşbîh etmişdir. Beyt. Li-münşi'îhi:

Şîrâzeleri rişte-i hatt-ı nüşâ-i hüsnüñ

Dîvân-ı cemâlini felek etdi mücelled

Ne tenhâ Ka'be şahrâyîst dâred Ka'be-i dil hem

Be-gird-i hîştî ez-vüs'at-i meşreb beyâbânâ

10 Yalnız Ka'be şahrâya mensüb değildir belki gönül Ka'besinin de kendi etrâfında
 meşrebiniñ vüs'atinden beyâbânları ve şahrâları vardır. Belki sâha-i Ka'be dil-i evsâ'dır
 meşreb cihetinden. Meşrebiñ şahrâya ve gönlüñ Ka'beye müşâbeheleri müste'mil ve
 meşhûrdur.

Be-fikr-i nîstî hergiz nemî-üftend-i magrûrân

15 *Eğerci şüret-i mîkrâz-ı lâ dâred giribânâ*

Magrûrlar yokluk [H2b] fikrine aslâ düşmezler. Eğerci yaqalarla mîkrâzınıñ şüretin
 dutalar. Ammâ yine mütenebbih olup °adem âbâdı der-hâtır edip gürurdan i'râz
 etmezler. Vâқи'â insânıñ yaqası te'emmül olunsa "lâ" şüretindedir. Bu taqrîre göre
 mîkrâz "lâ" kelimesine izâfet ile ma'nâ verilir beytiñ me'ali °ibretidir.

20 *Hayât-ı câvidân-hâhi be-şahrâ-yı kana'ât rev*

Ki dâred-yâd-ı her mûri der İn vâdî Süleymânâ

Eğer hayât-ı ebediye ister iseñ kanâ'at şahrâsına git. Zîrâ bu vâdide her qarınca yâdında
 kesret-i istîgnâdan nâşi nice Süleymânlar dutar. Ya'ni qarıncanıñ kesret-i tama'ı meşhûr
 iken kanâ'at vâdisinde bir nice Süleymân görmüş geçirmiş gibi istîgnâ göster. Ol
 25 vâdiniñ hâne-be-düş-ı bî-gam olmak hâşşasındandır ve ebedî hayât kanâ'ate menûç
 olması güyâ gâlib ahlâk-ı seyyie tama'dan zuhûr etdiğine mebnîdir. Yine Şâib-i merhûm
 "vâv" kâfiyesinde buyurur ki beyt: [L2b]

Zı-serkeşî tû ne bîñi be-zîr-i pâ ver ne

Belâ-yı nefy binâ-kerdend peyker-i tû

Hağ budur ki bu mazmûn mağz-ı hikmet ve gâyet-i i'tibârdandır.

Nemî-bîni zı-istignâ be-zîr-i pâ nemî-dâni

Ki âher mişved hâr-ı ser-i dîvâr-ı müjgânhâ

5 İstignâdan ve kibirden nâşi ayağının altına bakmazsın. Bilmez misin ki âhirü'l-emr seniñ müjgânların dîvâr başlarının dikenini olur. Hiç tağallübât-ı dehri ve hâdimü'l-lezzât olan mevdi tağayyül etmez misin. Zîrâ ba'de'l-mevt ve'l-ginâ mümkündür ki insânın toprağından binâlar ta'mîr oluna da kirpikler çürüyüp dîvârlara kurumuş diken gibi cilveger ola. Ya'ni bu 'âkıbete ol kibr yakışmaz.

10 *Ser-i şürîde âverdeem ez-vâdî-i Mecnûn*

Tehî sâzîd ez-seng-i melâmet ceyb ü dâmânihâ

[H3a] Mecnûn vâdisinden bir perişân ve sevdâ-zede baş getirmişim ta'ne taşına tağammülü yokdur. Ceybleri ve etekleri seng-i melâmetden tehi ve fâriğ edîñ. Yâhüd vâdi-i Mecnûndan bir perişân ve beliyyâta meşk etmiş bir baş getirmiştir. Hemân dâmân ve cîv beñzer olan levni taşlarını bu şâlda görür ki her zaman böyle taşta müteğammil baş bulunmaz. [M2b]

Gülistân-ı sūhan-râ tâze-rû dâred leb-i huşkem

Ki cüzmen mîresâned der-sifâl-i huşk-i reyhânihâ

20 Söz gülistânını benim kuru tudağım tâze yüzlü ve taravetli tutar. Benden gayrı kuru şağsıda kim reyhânlar yetiştirebilir; temeddüh-i şu'arâdandır ve hem müsellemdir.

Çünân ez-fikr-i Şâib şür üftâdest der-'âlem

Ki mürgân z'în sūhan dârend bâhem der-gülistânihâ

25 Şâibiñ fikrinden 'âleme bir melâhat vâki' olmuştur ki kuşlar gülistânlarda birbiriyle bu sözden tutarlar. Ya'ni Şâibiñ eş'arını müzâkere ederler. Onuñçün âvâzları ile esmâ'a lezzet ve kulûba tarab verirler.

-2-

(---/-.../.../...)

Ez-cünbiş-i nesîm-i kerem zinde îm mâ

Zîn girdbād hemçü 'alem zinde ĩm mā

Rūzgār-1 keremiñ hareketinden diriyiz; bizler bu 'alem gibi olan girdbāddan diriyiz. Kerem rūzgārından murād rūḥ-1 insānī olmak mümkündür. Zīrā insān gird-bād gibi ğubārı ve ḥāşāki gibi ihtiyārı yokdur. Belki onuñ mutaşarrıfı hevā olduğu gibi insānıñ daḥi mutaşarrıf ve maḥreki rūḥ-1 ilahīdir. Yok Mevlā-yı müte'āl ḥazretleriniñ kayyüm isminiñ sırrıdır nesīm-i kerem deyü ma'nā verilir ise evvelki ma'nā daḥi buña mülḥak olup yine kaşrıĝıya teşbīhi tām olmuş olur. Takrīr-i muḥarrer üzre Şāib-i mu'ciz-beyan [L3a] "he" kāfiyesinde bu beyte mütekarīb buyurmuşdur. Beyt:

Peydāyi tū dest-i işārāt-kerde kaṭ'

10 'Üryānī-i tū perde-i çeşm-i cihān şode

Her çend hemçü zerre-i bī-ḳadr ḥādīşim

Ez-nūr-1 āfitāb-ḳadem zinde ĩm mā

Her ne ḳadar rütbesiz ve bī-ḳadr zerre gibi ḥādīşiz.[H3b] Ammā āfitāb-1 ḳademiñ nūrundan diriyiz. Bi'aynihi geçen ma'nāyı edā-yı āḥer ile ta'bir etmişdir. Ya'ni 15 ḥudūşumuza nazaran ne ḳadar bī-i'tibār olursak da ḥürşid-i ḥaḳīḳatiñ pertevi ve feyzi ile zindeyiz.

Ez-ĝüft-ĝüy-1 'aşḳ būd ḥāy u ḥüy-1 mā

Çün ney der in bisāt be-dem zinde ĩm mā

'Aşḳ şoḥbetinden olur bizim ḥāy u ḥüyumuz. Nāy gibi bu 'ālemde nefesle diriyiz zīrā 20 nāyıñ ibtidā-i terennümünde medd ile ḥü zuhūr eder ve erbāb-1 ḥālīñ lisānında ĝālibā ḥü eksik olmaz ĝüyā 'aşḳıñ şoḥbeti ḥüdur ve bezm-i ḥü si'b-i ḥayātımızdır ney gibi demiş oldu.

Çün şebnem ez-çerāned çeşmest rızḳ

Ne hemçü diĝerāne şikem-zede ĩm yā

25 *Devrān-1 'ömr-i mā nebūd pāy-der-rikāb*

Dâim çü nâm-ı ehl-i kerem zinde İm mā

Şebnem gibi bizim rızığımız otarmasındandır. Ya'ni müşâhedemiz kuvvetimiz maķâmına ķâim olur ğayrılar gibi şikem ile zinde deĝiliz ve bâ'ış-i ĥayâtımız ekl ve şürbe menûť deĝildir.

5 *Rüşen şevved çerâĝ-ı dil-i mā zi yek-diĝer*

Çün riştehâ-yı şem^c be-hem zinde İm mā

Bizim gönlümüzüñ çerâĝı birbirinden rüşen olur [M3a] mum fitiliniñ iplikleri gibi bizler birbirimizle diriyiz. Murâd erbâb-ı sülûküñ bi^cat silsilesiyle birbirini irşâd edip envâr-ı feyzi gönülden gönüle tedricle seyr etdirmeleridir

10 *Bâr-ı girân-ı sebk be-ümîd fikendenist*

Ömrist ber-ümîd-i 'adem zinde İm mā

Aĝır yük atmak ümîdi ile ĥafifdir bir zamândır ki bizler 'adem ümîdi ile zindeyiz. Ĥaml-i şakîlden murâdı zâhir budur ki 'adem-i muķâbelesinde vücûd ola güyâ ki gürüh-ı şüfiyân meşrebinde kendi nefsinı mevcûd bilmek ĝâlibâ 'alâyık-ı nefsâniyeye meşĝül olmaĝı muķtazî olduğundan nâşi maķâm-ı fenâya iştihâ 'arz edip bir sâ'at [H4a] evvel muķâlefât-ı nefis ile bi'l-küllîye mün'adim ve متوا قبل ان تموتوا mefhûmuna İmā olur bu maķâma göre kendi vücûduna muķayyed olmaĝ eĝerçi şakîldir ammâ mā yü'el ileyh [L3b] i'tibârî ile ĥafif olur demekdir yok bâr-ı girândan murâd ceseddîr denilse yine murâd birdir.

20 *Şâib zı-ĥân-ı ni'met-i elvân-ı rüzĝâr*

Çün 'âşıkân be-ĥorden-i ĝam zinde İm mā

Ey Şâib rüzĝârîñ gün-â-gün ni'metinden 'âşıklar gibi bizler ĝam yemek ile diriyiz. Beyt:

Nüşe-i râh-ı 'azîzânest ve teressüm ki şevved

Behre İn Nuşret hemî güyem be-yârân ĝam meĥor

25 -3-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Ah-ı 'âlem-süz-râ der-sîne düzdîden çerâ

Berķ-râ pirâhen-i fânüs püşîden çerâ

Āh-ı'ālem-sūzu sīnede gizlemek niçin berke fānūs pırezeni giydirmek niçin bu maṭla'ı-ı ğarrānıñ me'āli kendi nefsinı āh u nāleye tescı' ve lā'imiñ levminden i'razadır ki ya'ni āh ve enīni ihfada faide yoḡdur zıṛā berḡ fānūsa sıġmaz. Beyt:

°Aşḡ ile riyā deġil muvāfiḡ

5 Rūsvāy gerek hemışe °āşıḡ

Der-miyān refte vū āyende dārī yek-nefes

İn ḡadr hengāme ber-yek-dem fūrū-çiden çerā

Gidip ve gelmek arasında bir nefes ḡursañ bu ḡadar cem'ıyyeti bir nefes üzerine taḡmil etmek niçin. Ya'ni nefes-i şānide ḡāliñi bilmez iken bu telāşa bā'ış ve bādi nedir

10 *Cāme-i gez-ten nereved rızḡ mıḡrāz-ı fenāst*

Ber-libās-ı °āriyet çün ḡār-ı çesīden çerā

Bir libās ki yedinden bitmez ve tenden ḡāşıl olmaz. Fenā mıḡrāzınıñ rızḡdır āri libās üstüne ḡār gibi yapışmak niçin. Zıṛā ne ḡadar fāḡir libās ile cilveger olursañ bir müddet-i ḡalīlede fāni olur. Hemān libās-ı taḡva ve şı'ār-ı ma'ārif taḡşīline sa'y eyle demektir.

15 Çesīden [H4b] yapışmak ma'nāsıdır.

Fevt şod ger-ez-tu dūnyā dūşmeni' der-ḡāk

Dest-ber-dest ez-ser-i efsūs māliden çerā

Eġer dūnyā senden fevt oldu ise bir dūşmen tūrāba [M3b] gitdi. ya'ni cāy-ı neşāt ve maḡall-i sūrūrdur ḡayf ü efsūs cihetinden eli el üstüne sūrmeḡ niçin

20 *Ez-ḡabāb ü mevc-i deryā mīdehed tāc ü kemer*

Ber-ser-i ĩn ḡırḡa-i şad-pāre lerzīden çerā

ḡabābdan ve mevcden deryā tāc ü kemer verir tertīb üzre ḡabab tāca ve mevc-i kemere bu yüz pāre olan ḡırḡa üstüne bu ḡadar ızḡrāb niçin ḡüyā ḡarīḡ-ı °ırfāna işāret edip buyurur ki bu dūnyānıñ ḡāşılı ki bir ḡırḡadan ibāretdir eġer onuñ ḡaydıdan ḡıkıp deryā-yı ḡaḡıḡate ḡarḡ olup fenā maḡāmını [L4a] bulasın saña tāc ü kemer ya'ni salḡanat ḡāzırdır böyle olunca salḡanata isti'dādı olan bir kimse bir ḡırḡadan geçmeyip devlet-i ebedıyyeyi fevt etmek °ayn-ı ḡamāḡatdır Mütenebbı buyurur. Beyt:

ولم ار عيوب الناس عيبا كنقص القادرين الكمال

Dest-i efsüsest her bergî ki mîrevîd zı-şâh

Der-çünîn mâtem-serâyî herze handîden çerâ

Hayf elidir her bir varak ki daldan biter böyle bir mâtem-serâda bî-hüde gülmek niçin. Ya'ni handeniñ bir vecihle bu gülşen-i rüy-1 hazâna münâsebeti yokdur.

5 *Çist dünyâ tâ-be-ân âlüde-sâzi dest hîş*

Ber-ser-i hân-1 Süleymân kâse lîsîden çerâ

Dünyâ nedir ki onuñla âlüde-dest olursun Süleymân hânı üstünde kâse yalamak niçin. Ya'ni Mevlâ-yı müte'âliñ ni'am-1 uhrevîyesine ve rızâsına nisbet ile dünyâ hemân kâselerde kalan âşâr-1 ta'âma beñzer imdi öyle e'time-i [H5a] fâhireye iltifât etmeyip Süleymân kâsesini yalamak ile dünyâyâ meşğül olup rızâ-yı ilahîden ve mekârim-i bâtıniyyeden gâflet ve i'râz edeniñ mişli birdir demek olur. Şeyh-i Ekber hazretleri Fütühâtta buyurur:

لا يفتع بالقليل إلا يعلم الدبير من القليل

Âb-1 hayvân der-âkîk-i şabr pinhân-gerde end

15 *Ân çenîn âb-1 kuvârâyî nenüşîden çerâ*

Âb-1 hayâtı şabr 'akîkinde gizlemişlerdir bu neclin kuvârâ ve henî şuyu içmemek niçin. Güyâ şabriñ encâmı hayât-1 ebediyyeye muntehî olacağını tañkîkân mâ-i hayâtı oña nisbet etmişlerdir ve 'akîka şabri teşbîhden 'akîkiñ hâşşasına işâret kaşd etmişdir.

Der-çenîn vaqtî ki hân-1 feyz güsterdest şubh

20 *Çün ger encânân zı-cây-1 hod ne cenbîden çerâ*

Bir böyle vakitte ki şubh-1 feyz sofrasın döşemiştir şakîl canlılar gibi kendi mevzi'inden hareket etmemek niçin. Zîrâ ne kadar merâtib-i dünyevî ve erzâk-1 yevmiyye var ise fecirden tâ tülûc-1 şemse dek dîvân-1 gâybden tevcîh olunur. Hatta herkesiñ şöhreti ve zîkr-i hayrı ol günde ne kadar intişâr bulacaktır ta'yîn olunur ve merâtib-i ma'neviyeler ikindiden [M4a] tâ gurûb-1 âfitâba dek tevzi' olunur.

25 *Z'în gülistân 'akîbet çün bād mîbâyed güzeşt*

Ber-dırahtî her zamân çün tāk piçîden çerâ

Bu gülistândan °âkıbet yel gibi geçmek lâzımdır her zamân bir ağaç üzerine tāk gibi şarılmağ niçin. Murād ta°alluğ-ı kalbîdir ki bû'l heveslerden gâlibâ müşâhiddir "dâl" kâfiyesinde bu ma°nâya işâret edip Şâib buyurur ki. Beyt: [L4b]

Sūhanest pāk sāhten dil-i zār zed

5 Şaykal-ı °ilâc rîşe gevher nemî-kuned

Bu iki beytiñ daħi neticesi [H5b] budur ki heves göñülden dōkenmez biri hâşıl olunca biri daħi zuhūr eder. Böyle olunca bi'l-küllîye mâsivâdan geçip cümle mağâşıdı bir etmek evladır

Terk-i güşîş dâmen-i menzil bâ-dest âverdenest

10 *Dür mîsâzi reh-ı hod-râ be-güşîden çerâ*

Sa°yi terk etmek menziliñ etegin ele getirmektir ya°ni vâşıl olmağdır sa°y etmekden nâşî niçin kendi yolunu ba°ıd edersiñ. Bi't-tecrübe mağâşıd-ı dünyevîden i°râz etmek vüşüle sebep olur; nice ki Şâib buyurur: Beyt:

Güzeştem ez-ser-i mağlab tamâm şod mağlab

15 *Hiçâb-ı çehre-i mağşüd bûde mağlabhâ*

محروم الحريص müfâdıncı gâlibâ gece ve gündüz sa°y edenler mağrûm olurlar.

Der-çünîñ vaqtî ki harmanhâst piş-i dest-i tû

Tohm-ı nîkî der-dil-i merdûm nepâşîden çerâ

20 Bir böyle vaqıtde ki seniñ eliñ önünde nice harmanlar vardır. Halkıñ göñlüne bir iyilik tohmun saçmamak niçin. Güyâ kesbiñ revâcı bâzâr-ı °anâşıra mağşûş olmağın mağâşıd-ı uhreviye ve mefâhir-i dîniye bu kârhanede tağşîl olur demektir.

Der-hor telhist Şâib her devâ ez-hâsiyet

Ez-ser-i ragbet hadîş-i telh neşnîden çerâ

25 Ey Şâib her merhemiñ ve devanıñ hâşiyeti merâreti kadardır ragbet ve şıdğ başından mezâk-ı nefse acı olan neşâyîhi istimâ° etmemek niçin.

-4-

(---/---/---/---)

Ez-âh rûz-kerd ân şebhâ-yı târ-ı hod-râ

13 nice ki Sâib: nitekim Şâib-i merhûm L

Āyine-i dü rü kun leyl ü nehâr-ı hod-râ

Āhdan gözü siyâh olan gecelerini gündüz eyle; ya'ni kendi gece ve gündüzünü iki yüzlü âyine eyle. Zîrâ leyl âyinedân ve nehâr âyinedir, keşret-i âh ile leyl daḥi nehâr olur. Takşîrat-ı sâlifenîñ zikri ile âteşîn âhlar ḥaḳ budur ki geceyi gündüz eyler.

5 *Hâhi ki âsmânḥâ der-ber-raḥt nebedend*

Bâ ḥâk kun berâber evvel ḥişâr-ı hod-râ

Murâd eder iseñ ki [H6a] göklér yüzüne ḳapı bağlamayalar evvel kendi ḥişârını topraḡa bereber eyle. Güyâ من تواضع لله رفعة الله mazmûnuna işâret edip buyurur ki; evvelâ kendi ḥişâr-ı cismiñi envâ^c-ı riyâzâtla ve eşnâf-ı tezellülle ve 'ibâdâtla hedm edip soñra 10 âsumân ḥişârına müteveccih ol. Yâḥûd [M4b] murâd ehlullahîñ rûhlariyla insilâḥ ve fenâ tariḳıyla 'âlem-i melekûtu seyrân etdikleri tariḳı dilerseñ sen de nefse [L5a] muḥâlefet edip tariḳlarına sülûk eyle demektir.

Der mülk-i dil meğerdân muṭlaḳ 'inân heves-râ

Ez-dest-i bâd bistân müşt-i ġubâr-ı hod-râ

15 Gönül memleketinde hevesi muṭlaḳ 'inân ṭolandırma rûzġarîñ elinden kendi bir avuç ġubârını al. Güyâ hevâ ġubârı ne ġüne perîşân ve nâ-bedîd eder ise kezalik heves daḥi gönül perîşân ü müteferrikü'l-ḥâtır eder.

Zân gevher-i kirâmi herġiz ḥaber neyâyi

Ez-ġirye tâ nesâzi deryâ kenâr-ı hod-râ

20 Aşla ol mükerrrem gevherden ḥaber bulamazsın tâ ağlamakdan kendi kucaġını deryâ etmedikçe; zîrâ gevher deryâda olur. Bundan murâdı keşret-i bükâ ile ḳalbe cilâ verip mir'at-i ḳalbi şuver-i tecelliyât-ı ḳudsiyyeye mazḥar etmektir, ehline ma'lûmdur.

Mürî çe ḳadr dâred der-ḥazret-i Süleymân

Der-iḥtiyâr-ı ü kun maḥv iḥtiyâr-ı hod-râ

25 Bir ḳarınca Süleymânıñ ḥuzûrunda ne mertebe tutar ve oña ne nisbeti vardır. Onuñ iḥtiyârında kendi iḥtiyârını maḥv eyle. Bu beyt-i ḥikem-perver meşreb-i şüfiyâne İmâdır ki onlar ḥarekât ü sekenâtlarında ḳudretullahı müşâhede ederek bi'l-külliyeye umûrların oña teslîm edip öyle 'âmillerdir ki 'Arabî:

4 ḥaḳ budur ki:ḥaḳḳan L // 12 edip tariḳlarına: edip onların tariḳlarına L/ demektir: demek ola L

وسلم الى الامر واعلم باننى انقذ لحكامى وافعل ما اتشا

mefhümuna mazhar olmuşlardır, [H6b] ma^cnâ-yı şaḥîḥ budur.

Bî-kārî vü tevekkül dürest ez-mürüvvet

Ber-düş-ı halk mefken zinhâr bâr-ı hod-râ

- 5 Bî-kârlık ile tevekkül etmek mürüvvetden ba^ciddir elbette kendi ḥamliñi ḥalkıñ düşünä tarḥ etme. Zîrâ ḥırfet tevekküle mâni^c degıldir. Bu sâlikleriñ mebadî-i emrine göredir, yoksa bi'l-küllîye zıkrullaha meşğül olan ekâbiriñ ḥalka ihtiyâcı ve şıķleti yokdur.

Âb ü hevâ vü âteş merkez-şinâs güştend

Tu bî-ḥaber nedâni râh-ı diyâr-ı hod-râ

- 10 ^cAnâşır-ı erba^ca herkes merkezlerin añırlar sen bî-ḥaber kendi diyârıñ tarıķını bilmezsen ya^cni bu kevn ü fesâda ne vecihle nüzül etdiñ ve ne tarıķla rücü^c etseñ gerek bilmezsin ve bilmek kaydına daḥi düşmezsin. Li-münşî'ihî:

Peyvend-i ü zı-dünyâ vü ^cuķba güsiste est

Ez-sîne ki rişte-i ḥubbü'l-vaṭan güsîḥat

- 15 *Fâriğ şod zı-pursiş-i her kes ki naķd- sâzed*

Mânend-i hod ḥesâbân rüz-ı şümâr-ı hod-râ

Suâlden ḥalâş oldur ol kimse ki hod ḥesâblarını kendi kıyâmet gününüñ ḥesâbını naķd eyleye. Şeyḥ-i Ekber ḥazretleri ḳaddesallahü sirrahü'l-^cazîz buyurmuşdur ki; şeyḥim Ebü Medyen ḥazretleri [L5b] bahârda vâķi^c olan hefevâtını taḥrîr edip geceler ḳavânin-i şer^c üzre nefsi ile muḥâsebe görür idi. Ammâ ben şeyḥimiñ üzerine ḥavâtırını taḥrîrini ziyâde edip vesâvis-i nefsâniyeyi daḥi taḥrîr edip muḥâsebe [M5a] görür idim.

- 20

Dâim bûd fûrüzân çün âteş-i dil-i la^c

Her kes nedâd bîrûn ez-dil şerâr-ı hod-râ

- 25 Dâimâ la^cliñ gönlünüñ âteşi gibi münevver olur her kimse gönlünden şerârını taşra vermez ise şerârdan murâd esrâr-ı laṭîfedir ki ne ḳadar sâlik anı ihfâ ederse o ḳadar ziyâde olur. Nice ki Fâriżî ḥazretleri fâiyyesinde buyurur. Şi^cr:

اخفيت حبكم فإخفاني اسی * [H7a] حتى لعمرى كنت عنى اخفى

2 ma^cnâ-yı şaḥîḥ budur: -L // 7 yoksa: yoḥsa M // 18 ḥazretleri:-L
26 nice ki: nitelim L

اخفيته عنى ولو ابيديه * لوجدنه اخفى من اللطف الخفى

İhfâ-yı esrâr her çend mu'teberdir lakin muhâbbet gibi sırrı setr etmek muhâldir, Bûşîrî buyurur:

فكيف تنكر حيا بعد ماشهدت * به عيك عدول الدمع والسقم

5 *Zân çeşmhâ-yı meygün şermî be-dâr Şâib*

Ez-her şerâb-ı telhî meşken humâr hod-râ

Ol meygün olan dîdelerden ey Şâib hayâ eyle. Her şarâb-ı telh ile kesr-i humâr eyleme; zîrâ bâdenîñ humârını yine bâde def^c eder. Güyâ ol çeşm-i meygüne nazar etmek bâde kadar neş'e-bahş olup humârı def^c eder iken şarâb içmek münâsib değildir demektir.

10

-5-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Ez-şafâ-yı dil nebâşed hâşılı dervîş-râ

Nân be-hün ter mişved şubh-ı şadâkat kîş-râ

15

Göñül şafâsından dervîşîñ hâşılı ve fâidesi yokdur. Şadâkat mezhebli olan şubhuñ etmeği kan ile ıslanır. Eğer şafâ-yı kalb refâhiyyete bâ'is olaydı böyle olmazdı. Murâd budur ki sâlikîñ şafâ-yı derünü yaqazayı müntec olup harekâtında vâkı^c olan taqşîratına vâkıf oldukça 'ayşî mükedder olup etmeği kan ile ıslanmış gibi zindegânîsinden mahzûz olamaz ve şubhuñ etmeğinden murâd kurs-ı âfitâbdır ki tulû^cunda hünâlüd bir etmeğe beñzer.

20

Nist ğayr ez-besten çeşm ü leb ü güş u dehân

Rahnei ger hest in zindân-ı pür-teşvîş-râ

25

Şâib-i me'âni-perver bu beyt-i hakîmâne edâsında buyurur ki bu a'za-yı erba'anıñ seddinden ğayrı bu pür-teşvîş olan zindânıñ rahnesi yokdur. Güyâ sedd etmek 'ayn-ı rahnedir. Zîrâ mâdem bu cisim zindânı rahnedâr olup [L6a] helâk olmayınca rûh-ı insânî halâş olamaz ve bu zindâna bu a'za-yı mezkûrı sedd etmek gibi rahne yokdur. Eğerçi sâir mahbûşlar zindâna rahne açıp [H7b] halâş olurlar ammâ rûh-ı mahbûşî bu zindânıñ rahnelerin sedd edip halâş olur. Şâibiñ sedde fetḥ-i netîce tahayyül mübâlağa

dikkatli vâkı° olmuşdur. Eğerçi ğaraz envâ°-1 mücâhedât ile nefsi za°ıf ve bî-tâb etmeĝe işâret ise de.

Şirket-i ruzî ħasîsân-râ be-feryâd-âverd

Ber-ser-i nân-pâre seg düşmen buved dervîş-râ

5 Rızık şirketi ħasîsleri feryâda götürür. Etmek pâresi üstünde kelb fakîre [M5b] düşmen olur zirâ ħased beyne°l-akrân olagelmişdir. Ğalibâ kelbe ve fakîre nân-pâre a°tâ etdiklerinden nâşi kelb onı ħiss edip şirkete râzî olmaz. Bu cihetden kelb fuĝarânıñ düşmenidir.

Merdüm-i kûteh nazâr der-intizâr-ı maĥşerend

Naĝd bâşed mihnet-i dünyâ mâl endîş-râ

10 Nazarı kâşir olan âdamlar maĥşere muntazırdırlar ammâ °âkıbet-endîş olan kimseye dünyânıñ mihneti ne ħadar olur. Ya°ni tavaĥtun-i nefis ma°nâsı ile dünyâda bir gelmemiş muşîbeti vâkı° farz eden kimseye o muşîbetiñ zuhûru âsân olunca maĥşeriñ daĥi muşîbetlerin vâkı° farz etdiĝiñ gibi dünyâda iktizâ-yı şer°-i şerîf üzre muĥâsebe görüp

15 ħalâş ol demekdir.

Şabr kun ber-telĥ-kâmîhâ ki âĥer rûzgâr

Çeşmesâr-ı nûş sâzed büsegâh-ı nîş-râ

Acı dimâĝlıklara şabr eyle ki rûzgâr büsegâh-ı nîşî âĥirü°l-emr °asel çeşme-sâri eyler.

واقبر ففى الصبر لئشى عجب

* تقوالذى يعدل بين الورى

صر من الله وفتح قريب

* لعل يا تيك على بغة

20 Güyâ âriniñ bu iki vecihle cilveger olduĝu maĥall-i °ibretdir demek olur.

Derd-i ser bisyâr dâred efser-i şâhenşehî

Züd ez-servâ kûn in sermâye-i teşvîş-râ

Pâdişâhlık tâcı baş aĝrısı çok tutar. [H8a] Çâpük bu teşvîş sermâyesin başdan geri eyle.

25 Beyt:

Her ki mîdâned ki ser-be-ħadr devletist

Ki külâh-ı ħod bâ-tâc-ı pâdişâhî mîdehed

Ez-ĥabâb-ı ħod hezârân çeşm der-her cilve°i

Mikuned İcād-ı deryâ tâbe-bîned hîş-râ

Kendi hayatından her cilvede deryâ biñ göz İcād eder kendisin temâşâ etmek için. [L6b]
Güyâ bahri kendi zâtına °aşıkdır temâşâsın iştihâ eder کنت کنزاً hadîşine işâret eder.
Lisân-ı kavmden adını mezâkî olan Şâib-i merhûmuñ rütbesin bu beyt-i °arifânesinden
5 fehm eder. Bu selîs edâ ile bu üslûbda belâgat °ayn-ı sihrdir

Ger be-derd-âyed dilet ez-nâle-i Şâib be-bahş

Harf-i hün-âlüd mibâşed derûn-ı rîş-râ

Eğer seniñ göñlüñ Şâibiñ nâlesinden müte'essir olur ise incinme zîrâ onuñ ihtiyârı ile
değildir. Belki sine-i mecrûhuñ nâlesi dañi hünâlüd olur. Kelâmında olan te'sîr
10 derûnunuñ cerâhatinden münbîdir, bu ma'na hikemdendir.

-6-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Ez-ser ü sāmān çe mîpürsî men-i dîvâne-râ

Cüş-ı mey ber-dâşet ez-câ saķf-ı ĩn meyhâne-râ

15 Ser ü sāmāndan ya'ni intizām-ı aḥvâlden ne suâl edersin ben dîvâneye bâdeniñ cüşu
kaldırdı bu meyhāneniñ saķfını. Cüş-ı meyden murād galebe-i vecd ve istilâ-yı şevķdir
ki dîvâne °aşıkı harekât-ı °âķilāneden dūr eder cebren ve iķtidāren. Beyt:

كيف مادارت الزجاجية درنا * يحسب [M6a] الجاهلون ناسكرنا

Tā negerded āb dil ez-nālehā-yı āteşin

20 *Nist mümkün yāften ān gevher-i yekdāne-râ*

Āeşin dağlardan tā göñül eriyip şu olmadıkça ol gevher-i yek-dāneyi bulmak mümkün
değildir. Bi°aynihi dördüncü gazeldeki beytiñ ma'nāsıdır ki mışra°

Zān gevher-i kirāmı hergiz haber neyāyi

[H8b] mışra°-ı evvelidir, gāyeti tecelliyāt-ı ķudisyyeye işâretdir, taşfiye-i ķalbe
25 mevķüfdir.

Müşkilest ez-derd ü dāğ-ı °aşķ-ı dil ber-dāšten

Ver ne mîdādem be-seylāb-ı belā ĩn hāne-râ

5 °Aşkñ derd ü dağından göñül kaldırıp vazgelmek müşkildir yoksa ben bu hāneyi seylāb-1 belāya verir idim. Güyā °aşkñ derd ü belāsı ki zāhirde neḥāfet-i beden ve girye-i bī-iḥtiyār ve bātında °ālāt-1 bī-°add ve bī-şümār onlardan iftirāka cesāretim yokdur. Yoksa ben °ālem-i °anāşırda bu kadar şabr edemezdim demek ola. Zīrā °aşkñ revācı bu bāzār-1 dünyeviyeye maḥşūşdur.

Yek cihet şev der-ṭarīk-1 ḥaḫ ki netivāned girift

Her dü °ālem piş-i rāh-1 himmet-i merdāne-rā

10 Ṭarīk-1 ḥaḫda muvaḥḥid ol ki himmet-i merdāneniñ piş-rāhını iki °ālem tutamaz, rāh-1 ḥüdāda yek-cihet olmanıñ ma°nāsı ḥümüm-1 müteferriḫayı ber-hem edip sülük etmektir. Belki fi'l-ḥaḫıka himmetiñ ma°nāsı daḫi budur cem°iyyet-i ḥāṭır mefhūmunca. [L7a]

Ebced °aşk-1 mecāz ez-nev-niyāzān ḥoş-nümāst

Pīr geştī vü yūzār īn bāzī-i ṭıflāne-rā

15 °Aşk-1 ḥaḫıkiye ebced maḫāmında olan °aşk-1 mecāzi nev-niyāzlardan ve tāze mürīdlerden ḥoş görünür. Sen ise pīr olduñ bu bāzī-i ṭıflāneyi geri terk eyle. °Aşk-1 mecāza göre bāzī-i ṭıflāne güzel vāḫi° olmuşdur, ebced kelimesiniñ zikri gibi bu belāgatde edā kimseniñ isti°dādında olmaḫ mutaşavver değildir. Şāib:

Hızr rāh-1 ḥaḫıḫatest mecāz

Mekun īn der-be-rüy-1 ḥiş-firāz

Dil-i maḫmūd eđer hemī ḥāhi

20 Dest-i küte mekn zı-zülf-i Ayaz

kelām-1 ḥikmet encāmınıñ me°āni-i keşiresinden aḫrebi budur ki ibtilā-yı beşerī vāsıtasıyla ekşer ta°alluḫātdan münḫaṭi° olduğundan mā°adā ādāb-1 muḫabbeti min vechi [H9a] zevḫen görmüş olur ki عین التصوف bundan ötesi ne bizim taḫrīre isti°dādımız var ve ne zamāneniñ ḫabülde f° efhem.

25 *Der-seḫer zinhār bī-eşk peşimāni mebāş*

Mīkuned īn serzmīn pāk gevher dāne-rā

Elbette seḫerlerde bükā-i nedāmetden ḥāli olma. Zīrā bu zemīn-i pākize bu dāneyi gevher eder. Ya°ni ḫalbe cilāda ve ḡafleti bi'l-külliyeye izālede ve āḫiretde ecir cihetinden

‘ayn-1 gevherdir. [M6b] Zemīn-i pākden murād şehrdır ki onda alāyış-i keşret ber-‘araf ve nā-bedīd olur. Beyt:

Dihkân-1 sāl-hürde çe hoş güft yâ püser

K’ey nür-1 çeşm-i men be-cüzâz geşte nedüyî

5 *Ez-‘has ü hâşâk be-güzer gerd-i gülhâ ‘avf kun*

Tâ çü zenbür-1 ‘asel pür-şehd sâzî hâne-râ

Has ü hâşâkdan geçip güller etrâfını ‘avf eyle hattâ zenbür-1 ‘asel gibi hâneñi balla toldurasın. Zîrâ herkes tereddüd etdiği ma‘nâdan bir şey kesb eder eğer a‘lâ ve eğer edna. Sû-i qarīn dâlâlete ve ‘ulemâ ve sülehâ hidâyete irşâd etdiği gibi Şâib-i merhûmuñ garazı a‘lâdır, cānib-i sülûk olan şöhbete işâret eder:

Dâmen-i firsât medih ez-kef ki eyyâm-1 bahâr

Nîst çendânî ki gül ber-ser-keşed peymâne-râ

Dâmen-i firsatı elden verme zîrâ eyyâm-1 bahâr ol kadar yoğdur ki gül peymânesin başına çeke. Ya‘ni firsât nezâketde ve tarâvetde eyyâm-1 rebî‘e müşâbihdir, müddet-i kalîlede reng ile fevt olup letâif sehletü’l-mâ hezden gâfilleri mahrûm eder ki güyâ güller müddet-i kalîlede hâzân ve telef olmuşdan tolu kâsesin içmeye firsât bulmayan kimse gibidir.

Āsumānhâ der-şikest-i men kemerhâ beste end

Çün nîgeh dârem men ez-nüh âsiyâ ĩn dâne-râ

20 [L7b] Gökler benim şikestem ve inkisârım için kemer bağlamışlardır ya‘ni himmet-i tām üzredirler [H9b] ben toğuz değirmenden bu dâneyi nice hıfz edeyim. Dâneden murād nefsidir āsumāna ve feleğe umûru nisbet etmek şu‘arâ lisânından cereyân etdiğine mebnîdir ve fi’l-vâki‘ insânıñ ‘ömrün döndürüp ve dâne-i bedenin hâk etmek için döndürmektir.

25 *Hîç ‘uzvî bî-başîret nîst der mülk-i vücûd*

Ver ne çün pehlü şinâsed bister-i bîgâne-râ

23 fi’l-vâki‘ insânıñ ‘ömrün:fi’l-vâki‘ müsemması onuñla muğadder olmak mümkündür güyâ gökler insânıñ L//24 döndürmektir: döner L

Vücüd mülkünde başiretsiz ve idrâksiz bir ʿuzv yokdur böyle olmasa insânın pehlüsü bî-gâne firâş nice aňlar idi. Güyâ ʿâdetce me'lûf olmayan mevzu'da insâna ıalalık ʿarız olup nevmden mâni^c olduğu pehlûnuñ firâş bî-gâne ʿadd etdiğindendir deyü aʿzâya başiret işbât etmişdir. Vâkıa pertev-i kevkeb-i ʿaql cümle aʿzâya sâridir, bi't-tecrübe vâzih olur ve eđer aʿzâ eczâ maʿnâsına murâd olursa cümle eczâ-yı vücüd bî-başiret değildir

5 demeğe muhtâc olur; erbâb-ı keşfiñ ʿindinde böyledir.

Zûd bâşed ez-ḥacâlet âb-gerded çün ḥabâb

Her ki ez-deryâ cüdâ gerdest Şâib ḥâne-râ

Ey Şâib yakîn olur ki ḥabâb gibi ḥacâletden eriyip şü ola. Her kimse ki ol deryâdan

10 [M7a] ḥânesin cüdâ etmişdir. Güyâ erbâb-ı tevḥîdiñ meşrebine işâret edip buyurur ki kendi vücüdunu deryâ-yı ḥaḳîḳatden cüdâ eden keşf-i ğitâ ʿindinde ḥacâlet çeker ḥabâb gibi. “Ke ennehü” deryâdan ḥânesin cüdâ etmek nevʿâ istignâ gösterip fakrını müşâhede etmemekden mebnî olduğu için ḥacâlete bâʿiş olmuşdur ve mümkündür ki ğâlib aḥvâlinde kendi tedbîrine iʿtimâd etmek ve eşyâya keşret-i taʿalluk ve zikrullahdan iʿrâz

15 cümlesi [H10a] deryâdan ḥânesin cüdâ etmede dâhil ola.

-7-

(- - - / - - - / - - - / - - -)

Üftâd ki ber-âverd ez-ḥâkdâne-râ

Gerden-keşî be-ḥâk nişâned nişâne-râ

20 Üftâdelik ve tevâzu^c dâneiyi türâbdan ihrâc eder, gerden-keşlik ve tekebbürlük türâba oturur ve ḥâk ile yeksân eder; beytiñ meʿâli ʿibretidir f efhem.

Ân bülbülüm ki dîden-i bâl şikeste em

Ez-âb-ı çeşm dâm kuned sebz dâne-râ

Ol bülbülüm ki benim şikeste ıanadımı görmek sebebiyle âb-ı çeşmimden dâm-ı dâneiyi

25 sebz eder yaʿni bitirir. Yaʿni inkisârım bir mertebedir ki cümle aʿdâddan birisi dâmdir benim [L8a] o ḥâletimi müşâhede edince o kadar ḥâlîme merḥameten ağlar ki dâne bitmeğe başlar keşret-i eşkinden ve mümkündür ki inkisârı dâma vuḳûʿundan evvel

6 böyledir: böyledir ehline maʿlûmdur L //21 fâ fehmi: -L//24 bülbülüm: bülbül M//26 dâne bitmeğe başlar: -L//27 eşkinden: eşkindenve dâne sersenir olup bitmeğe başlar L

yâhüd ol inkisârı dâm etmiş ola. Ammâ şoñraki ma^cnâ eblağdır zîrâ mübâlağa düşmen etdiğine peşimân olup ağlamağdır ve dañi dâmdan murâd nefis olup bülbülden murâd rûh ola ki istikmâl-i ahlâk için ol dâma hâpis ve muqayyed ve envâ^c-ı muhâlefât ile ve keşret-i intibâ-i hevâ ile rûh şikeste-hâl olup şoñra sâbıkan ezeliye yaqaza-i ihsân etdikde her nefis dañi levvâme derecesine irtifâ edip sâbıkan rûha etdiğinden nedâmet çekerek rûhu kemâl-i taşfiye-i ahlâka erişdirmeğe işâret etmiş ola Mirzâ Şevket buyurur ki. Beyt:

Cân gubâr-âlûd-ı gerded ez-mülâkât-ı beden

Seyl miâyed birün mehtâb-ı in vîrânehâ

Ku cezbei ki tâ nefes ez-dil ber-âverem

Hâşâk-ı gird-bâd kunem âşiyâne-râ

Ƙanı bir cezbe ki tâ gönülden bir âh getirip âşiyâna bedeni gird-bâd-ı hâşâki edem kemâl-i ^cacizinden nâşi lâubâliyâne sülûk cezbe iştihâ etmişdir. Cezbeniñ a^clâ nev^ci oldur ki te'emmülsüz Ƙalbe bir lezzet ve bir zevk hâşıl olup şoñra [H10b] bir bilmediği ^cilmi tahtlîf eyleye ve eğer bir fâide terettüb etmez ise oña i^ctibâr olunmaz.

Der-pîrî zı-sirişk-i nedâmet medâr-ı dest

Be-şiken be-âb-ı şubh humâr-ı şeb-âne-râ

İhtiyârlığında eşk-i nedâmetden el Ƙaldırma, şabâh şuyu ile gecelik humârı kesr eyle. Güyâ eyyâm-ı şebâbı geceden Ƙalmış humâra ve ihtiyârlığı şabâh vaqtinde isti^cmâl olunan şuya teşbîh etmişdir. Zîrâ şu uyquyu mañv etdiğı gibi eşk-i nedâmet dañi me^câşiyi sâbıkanı mañv ve izâle eder.

Ez-zâhidân-ı huşk hadîş güher mîpürs

K'ez bañr nîst behre be-cüz has-i kerâne-râ

Yâbis şüfilerden güher-i hayrın şorma. Zîrâ deryâdan kenârıñ çörçöpden gayrı naşîbi yoğdur. Gevher-i hayrın murâd ederseñ [M7b] deryâ-yı ^cirfâna ğarğ olanlardan sual eyle. Kenârda vâkıf olan ol ma^cnâlardan bî-behredir; kerâne kâf-ı ^carabîniñ fetñiyle kenâr demekdir

Vahşet kuned zı-hod dil-i rüşen çe cây-ı halk

Yek ten hezâr ten buved âyine-i hâne-râ

Rüşen gönül kendisinden vahşet eder; halkın ne yeridir bir ten biñ ten olur äyine-
hâneye. Zîrâ çâr dîvârî äyineden olan hâneye bir adam dâhil olsa her tarafından görünmek
[L8b] hasebiyle çok olur. Kezâlik dil-i rüşen bir cesedi ma^cnâ-yı muharrer üzre istikşâr
ve istikşâl edince kesret evla bi't-çarîk şiklet verir.

5 *Der-hod gümân-ı menzileti her ki-râ ki hest*

Ber-şadr ihtiyâr kuned âsitâne-râ

Her kimiñ ki kendinde bir rütbe gümânı vardır şadrın üstüne âsitâneye bî-ihtiyâr
teveccüh eder. Zîrâ şadrın teveccühü âsitâneye ve âsitâneniñ teveccühü şadradır.

Şâib şabûr bâş ki der-rûzgâr-ı mâ

10 *Ez-dest dâdeend 'inân-ı zamâne-râ*

Şâib belâlara şabr eyle zîrâ bizim rûzgârımızda zamâneniñ [H11a] 'inânını elden
koymuşlardır. Ya^cni fiten-i âhir-zamân lâubâli hücum etmede güyâ ki dizgini elden
çıkmuş bir atdır hemân şabırdan gayrı çaresi olmayıp kâbil-i ıslâh dañi değildir.

-8-

15 *(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)*

Ez-harâbi çün nigeñ dârem dil-i dîvâne-râ

Seyl yek mihmân-ı nâ-hâdest in vîrâne-râ

Dîvâne gönül harâblıktan nice hıfz eyleyem ki seyl bu vîrâneye da^cvetsiz bir misâfirdir.
Bir hânenin ki da^cvetsiz misâfiri seyl ola bir vecihle 'imâreti kâbil değildir. Güyâ
20 havâtır-ı reddiyeniñ hücumuna seyl ta^cbîr edip ihtiyârsız ve def^c-i imkânda olduğundan
şikâyetdir.

Çâk sâzend âsmânâ hırka-i nîlüferi

Dest eğer ber-dârem ez-leb-i na^cre-i mestâne-râ

Gökler nîlüfer renginde olan hırkalarını çâk ederler mestâne na^cranın lebinden el
25 kaldırsam murâdı na^crâsınıñ te'şîri ve avâzınıñ süzişi süziş-i derûnundan mebnîdir deyü
vaşf eylemek ister.

Pîş-ter kerdîd sevdâ-yı men ez-tedbîr-i 'aql

Tahta-i meşk-i cünün şod çüb-ı gül-i dīvāne-rā

°Aklıñ tedbîrinden benim sevdām ziyāde oldu. Gül °aşası dīvāneye tahta-i meşk-i cünün oldu. °Aklıñ tedbîri dīvāneyi gül dikenini ile döğmek idi ol ise cününü ziyāde edip sevdāyı artırdı; ğayrı ğazelinde buyurur ki. Beyt:

5 Ez-āb şod dü-bālā sevdā-yı bîd-i Mecnün

°Ākıl nemî-tevān kerd dīvāne-i Hūda-rā

Hūsn ü °aşk-ı pāk rā şerm ü hayā der-kārist

Pîş-i merdüm şem° der-ser mîkeşed pervāne-rā

10 Pāk olan hūsn ile °aşka hayā māni°-i vuşlat olamaz. Zîrā halkıñ huzûrunda şem° pervāneyi āğuşa çeker. Ya°ni mûte°allik hayā ālāyîş-i nefsanıyedir, bu olmayınca ol daħi olmaz. [L9a].

Fāriĝend ez-°ayş-ı telh-i mā zemîn ü āsmān [H11b]

Nist pāk ez-telhî-i mey şîşe vü peymāne-rā

15 Zemîn ü āsumān bizim °ayş-ı telhimizden fāriĝ ü bî-ĝamdırlar. Zîrā bādeniñ telh olmasından şîşeniñ ve peymāneniñ ĝamı yokdur; zemîn peymāneye ve āsumān [M8a] şîşeye münāsibdir

Çün hasîsān baht-ı sebz ez-çarh-ı mînāyî meħāh

Ez-zemîn dil-i berer ĩn sebze-i bĝāne-rā

20 Hāsîsler gibi baht-ı sebzı ya°ni sa°adet tāli°i çerh-i mînāyiden üstüme ĝönül zeminden bu sebze-i bĝāneyi taşra eyle. Sebze-i bĝānededen murād bahtdır; ĝüyā baht ve tahta ĝönül kayd etmek bir zarif baĝçede sebze-i bĝāne bitirmeĝe beñzer ki baĝıñ telef ve ĝarāb olmasına sebep olur demekdir māsivāullahı terk eyle deyü vasiyetdir.

Harf-i ehl-i derd-rā Şāib be-bî-derdān me-ĝü

Pîş-i ĝāb-ālūdĝān kûteh ĩn efsāne-rā

25 Ehl-i derdiñ kelāmını ey Şāib derdsizlere söyleme, ĝāb-ālūd olanlarıñ öñünde bu efsāneyi kaşır eyle, zîrā onlara ehl-i derdiñ mācerāsı efsāne menzilesindedir.

Bülbül nemî-şevved be-kafez ez-çemen cüdâ

Fânüs şem^c-râ nekuned zı-encümen cüdâ

Bülbül kafes sebebiyle çemenden cüdâ olmaz fânüs şem^ci meclisten cüdâ etmez. Ya^cni rüh-ı insânî ki bülbül gibidir; kafes-i bedene giriftâr olmağla ‘âlem-i ervâhdan cüdâ
5 olmaz, yine râbıta-i ma^cneviyesi bâkidir lakin ol kadar var ki mışra^c:

Mürğ-i zî-rek çün be-dâm üftâd taħammül bâyedeş

Bülbül kafese ve şem^c fânüsa muqayyed olmağla gülşenden ve meclisten bîrûn değıllerdir. Edna teveccüh ile şem^c meclisi ve bülbül gülşeni istihzâr eyler ‘acîb şüfiyâne matla^cdır.

10 *Hüşdâr kun hırâş-ı dil seng-i hâre şod*

Âhir be-tig-i küh ser-i kühken cüdâ

[H12a] ‘Âkıl ol ve kulüba keder vermeden ictinâb eyle ki seniñ hâre kalbini kazımadan âhirü’l-emr Ferhâdîñ başı dağıñ kılıcı ile cüdâ oldu. Ya^cni cemâdâtîñ kalbine keder vermek katli müntec olunca zî-rûhu oña kıyâs eyle. Beyt:

15 *Mey be-ħor muşhaf be-süz u âteş-ender-Ka^cbe-zen*

Her çe-râ hâhî be-kun rev merdüm âzâri meken

Hayret mebâd perde-i bîñâyî kesi

K’ez Yüsufim der teh-i yek pirehen cüdâ

Bu beyt-i hayret-âmizinde “ve hüve me^caküm İnnemâ küntüm ve naħnu aķrebü İleyhe
20 min ħabli’l-verîd” ma^cnâlarına İmâ edip aşlı ma^clûm ve vaşfi mechül olan [L9b] ħurb-ı İlahiyeye işâret İle buyurur ki hayret kimseniñ perde-i başîreti olmasın. Zîrâ Yüsufdan biz kemlik üstünde cüdâyız; ya^cni keyfiyeti mechül olduğı cihetden demekdir ve şiddet- İ zühür ħafâyı müstalzım olması erbâb-ı sülûkuñ meşhûdu olmuşdur niteki Ĥalebî Bâbî Muştafa Efendi buyurur. ‘Arabî:

25 *من خفائك موت المشاعر والمدارك * عن معارج كبريائك*

ياحى ياقيوم قد بهر العقول سناجها نك * عجا خفاك من ظهورك

ام ظهورك خفائك

Ger pey bered be-çâşni-i ân dehen nefes

Müşkil be-ħarf ü şavt şevved z'ân dehen cüdâ

Eğer nefes o deheniñ çâşnisine [M8b] ve lezzetine iz iletse ve vâkıf olsa ħarf ile vüşûk ile müşkil ol ağızdan cüdâ olurdu. Lakin seniñ ħalâvet-i deheniñden bî-ħaber olduğün taşra zühür etmektedir, ħalâvet-i dehende şâ'ir 'arabî buyurur:

وانكر عند يا من رضائك فكرا * وما اشرب الصهبا الا تعلقا

Ve Fârizî ħazretleri mîmiyyesinde buyurur ki:

عليك بهاصر فاوان شنت مزحبيها * فعداك عز ظلم الحبيب وهو الظلم

Ve Şâib ħazretleri yine elif kâfiyesinde bir gâzelinde buyurur ki:

Zân çâşni ki la¹-i tû der-kâr bâde kerd *[H12b]

'Ömrist mîkuned leb-i ħod-ra ayaghâ

Çün ħâme der-muħabbet hem bes ki yek-dilend

Ez-hem nemî kuned dü lebeş-râ sūhan cüdâ

Birbiriniñ muħabbetinde ol qadar pek-dil ve yek-cihetdirlerdir ki kelâm onuñ iki tudağın kalem gibi birbirinden cüdâ edemez; güyâ ki birbirine 'âşık olmuşlar. Zîrâ kalem yazarken eṭrâfını birbirinden ayırmaz. Ħaḳ budur ki bu üslûbda âb-dar mazmûnlar Şâib-i şîrîn-edânıñ ağızına yakışır. Lafz:

Ez-dûr-bâş-ı sine-i kerem istâde est

Fânûs-vâr ez-ten-i men pirehen cüdâ

Ħarâretli sine dürbaşından hazer edip fânûs gibi pirehenim tenimden cüdâ tırmuşdur dürbaş ba'zî mülûkuñ pişgâhında tuğ gibi bir 'alâmet çekilip onuñla uzâqdan görenler melîkiñ kudûmun fehm edip tārîkıñdan savuşurlar. Muṭlak yasaḳçı ma'nâsı daḫi el verir murâd ħarâretinde mübâlagadır.

Şâib ez-men mepürs ħuzûr-ı vaṭan ki kerd

Endîşe-i ħarîb me-râ ez-vaṭan cüdâ

* Aynı zamanda onbirinci gazelin altıncı beytidir, yalnız buradaki mîkuned, mîmeked olarak yazılmış. 21 çekilip:çekilir M

[L10a] Ey Şâib benden vağan şafâsın ve huzûrun sual etme; zîrâ beni efkâr-ı gârîbe vağandan cüdâ etmişdir. Güyâ mülteft-i Şâh °Abbâs olup İsfahânda kalmasına işâretdir ve şîrîñ ma°nâsı gârîb olup elfâzı âşinâ olmak muhassinâtdandır. Beyt:

Hâhed be-şad-niyâz ez-dergâh-ı bî-niyâz

5 Şâib devâm-ı devlet-i °Abbâs Şâh-râ

-10-

(- . - - / - . - - / - . - - / - . -)

Çeşm-i mest-i yâr şod maḥmûr u medḥûşîm mâ

Bâde ez-cûş-ı neşâṭ üftâd ü der-cûşîm mâ

10 Yârîñ mestâne gözleri maḥmûr oldu ve neş'e-i şahbâyı geçirdi. Ammâ daḥi bizler mest ü medḥûşuz. Bâde-i hoş-neşâṭdan kaldı ammâ henüz bizler cûş u hurûşdayız. Ya°ni bâ°iş-i neşâṭımız olan emr-i ma°nevî bir lemḥada zuhûr edip ebedü'l-ebedin bizleri müteḥayyir ü ser-ḥoş eyledi. Bu maṭla°-ı garrâ yine Fârîzi ḥazretleriniñ hamriyyesiniñ [H13a] maṭla°ına münâsibdir. Beyt:

15 شربنا على نكر الحبيب مدامة * سكرنا بها من قبل ان يخلق الكرم

Nâle-i mâ ḥalka-i der-gûş icâbet mîkeşed

Ez-seḥer-ḥîzân ân şubḥ-ı benâgûşîm mâ

[M9a] Bizim nâlemiz ve ed°iyye-i şâliha ile feryâdımız icâbetiñ kulağına ḥalka çeker; ya°ni icâbeti kendiye kul eder. Zîrâ biz ol benâgûş şabâḥınıñ seḥer-ḥîzlerindeniz vaḫt-i ma°hûduñ şafâsı bir kâtible seḥerḥîzleriñ du°ası kabûl olunca ziyâde şafvete mâlik olan benâgûş şabâḥınıñ seḥerine mülâzım olanıñ du°ası evlâ bi't-tarîḫ kabûl olunur diyecek maḫâmda mübâlağa murâd edip icâbeti nâlemiz ḥalka-be-gûş eder deyü buyurdu ve şiddet-i te'sire işâret etdi. Benâgûş kulak altında olan sâde ve beyâz mevzu°a derler ki dilberlerde gâyet hoş-nümâ olduğundan nâşi şu°arâ-yı °acem mülteft nigâh-ı nazm ederler murâd mübâlağadır.

25

Fitne-i şad-encümen âşüb şad hengâme îm

Ger be-zâhir cün şarâb-ı köhne bî-ḥûşîm mâ

4 be-şad-niyâzez: be-şad-niyâz M//14 münâsibdir: münâsibdir lafzaten ve mâ°nen budur // 19 seḥer-ḥîzlerindeniz: seḥer-ḥîzlerindeniz güyâ L// 21 olunur: olur L// 25 murâd mübâlağadır: -L

Yüz cem'iyetiñ fitnessi ve yüz keşretiñ aşubuyuz eğerçi zâhiren köhne hamr gibi bî-hoş ve hamüş görünür bizlere muhâlata etmeyince ne olduğumuz ma'lûm olmaz. Sırrımız şöhetimizdedir zâhirde ma'lûm değildir demektir. Nâzım pend-i Yûsuf u Züleyhâsından buyurur ki:

5   Mey bî-cüş-râ hem cüşîşi hest
              Tü İn dîden velîkin der sermest

Ya'ni kaynamadan kalmış bâdeniñ dahi kaynaması vardır ve o cüşîşi görmek dahi mümkündür. Lâkin serhoşuñ başında Şâib-i merhûmuñ bu mazmûnuyla hem-kağeğ bir meyhânedede perverde olmuş gibidir.

10   *Hırka-i dervîşî-i mâ çün zerre zîr-i kabâst*

Pîş-i çeşm-i halk zâhir-bîn kabâ-püşîm mâ

Bizim dervîşlik hırkamız zerre gibi kaftân altındadır ya'ni ma'nevîdir ahlâk da der-i eşvâbda değildir. Eğerçi zâhir görücü halkıñ huzûrunda kabâ püş da'vâmız [L10b] fi'l-ħaķıķa yine dervîşlik hâliñ ve ma'nânıñ şıfatıdır zâhiriñ şıfatı değildir lakin aşrımızda hilâfınca [H13b] isti'mâl olunur ma'nâ-yı dürüst budur.

15   *Nâme-i piçide-râ çün âb-ı hânden haķķ-ı mâst*
              Kez sūhan-fehmân ân lebhâ-yı hâmüşîm mâ

Ser-beste ve membûr olan nâmeleri şu gibi kıra'ât etmek bizim haķķımızdır. Zîrâ ol sükût olan ve dâimâ hâmüş cilve eden lebleriñ sözünü fehm edenlerdir. Vâķı'â tekellüm etmeyen lebiñ kelâmını fehm eden ser-be-mihrolan nâmeleri okumağa elyâķ ve ahrâdır. 'Arabî:

اشاراتنا فى الحب غمز جفوتنا * ونحن سكوت والهوى يتكلم

Li-münşi'îhi:

Kalbimde olan hâleti Nuşret leb-i dil-dâr

25   Derd ehline vallahi sükût etse de söyler

Kâr-ı revġan mîkuned ber-âteş-i mâ âb-ı tig

Hûn-ı Mansûrîm dâim ber-ser cüşîm mâ

1 hamr:şarâb L

15 ma'nâ-yı dürüst budur: -L// 25 söyler: -M

Revğan kârını eder şu bizim âteşimize ya'ni iltihâbını artırır ve ziyâde süzân eyler. Biz Mansûrun hünuyuz ve dâimâ cüş u hurûş [M9b] edip da'vâmızdan ferâgat gelmeyiz. Şâib-i merhûm "yâ" kâfiyesinde bir rengin gâzelinde buyurur. Beyt:

Penbe kerdem rîsmân hiş-râ ez-ğam H Hallâc rese-i yelli *

5 H Hallâca göre rîsmânı penbe edip ya'ni muqayyedi mutlak etmek mezâk-ı şüfiyâne ve mezâk-ı şâ'irâne hak budur ki bundan ziyâde olmaz. Münîf merhûm buyurur ki. Beyt:

Güft-gü çok sühan-ı aşğda cumhûra göre

Ammâ zâhir yine hak mezheb Mansûra göre

Ez-şarâb-ı mâ rek-i hâmi est Şâib mevc-zen

10 *Gerçi ömrî şod der in meyhâne der cüşim mâ*

Ey Şâib eğerçi hayli müddetdir bu meyhânedede cüşdayız ve harâret-i sülûk ile galeyândayız ammâ yine bizim şarâbımızdan mevc-zen olan rek hâmidir ve puhtelik âşârı nâ-peydâdır. Ya'ni meyhâne-i hakikatde [H14a] da'vâ-yı nişân-ı hâmi ve âşâr-ı bed-nâmıdır.

15 -11-

(---/---/---/---)

Ey rüşen ez-çerâğ-ı tû çeşm-i çerâğhâ (çerâğ:fürûğ)

Pür-gül zı-cüş-ı hüsn-i tû dâmân-ı baghâ

20 Ey zât-ı muqaddes ki çerâğın gözleri seniñ çerâğından münevver ve rüşendir ve hüsnüñ cüşundan bağlarıñ dâmeni pür-güldür ya'ni kâinâta hüsnüñ eşeri sirâyet etmişdir. Niteki ba'zî erbâb-ı hiyâm ve ehl-i şağ olanlar buyurmuşlardır [L11a] 'arabîdeki :

كلّ الجمال جماله لا تشركن با الملاح * فاذا عرفت حقيقته فاسجد هناك ولا جناح

Ve Şâib-i merhûm "dâl" kâfiyesinde yine bu beyt-i nezâket-perveri buyurur. Beyt:

Ez-pey rü-yı tû ey kâfile-salâr-ı bahâr

25 Gül cüdâ reng cüdâ büy cüdâ migerded

Der-hâk ü hün nüşiste bü-yı tû dâğhâ

Harman be-bâd-dâde ez-zülfet dimâğhâ

* Beytin ikinci mısraı metinde yazılmamıştır.

20 niteki: nitekim L// 21 buyurmuşlardır: buyurmuşlar L

Seniñ rāyiḥa-i tayyibeñ ile dağlar kana ve toprağa oturmuşlardır ve seniñ zülfünden ya'ni onuñ rāyihasından ve sevdāsından dimāğlar harmanların bāde verip perişān olmuşlardır.

Nūrī nemānde est be-çeşm-i sitāregān

5 *Efgendenī şode est ser-i ĩn çerāghā*

Kevākibiñ gözünde nūr kalmayıp hırelenmişdir ve bu çerāğlarıñ başları kesilecek [M9b] olmuşdur zīrā çerāğın başı uzandıkça nūru eksilir ve kesince şu'lesi iḥyā olup nūru çoğalır. Lakin benim aıladıgım kesilip nūru çoğalsın demek değildir, belki kurb-ı kıyāmete ve ecrām-ı ʿulviyyātın inhidām ve harābına istidlāl-i şā'irānedir.

10 *Merdān be-diğeriñ negüzārend kār-ı hış*

Hod dāştend mātem-i hod-rā çerāghā

Merdler kendi kārlarını āher terk etmezler. Çerāğlar mātemlerini kendiler dutdular. Güyā ki her çerāğın dūd-ı siyāhı āh-ı taḥayyül üstüne merdüm-i mātem-zedeye beñzer; ya'ni ekābirler kimseniñ üzerine tarḥ-ı şıket etmezler. Mirzā Şevket [H14b] bu ma'nāya

15 karīb bir rengin gāzeliñ maṭla'ında buyurur. Beyt:

Çü şem' geşte be-ser dūd-ı āh mīpīçem

Be-mātem nigeḥ-i hod siyāh mīpīçem

Der cüst ü cüy-ı gonçe-i pūşide-rüy-ı tū

Çün büy-ı gül şodend perişān dimāghā

20 Seniñ pūşide-rüy olan gonceñ talebinde gül rāyihası gibi dimāğlar perişān oldular. Şāib-i nāzik-edāniñ meşrebi şüfiyāne olduğundan talebde nāzik beyitleri vardır. Cümleden biri "hā" kāfiyesinde buyurur ki. Beyt:

Çendin hezār fāhte ez-mürğzār-ı kuds

Der cüst-cüy ser ü tūbī āşiyān şode

25 Ez-telāş-ı cüst-cüyet ser-be-hem āverde end

Maḫṭā'ı encāmḥā yā maṭla'ı agāzhā

Z'ān çāşnı ki fi'l-i tū der-kār bāde-kerd

Ömrist mīmeked leb-i hod-rā ayaghā

O çâşni lezzetinden ki orada ʿömürdür seniñ laʿlin bâdeniñ kârında etdi yaʿni oña verdi.
[L11b] Hayli kâseler kendi dudakların emerler vâkıʿâ teʿemmül olunsa; güyâ ki
kâseleriñ eṭrâfi bükülmüş kendi dudagın emen kimseye beñizer ʿacîb tahayyüldür.

Rûzî ki ḥande-i mihr nemekdân-ı ü şikest

5

Ber-dâştend kâse-i deryüze daghâ

Ol günden beri ḥande o dilberiñ nemekdânınıñ mührünü kırdı yaʿni ol güzel güldü
dağlar der-yüze kâsesin kaldırmışlardır. Şuʿarâ-yı fûrs ağzı melâhatle vaşf edip
nemekdân tesmiye ederler teşbîh tarîkı üzere. Vech-i şebeh, dilberiñ kelâmı daḥi tuz gibi
insâna melâhatli ve süzişli olmağla kulûba eşer edip ʿuşşâkı zarîfâne edâlar ile dil-teşne-
10 i zülâl-i vişâlleri etmelerindendir. Şâib-i merḥûm daḥi buyurur ki o dilber ḥande-rîz olalı
dağlar aşında kâseye beñizerler. Bizzât yâreye tuzlu süziş verirken yine sâil gibi
kâselerin ʿarz etmeleri gâyet-i melâhatdendir çok rengin [H15a] ve zibâ edâdır.

Şâib ez-İn gâzel ki çerâğ-ı dil-i tû şod

Efrûhtem be-ḥâk-i Figânî çerâğhâ

15

Ey Şâib bu gâzelden ki senin gönlün çerâğı oldu nûr âyetinde ve pertev-i feşâhatde;
Figânî merḥûmuñ ḥâkine çerâğlar yaqđım yaʿni [M10b] bu gâzel oña nazîredir demiş
oldu.

-12-

(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)

20

Ez-naẓar-ı yek-laḥza düri nîst maḥbûb-ı me-râ

Pirehen ez-perde-i çeşmest Yaʿkûb-ı me-râ

25

Nazardan bir laḥza buʿdu yokdur bizim maḥbûbumuzuñ pirehen göz perdesindendir
bizim Yaʿkûbumuza. Yaʿni pirehen ki bâʿiş-i rûʿyet ve rüşenâyi-i başardır ḥâricden
değildir; belki bizim Yaʿkûbumuzuñ gözünüñ perdesi pirehen ḥâşiyetin verir yaʿni
mâsivâ görmez dâimâ maḥbûbu müşâhede etmededir.

Târ ü pûd-ı büy-ı pirâhen resâ üftâde est

Şekvâ ez-hicrân-ı Yûsuf nîst Yaʿkûb-ı me-râ

Büy-1 pirâheniñ tār u pūdu resā ve vāşıl vāqı^c olmuşdur bizim Ya^cķūbumuzuñ şekvāsı yoķdur Yūsufuñ hicrānından. Bi^caynihi evvelki beytiñ ma^cnāsın libās-ı āher ile edā etmişdir; ya^cni bizim maħbūbumuzuñ āsārı bir rütbe ^cuşşākını ihāta etmişdir ki hicrāndan şekvā etmezler. Güyā ki her dem vişāl ve müşāhedede müstagrāķdırlar. Li-
5 münşi'ihı:

Cehldir ^cuşşāķa hicrāndan şikāyet etdiren

Dilberi bilmekdedir Nuşret devāmı vuşlatıñ [L12a]

Ka^cbe-i maķşūd-rā āgūş-ı tālib halka est

Hergiz ez-tālib cūdāyī nist maṭlūb-ı me-rā

10 Maķşūd Ka^cbesine tālib kucacı halkadır. Ya^cni birbirine ķurbu Ka^cbeniñ ma^crūf halkalarına ķurbu gibidir. Bizim maṭlūbumuzuñ aşla tāliinden cūdālğı yoķdur. Tālib ve maṭlūb şey-i vāhiddir; bu ^cāleme ta^caddūd sığmaz. Bu üç beytiñ daħi mazmūnları birbirine müteķarib [H15b] ve müşāhebetiñ cūmlesiniñ mefhūmu ķurb-ı ilāhīyeye dāirdir. Vech-i meşrūh iştılāh-ı şūfiyāne ittilā^cı olan kimesne te'vile muṭtāc olmaz ve bu
15 ma^cnaları hilāf-ı şer^ce havāle etmez.

Şabr-ı men der-saht cānīhā kıyāmet mīkuned

Sāye-i bīdest zahm-ı tiğ Eyyūb-i me-rā

Benim şabrım ķati canlılıkda kıyāmet eder bizim Eyyūmuza kılçık yāresi eltāf-ı zülāl olan sōğūt gölgesi gibidir. Ğāyeti şabr u taħammülde mübālağadır güyā kılıç yāresi
20 sōğūt yaprağı üslūbundadır. Böyle olduđu için ecilden mazimūna cilā vermişdir.

Nist mūmkūn rāh-ı şebnem-rā be-reng ü bū zeden

İn gūşiş ez-^cālem-i bālāst meczūb-ı me-rā

Reng ü bū ile bizim şebnemimiziñ yolunu urmaķ mūmkūn deđildir zīrā bizim meczūbumuza bu cezbe ve bu gūşiş ^cālem-i bālādandır ve ol ^cālemiñ cezbesine bir şey
25 māni^c olamaz ya^cni bizim jale-i ķalbimizi cezb eden hūrşid-i ḥaķīķatdır. Oña bu ^cālem-i fāni māni^c ve müzāħim olamaz

Perdehā-yı ḥūsn-i ü çün gül birūnest ez-ḥesāb

Şerm yek-pirehen-i çākest maħcūb-ı me-rā

Onuñ hüsnünüñ perdeleri gül gibi bî-hesâbdır bizim maḥcûbumuza ḥayâ bir pirehen-i çâkdir ya'ni bu deñlü âşâr-ı hüsn ki bizim maḥcûburnuzdan zühür eder. Ancak şerm perdesi çâk-zendir, ğayrı perdelerde ḥadden bîrûn ve kıyâsdan ḥâricdir ve kâbil-i ihâta değıldir.

5 *Hemçü zaḥm-ı tâze hûn-ı sürḥ miâyed birûn*
Ger niḥî der-raḥne-i dîvâr mektûb-ı me-râ

Tâze yâre gibi kırmızı kan gelir taşra eğer bizim mektûbumuzu bir dîvâr rahnesine kosañ. Zîrâ içinde tiğ bir ân kadar şekve-i dil-ḥırâşı muḥtevi ve envâc-ı mu'âtebât-ı 'âşıkâneyi câmi'dir ki şiddet-i te'sîrden nâşi şakḳ-ı dîvârdan [H16a] [M11a] hûn-ı tâze cereyân etdirir. Nuḥkunuñ te'sîrin mübâlağa kaşd etmişdir.

10 *Goftem ez-ḥaḥ ḥüsn-i ü Şâib ber-âyed ez-ḥicâb*
Perde-i şerm-i diğêr kereded maḥcûb-ı me-râ

Ey Şâib ḥatden o dilberin hüsnü ḥicâbdan çıka der idim ammâ bizim maḥcûbumuza ḥatt bir ğayrı ḥayâ perdesi oldu ya'ni şermi ve nâzı ziyâde eyledi. [L12b]

15

-13-

(---/---/---/---)
Der ğonçe-i dil jeng ber-âred nefes-i mâ
Rûsvâyî-i gülbâng nedâred ceres-i mâ

20 Göñül ğoncesinde keşret-i teveffukundan ve şiddet-i ḥapsinden bizim nefsimiz paşlanır. Bizim ceresimiz gülbâng ve nâle rûsvâyılığını tutmaz ya'ni lâf ü güzâf ile ceres gibi bizim nefsimiz bî-ḥüde ve nâ-puḥte şarf olunmayıp ğonce gibi olan göñülde terbiye olunur.

25 *Hem-tâli'î-i bîdem der in bağ ki bâşed*
Ser-pîş fekenden şemer-i pîş res-i mâ

Söğüt ile bu bağda bir tâli'liyiz şol cihetden ki ḥacâletden başımızı öñümüze eğmek bizim evvel erişen meyvemiz olur ya'ni meyvesizlikden ḥayâ edip naẓar-ber-ḳadem

olmamız sâir eşcârîñ evvel resîde olan meyvesi maķâmındadır. Bu fakîrîñ bir fârisi ğazelinde bu beyt-i nezâket-perver bu ma'nâya karîbdir ki. Beyt:

Ser sebzim çü şâh-ı şikeste der-în çemen

Ez-şerm nev-bahâr ser-â-pây ğayrist

5 Bâ huşûş bîd-i mecnûn dedikleri söğüdün dâimâ başı aşağı olmaķdadır.

Der 'âlem-i hayrânî-i mâ cûş-ı bahârest

Der zâhir eĝer huşk nümâyed kafes-i mâ

10 Bizim hayrânlık 'âlemimizde bahârîñ cûşu ve rebî'îñ ğâyet-i zuhûrudur eĝer zâhirde kafesimiz kuru görünür ise de. Zîrâ hayrân olan ne hâletde mütehayyir oldu ise 'âlemi ol hâletde müşâhede eder bülbül dahi ğülün hüsünden [H16b] hayrân olunca çâr faşlı yine hayretten bahâr temâşâ eder. Ğalibâ mecâzib-i ilâhiyenîñ ğüft-ĝusu tavr-ı 'aķıldan birün olup bir hâlet-i maşşûsaya muķayyed olmaması bu cihetdendir. niteki ba'zısından bu beyt-i laţif istimâ' olunmuşdur. Beyt:

لشمس طالعة بالليل في القمر * وما بذالك لدى الخفاش من خير

15 *Çün sîne-i hürşîd nefes-i puhte ber-ârim*

Çün şubh nedâred rek hâmi-i nefes-i mâ

20 Hürşîdîñ sînesi gibi puhte nefes izhâr ederiz şabâh gibi bizim nefsimiziñ hâmi şamarı yokdur ya'ni nazmımızda ve me'ânisinde nâ-tamâm edâ etmeyiz. Vâkı'â Şâib-i merhûmuñ ne ķadar müşkil beyti olursa ma'nâsına varıldıķda ğâyet puhte ve hoş-edâ zuhûr eder ve ĝahiçe bu beyti sâdecedir deyü tahayyül olunmayıp soñra üstâdlardan istimâ olunduķda kemâl-i taşşîne sezâ görünür [L13a] ammâ sâir şu'arâ elfâz-ı raķîķeye mâil olup me'ânisine çokluk muķayyed ve mültefit olmazlar.

Bîdâr şod ez-nâle-i bülbül ğül-i taşvîr

Der-hâb-ı bahârest hemân dâd-res-i mâ

25 Bahârîñ hücûmundan ve bülbülleriñ nâlesinden taşvîr ĝülleri uyanır, bizim dâd-resimiz [M11b] hâlâ bahâr uykusundadır. Ğüyâ ol evvelâ ğül-i taşvîriñ bîdâr olması ile mübâlaĝa edip şâniyen kendiniñ imdâdına erişen henüz uyanmadı demeden murâd

2 beyt: li-münşi'ihî L

12 niteki: nitekim L // 20 üstâdlardan: üstâzlardan L// 22 ve mültefit: -L// 26 ol evvelâ: evvelâ ol L// 26 demeden: demekden L

kendiniñ kalbi bahârîñ neşv ü nemâsından müteessir olmayıp ba^czı yaqazayı müntebih olan tefekkürden hâli ve kâinâtıñ cüş u huruşundan ‘ibret almamasından şekvâdır zîrâ fi’l-ḥaḳîḳa şun^c-ı ilahîden tefekkür kadar insâna feryâd-res yokdur; lakin Şâib-i merḥûmuñ ‘irfânı bundan ırâk ta^cbirlere kâbildir ammâ ḥalkıñ lisânından ḥavf olunup taḥrîre cesâret olunmaz yoksa bu beyitte [H17a] maḳşûdu bir şey bir şeyde te’sîr etmek mümkün değıldir. Belki müessirât nâmiyle be-nâm olan şürûtdur mesâilleri perdelerine duḥûl ve îzâh için idi

Ez-hâmi-i mâ ‘aşk ber-nehâr der-âmed

Hûn şod dil-i bağ ez-şemer-i dîr res-i mâ

10 Bizim ḥamlıgımızdan ‘aşk imâna geldi ya^cni ‘âciz oldu bizim terbiyemizde bağıñ gönlü kan oldu bizim geç erişen meyvemizden. Güyâ ki maḳâmına göre ‘adem-i isti^cdâdından şekvâdır ki ‘aşk gibi bir âteş-i bî-pervâ bizi puhte edemedi zîrâ günûñ zuhûrâtından garâz-ı aslî meyve-i i^ctibâr sidre-i münteha-yı hayâlde puhte olmağıdır. Li-münşi’ihi:

Seyl-veş deryâ-şinâsîm Nuşret ez-ezel

15 Kâbil-i ta^cbîr nebûd mevc-i isti^cdâd-ı mâ

Ez-bâd-ı ḥazân serd nekerded dil-i keremeş

Her gönçe ki ḥandîd be-rûy nefes-i mâ

Hazân rûzgârından ḥarâretli olan gönül serd olmaz her ol gönçe ki bizim nefesimiz ile açıldı ya^cni bir kimse ki bizim nefesimiz ile müteessir olup ḥikemiyâtımızdan bir neş’e ve zevk peydâ ederse ol neş’eyi kimse kendiden izâle edemez.

20

Şâib nefes-i sūhtegân ḥavşala sūzest

Zindân-ı ḥamūşî çe kuned bâ nefes-i mâ

Ey Şâib sūhtegânıñ nefesi ḥavşala yaqıcıdır ḥamūşluk zindânı bizim nefsimize n’etsin zîrâ sūzişli kelâmı izhâra getirmemek mümkün değıldir ve sükûtuñ daḥi perdesin yaqar.

25 Li-münşi’ihi:

Rûy-ı zerd âh-ı seher girye-i cân-süz ne söz

Söylemez şanma kişi derdini elbet söyler [L13b]

Şarf-ı bî-kârî megerdân rûzgâr-ı hîş-râ

Perde-i rûy-ı tevekkül-sâz kâr-ı hîş-râ

5 Kendi eyyâm-ı ʿömrünü bî-kârlığa ve avârelige şarf eyleme kendi şanʿatını perde-i rûy-ı tevekkül eyle yaʿni hem muhterik ol ve hem mütevekkil [H17b] ol. Şanʿat tevekküle mâniʿ değildir belki tevekkül müeyyiddir yâhüd kârîñ sülûk olup tamâm-ı şarf-ı cehdle şâhid-i tevekkülün çehresine perdecik ve muqaddeme-i muhabbet-i haq olan tevekkülü halka ifşâ etme.

Yek siyeh hânest gerdün ez-beyâbân-ı ʿadem

Gird-bâd-ı ân beyâbân kun gubâr-ı hîş-râ

10 Bir siyeh çadırdır felek beyâbân-ı ʿademden [M12a] ol vüsʿatde olan beyâbânın gird-bâdı ile kendi gubârını yaʿni biʿl-küllîye nefsiñi ʿadem rütbesine tenzîl edip râhat ol. Zîrâ vücûda muqayyed olmak nefsi teng-nây-ı hayrete düşürür.

Zâd-ı hem-râhân der in vâdi nemî-âyed be-kâr

Pür-kun ez-laht-ı ciğer ceyb ü kenâr-ı hîş-râ

15 Refiklerini azığı ve nüşesi bu tarîkda işe gelmez yaʿni bir nefʿ vermez ciğer yaralarından ceyb ü kenârını töldür. Seniñ kuvvetiñ ve bâʿiş-i kuvvetiñ sülûk vâdisinde ancak ciğer yârasıdır. Niteki “dâl” kâfiyesinde buyurur, bu beyittir:

Nedânem derd-i hod-râ çîst lakin in kâdr dânem

Ki her çe mihörem cüz lahtâ-yı dil haber dâred

20 Ve niteki bağbân-ı tevekküle hitâb edip sâlik-i râh-ı haqîkatden birisi buyurmuşdur. Beyt:

Gül neçidem zı-men âzurde meşvâ-yı bağbân

Pârehâ-yı ciğerest ança be-dâmen-bîñi

Perde-i dârest hâk in çemenhâ pür-firîb

25 *Bend-i ʿuzlet ber-medâr ez-pâş kâr-ı hîş-râ*

Dâm perdesidir bu çemenleriñ türâbı kendi şikârîñ ayağından ʿuzlet kaydını kaldırma zîrâ taşra çıkdığı gibi dâma vâkiʿ olur. Şikârdan murâd sâlikiñ nefsi ola. Güyâ kühistân-ı

7 etme: eyleme L// 17 niteki: nitekim L/ bu beyittir: beyt L// 20 niteki: nitekim L/ sâlik-i râh-ı haqîkatden birisi buyurmuşdur: buyurur L

muhâlefâtdan ve şahrâ-yı şehvâtdan şayd etdiği için şikâr tesmiye etmişdir ve dâm-ı pür-firîbden ğarazı ‘âlem-i keşretdir ya’ni ben halka muhâlata edip [H18a] ve yine sülûkum üzre şâbit-ka-dem olurum deyü nefsinin ‘uzletden çıkarma. Zîrâ ‘âlem-i keşret mekr ile ve hîle ile pürdür. Elbet vâkı’ olursun demektir ve pür-firîb lafzı ma’nâda

5 dâmîñ şıfatıdır ma’nâ-yı dürüst bunda budur. [L14a]

Gerd-i rāh ez-çehre-i seylāb mīşevīd muhīt

Muttaşıl gerdān be-deryā cūybār-ı hīş-rā

Baħr-i muhīt seylābîñ çehresinden yol ğubārını ğasl eyler. Kendi cūybārîñı deryāya muttaşıl eyle ya’ni deryā-yı haķıķati ferāmuş etme ve istikmāl-i nefsi şüst ü şüy-ı ahlāk-ı reddiye-yi ancak ondan taleb eyle ve ondan ğayrıya i’timād etme. Zîrâ afvîñ ma’nāsı deryā-yı vaħdetîñ cūşıdır. Vâkı’ā seyller deryāya gitmeyince çehrelerinden nūr eksik olmaz ve deryā dāimā şāfdır ve cūybār nehir ma’nāsınadır ğaribdir te’emmül oluna ‘acib ‘ibret-nümā beyitdir ma’nâ-yı dürüst böyledir.

Güşegīrī keşti-i Nūhest der-baħr-i vūcūd

Ez-keş-ā-keş vā rehān cism-i nizār-ı hīş-rā

Vūcūd deryāsında güşegīrlilik ve ‘uzlet Nūħ gemisidir ya’ni mūncīdir. Keş-ā-keşden kendi za’ıf olan cismiñi geri ğalāş eyle ne’am ‘uzlet emr-i mühimdir tārīķ-ı şūfiyede lakin keşret ile vaħdet meşrebinde yeksān olanlardan [M12b] ‘Urūzġī ğazretleri buyurur:

يقولون لي ضيقت عمرك في الهوى * وما فانتى شى اذا كنت القا كم
لئن كان قوم في الزوايا تقيدوا فاني ارى * فاني ارى كل الوجود زواياكم

Tā der-eyyām-ı ğazān ez-zerd-rüyī vārehī

Der-baħār ez-ħod bey-efşān berg ü bār-ı hīş-rā

Tā ğazān ğunlerinde işfirār-ı vecihden ğalāş olmaķ için baħārda kendiñden berg ü bārı saç ve ğalāş ol. Yine “mütü kable entemütü” [H18b] ma’nāsına rāci’dir ya’ni ecel gelmezden evvel ‘alāyıkdan mūnkati ol ki ecel geldikde ‘alāyıkîñ maħbesine dil-beste olup sen aħirete gidip ğöñlüñ māsivāda ğalmaya. Beyt:

5 ma’nâ-yı dürüst bunda budur: -L// 8 baħr-i: -L// nehir: baħr M// 12 ğaribdir te’emmül oluna ‘acib ‘ibret-nümā beyitdir: ğarib ‘acib ‘ibret-nümā beyitdir te’emmül oluna L// 13 ma’nâ-yı dürüst böyledir: -L

Hemînest peygâm-ı gülhâ-yı ra'cânâ

Ki yek kâse kun nev-bahâr ü hazân-râ

Ey ki der-çeşm-i hod ez-Yûsuf-füzûnî der-cemâl

Ez-dü-çeşm-i haşm kun âyine-dâr-ı hîş-râ

5 Ey ol kimse ki cemâlde Yûsufuñ cemâlinde ziyâdesin kendi gözünde var. Kendi âyinedârını haşmını iki gözünden eyle ya'ni haşmın gözü ile sen saña nazar eyle eğer cemâl görünürsen el-fazlu mâ şühîdet bihi'l-a'dâ 'ünvânına lâyıksın. Yok hemân kendi hüsnuñe senden gâyrı şahid yok ise istikmâle sa'y eyle 'ilm kâdı bu mes'elede kâfi ve vâfi değildir ma'cânâ-yı dürüst budur.

10 *Ya hum-ı mey ya sebû ya hîşt-ı ya peymâne kun*

Bîş ez-în der-pâ meyefken hâksâr-ı hîş-râ

Ya bâde humu ya kerpiç ya peymâne eyle bundan ziyâde kendi hâksârını ayağa atma ya'ni seniñ hâksârını ki cesedir onu bu eşyâ-yı erba'adan biri eyle. [L14b] Ya bâde-i 'aşk-ı ilahiye zarf eyle ki oña lisân-ı kavimde hum derler şarâb-ı mecâzi onda olduğu içindir; ya sebû ile eğer humdan murâd mürşid-i kâmil olursa destiden mürîd olur ya hîşt ile ya'ni onların sırrını ketm etmeğe sa'y eyle zîrâ kerpici gâlibâ ser-püş-ı hum ederler. Ya peymâne ol halka onların kelâmını teblîğ eyleyip onları şâdıqları ve şâdıqları onlara muhabbet etdir ve hemân her hâlde 'ulemâdan ve erbâb-ı kulûbdan cüdâ olma deyü naşihatdir, tevcîh âherde mümkündür murâd edene.

20 *Nist Şâib kavî-râ bî-fi'l der-dilhâ eser*

Ber-naşihat çend bugzârî medâr-ı hîş-râ

25 Ey Şâib fi'lsiz kuluñ gönüllerde eşeri yokdur nice bir naşihat üzre kürsun kendi medârını. [H19a] Bu kelâm aşlında mu'teber değildir zîrâ peygamberin aqvâlini ve evliyânın neşâyihini kimi kabûl eder ve kimi etmez feyziyyete göre râci' bu ma'cânâdır. Hazmen lil-nefsi isti'mâl ederler. [M13a]

-15-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/...)

8 'ilm kâdı bu mes'elede kâfi ve vâfi değildir: bu mes'elede 'ilm kâdı kifâyet eylemez L// 9 ma'cânâ-yı dürüst budur: -L// 12 humu: humu yâ sebû M, humu yâ desti L

Şâf kun ey seng-dil bâ derdmendân sîne-râ

Mîkuned der-beste âhi hâne-i âyîne-râ

5 Ey seng-dil olan kimesne derdmendlere sîneñi şâf edip onlarıñ °aybını izhâr etmeğe sa°y eyleme zîrâ bir âh âyine-hânesini der-beste edip harâb olmuş hâneye döndürür. Güyâ
âyine bu kadar şafvet-i sîneye mâlik bir derdmend iken nazâr eyledikte müdürâ edemeyip
10 çehresinde olan °aybını rû-be-rû izhâr edince o bî-çâre teessüfünden bir âh edip âyine-hânesin der-beste eder. Sen bu mu°ameleden şakınıp derdmendleriñ °aybını izhâr etmeyip şafâda kemâle eriş demektir. Bu ma°nâ beyitden te°emmül ile zâhir olur.

Hızır netüvâned bâb-ı zindegî ez-men harîd

10 *Manşıb-ı mîzâbî ser-çeşme-i âyîne-râ*

Hızır °aleyhisselâm âb-ı hayât ile benden âyine ser-çeşmesiniñ şu beyliğini iştirâ etmeğe
kâdir olamaz ya°ni Hızır âb-ı hayâtıñ mîzâbıdır ve ben âyine ser-çeşmesiniñ mîzâbıyım
ve murâdı şafâ-yı kalbe mâlik olduğun ihâmdır. Hâşıl-ı ma°nâ bu oldur ki şafâ-yı kalbi
°ömr-i ebediyeye tebdîl etmem demektir.* Beyt:

15 *Âyine-i Sikender câm-ı cemest binger*

Tâ pertev-i °arza dâred ahvâl-i mülk-i dârâ

Derd ü dâg-ı °aşk-râ der-dil nühüften müşkülest

În sipend-i şüh mücmer mîkuned gencîne-râ

20 °Aşkıñ derd ü dağını pinhân eylemek müşkildir bu şüh olan sipend hazîneyi [L15a] buhürdân eder. Sipend dedikleri harmal nebâtınıñ tohumudur ki türkîde üzerlik tohumu derler, harârete tâkati yokdur ya°ni °aşkı gizlemek kimsenin maqdûru değildir [H19b] zîrâ sipend gibi taşra zühür eden kalbiñ harâretinden ve kalbi buhürdâna teşbîh etmek ziyâde hoşdur.

°Ömr-i bâki mânde-râ netevân be-gaflet şarf kerd

25 *Sâkiyâ pîş ez-ân teh şîşe-i düşîne-râ*

Bâki kalan °ömrü gaflet ile şarf etmek mümkün değildir. Ey sâki ol dün gece ki teh-i şîşeyi öñe getir ya°ni ol şîşede bâki kalan mey, bâki kalan °ömre bedeldir onu içmeyip

5 bir derdmend: -M,L / iken: iken yine bir derdmend L// 4 rû-be-rû: -L// 23 hoşdur: hoş vâki° olmuşdur
* derkenâr: mîzâb mîrâhûr gibidir ve mîrsâc dahi böyledir

nisyānda terk etmek inşāf değildir ve bākiye-i °ömrü gaflet ile şarf etmeğe berāberdir teh-i şīşe deyü şürāhīniñ içinde kalan şarāb-ı derd-ālūde derler.

Zeng ez-āyīne-i tārīk şaykal mībered

Mīgūzerān bī-bāde-i rūšen şeb-i āzine-rā

Şaykal qarārmış āyineden paşı izāle eder mūnevver bādesiz cum°a gecesin geçirme ve bāde-i rūšen ile onuñ zulūmātın şaykal-zede olmuş āyine gibi zāil eyle. Lisān-ı taşavvūfda bāde ve sekr müste°emeldir lakin erbāb-ı hāl olmayan [M13b] onu fehmi etmek müşkildir. Hemān bu kadarca añlamak mūmkün olur ki gālib kütüb-i taşavvūfa sekri ahlāk-ı reddiye-i beşeri ahlāk-ı ilahīyyeye tebdīl olunmadan zuhūr eden lezzetler ıtlāk ederler ehline ma°lūm bir ma°nādır ve Şa°rānī hazretleri tabakātında ekşer evliyāullaha dañi sekriñ haqīqati ma°lūm değildir deyü tañrīr etmişlerdir ve °l-°ilmü °indallah.

Zindegāni bā feşār-ı kabir kerden müşkilest

Pāk kun ez-şafha-i hāñır gubār-ı kīne-rā

Kabriñ feşārı ve °azābı ile zindegānī müşküldür. Hemān hāñırını gubār-ı kīneden pāk eyle zīrā hased ve kīne insāna hayātında °azāb-ı kabir kadar zañmet verir.

Bā başīret çeşm-i zāhir-bīn nemī-āyed be-kār

Revzenī hācet nebāşed hāne-i āyine-rā

Başīret ile çeşm-i zāhirine hācet yokdur zīrā āyine-hānesiniñ pencereye ihtiyācı olmaz envār-ı başīret idrāk-i başardan [H20a] müstāgnidir.

Çün zere zīr-i kabā pūşīde ez-merdüm kuned

Mū-şikāfān-ı tārīkat hırka-i peşmīne-rā

Kaba altındaki zırh gibi tārīkat müdakkikleri hırka-i peşmīneyi mañfi ve nihān ederler zīrā onların nazarları Hālika mañşūş olan şuret-i tezellülleriniñ halka izhār etmeği küfür mertebesinde müşāhede ederler. Hırka ise eñaşş-ı tezellüldendir ammā aşrımızda bir °ibādetiñ yalnız Hālika olup mañlūkuñ haberi olmaya meğer °avāmımızda buluna yoksa [L15b] havāşdan iddi°ā edenlerde şakñ-ı āñeri mebzüldür.

Hırka-pūşī ber-dü °ālem āsitīn efşāndenest

Çün gedâyân rîk^â-i hâcet mekun her penbe-râ

Hırka-püşlük maⁿâda iki âlemden dest-efşân olup vaz gelmekdir, fakîrlere gibi her penbeyi rîk^â-i ihtiyâc etme. Güyâ lisân-ı hâlde her bir penbe ve yemâ halka birer lisân-ı sūâl ve varak-ı arz-ı hâl şüretinde cilveger olur demekdir f^eefhem.

5 *Ger mî-i rüşen kuned ez-maşrık-ı mînâ tulû^ç*

Şubh-ı şenbe mîtevân kerdên seb-i âzîne-râ

10 Eğer maşrık-ı mînâdan rüşen olan bâde âfitâb gibi tulû^ç eder ise sebt gününüñ şabâhını cum^â gecesini etmek mümkündür güyâ etfâl-i mekteb cum^â gecesini sürür u şafâ ile inbisât izhâr edip şenbe şabâhında mekteb kaydıyla gam-gîn olduklarından nâşi Şâib buyurur ki bâde ile şenbe şabâhını cum^â gecesini şüretine kornak imkânındadır zîrâ garaz kaydı ferâmûş etmede ise şahbâ-i âlemi ferâmûş etdirir. Şâib:

Şoşbet-i imrûzî ü endîşe-i ferdâ hoşest [M14a]

Şubh-ı şenbe telh dâred cum^â-i etfâl-râ

Ez-nemed âyine Şâib der-hişâr-ı âhenest [H20b]

15 *Şüfîyân dânenîd kadr-i hırka-i peşmîne-râ*

Âyine nemed vâsıtasıyla ey Şâib demirden kal^âadır hırka-i peşimeniñ kadrini şüfler bilir. Gâlibâ âyineyi gecelerle bir vilâyetden bir vilâyete-naql ederler. Şüfîyân ta^âbirini âyineye göre gayet mevki^âinde edâ etmişdir şafâ cihetinden f^eefhem.

-16-

20 (. - - - / . - - - / . - - - / . - - -)

Eğer İmbâr mîüfted be-destem gerden mînâ

Çü dürd-i mey nehâhem dâşt dest ez-dâmen-i mînâ

25 Eğer bu kerre mînâniñ gerdeni elime düşer ise dürd-i mey gibi elimi şişenin dâmeninden kaldırmam. Dürd şarâbıñ turtusudur dâimâ şişenin esfelinde kalır ol münâsebetle va^d etdiği bir dahî dest-res olur ise gaflet etmeye. Mînâdan murâd kalb olmak mümkündür zîrâ şarâb-ı muşabbet ondan zühür eder demekdir. li-münşi^â'ihi:

Mânenîd-i kadeh teşne-i şahbâ çıkar elden

4 f^eefhem -L// 26 demekdir li-münşi^â'ihi Mânenîd-i kadeh teşne-i şahbâ çıkar elden Gam çekmez idi dâmen-i sâki ele girse :-L

Gam çekmez idi dāmen-i sāki ele girse

Dilem gül gül şikuft ez-iltifāt-ı la'î-i sîrābeş

Şarāb-ı köhne cān-ı tāze āred der-ten-i mînā

5 Gönlüm onuñ sîrāb olan la'îliniñ iltifātından gül gül açıldı. Şarāb-ı köhne mînā cesedine tāze cān getirir güyā şarābıñ gün-ā-gün pertevi ve cilā ve şafası gürüh-ı mestāne iltifātıdır.

Dū şubh-ı şādıkend ez-yek giribān ser-ber āverde

Yed-i beyzā-yı sāki bā beyzā-ı gerden-i mînā

10 [L16a] İki şubh-ı şādıkdırlar bir yaqadan zühür etmişlerdir. Biri sākiniñ yed-i beyzā'sı ve biri şîşeniñ beyzā-ı gerdeni; begāyet nāzik ve şîrîn-edādır demekdir.

Merîz ez-yek işāret ber-zemîn hūn-ı tepek sāki

Bemān tā hūn der-māned hemān der-gerden-i mînā

15 Bir işāretten tepeğın kanını zemîne dökme ey sāki. Kūy-ı tepeğın kanı şîşeniñ gerdeninde qalsın, sen seni bî-hūde kanlı etme. İhām ol cihetdendir ki bāde daħi şîşeniñ boğazına dek tolu olması hoş-nümādır.

Dū çiz üftāde [H21a] hoş der-bezm-i mey-horān me-rā Şāib

Zı-pā üftāden sāki be-ser gālāden mînā

20 İki şey baña hoş vāki^c olmuşdur Mey-horlarıñ meclisinde ey Şāib. Biri sākiniñ ayakdan düşmesi ve biri şîşeniñ başı üzre gālān olması. Dū çiz üftāde hoş edāsında daħi ihāmıdan hāli değıldir. Li-münşi'ihı:

Ayakdan düşdü sāki ehl-i meclis çıkdılar başdan

Yine ümmi'l-ħabā'ış etdi ihyā fenn-i Hārūtu

-17-

(- - - / - - - / - - - / - - -)

25 *Der-gerdîş āverîd mey-i la'î-fām-rā*

Zîñ piş huşk-leb mîpesendîd cām-rā

[M14b] La'î-fām olan meyi tolandırmaya getiriñ bundan ziyāde cāmı huşk-leb olmaya rāzı olmañ ya'ni fitrat-ı bāde mevt-i ebedi olan kılet neş'eye bā'ışdır. Etvār-ı mestāneye iştiħā-yı nev kesb etmeğe bu kadarca fāşıla besdir demek ister.

Gāfil meşev ki vaqt-şināsān-ı nevbahār

Çün lāle ber-zemīn nenihādend cām-rā

5 Gāfil olma ki nevbahār vaqtini fehm edip āvān-ı rebī^cden zevk-yāb olanlar lāle gibi cāmı elden zemīne kıomadılar. Vāqı^a lāle eldeki cāma beñzer sābıķan işāret olunan doğru libās-ı āherde ĩmādadır.

Her kes be-ħūn-ı dil zı-mey-i nāb şulħ kerd

Muhkem girift dāmen-i ‘ayş-ı müdām-rā

10 Her kimse ki şāf olan meyden göñül kıanına şulħ eyledi ve onu içmeğe kıānı^c oldu ise ‘ayş-ı müdāmıñ devāmın muhkem tutdu. Müdām esmā-i ħamrdan olmak i^ctibārı ile yine tevriye murād etmişdir belki fi’l-ħākıķa ‘ayş-ı müdām ħūn-ı dildir isti^cmāl edene göre.

Ber-tig-i kūh sīne fişāred zı-infi‘āl

Kebkī ki āvered be-nażar-ı ān ħarām-rā

15 Kıılıç gibi olan taġa infi‘ālden ve ħacāletden sīnesin şıķar bir kebk ki ol ħarāmi nażarına getire ve müşāhede ede. Tig-i kūh lafzıñın izāfeti beyāniyedir [L16b] zırā her taġ kıılıç şüretinde cilveger olur eġerçi tig-i kūh isti^cmāl-i fūrde [H21b] işılāħa mebnī deġil ise her vākı^c olan maħalde beyāniye olmak üzere ma^cnī mümkündür ve kebk tayr-ı meşħudu ħoş-ħırāmıķda đarb-ı meşel olmuşdur.

Ān cā ki dūr-bīnī reşkest ‘āşıkān

İmsāk mīkunend zı-cānān peyām-rā

20 Ol yerde ki reşkıñ ve ġayretiñ dūr-bīnıķıdır ‘āşıklar maħbūbdan ħaberi bile imsāk ederler ya^cni ħabere daħi rāzı olmazlar. Maħbūba vāşıl olmaga ġāyet-i mübālaġadır reşke ve ġayrete münāsib zebān-ı şelīşede ebyāt kıati çokdur lakin bu beyte müdāni tedārik olunmadıġı taħrīr oluna ġālib budur ki bu edāda mübālaġa nādirdir.

Dil-rā be-rüz-ı ‘aşk rūħāndim ez-beden

Yāħūd be-zır-i ħāk nesiperdim dām-rā

25 Göñlü ‘aşkıñ zoru ile bedenden ħalāş etdiñ kendimiz ile dāmı zır-i ħāke iletmediñ ġüyā cesed mürġ-i diliñ dāmıdır ve ondan ħalāş olmak memdūħdur ve ħalāşı sehl-i mūmteni^c

5 doğru libās-ı āħırde ĩmādadır: remzi te’yiddir L// 15 fūrde: fūrde bir ġayrı L

ķābilinden efrād ü ricāli müyesser olur. Mu'āyeblerdendir hemān evzāh ma'nāsı lā neyāta ķalbiñ ta'alluķu ķalmamaķdır bu daħi derecātla ve'd-dünyā ve'l-āhiret ħurāmān 'ali ehl-i beyte zirvesine vāsıl olunca nasrallah tamām olup siperħ-allah? zuhūra gelir ki bu seyr nihāyet ķabül etmez ve eliy'āzubillah nefā kāinata alākā ile mevt-i tabi'ci vāķi' olur ise emr-i müşkil olup dāmāni taħt-ı tūrāba götürmek teccessüm eder.

'Ayb-ı men ez-şümār bīrūnest ü ez-ķisāb

Şāib zı-ķeşm-i ħalk bepüşem kudām-rā

Benim 'aybım ħadden ve ħesābdan taşradır ey Şāib ħalkıñ gözünden ķangısın setr edeyim setre ķābiliyet ķalmamışdır.

10

-18-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Der-hevā-yı kām-ı dünyā mīfeşāni cān ķerā

Mīkuni der-rāħ-ı büt şayd-ı ħarem ķurbān ķerā

[M15a] Dünyā maķşūdunuñ hevāsında cāni şaçarsın niķin, put yolunda şaydıñı ķurbān edersin niķin, zīrā rüh şayd-ı ħarem-i ilahidir ve māsivā put meşābesindedir.

15

Ķist esbāb-ı cihān tā dil be ān bended kesi

Mīkuni zūnnār-rā şirāze-i Ķur'ān ķerā

Dünyā esbābı nedir ki insān gönlünü oña rabť eyleye. Zūnnārı ki esbāb-ı dünyeviyedir şirāze-i Ķur'ān niķin edersin. Fi'l-meşel ķalbi esbāba rabť etmek Ķur'ānı zūnnār ile şirāzelemeģe beñzer demekdir [H22a] ba'zı 'ālem-i istiğnāda olanlar buyurmuşlardır ki:

20

İhsān ħalk ķist ki esbāb-ı kāināt

Şandal bahā-yı derd-i ser-i men nemī-şevd

Hiķ fazlı nīst negüşāyed be āħ-ı nīm-şeb

Māndei der-ūķde-i dil in-ķadr ħayrān ķerā

25

Hiķ bir fazl yokdur ki āħ-ı nīm-şeb ile fetħ olunmaya. Göñül 'uķdesinde niķin bu ķadar ħayrān ķalmışsın ya'ni fütüh-ı külli kıyām-ı leylidedir ħayret iķtizā etmez. Ħāfiz:

Be-yār mey ki çü Ħāfiz müdāmem istizħār

Be-āħ nīm-şebi ve girye-i siħrist [L17a]

Hiç mîzânî der-în bâzâr çün inşâf nist

Gevher-i hod-râ nemî-sencî be-în mîzân çerâ

Hiç bir mîzân bu bâzârda inşâf gibi ‘âdil değildir. Kendi gevherini bu mîzân-ı şâdık ile niçin tartmazsın gâlibâ pelle-i inşâfda sinek nâkış isti‘mâl olunmaz. Li-münşi’ihi:

5 Ez-hodî bâşed hemânâ hîffeti k’ender dilest

Nuşretâ men gevher-i hod-râ besi sencîdeem

Hande kerden rahne der-kaşr-ı hayât efgendenest

Mîşevî ez-her nesîmî hemçü gül-i handân çerâ

10 Hande etmek hayât kaşrına rahne tarh etmektir. Gül gibi her bir nesîmden niçin handân olursun zirâ dahkiñ menşei lâübâli harekâtdan zühür eder demektir.

Nân-ı cev hor der-behişt şîr çeşmî seyr kun

Mîhorî hün ez-berây-ı ni‘met-i elvân çerâ

Arpa etmeği ekl edip göz toklugu cennetde seyr ü temâşâ ile ni‘met-i elvân için niçin kan yersiñ güyâ ol sebebden ki ni‘met-i elvânîñ taşîlindeki meşakkat kan yemeğe berâber olur yâhüd helal müyesser olmayıp nâ-çâr harâma vâki^c olur ve harâm loğmadan kan olduğunda iştibâh yoktur.

Mîpered çeşm-i ‘azîzân der-hevâ-yı mağdemet

Rû nemî âri be-mışr ey Yûsuf-ı Ken’ân çerâ

20 Seniñ kudümüñ arzusunda [H22b] ‘azîzleriñ gözleri avucumdadır ey Yûsuf-ı Ken’ân niçin Mışra yüz getirmezsın ve teveccüh etmezsın. Göz uçmak [M15b] mağbûb kelimesine gâlibâ tefe’ül olunur. Beyt:

Dil teped dîde pered dü-çeşm çe gülhâ dâred

İmşeb ey mâh be-bezmem ta‘am ger miâyî

Zûd der-gil mîneşined keştî-i sengîn rikâb

25 *Çâr pehlü mîkunî ten-râ zı-âb ü nân çerâ*

Seri’an çamura oturur ağır yüklü sefine âb ü nândan cesedi çâr pehlü niçin edersin. Güyâ keşret-i eklden iki pehlü dañi şikem ve zahrından peydâ olup çâr pehlü olur. Murâdı mübâlagâdır zirâ gâlibâ gemiler hamlîn şikletinden balçıga oturup garğ olurlar.

Ka‘be der-dâmân-ı şeb-gîr bülend üftâde est

Der-güzer ey āsumān ez-vādi-i āzār-ı mā

Şiše-i hod-rā [M16a] mezen ber-seng-i istigfār-ı mā

5 Ey felek bizi incitmek vādisinden geç kendi şişeni bizi istigfārımız taşına urma. Biz āzārdan ve tekdīrden vaz gelip vāki^c olanlara daḥi istigfār etmişizdir. Yok lâ-maḥāle bizlere sū-i kaşd ederseñ inkisāra uğrarsın demiş oldu ve biz daḥi ibtilā-yı dehriyye tevbemize eşer etmez demiş ve da^cvāsın etmiş oldu.

Şiše-i reng-i hazān-rā çünki reng-i mā şikest

Bişkend her kes ki micüyed kār-ı mā

10 Çünki hazānıñ şişe-i rengini bizim rengimiz şikest edip oña taḡayyūr-i ḥalde gālib oldu ise münkesir olur ol kimse ki bizim kārımızıñ şikestin taleb eder. Evvelki beytiñ tefsīridir. [L18a]

Nā-tüvānāyīm ammā kār çün ber-serfütēd

Dūd ber-miāverēd ez-maḡz-ı āteş ḥār-ı mā

15 Nā-tüvān ve za^cīfiz ammā çünki iş başa düşe bizim hārımız āteşini beyninden tütün çıkarır ya^cni āteşi yakar. Bu taḡayyül şā^cirānedir ki güyā dūd āteşden çıkar güyā kār ber-serfütēd lafzı ile teveccühāt-ı bātınıyyeniñ te^cşirinde şart olan dāiyyeyi murād etmişdir zirā āteş başa düşdükdē [H23b] ol ḥalet zuhūr eder demekdir.

Leşker-i ḥāb-ı girān-rā kaṭre-i ābī besest

Ber-ḥazer bāş ez-şebīḥün dil-i bīdār-ı mā

20 Leşker-i ḥāb-ı girāna bir kaṭre şu kifāyet eder. Mışra^c:

Yek kaṭre āb sengest mīnāyī kāḡıd-rā

Ḥazer üzre ol bizim bīdār olan ḡalbimiziñ ḡārātından ve gece başmasından ḥāba göre şeb için pek münāsib vāki^c olmuşdur beytiñ cem^ciyyeti ḡati çokdur.

Nist ez-merdi resānden ḥāne-i hod-rā be-āb

25 *°Ālemī āsüde end ez-sāye-i dīvār-ı mā*

Adamlıktan mürüvvet değildir tevâzû° ile hânesin merkezâbe-i tenzîl etmek. Bizim sâye-i dîvârimızda bir °âlem râhatlaşmışdır ya°ni mevki°inde istilâ daği memdûhdur belki halka nef° kaşdı ile efdaldır demektir.

Şâib ez-bâlin-i mâ düşmen çesân hoş-dil reved

5 *Seng-râ der-girye âred girye-i bîmâr-ı mâ*

Şâib bizim bâlinimizden düşmen ne güne hoş-dil gider ki bizim hastamızıñ giryesi sineği giryeye getirir murâdı düşmene °acziyyet îhâm etmektedir.

-20-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

10 *Cilve-i berkest der-i meyhâne hüşyârî me-râ*

Ez-pey-i tağyîr-i bâlinest bîdârî me-râ

Berk cilvesi gibi incedir mey-hânede bizim hüşyârlığımız tağyîr-i bâlin içindir bizim bîdârlığımız ya°ni sekrden afâkımız yine sekri tecdîd içindir yohsa hüşyârlığa gayrı bâ°is yokdur.

15 *Çün felâhun kez-vişâl-i seng-i dest-efşân şeved*

Mîdehed rıtl-ı girân ez-ğam sebük bârî me-râ

Felâhun gibi vişâl-i sengden dest-efşân [M16b] ve mesrûr olur bizlere daği rıtl-ı girân ve keşret-i şarâb sebükbârlık ve gâmdan halâşlık verir.

Merd-i bî-berk ü nevâ-râ kârvân derkâr nist

20 *Mîkuned çün tiğ °üryânî siperdârî me-râ*

Berk ü bârdan mücerred olan kimseye kârvân hâcet değildir. Kılıç gibi °üryânlık bizlere siper-dârlık eder. [H24a] Ol cihetden ki kârvâna ihtiyâc ol vağitde olur ki mâl [L18b] ve nuķüddan mâmeleki olup onları şiyânet kuyûdu ile kârvânsız sefere kudreti olmaya mücerred olanda tiğ gibi kendiniñ üryânlığı kendiyi hıfz eder.

25 *Nisbet-i men bâ güneş âyine vü hâkisterest*

Rû sefidihâst hâşıl ez-siyeh-kârî me-râ

°İşyâna benim nisbetim âyineniñ hâkistere olan nisbeti gibidir. Siyeh-kârlıktan baña yüz aklığı hâşıl olur ya°ni âyineye hâkister sürüp cilâ ve şafâ verdikleri gibi günâh ve isyân daği eğerçi bir müddet beni rû-siyâh eder ammâ soñra yüz aklığı zuhûr eder. Güyâ

bâ'îş-i istigfâr olmak cihetindedir. ان الله يحيي النوايين âyet-i kerîmesinden ilzâmı ma'nâsına hâzret-i Şeyh-i Ekber buyurduğu üzere işâret buyurmuşlardır fehm eden 'izze-i kirâm zevk-yâb olurlar.

Tâ neyâbem der-sûhan meydân nemî-âyem be-ḥarf

5 *Hemçü tûṭî levḥ-i ta'îmist hemvârî me-râ*

Tâ kelâmda vüs'at-i meydân bulmayım tekellüm etmem tûṭî gibi hemvârlık ve füşhat baña levḥ-i ta'îmdir ya'ni sâmi' mütekellimiñ mezâyâ-yı nutḡunu ve ḥafâyâ-yı rumûzunu fehm etdikçe mütekellime vüs'at-i meydân-ı nutḡ ḥâşıl olur ben daḥi ol meydânı bulunca tekellüm edeyim.

10 *Nist çün rîk-i revânem der-sefer ü âmândegi*

Râhat-ı menzil bûd ez-bezm-i reftârî me-râ

Rîk-i revân gibi seferde benim taḥallûf edip geri kaldığım yokdur baña meclisden gitmek menziliñ râhatlığı olur ya'ni seferim menzil ḥükmündedir.

Nist Şâib çâh ü zindân ber-dil-i men nâ-güvâr

15 *Hemçü Yûsuf mîfezâyed 'izzet ez-ḥorî me-râ*

Ey Şâib çâh u zindân ya'ni belâ ve miḥnet baña mekrûh ve menfûr deġildir. Yûsuf gibi benim 'izzetim ḥorluḡdan zuhûr eder ve ziyâde olur demektir. [H24b]

-21-

(. . . / . . . / . . . / . . .)

20 *Be-şayd-ı şîr-i ner ey bî-ciġer çe kâr tu-râ*

Şikâr-ü neşoden bes bûd şikâr tu-râ

Ey ciġersiz erkek arşlan şaydında seniñ ne işiñ var oña şikâr olmamak saña şikâr yetişir ya'ni ekâbirleriñ mütesadḡi oldukları riyâzât-ı şakâ ve muḥâlefât-ı nefis-i emmâre herkesiñ oña muḡâvemeti olamadığı cihetden erkek arşlan kadar heybeti ḡulûba sâridir böyle iken evliyâullahıñ oña mâlik olup [M17a] ve oñu şayd etmeleri himmet-i 'âliyeleriniñ eşeri olduġu cihetden [L19a] onlara şîr-i merâmı şayd etdik demek sezâ iken yine zebân-ı da'vâ-yı dirâz etmezler. Sende onların ḡuvvet-i himmetleri cilveġer

2 hâzret-i: -L/ ekber: ekber hâzretleri L// 9 edeyim: edeyim demiş oldu L
22 arşlan: arşlan M,L// 23 arşlan: arşlan M

değil iken ve onların a^cmâl-i şu^cbeye olan ihtimâmları ve cür'etleri sende yok iken mücerred lâf ile onların merâtib ve hâlâtlarından dem urmak ^cayn-ı hamâkattır. Şeyhülislâm hazretleri risâlelerinde tarîk-ı kavmi ve onların mürtekib oldukları meşâk-ı tâ^câti zikr etdikden sonra zu^cafâ-yı mürîdîne hitâb edip buyurur ki **و لك الشرع ايها الضعيف** ve ya^cni seniñ için şer^c-i şerîf kifâyet eder eğer za^cif iseñi hemân fûrûzât-ı ilahiyeyi kemâ vücbet edâ etmek müncîdir ve aqreb-i vesîledir rızâsına. Ol nefse muhâlefât ve mücâhedât ve riyâzât için Mevlâ-yı müte^câliñ kulları vardır. **لا يكلف الله نفسا إلا وسعها** ve matla^c-ı beyti te'sîsen bu beyt-i şüfiyâne sevğ etdi ki.

Tu tâ kenâre negîrî zı-ñîş heyhâtest

10 *Ki der-kenâr keşed bañr-i bî-kenâr-ı tu-râ*

Tâ ki sen kendi nefsiñde kenâre tutup bi'l-küllîye onu ve şehvâtını terk etmeysin. Ba^ciddir ki seni bañr-i bî-kenâr ağışuna çeke. Ya^cni kayd-ı nefis ile bu tarîka gidilmez.

Beyt:

Tevfik refik olmayacak çâresi yokdur

15 Her kim burada ^caqla uyarsa zarar eyler

Be-her dü dest be-dâmân-ı bî-ñodî âviz

Eğer ümîd rehâyiñest zı-ñîñ ñîşâr-ı tu-râ

Her iki eliñ ile bî-ñodluk dâmânına [H25a] aşıl eğer bu ñîşârdan halâş ümîdiñ var ise. Zîrâ beden ñîşârında rûñ-ı mañbûş şafâ ve cilâ bulamaz tâ bî-ñud olup nefsi ve levâzımını terk etdikçe. Nefsi ve beşeriyet ñîşârını harâb etmedikçe ^câlem-i rûñ ma^cmûr ve abâdân olmaz.

Acêb ki şür-ı kıyâmet-ı tu-râ kuned bîdâr

Ki ñün be-cüş neyâvered-ı nev-bahâr-ı tu-râ

25 ^cAcîbdir eğer kıyâmet gavgası seni bîdâr eder ise zîrâ cüş-ı bahâr seniñ ñunuñu cüşa getirip saña te'şîr etmedi, zîrâ bahâr haşriñ ve neşriñ mişâlidir ve eşcâra sâri olduğı gibi kulüb ve ebdâna dañi sirâyet eder; vârid olmuşdur.

Çe mîdevî pey ñîñ sâyhâ-yı pâ-be-rikâb

Besest sâye-ı ân serv-ı pâyidâr-ı tu-râ

Pâ-be-rikâb olan zülâliñ ve şâbit olmayan gölgeleriñ ardınca ne seğirdirsin. Ol serv-i pâydârıñ zılli saña besdir ve kifâyet eder ya'ni shevât-ı nefsâniyeye tâbi' olup zıll-i hayâl gibi olan makâşid-ı fâniye tahşiline sa'y etmek 'abeşdir hemân [L19b] hümüm-i müteferrikeyi hemm-i vâhid edip Mevlâ-yı müte'ale müteveccih ol demektir. [M17b]

5 *Meşev be-seng-dilhâ-yı hîştên mağrūr*

Ki türktâz havâdiş kuned ğubâr-ı tu-râ

Kendi şalâbet-i kalbiñe mağrūr olma zîrâ türktâz-ı havâdiş ve hücüm-ı belâya seni ğubâr eder ğüyâ 'arabîdeki من لم يوربه الابوان يريه الملوان hükmüne işâret edip buyurur ki; kendi kuvvet ü şevketiñe mağrūr olma ki havâdiş-i dehriyye tedric ile seni mülâyim eder

10 ondan evvelce mülâyemete sa'y eyle demektir.

Be-hoş bâş ki temhîd-i bî-ser-encâmîst

Eğer müsâ'adeti gerd-i rüzigâr-ı tu-râ

Gâfil olma ki 'âkıbetsizlik temhîdîdir ya'ni sū-i 'âkıbete tavtiyedir. Eğer saña rüzgâr bir müsâ'ade etdi ise hemân haddiñden tecâvüz etmeyip üslûb-ı hakîmâne ile rüzgârıñ mekrinden halâş ol demektir.

15

Çü dağ-ı lâle be-ğayr ez-sitâre-sühteğî

Çe gül şikeft [H25b] der-în mevsîm-i bahâr tu-râ

Dağ-ı lâle gibi sitâre-sühelikden ğayrı bu mevsim-i bahârda saña ne gül açıldı ya'ni rebî'î-i 'ömrüñ hazân oldu. Bir açılmış ve zâhir ve i'timâd olunur 'amel gülüñ yokdur lakin dağ-ı ırmân âşikârdır lâle gibi demek ister.

20

'Aceb ki gerd-i tū ber-hîzed ez-zemîn Şâib

Çünîm ki hâb-ı girân kerd-i seng-sâr tu-râ

Ey Şâib bu üslûb üzre ki hâb-ı girân seni, sengsâr etmişdir 'acîbdir eğer seniñ ğubârıñ maşerde zemînden mürtefi' olur ise ğayet vukû'undan kinâyedir. Beyt:

25 İltifât etmez nesîm-i 'adne gerd-i hâk-i pây

Âsitân-ı yâre Nuşret biz 'aceb düşmüşleriz

-22-

(.---/.---/.---/.---)

Eğer azâde iseñ esbâb-ı tecemmül-râ

Ki bî-bergî be-sâmân mîkuned kâr-ı tevekkül-râ

5 Eğer azâde iseñ esbâb-ı tecemmülü terk eyle ve zînet-i zâhiriyyeye muqayyed olma zîrâ bî-berk ve fakîr olmak tevekkül kârına nîzâm ve üslûb verir. Vâkıâ^c insânîñ rızkı fütûh-ı yevmiyyeye murtabıt olsa tevekkülü kuvvet bulur ve Mevlâ-yı müte^câliñ esbâbdan kat^c-ı nazar rezzâk-ı mutlak olduğun müşâhede eder.

Zı-cem^cıyyet-i dil-i şad-pâre-i ^câşık haşar dâred

Kemer-besten bered ez-bâg-ı bîrûn deste-i gül-râ

10 Cem^cıyyetden ve intizâm-ı esbâb-ı zâhiriyyeden ^câşıkñ şad-pâre olan kalbi haşar ve zarar tutar. Zîrâ kemer bağlamak ya^cni nev^cân izhâr-ı cem^cıyyet etmek gül destesini bağdan taşra [L20a] çıkarır ve vâkıâ^c nitteki gülün her biri bir nihâldedir ve bir yerde cem^c olmamışdır gülşende bâkidir ve hemân deste olduğu gibi taşra çıkarlar kezalik ^câşık-ı sâlik dañi cem^cıyyet-i dünyeviye peydâ etdiği gibi gülzâr-ı ilticâdan ve gülistân-ı tazarru^cdan [M18a] taşra olup tefriķaya düşer.

15 *Nefes der-şoñbet-i bî-nisbet ez-men ber-nemî-âyed [H26a]*

Huzûr-ı zâg bâşed sürme-i âvâz-ı bûlbûl-râ

20 Nisbetsiz ve bî-gâne olan şoñbetde benden nefes zühür etmez zîrâ zağñi huzûru bûlbûlün avâzınıñ sürmesidir. Güyâ sürme avâzı sedd etdiğiçin Şâib şoñbet-i bî-nisbeti zağa siyâhlık cihetinden teşbîh edip kendine bûlbûl ta^cbîr eyledi ve onuñ huzûrunu bâ^ciş-i sükût ^cadd eyledi.

Me-râ tersâned ez-tîg-ı tegâfûl-i yâr ez-în gâfil

Ki şabr-ı men kuned dendâne şemşîr-i tegâfûl-râ

25 Beni yâr tegâfûl kılıcı ile tahvîf etdi ammâ bundan gâfildir ki benim şabrim ve tîg-i tegâfûle taħammülüm tegâfûl kılıcını dendâne eyler ya^cni minşâr gibi ^cadem-i te^cşîrden diş diş eyler zîrâ zâhirde kılıcı taşâ yâñud fülâda darb etseler ağız gediklenir, minşâr gibi olur. Gâyet-i taħammülünden ve maķâm-ı şabırda taşallubundan kinâyedir bâ huşûş ki tegâfûl kadar ^cuşşâka te^cşîr eder cefâ yokdur ehline ma^clûmdur.

11 nitteki: mâdem ki L// 24 münşâr gibi: -L/ te^cşîrden: te^cşîrden münşâr gibi L.

Çenân ez-şerm zülfeş âb şod der-çeşmehâ sünbül

Ki netvân imtiyâz ez-mevc-kerden zülf sünbül-râ

5 Onuñ zülfü hayâsından çeşmelerde sünbül ancılayın eriyip şu oldu ki şuyuñ mevcî ile sünbülün zülfünü fark ve imtiyâz etme mümkün değildir. Bu nezâketde şi'r bir şâhib-
 5 tabi'ate ne müyesser olmuşdur ve ne olmak ihtimâli vardır meşreb-i şüfiyândan hâlet-i sekre işâret eylemişdir, ma'nâ öyledir.

Tevâzü^c-pişe-i hod sâhtem be-ħaşm tâ dîdem

Ki şod seylâb-ı ħâk-i râh bâ kadd-i dü-tâ pül-râ

10 Tevâzü^cu kendi şan'atım etdim ħaşma tâ seylâb köprünün iki kat kâmeti ile ve zâ'fî ile ħâk-ı rehı olduğunu müşâhede edeliden beri ya'ni seyliñ bu kadar zür u şevketi var iken köprüden şüret-i tevâzü^c görünce [H26b] kademine rü-mâl olduğun maħall-i 'ibret edip a'dâya tevâzü^cu siper aħz eyledim.

Çenân kez tiğ-i ħod küh-ı girân ber-ħod nemî-lerzed

Nesâzed muztarib-i cevri-i felek ehl-i taħammül-râ

15 Cebel-i şakîl kendi tiğinden muztarib ü lertzân olmadığı gibi ehl-i taħammülü daħi feleğîñ cevri [L20b] muztarib edemez ve onlarda rûzgârdan şekvâ nümâyân olmaz. Bundan evvel zıkr olundu ki tiğ-i küh lafzınıñ izâfeti beyâniyedir güyâ küh kılıç şüretinde olduğundan nâşi bu edâyı isti'mâl ederler.

Ne-dâred ħüsn-i pinhân ħiç râzî Şâib ez-âşık

Ki dâred bülbül ezber ser-mecmu'a-i gül-râ

20 Ey Şâib ħüsn 'âşıkdan bir sırrı pinhân ve maħfî eylemez [M18b] zîrâ bülbül başdan başa gül mecmu'asını ezber tutar ve ħıfz eder ya'ni 'uşşâk-ı ħaķıķat ki maķâm-ı emânete kadem başarılar. Gülzâr-ı sînelerine ħonce-i esrâr yegân yegân küşâde olmaga şürü' edip esrâr-ı ilâhiye ile memlû olurlar demekdir.

-23-

(. . . / . . . / . . . / . . .)

Ez-melâmet-gerdenined be-şod dil-i efkâr-ı mâ

Şür-ı maħşer ħande-i kebkest der-kühsâr-ı mâ

Melâmet-gerden ve levni ediciden bizim mecrûh olan gönlümüz fikr etmez bizim kühsârımızda maşheriñ fitnessi keklük hânesi gibi bî-eşerdir lâimiñ levni bâ'îş-i keder olmaz.*

Ey Süleymân in kadr-i üstâdî ki der-kâr çist

5 *Mîgüşâyed nâhun mürî girih-i ez-kâr-ı mâ*

Şâib-i 'irfân-perver kâle hâl rengi verip tenezzül ve terakķide si°at-i meşreb-i imdâd ile revân ederek ve 'uķde-i kâreni der-şikest nâhun-i hod beytinde istiş'âb ve bu mazmûnunda istiḥkâr etmeğe şürû° edip ḥalife-i zamânına 'arz-ı hâl eder ki ey zâhir ve bâḥını ma°mûr Süleymân-meşreb olan mürşîd-i kâmil; bu kadar tevaķķuf bizim 10 ḥaķķımızda nedir. Bu karıncanıñ tırnağı bizim 'uķdemizi fekk ve müşkilimizi ḥall edebilir ya°ni cüz°i teveccûh ile bizleri sâḥa-i fütûḥa getirmek imkânında iken [H27a] tevaķķufda tevaķķuf etmişizdir.

Hûn-ı mâ-râ pîrî ez-gerdün sengîn-dil ḥarîd

ķâmet-i ḥum-geşte şod engüşteri zinhâr-ı mâ

15 Bizim kanımızı sengîn-dil olan felekden ihtiyârlik aldı bize eğilmiş ķâmet-i engüşteri zinhâr oldu. Güyâ pâdişâhlar birbirine amân verdikde irân âyini üzre ḥâtemlerin verirler. Şâib-i merḥûm daḥi pîrlikde feleğiñ ba°zı tetâvüllerinden ḥalâş olduğun ifade eyledi lakin feleğiñ ḥâtemini kendiniñ ķâmet-i ḥum-geştesi taşavvur etmek insânıñ müddet-i °ömrü devrân-ı sipihre merbûḥ olduğundandır demektir.

20 *Cebhe miḥâred be-nâhun-ı şîr-i ḥâbâlûd-râ*

Ân ki kâviş mîkuned bâ sîne-i efkâr-ı mâ

Şîr-i ḥâbâlûduñ cebhesin tırnağı ile kaçır ol sâde-dil ki bizim mecrûh olan sînemize 15 ḫoķunur ya°ni maḥall-i helâke muta°arrız olmada bizleri incitmek sevdâsına düşen uykuda olan şîr ile uyanmağa beñzer.

25 *Ez-ķumâş-ı dil çe mîpürsî nazar büğşâyîn*

Mâh-ı Ken 'ân yek ḥarîdârest dürr-i bâzâr-ı mâ

* 23. gazelin 2-5. beyitleri L nüshasında şerh edilmemiş.

Göñül kumaşından ve onda mevcüd olan âşâr-ı hüsneden ne sūâl edersin. Sen dañi dīde-güşâ-yı başîret olup eğer fi'l-cümle ihbâra mâil iseñ bađ ki Yūsuf °aleyhisselâm bizim bâzârımızda bir müşteridir, var teceliyât-ı cemâli oña kıyâs eyle.

Ez-nesîm-i nevbahârîñ magz-ı gül âşüfte şod

Gül negerd âşüftegî ez-güşe-i destâr-ı mâ

[M19a] Nevbahâr nesîminden gülüñ magzı âşifte ve perişân oldu amâ bizim güşe-i destârımızdan bir âşiftelik zühür etmedi ya°ni rebî°iñ cüş u hurüşu cemâdâta te°sir eyledi. Bizler yine cämîd ü bârid kalıp bahârdan feyzyâb olamadık.

Şîve-i mâ sâht cânân nîst izhâr-ı melâl

Lâlehâ bî-dâğ mirüyend ez-küh-sâr-ı mâ

Biz katı cänlilerin üslubu ve meşrebi [H27b] izhâr-ı melâl değıldir hatta bizim kühsârımızda lâleler dağsız biterler güyâ dağda nev°ân şekvâ ve melâl eşeri olduğuna İmâdır ve bizim kühsârımızda dağsız lâle zühür eder demek taħammüle ve tecellüde taşaddidir.

Mâ be-hün-ı hod dehân tîşe-i şîrîñ mîkunin

Telh neñşined °abeş ma°şük-ı şîrîñ kâr-ı mâ

Bizim tîşemiziñ ağızını kendi kanımız ile şîrîñ ederiz °abeş bizim şîrînkâr olan ma°şükümüz telh ve bî-neş°e oturmasın ya°ni kendi şivesine bizler keder vermeyip vuşlat kaydî ile yârimıza müzâikadan beriyiz eğer fi'l-vâkı° tîşemiz bir şey ricâ eder ise kendi hünümüzla kanâ°at etdirip kendiniñ bizde olan sırrı ile müteselli oluruz, bunda ma°nâ-yı dürüst budur.

Ber-netâbed minnet ta°mîr-i dîvâr-ı harâb

Hızr-ı vaqtî kü ki bî-minnet şeved mi°mâr-ı mâ

Harâb olan dîvâr-ı minnet ta°mîre kâdir olamaz kanı bir Hızr-ı vaqt ki minnetsizce bizi ta°mîr eyleye. Zîrâ minnetden eşkal °âlemde bir şey yokdur ve bizim dîvârımız aşlında harâb bir şeye tâkati yok hemân Hızr-ı vaqte muhtâcdır ki bî-minnet iltifât eyleye. Meşhür Hızrîñ dîvâr қаziyesine ve bî-minnet olmasına İmâdır.

19 bir şey: bir şey ümîdinde olup huşülüne L// 20 bizde: bizlerde L// 27 meşhür Hızrîñ: Hızır °aleyhisselâmîñ meşhür olan L

Goncehâ-yı ser-be-mihr-i gülistân-ı râz-râ

Nâme-i vâkerde dâned dîde-i bîdâr-ı mâ

5 Râz-ı gülistânın ser-be-mihr olan goncelerini bizim bîdâr olan dîdemiz açılmış mektûb bilir ya'ni nâme-i meftûhâda ne güne insân tevaççûf etmez ise. Kezalik râz ü esrâr goncelerin öylece kıraât etmede çeşmimizde küşâde ve 'ayandır güyâ şafvet-i bâtın sebebiyle nazar ve başiretimiz müttehiddir demek ister.

Mağz-ı dindârîst ân küfri ki mâ hoş-kerde îm

Sîbha-râ der-dil ser-â-ser mîreved zünnâr-ı mâ

10 Dindârlığın mağzıdır [H28a] ve aşlıdır ol küfr ki bizlere hoş gelmiştir zîrâ bizim zünnârımız tesbîhin başdan başa gönlünden mürür eder ya'ni bizim zâhirimizde olan etvâr-ı sülûkiye ki kendimize hoş gelmiştir ve halk onu küfr [M19b] i'tikâd ederler. Diniñ aşlı ve mağzıdır tesbîhin riştesi gibi ammâ halka zünnâr görünür 'adem-i ittîlâ'larından.

Gerçi ez-ḥâkim der-cünbüş gir incân nistîm

15 *Berg-i kâhi mîşevved bâl ü per-i dîvâr-ı mâ*

Eğerçi tıynetimiz ḥâkdendir ammâ hareketde ve cünbüşde şakîl canlı değiliz. Bizim dîvârımızıñ cenâhı bir saman yaprağı olabilir ya'ni ednâ teveccüh ile yerimizden hareket ederiz demektir güyâ dîvâr ve ḥâk samansız olmadığıñ taḥayyül etmiş ola.

Der-şikest nâḥun-ı ḥod dest ber-miâverd

20 *Ân ki mîḥâhed ki be-güşâyed girih ez-kâr-ı mâ*

Kendi tırnağı şikest etmeğe el şunar ol kimse ki bizim şugûlumuzdan 'uqde ḥall etmeği murâd eder ya'ni kârımız ol kadar muğlâk olmuşdur ki fütûḥun murâd edeniñ tırnaqları kırılır ve kârımız fetḥ olunmaz.

Hiç reh-i nezdikter Şâib be-ḥâk ez-derd nist

25 *Ez-ṭabîbân mîkuned perḥîz ez-ân bîmâr-ı mâ*

Ey Şâib ḥâk sübḥane ve te'âlâya derdden ve emrâzdan âkreb tarîk yokdur. [L21b] Onuñ için bizim ḥastamız ṭabîblerden perḥîz eder ya'ni ihtilât-ı maḳâşıda göre sâir ḥastalara etḫbbâ ṭab'ına muḥâlif eşyâlardan perḥîz etdirir lakin bizim ḥastamızın maḳşûdu rızâ-yı

4 tevaççûf etmez ise: bî-tevaççûf kıraât eylerse L:// 6 nazar: başar L

hağ olmağın tabībden perhīz eder zīrā ol marazdan şāhibi şifā taleb etmez ki tabībe ihtiyācı ola ve eğer bi'l-farz tabīb iktizā etse de 'avāmīñ marazdan ictinābı kadar onlar tabībden ictināb ederler. Buna müteķārib [H28b] nitekim Fārizī ħazretleri yāiyyesinde buyurur. ū'arabī:

ذال لوبعینه قولى وكای	*	وكاین من اسى اعیى الاسى
قال مالى حيلة فى ذالھوى	*	وضع الاسى بصدري كفه
نكسب الافعال نصبا لام كى	*	انصبا اكسبه الشوق كما

Emrāzīñ aķreb vesile olduđu gūyā zāhirde hağ tarafından da'vete beñzer ve sāir 'ibādāt ve mücāhedāt eđerçi cezbeden nāşidir lakin şuretā 'abde nisbet olunur ve ma'lūmdur maħbūbuñ da'veti ile 'āşıkīñ sa'yi birbirine kıyās olunmaz. Ħikemiyyātdan temmül buyuran 'uşşāķa bundan a'lā mürşid olmaz.

-24-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . -)

Çe mīkunend ħarīfān-ı 'aşķ 'şahbā-rā

Ki āteş ez-dil ħişest cūş-ı deryā-rā

'Aşķ ħarīfleri ve şevķ muşāhibleri şahbāyı n'eylerler zīrā deryā cūşunuñ āteşi kendi ħalbindendir ya'ni 'uşşāķ-ı ħaķīķatin bādeye ihtiyācları yokdur. Onları mest edecek şahbā deryā gibi ħulūblarından zūhūr eder zīrā deryānıñ cūşuna zāhirde bir bā'iş yokdur. Kezalik 'aşķ muşāhibleri daħi bu üslüb üzre mest olurlar [M20a] ve bādeyi bilmezler.

Beyt:

Sīhrhā gerd be-mā dīde-i sāķi Nuşret

Bāde-der-şīşe-i üüftād ħarīfān yek yek

Be-çeşm-i zāhir eğer ruşşat-ı temāşā nist

Nebeste est kesi şāhrāh-i dilhā-rā

4 ū'ar: -L

*derkenār: Mışra'ı evvel lā tedārike'l-ibşār mefñūmudur mışra'ı şāni ħad cā kim be-şā'ir-i men rebkem ma'nāsıdır bu iki āyet-i kerīmeler süretü'l-en'āmda birbiri 'aķabinde vārid olduğu için merñūm birisine derc eyledi

Eğer fi'l-vâkı° çeşm-i zâhir ile temâşâyâ ruşşat yok ise gönüller şâhrâhını kimse sedd etmemişdir zîrâ ekâbir-i evliyâullahın kulüb-ı zekîyyesine tecelliyât-ı kudsiyye tevârüd edip °âlem-i müşâhededen behre-yâb olurlar, ammâ keyfiyyeti takrîre sığmaz. [L22a]

Fesâd-ı rûy-ı zemîn ez-şarâb mîzâyed

5 *Kudâm dîv ki der-şîşe nîst şahbâ-râ*

Yeryüzünün fesadı hep şarâbdan tevellüd eder kaçığı dîvdir ki [H29a] şahbânî şîşesinde olmaya hemân °âkil olan ol şîşeyi ser-beste-i ferâgat edip şeyâtin-i fesadı maḥbûş eder, zîrâ ümm'ül-ḥabâişdir

Zı-çerḥ şîşe vü ez-âfitâb sagâr kun

10 *Be-ṭâk-ı nisyân be-güzâr câm ü mînâ-râ*

Çarhdan şîşe ve âfitabdan sâgar eyle. Ṭâk-ı nisyânda câm ü mînâyı terk eyle ya°ni Mevlâ-yı müte°âlinî âfâk u enfüsde olan âyât-ı °izâmında tefekkürden bir neş'e peydâ eyle yoksa bâdenin neş'esi pâ-der-rikâbdır. Niteki "hâ" kâfiyesinde münâcâta dâir bir gâzelinde buyurur. Beyt:

15 Neşe-i pâ-der-rikâb mînedâred i°tibâr

Mestî-i dñnbâle dâri hemçü çeşm-i yâre dih

Zı-âteş-i dil-i men dest-râ nîgeh dârid

Ki dâg mîkuned in-lâle seng-i ḥârâ-râ

20 Benim kalbimin ḥarâretinden ve âteşinden ellerinizi ḥıfz eyleñ zîrâ bu lâle seng-i ḥârâyı dağ eder ya°ni aḥcâra bu lalenin ḥarâreti te°şîr eder. Sizler hazer edip kulüb-ı °uşşâka keder vermeğe heves etmeñ demektir.

Zı-câ-yı kerem be-telḥî zı-ḥâb mîḥîzend

Mesâz kerem der-in tîre ḥâkdân câ-râ

25 °Âdetce eyyâm-ı bârîdede nevmden ḥâbgâh germ olunca ikrâh ile kıyâm ederler sen de bu ḥâkidân-ı tîrede mekânı germ etme ya°ni كن فى الدنيا كأنك غريب mefhûmunca ol kadar bu fâniyede rabṭ-ı kalb etme ki riḥlet vaktinde zaḥmet çekip ikrâhla gidesin.

Be-ḳâdr-i revzen-i dâgest rüşenâyî-i dil

Mebend ber-ruḥ-ı dil in-ḥuceste derḥâ-râ (ruḥ-ı dil: ruḥ-ı ḥod)

Dağ penceresi kadardır gönlün rüsenliği bu mübarek kapuları gönül yüzüne sedd etmeyip iksârına muqayyed ol zîrâ bu hâneniñ münevver olması ebedü'l-ebedin saña lâzım olan eşyâlardandır ya'ni harâret-i zıkr ü fikr ile gönlü pür-dag edip cihet-i maşriq-ı esrâra [H29b] pencereler feth etmeğe sa'yeyle deyü naşihat eder demekdir.

5 *Be-şür-ı haşr nazar nîst [M20b] 'aşk-râ Şâib*

Nemek zı-hîş bûd rîk-i cûş-ı deryâ-râ

Haşriñ şürine nazarı ve iltifâtı yokdur 'aşkıñ ey Şâib ya'ni kendi kıyâmeti ve şurişi kendiye kifâyet eder zîrâ deryâ rîk-i cûşunuñ telhi kendiden olur [L22b] ve 'aşk dahi bir deryâdır ki cûş u huruşunda âheriñ sözüne ihtiyâc 'arz etmez. Beyt:

10 Dilâ kıyâmeti ez-girye mîkunem imrûz

Dimag kü kikeşem intizâr-ı ferdâ-râ

-25-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Çend bâkür dilân cilve-i dehem ma'nâ-râ

15 *Pîş-i deccâl keşem mâide-i 'İsî-râ*

Nice bir 'umyân-ı başîret için ma'nâyâ cilve verip mâide-i 'İsîyi Deccâl huzûruna çekem ya'ni bir alay emziçe-i yâbiseye serâ perde-i gaybden bu kadar maşzûrât-ı me'âniyi hâlel nazarımda izhâr etmekden bî-zâr oldum demekdir. Hikemiyât-ı şîr-âmizine kendi 'aşrında halkıñ çokluk iltifâtı olmadığından şekvâdır. Kör lafzı ile Deccâl zikri 'acîb ve garîb vâkı' olmuşdur.

20

Der-riyâzî ki zı-erbâb-ı temeyyüzezt zükâm

Gonçe ân bih ki kuned mihr-i leb-i da'vî-râ

Bir gülşendeki zükâm erbâb-ı temeyyüzdendir gonçe da'vâsını mühürlemek münâsibdir zîrâ zükâm erbâb-ı temeyyüzden olunca fi'l-âşl râyiha-i gül zükâmı ziyâde eder.

25 Da'vânîñ maḥalli kalmaz "ze" harfi ki 'arabîde "min" ma'nâsınadır beyâniye olmak bu maḥâmda ibtidâiyye olmasından eblağdır. Onuñçün bir ma'nâyâ iktifâ olundu yoksa ikisine dahi beytiñ müsâ'adesi vardır.

Haşm engüşt çerā ber-sūhan-ı men nenehed

Ber-ser çüb būd hiss-i basar-ı a^cmī-rā

5 Haşm niçin benim kelāmım redd etmek için bir ma^cnī kelāmım üzerine vaz^c etmeye ya^cni vaz^c etmek oña münāsibdir zīrā a^cmānīñ hiss-i basar-ı aşānīñ başındadır. Evvelā aşā ile teftīş edip soñra pāy-endāz olur. A^cmālara [H30a] ol hareket āyb değıldir güyā bir kimse bir ʿibārete daħl etdikde parmak ucuyla işāret etmek ʿādet olduğu için şuʿarā-i fūrs faķat ber ħarfem engüşt nihād deyip lāzımı olan i^ctirāzı murād ederler.

Her ki bā ħod dü-güvāh ez-rek-i kerden dāred

Mībered pīş-i dü-şad da'vī bī-ma^cnī-rā

10 Her kimse ki gerdeniniñ iki tarafından kendi ile iki şahid istişhāb eder mümkündür ki ikiyüz ma^cnāsız ve aşılız da^cvāyı taķdīm edip işbāt eyleye murādı bu demektir ki da^cvālarda feryād ü ğavġā edip ve kelāmı ʿunfla edā etmekden nāşi iki tarafından ʿunuķuñ tamarları zāhir olur. Ğāyeti bir adam ħayāyı terk etdikden soñra [L23a] da^cvā işbāt etmek āsān [M21a] olur demek ister.

15 *Şāib ez-tīregī-i baħt sūhan-ı şekve mekun*

Mehk ħūsn siyeh-ħāne būd leyli-rā

20 Ey Şāib kelāmıñ siyeh-baħt olup kimseniñ çeşm-i i^ctibārına gelmediğinden şekva etme ki zīrā leyliñ ħūsnünün meheki siyeh-ħānedir.ya^cni siyeh-ħānede leyl yokdur. Dilber görününce müzeyyen ħānelerde bī-mişl olur kezalik seniñ şi^criñ daħi ħalkıñ ʿadem-i i^ctibārı ile bu nezāketde olması gitdikçe ābdār olmasına bā^ciş olur.

-26-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.)

Çeşm-i mīpūşī ez-ān ruhsār-ı cān-perver çerā

Mīkeni āyine-rā pinhān zı-rüşenger çerā

25 Ol cān-perver olan ruhsārdan iġmāz edersin niçin; āyineyi şaykalcıdan maħfī edersin niçin; zīrā dīde-i pāk ile āyine-i cemāle temāşā etmek bā-ħuşuş āzāde-i dā^ciye-i nefis

6 parmak: barmaķ L//14 demek ister: demektir L// 17 kimseniñ: kimesneniñ L

olmaya şafha-i dilden jeng-i küdüreti nâ-bedîd edip neşât ü inbisat zuhûruna bâ'is ve bâdi olur demekdir. °Arabî:

مرأى محاسنه ماشانها النظر * كانماو قف الله العيون على
الى محياه من اربا بها تصور * فلو تجلى وراء المراة لا التفت

5 *Ġayretî kun çün güher ceyb-i şadef-râ çâk kun*

Mîhorî seylî der-în-deryâ-yı bî-lenger çerâ

[H30b] Bir ġayret edip güher gibi şadefiñ ceybine çâk-efgen ol niçin bu lengersiz deryâda sille yiyip ve envâf-ı belâya mübtela olursun ya°ni ġayret-i merdâne ile şadef-i nefسانیyeti şikest edip shevât-ı nefسانیye üzerine terettüb eden havâdişâtdan taşra gel demek ola. Yâhüd şadefden murâd hicâb-ı beşeriyet olmayıp semavât-ı ülâda insilâh-ı evliyâullaha işâret kaşd etmiş ola. Lakin haķıķatde ikisi lâzım ve melzüm olduġu için evvelki ma°nâ taķdîm olundu.

Naķd-i hestî miçehed ez-seng bîrûn çün şerâr

Mizenî çendin girih ber-rüy-ı yek-diġer çerâ

15 Vücüd naķdı taşdan şerârne güne şaçar ise öyle zuhûr eder. Bu kadar °uķdeleri birbiri yüzüne niçin urursun; ya°ni lâ-muħâle ne kadar vücüd beden-i insâniyetden vaķt-i mu°ayyeninde çıkıp bir vecihle bir nefes zâbı etmeġe kimesneniñ kûdreti yoġ iken ta°allûķâta temessük edip bu fenâya râbıta-i ülfeti kendiñce daħi ziyâde muħkem etmeġe sa°y etmek °abeşdir. [L23b]

20 *Şâyķalı kun sîne-i ġod-râ be-âh-ı âteşîn*

Mîkunî deryûze-i nûr ez-meh ü aħter çerâ

Âteşin ah ile kendi sîneñe bir sayķal verip âħardan müstaġni ol. Mâhdan ve aħterden nûr taleb edersin niçin.

Nist cây-ı pür-feşâni çâr dîvâr-ı kafes

25 *Mândeî der-teng-nây-ı târem-i [M21b] aħzer çerâ*

Kafes-i °anâşırîñ dört dîvârı istirahat edip kanât şaçacak maħal deġildir. Bu tärim-i aħzerîñ müzâiķasında ķalmışsın niçin; ya°ni himmet edip ervâħ-ı pākize-meşrebler gibi

2 ve bâdi: -L

17 kimesneniñ: kimesneniñ L/ yoġ: yoķ L// 18 ta°allûķâta: niçin sen ta°allûķâta L//19 °abeşdir: erdersin demekdir M

°alem-i melekūtda cevlan eyle demektir. Bi°aynihi bu beyitden muqaddem üçüncü beytiñ ikinci ma°näsıdır. °Arabî:

ولم ارفى عيوب الناس عيبا * كنقص القادرين على الكمال

Ber-sipend-i şūh mücmer tenk-nāy-ı dūzahest

Ber nemî-āyi çü büy-ı °ūd ez-īn-micmer çerā

[H31a] Şūh ve çöpük olan sipende micmer-i cehennem teng-nāyidir bu felek buhürdânından °ūd rāyihası gibi taşra çıkmazsın niçin, beyt-i şābıkıñ mefhūmudur:

Afitāb-ı devlet bīdār ber-bālin-i tūst

Mişevî bā-hāb ey bī-derd hem-pister çerā

Devlet-i bīdārıñ āfitābı seniñ hāzırındadır ya°ni bī-ta°b huşul-pezir olmuş iken ey bī-derd-i hāb ile hem-pister olursun niçin. Hem-püster ve hem-ser-zebān fāriside zevceye ıtlāk ederler ve bir bālin-i tūst edası ve şem°-i bālin kelimesi bir mevzū°da isti°māl olunur ki ol mezkūr olan her ne ise hāzır olup gāyet sehletü'l-huşuldan kināyeye müsteħāk ola. Beyt-i şābıkıñ mazmūnu üzre vākı°ā-i yaķaza her halde müyesser olan devletdir ve nevm-i āhu'l-mevtdir. Bī-zarūret hem-ser olmağa şāyeste deęilken zarūretsiz kendiñi hāb ile hem-ser edersin demektir.

Nist Şāib harīf-i telhī-i eyyām-ı hicr

Cān nemî-sāzī nisār-ı şoħbet-i şekker çerā

Ey Şāib eyyām-ı hicrānıñ şiddet-i telh-kāmlığına sen harīf değilsin niçin şeker şoħbetine cān-nisar etmeyip bu küdurāta taħammül edersin.

-27-

(- . - - / - . - - / - . - - / - . - -)

Nist ber-sebzān-ı gülşen dīde-i pür-hūn-ı mā

Tīg-i hūn-hār-ı tū bāşed sebz-i teh-i gülgūn-ı mā

Bizim pür-hūn olan gözümüz gülşeniñ sebze-zārında deęildir ve onlara [L24a] māil olan dil-rübüde deęildir. Belki bizim dīdemiziñ gāyet-i arzusu hemān seniñ hūnhār olan tīgiñdir güyā gülüñ etrafında olan yeşil yapraklar ki aşıl evrāķa muttasıllardır. Vākı°ā .

kılıç taşavvur edip gülü bir dide-i pür-hüna teşbîh edip dâimâ bizim dîdemiziñ hayâlinde seniñ tîğîndir demeğe bu hayâli teşbîh etmişdir.

Dür-i gerdî mîkuned nezdîk rāh-ı dūr-rā'

Nāz-ı leyli şod niyāz ez-vaḥşet-i Mecnūn-ı mā

5 [H31b] Dür-gerdlik ya'ni uzak ˘olaşmak uzak yolu yakın eder leylāniñ nazı niyāza mübeddel oldu. Bizim Mecnūnumuzuñ vaḥşetlenip uzak ˘olaşmasından bu ma'na güyā emr-i muqadder zuhūra gelir şüretinde i'tikāda mebnîdir lakin maqşūduñ yolunda sa'y [M22a] ve etrāf-ı ḥumasında bulunmak hiç olmasa rāh-ı talebde fenāya gitmek başkadır.

Mā be-ḥūn-ı ḥod çü dāğ-ı lāle ez-bes teşne-īm

10 *Hāk-rā rengīn nesāzed kāse-i vārūn-ı mā*

Biz dağ-ı lāle gibi kendi kanımıza ol kadar dil-teşneyiz ki bizim ma'kūs olan kāsemiz toprağı rengīn etmez. Niteki ba'zı kendi ˘anına teşne olanlar buyurmuşlardır. Beyt:

El-^cātş çend zenem bāri gelüyem ter kun

Dem-i şemşir-i tū güyend ki ābi dāred

15 *Tā resīden bāde-rā bā-ḥum-ı müdārā lāzimest*

Ver ne bīzār ez-ten-i ḥākīst Eflātūn-ı mā

Bādeye erişip tamām oluncaya değın küp ile müdārā lāzımdır yoksa bizim Eflātūnumuz ya'ni rūḥumuz bu ḥākī tenden bīzārdır, āzād olmak aqşā-yı merāmıdır lakin tekmi'l-i etvār için zāhiren cisme müdārāmız eksik olmaz ve eflātūn kışşası meşhūrdur ol münāsebetle taḥayyül eylemişdir.

Gerçi dāred bülbül-i mā tāze rüy bag-rā

Berg-i sebzi nīst Şāib zı-īn çemen memnūn-ı mā

Eğerçi ey Şāib bizim bülbülümüz bu gülzārı sürḥ-rū ve muḥarrā tutar ammā bir yeşil yaprak bizim memnūnumuz değıldir, ya'ni taḥmīl-i minnet meşrebimizden ber-˘arafdır.

25 -28-

(. ---/. ---/. ---)

Būd be-ḥıfz-ı ḥüdā dil-i kavī za'īfān-rā

L.'de derkenār: bu beytiñ mefhūmunu uzak dolaşma bir ˘arīk-ı ˘arīb tedārikiyle olmaya sarf etmek mümkündür.

2 tîğîndir: tîğîndedir L

Ki vehm-i şîr nıgehbân bûd neyistân-râ

Zâ'îfânîñ kalbi Allah-ı 'azîmü'ş-şânîñ hıfzına kavî olup dâimâ onâ i'cîmâd ederler zîrâ vehm-i şîr neyistâna nıgehbân ve nâzır olup oña herkesiñ te'tâvülünden hâfız olur [L24b]* ya'ni kâmişlıkda arslan olmağ vehmi kâmişlığı hıfz etdiğı gibi zâ'îfleri dağı [H32a] Allah-ı te'âla hâzretleriniñ hıfzı ancılayın a'dânîñ tasalluğundan hıfz eder zîrâ herkes zâ'îfânîñ beddu'âsından ihtirâz edip belki velîdir deyü etrâfına rencide etmek kaşdıyla uğrayamazlar. Bu mağla'a fağiriñ mütâla'ası ancak bu kadar erişdi zîrâ ba'zî nüshada sehm-i şîr bulundu. Vehm münâsib görölüp öylece şerh olundu ve sehm olunduğuna göre havf ma'nâsına hâml olunmağ gerekdir.

Zı-cism-i cân-ı günehkâr-râ melâlî nist

Ki dilpezîr kuned bîm katl zindân-râ

Günehkâr olan cânîñ cisminden melâlî yoğdur ve dâimâ tenden müfârağat oña girye görölür zîrâ katl havfi zindânı dil-pezîr eder, belki cennet kadar müzeyyen gösterir. الدنيا سجن المؤمن müfâdında gâlibâ müti'ler mevtden hâzer etmezler ve mevtden bi't-tab' ikrâh etmemek âyet-i velâyetdir.

Çü gird-bâd be-ser-geştegî 'alem sâzed

Cünün devri-i men rîk-i îñ beyâbân-râ

Gird-bâd gibi serkeşlikde [M22b] benim dîvâne hârekâtım bu beyâbânîñ kumunu 'alem eder ya'ni keşret-i devrânında cümle rîk-i beyâbân gird-bâd olup 'alem gibi ber-pâ olurlar demekdir.

Der-ân diyâr ki ân rüy-ı lâle-gün bâşed

Be-gül zend çemenârâ der-gülistân-râ

Ol şehrdaki ol lâlegün çehre mevcüd ola çemen meşşâtası gülistânîñ kapısın çamurlar zîrâ gül zî-rûh câzibede etemm ü ekmeldir gülzâre kim gider. 'Arabî:

ورود الحدود ارق من * ورود الرياض وانعم

3 vehm: sehm L/ nâzır: hâfız L

* Beytin bundan sonraki şerhi L.'de şöyledir: kezalik kalb-i zâ'îfân mağall-i el'tâf-ı rabbâniye ve mürî-i 'inâyât-ı sübhâniye olduğundan kavî olup "innâ 'inde'l-mükessire kulübihim" beşâretiyle me'mün-ı mesrâr-ı kurb-ı ilahi olmuşdur. Sehm demek havf-ı şîr demekdir. Türkîde dahi isti'mâl olunur. Ol vâdi bir sehmlî vâdidir derler muğavvaf vâdidir diyecek yerde.

15 velâyetdir: velâyetdir ve ni'am-ı 'uzmâdan olup şüküründe bulunmağ vâcibdir L

Sūhan kemāl-pezîred zı-müstemi° Şâib

Güher kuned şadef-i pâk eşk-i nisân-râ

Ey Şâib söz kemâl taḥşîl eder müstemi°den ve mezâmîn ve nikâtı fehm edenden zîrâ pâk şadef eşk-i nisânı gevher eyler. Egerçi kaçre daḥi kâbiliyetden ḥâli olmamak şartdır [H32b] ammâ istiḥsân müstemi°-i kelâma başka revnaḳ verir.

-29-

(-.-.-/.-.-./.-.-./...)

Ân çünân °aşk-ı tû bed-ḥüy ber-âverd-i me-râ

Ki teselli be-dü °âlem netevân kerd-i me-râ

10 Şâib-i âteşîn-refâr şehrah-ı ḥaḳîqate °atf edip mestâne buyurur ki seniñ °aşkıñ beni bir rütbe bed-ḥüy terbiye ve izhâr eyledi ki iki °âlemi baña verseler sensiz teselli mümkün değildir. Güyâ eḫfâl bed-ḥüy olunca her şeye tenezzül etmeyip ḳalbine ḥuṭûr eden müşteḥâsın taleb etdikçe vermekden giderek büyük nesne talebine irtikâ etdiği gibi ma°şuḳlar daḥi ba°zı °aşıklar ol üslûbla perverde [L25a] edip soñra ancak vişâlden gayrı
15 bir şey ile irzâ edemezler; niteki Fârizî buyurur. °Arabî:

لئن اکتفی غیرى بطيف خياله * و انا الذى بوصاله لا اکتفى

Menem ân dağ ki ez-şubḥ-ı ezel perverde est

Der-serâ-perde-i dil °aşk-ı cevân-merd me-râ

20 Ben ol dağım ki civânmerd ve şaḥib-kerem olan °aşḳ beni göñül serâ perdesinde şubḥ-ı ezelden perverde etmişdir. Bir dağı ki °aşḳ perverde edip bir vecihle terbiyesinde ḳuşûr etmeyince elbette âfitâb gibi açılıp °âlemgîr olur demektir.

Telḥi-i merg be-kâmem mey-i leb-i şîrînist

Bes ki gerdest cihân ḥâdişe perverde me-râ

25 Mevṭiñ merâreti ve °azâbı benim zâ°ıḳamda şîrîn-bâdedir bu °âlem-i fânide ḥavâdişâtdan çekdiğim °azâba ve küdürâta nisbet belki fi'l-ḥaḳîḳa kezalik.

Nist endîşeem ez-ḥâb-ı °adem mîtersem

Ki ferâmüş şevved çâşni-i derd me-râ

Hâb-ı 'ademden fikrim yokdur lakin havfım oldur ki derdiñ çâşnisini ferâmüş edip o lezzetden maħrûm olayım. Bu maķâmda ba'zı ekâbir buyurmuşlardır; ben dünyânıñ bir sâ'atini âhiretiñ biñ sâline tebdîl etmem [H33a] zîrâ sâlik-i râh-ı Hüdâ 'ayne'l-yaķın bilir ki derecât-ı uhreviye dünyâda taķşîl olup maħşûl olan 'irfân kadar âhiretde behre-yâb [M23a] olsa gerekdir.

'Araķ-ı ğayret pişâni ħürşidem men

Nefes-i şubĥ-ı kıyâmet nekuned serd me-râ

Cebhe-i âfitâbıñ ğayretiniñ ben 'araķım, beni kıyâmet şubĥunuñ nefesi şogudamaz ya'ni bir vecihle benim telâş-ı talebim sâkin olup sülûkdan münķati' olamam demekdir.

Der beyâbân-ı tevekkül menem ân ħâr-ı yetim

Ki be-şad ħün-ı ciĝer-i âbile perverd me-râ

Beyâbân-ı tevekkülde ol ħâr-ı yetimim ki âbile beni yüz ciĝer kanıyla perverde etmişdir. Güyâ lafzen ħâr-ı yetim münâsebetiyle zelîl ve âbile münâsebetiyle diken İhâm etdirmek için bu ma'nâ-yı laţîfi sebk etmişdir zîrâ 'âdetdir piyâde olanlar ğâlibâ ħâr ile ayagınıñ kabarcığını açıp râhat olurlar ve ħâr daĥi ol sebebden ruţûbet cezb eder.

Büd her zerre-i men der-kef-i bâdi Şâib

Sâlhâ ĝeşt felek tâ-be-hem-âverd me-râ

Ey Şâib benim her zerrem bir rûzgârıñ elinde idi nice kere felek tolandı tâbını cem' edinceye dek murâd etvâr-ı ĥilķatidir ki nebâtâtdan ĥayvânâtdan eczâ-i muķaddere [L25b] cem' olup pederi ol eczâları ĝidâ etdikten soñra menî olup âdem oluncaya dek elbette ecrâm-ı 'ulviyye ĥayli dür etmeĝe muĥtâcdır ve bu ma'nâ yalnız Şâibe maħşûş deĝil ise de onuñ ĝarazı feleki kendi ecelinden ser-ĝeşte etmektedir.

-30-

(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)

Ĥaţ nesâzed bî-şafâ ân 'arız-ı pür-nür-râ

Ez-nesim-i şubĥ pervâ nîst şem' -i tûr-râ

Ol 'arız-ı pür-nürü ĥaţ bî-şafâ edemez zîrâ ol şem' -i tûruñ nesim-i şubĥdan pervâsı yokdur. Ma'nâ-yı ĥasen yine ol 'arızdan bir zamân cilve-ger olup ĥaţıñ zîr-i ĥükmüne

defaten dâhil olmaz ammâ benim bildiğim [H33b] giderek ol nesîm qarayil olur tecrübe edenler bu zîkr olunan beyitlerde hoş-edâ etmişlerdir. Nazm: _

Haṭ-1 güldi rūḥ-1 yâre yeri ḳalmadı onuñ

Varsın ḥam-1 zülfü daḥi bir yaña çözülsün

5 Haṭ levḥ-i ruḥan ḳaralar elbette o mâḥiñ

Bir gün yüzüne söylerim isterse bozulsun

Şekve-i mihr-i ḥâmūşī mîḥâst-gerd ez-lebem

Riḥtem der-şîşe bâz ĩn bâde-i pür-zür-râ

Şekvâ murâd eyledi ki mihr-i sükûtu lebirden aḥz eyleye ve derdimi °âleme ifşâ eyleye ammâ yine bu bâde-i pür-zürü şîşeye geri döndürüp izḥâr-1 mecâl vermedim. Beyt:

10 Mâ zebân-1 şekve-râ der-sürme-i ḥâbînide ĩm

Ey sipihr-i bî-mürüvvet der cefâ merdâne baş

Pâ mene bîrûn zı-ḥadd-i ḥîş tâ bînâ şevî

Nist ḥâcet bâ °aşâ der-ḥâne-i ḥod kûr-râ

15 Kendi ḥaddiñden taşra ayak başma tâ ki başır ü bina olasın zîrâ a°mâniñ kendi ḥânesinde [M23b] °aşâya ihtiyâcı yoḳdur, bildiği gibi başırâne refṭâr eder ammâ ḥânesinden taşra çıḳdıḳda kendiniñ a°mâsına delâlet eden °aşâyı iltizâma muḥtâc olur.

Ḥarman-1 ḥod sūḥt her kes bî-günâḥân-râ gezîd

Nîş kereded âteş âḥer ḥâne-i zembür-râ

20 Her kimse ki bî-günâḥları incitdi ve ışırdı ise elbette kendi ḥarmanını yaḳdı âḥirü'l-emr nîş zembürüñ ḥânesine âteş olur ya°ni olduğu maḥalde bir ikisin giriftâr-1 zehr-i nîşi etdiği gibi bir miḳdâr diken cem° edip zembürüñ ḥânesine âteş-i intikâmı ḥavâle ederler. Cümle ḳuralarda °âdet böyledir güyâ kendi °ameliniñ cinsinden olduğunu ĩḥâm için âḥirü'l-emr nîş âteş olur deyü ta°bir eyledi .

25 *Sâḥil-i deryâ-yı pür-şür-ı cihân terk ḥodîst*

Mehd-i âsâyiş bûd dâr-ı fenâ Manşür-râ

2 bu zîkr olunan beyitlerde hoş-edâ etmişlerdir nazm: buyurmuşlar beyt L

23 cinsinden: cinsinden cezâ L

Pür-şür olan cihân deryâsınıñ sâhili enâniyeti terk edip fâni olmaqdır [L26a] zîrâ i'tibârda dâr-ı fenâ Mansûra mehd-i âsâyiş olur ya'ni kendi nefsinı görmediği ecilden bu üslûbda belâdan tehâşi etmedi. [H34a] Şeyh-i Ekber hâzretleri buyurur ki ba'zı mecâlis-i rûhâniyede Mansûra uğrayıp niçin hâne-i beşeriyetiñ harâb etdiñ dedim; buyurdular ki

5 eyâdi-i ekvân üzerine çokça tasallut edince muqayyed olmadım harâb oldu gitdi.

Hem-cünân ez-hârḥâr dâne-i çeşmeş mîperd

Ger bûd zî-rengîn mülk-i Süleymân mür-râ

Hâşıl-ı mefhûm budur ki eğer mülk-i Süleymân mürüñ zîr-i hükümetinde olursa da yine dâne eleminden ve rızık guşşasından gözü uçar gâyet-i hırşından. Ne'am meşreb-i mür

10 hırşla âlûdedir ammâ benî âdemi daḥi ferâmüş etmeye.

Nist Şâib der-cihân bî-ḥudî bîm gezend

Bâde-ḥorân nuql-i mîsâzend çeşm-i şür-râ

Bî-hodluk eleminde ey Şâib zarar korkusu yoqdur zîrâ bâde-ḥorlar çeşm-i şürî ya'ni işâbet eden gözü nuql °add ederler güyâ onlardan işâbet-i °ayn ḥavfi münṭafîdir ve belki

15 fi'l-ḥaḳîka meclislerinde hâşıl olsa onu nuql °add edip onuñla mütelezziz olup bâdeye ziyâdece iştiḥâ kesb ederler demek olur.

-31-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Kû nebâşed şem°-i ber-ḥâk in be-ḥûn-ı âğeşte-râ

Nûr mîbâred zı-sîmâ in-çerâğ-ı güşte-râ

Bu ḥûn-ı âğeşteniñ kabrinde söyle ki şem° olmasın zîrâ bu sirâc-ı münṭafîniñ çehresinden nûr yağar. Ḥûn-ı âğeşte şehîd demektir ya'ni sa°âdetle ḥatm olduḡdan soñra zâhirde şem° mezârîñ iktizâsı yoqdur, bizzât kendi nûrâniyeti kendiye kifâyet eder henüz eşeri kalan söğünmüş çerâğ gibi.

Sâde-levḥân-ı cünûn ez-bîm-i maḥşer fârigend

Bîm rûsvâyî nebâşed nâme-i nenvište-râ

Cünûn sâde levḥleri ve cezbât-ı ilahiyeniñ meslûbları maḥşer ḥavfindan emîn ve fârigdirler [H34b] zîrâ yazılmamış nâmeye rûsvâlık ḥavfi yoqdur, onlarıñ elvâḥ-ı ḥâṭırları sâde kaldığı cihetden endîşe-i ḥavfi ve ḥesâb onlara reh-yâb olamaz.

25

Nist der-dil-i hâksârân-râ temâşâyî ki nist

Âsmân der-zîr-i pâ üftâde est İn püşte-râ

5 Hâksârların kalbinde bir temâşâ yokdur ki olmaya âsmân bu tepeniñ ayagı altında düşmüşdür °âlem-i °anâşırda ne kadar dil-nişin temâşâlar zühür eder ise evvel onlar temâşâ ederler °âli oldukları hayşiyetden hâksârlardan murâd erbâb-ı ihtîşâşdır. Hâksâr münâsebetiyle onlara püşte tesmiye eyledi.

Târ ü püd-ı °âlem-i imkân bûd mevc-i serâb

Hemçü süzen câ-be-çeşm-i hod medi İn-rişte-râ

10 °Âlem-i imkânın târ ü püdü serâb mevcidir süzen gibi kendi çeşminde bu rişteye yer verme ya°ni fi'l-ıhaqıka şübütî olmayıp zâhiren ber-nümüd-ı rüy-ı fenâ olan dünyâyı mültefet-i çeşm-i i°tibâr etme demektir. Li-münşi'hi:

Kaşr kerden himmet-i hod-râ necüyi himmetist

Süzen-i mâ mîdehed der dîde cây-ı rişte-râ

Ber-ser-i rîk-i revân bâşed esâs-ı zindegî

15 *Mîkuned mevcî-i harâb İn-hâne-i yek-hişte-râ*

Hayâtın temeli ve esâsı rîk revân üstünedir bir mevc bu bir kerpiçden ibâret olan hâneyi harâb eder ol mevc emr-i ilahîdir ve ecel müsemmadır, zühür etdikden soñra dîvâr-ı hayâtın şebâtı muhâldir ve yek-hişteden murâd bedendir.

Nâ-ümîdî ez-gam-ı °âlem dil-i mâ-râ harîd

20 *Ez-gubâr-ı endîşe nebved çeşm-i ber-hem geşte-râ*

Nâ-ümîd olmağ ve ye's bizim gülümüzü °âlemin gamından halâş eyledi zîrâ gubâr fikrini ol kimse çeker ki gözü açık ola bizler ise dünyâdan igmâz etmişizdir. [H35a]

Teşne ber- mîkeşet ez-ser-çeşme-i âb-ı hayât

Hızr eğer mîdîd ân tig be-hün-ı âgeşte-râ

25 eğer Hızr ol hün-âgeşe olan tigi göreydi âb-ı hayât ser-çeşmesinden teşne rücû° ederdi ol kılıcın şuyuna iştiyâğdan nâşi.

Cem°-kerden hiş-râ der- °ahd-i pîrî müşkilest

Pîş-i reh-i netvân giriften leşker-i ber-geşte-râ

iẖtiyārlik eyyāmında kendini insān cem° etmek müşküldür zīrā münhezim °askeriñ yolunu tutmak mümkün değildir. Kezalik °ömr dañi encāma erdikde her tarafından bir illet zuhūruyla bir vech ile cem°iyyet mümkün olmayıp kuvvā-yı zāhire ve bātına perīşān olmağa aġāz eder demektir.

5 *Şoñbet-i efsürde-rā nādīden ez-dīden behest*

Nist ez-kātil şikāyet şem°-i mātem-kuşte-rā

efsürde ve bārid olan şoñbeti görmemek görmekten iyidir şem°-i mātem-kuşteniñ kātilden şikāyeti yokdur zīrā ol vaşifla cilveger olan meclisde bulunmak vāh u enīnlerine temāşā etmek mükedderdir. Oñunçün ol mañalde münṭafī olan şem° istirahat edip beni söġündürdüler deyü mañzūn olmaz, güyā °ulemā ve cāhil sālīk ve ġāfil nākış ve kāmīl birbirinden iftirākı ġanīmet bilirlir demek ister.

10

Nist cüz eşk-i nedāmet hūşe eş der-āstīn

Dāne ender-reh-güzār-ı kārvanī kuşte-rā

Dānesin kārvan reh-güzārında zer° eden kimseniñ āstininde eşk-i nedāmetden ġayrı sūnbül ve mañşül yokdur. °Acib meşeldir, erbāb-ı riyāya zīrā bir °amel ki mañlūkatıñ nazarında vākī° ola. Ferāizden ġayrı ġālib budur ki nedāmetden özge bir şey fāide vermez ve lā yūşrik bi °ibādeti rabbihi aħadā. Beyt:

15

Toñm-ı ādem-rā be-ħayret-enderem şad-āferin [H35b]

Mīve ber-°arşest Nuşret dāne-i ġağ-küşte rāh

20 *Ĥāşıl-ı pehlū-yi cerb īn ġasīsān kāñişet*

Mīħored gevher be-çes-i teng āħer rişte-rā

Bu ġasīsleriñ pehlū-yi çerplerinden ya°ni bunlarıñ müştehī olan ülfetlerinden ġaşıl noğşāndır zīrā gevher-i çeşm tengī ile āħer rişteyi münṭaṭī° ve nā-yāb eder. Zāhiren gevhere rişte olmak eġerçi emr-i matbūdur. Lakin rişteniñ ondan ġaşılı āhirü°l-emr münṭaṭī° olmağdır aħişşānıñ şoñbetine; bundan eblağ temşīl olmaz demektir.

25

Nist bī-ħūn-ı şafağ nān-ı felek çün āfitāb

Ĥāk ġor Şāib meħūr īn nān ġūn āġeste-rā

Āfitāb gibi feleğin etmeği şafağ hünundan hâli değildir ya'ni ni'metiniñ zımnında niğmet muhakkaktır. Ey Şâib türâb ekl edip bu hün-âlüd olan nâni ekl etme ya'ni riyâzet ile güzâriş eyle demektir.

-32-

5 (. . . - / . . . - - / . . . - - / . . -)

İhâta-kerd hatt̄ ān āfitāb-ı t̄abān-rā

Girift-i hayl-i perī der-meyān Süleymān-rā

Ol āfitāb-ı t̄abānı hatt̄ ihâta eyledi peri cemâ'ati Süleymānı der-miyān eyledi. Cemâli Süleymāna teşbîh eder etrâfında hatt̄ı periye itlâk etmiştir.

10 *Zı-cilve-i tū hayâtist hâksārān-rā*

Ki hün-ı mürde şümārend āb-ı hayvān-rā

Seniñ izhâr-ı hüsnünden hâksārlarıñ bir hayâtı vardır ki āb-ı hayâtı oña nisbet hün-ı mürde 'add edip iltifât etmezler demek ister.

Ten-i laţîf-i tū-rā ıtr-ı hâr-ı pirehenest

15 *Be-büy-ı gül mekşâ çāk ān giribān-rā*

Seniñ laţîf cesediñe ıtr pirâhenindeki hârdır ya'ni gâyet-i letâfetinden hoş râyiha oña hâriktir, eziyyet verir. Gül kokuşuna giribānıñ açma ki seni râhatsız eder. Beyt:

Pirehen der-ber-negîred ān beden ez-nâziki

Pāk-ı dâmenî beyâmüzîd ez pirâheneş

20 *Zı-hâl-i rāh-revān gâfilem hemîn dānem*

Ki hest tūşe zı-dil-i Hızr İn beyābān-rā

[H36a] Sâlik-i rāh-ı haqqıñ aḥvâlinden gâfilim lakin bu kadar bilirim ki bu şahrānıñ Hızrınıñ azığı gönlündendir ya'ni Hızrınıñ zād-ı seferi kalbini ekl etmek olunca sâirlerin daḥi oña kıyās eyle demektir yâhüd gönlünden demek ya'ni bu tarîkda zād-ı zâhire iltifât etmezler, belki onlarıñ azığı kalblerinde olan vecdleri ve şevkleridir demek mümkündür. Niteki ehl-i cennet hakkında hadîş-i şerîfde mervîdir ki şevklerine süvâr olup müşâhedeye giderler.

Be-hikmet ez-leb-i hod mihr-i hāmuşî ber-dār

Be-dest-i dīv medih hâtem-i Süleymān-rā

Hikmet ve te'emmül ile kendi lebleriñden mühr-i sükûtu kaldır, şeytânıñ eline mühr-i Süleymânı verme. Ya'ni tekellümde leb-i güftârı küşâde etmezden muqaddem zühür edecek kelimâtıñ mâhiyyetini fikr edip ondan soñra fetḥ-i dehen eyle. Zîrâ lâubâli mâlâyâ'ni için mühr-i sükûtu def' eden ḥâtem-i Süleymânı şeytâna teslîm etmiş olur.

5 Zîrâ ekâbir-i evliyâullah ḥâtem-i sükût ile taḥt-ı ıstıfâda Süleymânlık ederler. Şâib:

°İnân-ı nefis keşîden cihâd-ı merdânist

Nefs-i şümerde zeden zıkr-i ehl-i °irfânist

Çü berk be-güzer ez-în ḥâkdân ki der yek-dem

Sifâl-i teşne kuned âh-ı kerem reyḥân-râ

10 Bu ḥâkdândan berk gibi güzâr eyle. Zîrâ sifâl-i teşne-i tâze olan reyḥânı âh-ı kerem eyles. Eğer sen de bu fânide tevaḥḫuf edersen ḥâr u yâbis olup ruṭûbât-ı şalâhiñ yübûsât-ı şekâvete tebdîl olur. Ḥâkdândaki dâñ lafzı edât-ı zarfdandır, sürmedân gibi.

Be-mâ ḥarâret-i düzah çe mitevâned kerd

Eğer zı-mâ nesitânend çeşm-i giryân-râ

15 Eğer bizden çeşm-i giryânı selb etmezler ise cehennemîñ ḥarâreti bizlere ne etmeğe kâdirdir, bâ-ḥuşûş zıll-i arş ile müstezilleriñ birinden tenhâda Mevlâ-yı Müte°âli zıkr edip dîdeleri eşk-i ḥasretle pür olanlardır. Vâkı°â °uşşâk-ı [H36b] ḥaḫîkiniñ bir ḫatre eşki düzahı nâ-bedîd etmek mümkündür demek ister fe'efhem

Zı-düd-ı âh-ı leb-ı tâze ḫaḫ-ı ü Şâib

20 *Siyâh ḫâne-nişîn kerd âb-ı ḫayvân-râ*

Bu maḫṫâ°-ı belâgat-fermâda Şâib-i sıhr-âferin buyurur ki ey Şâib o dilberîñ tâze ḫaḫ olan lebleri leṫâfetde ve tarâvetde bir mertebe müntehâ oldu ki âb-ı ḫayât kendi âhından siyâh ḫâne-nişîn olmuşdur; onuñ reşkinden ya'ni âb-ı ḫayât oña °âşıkdır ve zulümât münâsebetiyle şahrâda siyâh ḫânesi kendi âhındandır demek ola. Yâḫûd ab-ı ḫayât dehen-i maḫbûba ıtlâḫ ve dūd-ı âhı leb-ı taze ḫaḫa nisbet etmek mümkün olursa güyâ lebleri ḫaḫ-âver oldum deyü eleminden âh edip ḫaḫı âh taḫayyül etmekle dehenini ab-ı ḫayât gibi zulümâta ihḫâta etdirdi demektir.

Ez-bî-ḥūdi nemāndest pervā-yı cism ü cān-rā

Mestî ez- yād-ı bülbül ber-dāşt āşiyān-rā

Bî-ḥodluḡdan ve ḡayretten canıñ cisme iltifātı kalmamışdır. Sekr bülbülün ḡatırından āşiyānı iḡrāc etmişdir. Güyā bülbül gülzār-ı ḡuds olan cān heyemānında bir rütbeyle vāşıl olmuşdur ki beden terbiyesinden bi'l-külliyeye muzmaḡil olup müřāhede-i cemāl-i ḡaḡīḡatde maḡv oldu demek ister.

Ez-dest-i reftegān-rā ḡācet be-rāḡber nîst

Yek-menzilest deryā seyl-i sebük-°inān-rā

Elden ḡıḡıp kendi cezbisine mecbūr olanlarıñ delīle iḡtiyācları yoḡdur ḡafif °inān olan seyle deryā bir menzildir. Güyā delīle iḡtiyāc ḡarīḡiñ ba°ıd ve nā-meslūk olup ḡālībā sālīkleriñ ziyā°ı olmak iḡtimālinden nāřidir. Ammā seyl gibi be-her-ḡāl deryāya vāşıl olacak kimseye delīl iḡtizā etmez.

Her kes zı-küy-ı ü ref dil-rā kezest ber-cā

Mürḡān be-cā güzārend der-bāḡ āşiyān-rā

Her kim onuñ küyundan [H37a] gitdi ise gönlü yerinde terk etdi. Zīrā ḡuşlar baḡceden gidince āşiyānlarıñ yerinde terk ederler; ya°ni bi'l-külliyeye °alāḡayı kesmezler. Beyt

Ser-i küyuñda ḡalır mürḡ-i dil-i nālānım

Eve gitsem de göñülsüz giderim sultānım

ḡüsn ḡayūr-rā nîst pervā-yı telḡ-kāmān

Ez-ḡün-ı ḡiř Ferḡād řirīn kuned dehān-rā

ḡayūr olan ḡüsnün telḡ-kāmāna iltifātı yoḡdur Ferḡād kendi ḡanından dehānını řirīn eyler ya°ni dergāḡ-ı ḡayretde vücuduñ zebün lā yaḡası zebün °ařāsı derbān-ı ḡicrānıñ elindendir. Hem °ařıḡıñ vücüdünden eřeri ve hem da°vā-yı vuřlatı āteř ile řudur, imtizāc muḡāldir. Güyā Ferḡād kendi ḡanından dehānını řirīn eyler demekden murādı bu ola ki enāniyyetden bi'l-külliyeye bīrūn olup maḡbūba senden ḡayrı bir řey dīde-i i°tibārından mevcūd olmaya. Bā-ḡuşuş ḡiřša-i meřḡūra iřāret olmak zımnında olduḡu bu vecihle nezāket vermiřdir.

Müstaḡraḡ-ı fenā-rā ez-nistî ḡaber nist

Keştî dürüst bāřed deryā-yı bī-kerān-rā

Fenāya müstagrağ olanın ʿademden haberi yokdur; zîrâ kenârsız deryânın gemisi dürüst olur. Gâlibâ şikest sefineye bâʿiş-i kenâr olduğu cihetden ve bir daği deryâ kenârda münseliğ olunca ziyâde ʿumquna delâlet eder ve esbâb-ı şikest taş ve yâhûd kum gâlibâ vasat-ı deryâda bulunmaz. Bu âfetler cümle kenârın iktizâsıdır. Güyâ daʿvâ-yı vücûd kenâr gibidir, ʿadem oña kendinden akrebdir. Ammâ fi'l-vâkiʿ kendinden meslûb olup ʿadem-ı şırf olan bir gayrı ʿadem telâşından haberi olmaz kenârsız deryâdaki gemi gibi sâlim kalır.

Ez-âb-ı rüy-ı Yûsuf hâk murâd kerdîd [H37b]

Gerdî ki ber-cebîn bûd ez-râh-ı kârvân-râ

10 Ol gubâr ki tarîkdan ve meşakkat-i seferden kârvânın cebhesinde idi. Yûsuf ʿaleyhisselâmın yüzü şuyundan ve cemâlınden murâd hâki oldu, yaʿni şiddet-i seferi sürûr u müşâhedeye mübeddil oldu. Beyt:

Yâr-ı merdân-ı Hüdâ-baş ki der keşti-i Nüh

Hest hâki ki be-âbî-i nehured tûfân-râ

15 Yaʿni hüsn ü kubhdan herkes her hâlinde refikinin ahlâkıyla mütehallik ve evşâfiyle behre-mend ve mütezarrir olur, buña tecrübe şâhiddir.

Ez-tîr-i âh-ı mazlûm zâlim amân nebâyed

Pîş ez-nişâne hîzed ez-dil-i figân kemân-râ

20 Tîr-i âh-ı mazlûmdan zâlim amân bulamaz. Güyâ evvelki maʿnâdan terfî edip iki mışraʿda buyurdu ki nişândan evvel figân ü enîn kemândan zühûr eder tîrin ve terden cüdâ olduğu vaktinde peydâ olan şüreti kaçd etmişdir. Hağ bu ki mağall-i iʿtibârdır. Li-münşi'hi:

Ah-ı dil-râ tâ ne-reyhâned berûn ki mişved

Zahm-i evvel-râ be-tîr-i hod zened peykân-ı mâ

25 *Nahlî ki ez-şemer nîst cüz seng der-kenâreş*

Bâd-murâd dânen dem-i serdî-i hazân-râ

Bir hurma ağacının meyveden bedel kucağında daşdan gayrı bir şey yokdur. Öyle nahl dem-i serdî-i hazânı bād-ı murâd bilir zîrâ ol meyvesini dökten taşlar kendi miyân-ı şâhsârında kalınca ol taşları rûzgâr-ı hazân döküp nahle onun sebebiyle hıffet verir

demekdir. Cihet-i i'tibarı budur ki dünyâdan dil-serd olan  ariflere mevt r z-1  id kadar meserret-baĥşâ olur zir  bu f nide Őikletden ve muĥ lefatdan ĥal Ő m mk n deĥildir. Mevt v s tasıyla cevallahda m n im olmaĥı arzu eyler, maĥ mına g re.

B -daĥ-1  aŐk Ş ib r Şen nem -Şeved dil

5 *H rŐ d m f r zed ruĥs r-1  sum n-r *

Ey Ş ib  aŐk n daĥı olmayınca g n l r Şen ve m nevver olmaz. Z r  asm n n ruĥs r n  ĥ rŐ d f r z n etdiĥi gibi  sm n-1 ĥalbin  daĥi afit b   aŐk n daĥından kin yedir.

-34-

(- . . . / - . . . / - . . . / - . .)

10 *Ey zeb n der-ĥalk -i [H38a] zenc r-1 z lfet Ő rh *

Ser-be-Őaĥr  d de-i  eŐm-i ĥ Őet naĥc rh 

Ey dilber ki Ő rlr seni n z lf n  zenc rinde zeb n ve  acizdir ve seni n ĥoŐ olan  eŐmi n başı Őaĥr ya verilmiŐlerdendir. Naĥc rlr ve avlar ya ni c mle g r h-1 vaĥŐiy n  eŐmi ne  aŐık olup taĥlara d Őm Őlerdir; bu faĥ ri n naziresinde maĥla  ve ikinci beyit bunlardır.

15 **Beyt**

Ey be- aŐket t  cev n-c nb Ő-1 miz c-1 p rh 

Geşte-i ez-germi-1 did ret g m nh  t rh 

Ez-bey b n  n n kuned meyl-1 sev d-1 a zam 

M rde mi yed z -ĥavf-1 g mzeet naĥc rh 

20 *M kuned b d-1 Őab  her r z piş ez- fit b*

MuŐĥaf-1 ĥulĥ-1 t -r  ez-b y-1 g l taĥŐ rh 

Her g n Őemsden muĥaddem b d-1 Őab  seni n aĥl k-1 ĥam de n muŐĥaf n  g l r yiĥasıyla tefs r eder. Ya ni Őeĥer vaĥitlerinde Őab  b y-1 g lden meŐ m-1 Őeĥer-ĥ z n   trn k edip erb b na seni n aĥl k ndan bir Őemme tefs r so ra  fit b-1  alem-t b mes ĥif- i ĥalk  etek taĥy rine Ő r   ile af k  tenv r eder. Bu iki beyt-i me ani-perver na t-1 nebev  olmak  zre taĥr r edebilir. Z r    nc  beyt daĥi onu iĥtiz  eder.

Sedd-i r h-1 cilve-i mest ne netv ned Şoden

Seyl-i taĥd r-1 tu-r  ĥ r   ĥas tedb rh 

Seniñ mestâne cilveli olan taqđırñ seyline tedbîrler hâr u hası sedd-i râh olamaz. Ya'ni seyl-i taqđır-i ilahi zühür etdikde tedbîr-i ibâd oña nisbet seyl öfünde olan hâr u has gibi bî-faide kalır demek olur. Beyt:

Ey hoşan vaqtı ki Nuşret [H38b] çehre-i taqđır-i Haq

5 °Aks-i mey endaht der âyine-i tedbîrhâ

Şadr-ı Konevî hazretleri buyururlar ki herkesiñ dünyâ ve âhîret saâdeti hâhişiniñ irâdetullaha muvâfaqatı kadardır. Meşelâ bir pâdişah bir günde yüz işi murâd eylese yüzü de huşûle gelir. Ammâ vezîriñ otuzu, °avâmîñ beşi yâhüd bir ve yâhüd esbâbına kemâl-i iştiğâl ile hırmândır. Bundan ednâsı ve ezelli yokdur ne'üzü billahi teâla.

10 *Güft-güy-ı küfr ü dîn âher be-yek câ mîkeşed*

Hâb yek-hâbest bâşed muhtelif ta'birhâ

Küfr ü diniñ güft-güsü ve mâde-i mücâdelesesi âhirü'l-emr bir mezi'a müncer olur ki ta'zîi bâdidir rü'yâ birdir ammâ ta'bîrleri muhtelifdir. Beyt:

Qadd-i yâre kimisi °ar°ar dedi kimi elif

15 Cümleñiñ maqşûdu bir ammâ rivâyet muhtelif

Meşelâ âteş-perestiñ âteşe °ibâdeti ve naşârânîñ °İsa °aleyhisselâma bühtânı ve hakezâ cümle mileliñ taqđîk olunsa maqşadları Mevlâ-yı müte°âle ta'zîmdir ammâ hevâlarına ittibâ° edip emr olunmasızın bu eşyâları vâsıta ahz etmeler için kâfir olmuşlardır. Vâkı°a bizim Ka°be semtine secde etmemiz ile şanem-perestiñ taşa teveccüh ve secde etmesinde fark bize emr olunmuşdur ol cihete °ibâdet için. Onlara şanemi vâsıta ahz ediñ deyü emr olunmamaqdır. Küfürlerinde şübhe yok lakin °irfân tarîkında cümleñiñ maqşûdu Allahü azîmü'ş-şâna ta'zîm ve iclâldir; yâhüd her şey müsteħakına rücû° eder mazmûnuyla qaşd olsun olmasın cins-i °ibâdet °irfânen Rabbü'l-°âlemînedir. "İnneme'l-a°mâlû bi'n-niyât" herkese cezâsın va°d eder. Niteki bu ma°nâya qarîb Mirzâ Şevket

25 buyurur. Beyt.

Yek gül-i ra'nâst ender bâğ-ı vaħdet küfr ü dîn

İ°tibâr-ı meşid ü meyhâne der-çeşmem yekist

Mîşevem pervâne her câ [H39a] şu°lei kereded bülend

Âteş-i tûr u çerâğ der-çeşmem yekist

Gayrı tevcîh daği mümkündür; lakin taħrîr-i evzân kifâyet lisân-ı şüfiyâne vâkıf olan böyle ma'nâlarda şer^c üzre tevcîh edip bî-hüde kıilini tekfire cesâret etmez. Hüşuşan böyle bir şâ'ir-i nâdire-güftârı haţâyâ nisbet 'ayn-ı haţâdır.

Ber-külâh-ı hod habâbâsâ çe mîlerzî ki şod

5

Tâc-ı şâhân mihre-i bâziçe-i taqdîrhâ

Habâb gibi kendi külâhın üstüne ne muztarib olursun ki padişahların tâcı mihre-i bâziçe-i taqdîr oldu. Elbette saña bu külâh hayât-ı bâki kalmayıp bir gün onların düçar olduğuna sen daği uğrarsın.

Ne hemîn mecnûn nazâr bendest der-dâmen-i deşt

10

'Aşk der her güşe der-zencîr dâred şîrhâ

Yalnız Mecnûn-ı meşhûr dâmân-ı şahrâya bend olmamıştır; belki 'aşk her güşede nice arslanları der-zencîr etmiştir. Lakin her mecnûnün bir leylâsı ve her leylânın bir mecnûnu olmak sebt-kerde-i cerîde-i ibtilâdır.

Men kim Şâib ki dest ez-âstin bîrûn kunem

15

Der-beyâbân ki nâhun mîgüzâred şîrhâ

Şâib-i edeb-perver bu gâzelinde nikât-ı gâmızaya ictirâ etmeğin maқта^cında i'tizâr edip hazmen-linefsihi buyurur ki; ey Şâib ol beyâbân-ı haķîkatde ki şîrân-ı sâlikîn-i râh-ı tarîkat nâhun-güzâr olurlar ben kimim ki elimi astînimden taşra edeyim. Nâhun-güzârın türkçe edâsı tırnağ dökmektir güyâ şiddet-i seyrden ve beyâbânın sa^b meslek olduğundan kinâyedir.

20

-35-

(. ---/. ---/. ---/. ---/)

Eğer ez-ehl-i İmânî müheyyâ bâş âfet-râ

Ki dendân mîgezed peyveste engüşt-i şehâdet-râ

25

Eğer fi'l-haķîka ehl-i imândan iseñ ve rütbe-i yaķîne vâşıl iseñ âfete müheyyâ ve hazır ol. Menâ-ı 'ibret budur ki dâimâ dendân engüşt-i şehâdeti ışıır. [H39b] Zîrâ insân bir emrden müte^caccib olduğda benân-ı hamse beynlerinde engüşt-i şehâdete dendân-ı hayreti havâle eder. Ve esâbî beyninde şehâdete işâret olunup gönüldeki tevhide imâ eden ancak oldur. Bu maţla^c-ı garrânın mazmûnu eşerde vârid olmuştur ki serdâr-ı

risâlete dil-beste olanlar fakre mübtelâ ve cenâb-ı kudse meczûb olanlar envâ^c-ı beliyyâta mübtelâ olurlar. ^cArabî:

كان رضاكم فى سهرى * فسلام الله على وسنى

5 ve ibtilânîñ eşeddi enbiyâya ve enbiyâdan şoñra emsel ve eşrefe olduğunun sırrı gâyet daķık maħaldır bizleriñ ^cibâretine sığışmaz. Murâd edenler Şadre'd-din-i Konevî hazretleriniñ Nefehâtından mütâla^ca buyursunlar; gâlibâ ondan gâyrı maħalde ol takrîr bulunmaz.

Dil-i şad-pâre-i mâ-ra beķâbîn cem^c mîsâzend

Ki ez-yek-rişte betvân behîye çendin cerâhet-râ

10 Bizim şad-pâre olan göñlümüzü kabeyn ile cem^c etsinler. Zîrâ bir iplik ile bir nice cerâhati dikmek mümkündür ki kezalik nikâh daħi ķulûbuñ envâ^c-ı teşvîşi def^c edip refâhiyyet şartıyla tefrikadan emin olmağa bâ^ciş ve bâdi olur.

Kerîmân-râ ħüdâ-yı mihr-bân der-mânde negüzâred

Ki mîrevid -zer ez-kef hemçü gül ehl-i sehâvet-râ

15 Vedûd olan Mevlâ-yı müte^câl kerîmleri ^câciz ve müteħayyir terk etmez ehl-i sehĥâmîñ gül gibi altun elinden zühür eder güyâ gülüñ içinde olan ħurdeleri taħayyül edip ma^cnâyı terbiye etmişdir ve fi'l-meşel لا يقع الكرم ولو وقع لوجد متكا

Be-düşvâri Züleyhâ dâd ez-kef dâmen-i Yûsuf

Be-âsânî men ez-kef çün dehem dâmân-ı fırsat-râ

20 Züleyhâ hazret-i Yûsufuñ dâmânin elinden hezâr meşakķatle iħrâc eyledi. Ben fi'l-vâķi^c herkese maķâmına göre Yûsufdan ecmel olan fırsatıñ zeylin elinden ne güne iħrâc edip ondan müteselli olayım.

Zı-minnet her ki der-çeşmeş cihân târîk şod dâned

Ki ez-şarşar hatar-efzûn bûd dest-i ħimâyet-râ

25 [H40a] Minnetden her kimiñ çeşminde dünyâ târîk oldu ise ol kimse bilir ki dest-i ħimâyetiñ zararı şarşardan efzündür. Minnet cihetinden zîrâ ^câlemde minnetden eşķal bir şey yokdur cümle maħlûķdan eşķal ħalk olunmuşdur. Kelîm:

Zı-bâr-ı minnet-i iħsân eğer ageh şevî dâni

Ki her ki dest-i nahşîş-beste ter dâred germ-dâred

Güyâ şem^ei rüzgârdan el ile hıfz etmek âdetine binâen şem^e ol imtinândan bir zulemât hâşıl olur ki şarşarıñ zararı oña nisbet lâ şey gibidir demek ister.

Be-endeک firşatî naḥl ez-zemîn-i pâk mîbâled

Mekun der-şubḥ-dem zinhâr fevt âh-ı nedâmet-râ

5 Müddet-i kalîlede pâk zemînden naḥl neşv ü nemâ bulup şemeresi zuhûr eder elbet şabâḥ vaḳtinde âh-ı nedâmeti fevt etme zîrâ naḥl-i âh ol zemînde ^eacâib ber-âver olup şâhibini mesrûr eyler. Beyt:

Nemâz eğer nekuni ihtiyâr tûbânest

Mebâd fevt kuni âh şubḥgâhi râ

10 Li-münşi'îhi:

Âmâdedir merâm-ı dil-ḥasta-i emel

Bir âha kaldı iş ciğer i^etizârdan

Nemî-şod jeng-i külfet sebze-i ümmîd-i men Şâib

Eğer mîbûd âbî der-ciğer ebr-i mürüvvet-râ

15 Benim sebze-i ümmidim jeng-i meşakḳat olmaz idi ya^eni neşv ü nemâdan bî-behre olup kurumazdı. Ey Şâib eğer ebr-i mürüvvetiñ ciğerinde âb nâ-yâb olmayaydı ya^eni refîḳ-i şefîḳ bulunup ahâli-i ^eaşırda mürüvvet derkâr olaydı ben daḥi nâil-i merâm ve vâşıl-i kâm olurdum demekdir.

-36-

20

(---/.---/.---/.---)

Üstad çe ḥâcet bûd ân serv-i revân-râ

Ḥaṭṭ ḥâşiyе-dân mîkuned ân gonçe-dehân-râ

25 Ol serv-i revâna üstâd ḥâcet değildir. Zîrâ ḥaṭṭ ol gonçe-dehânı ḥâşiyе-dân edip kendiye ^eilm-i şiveyi ta^elîm eder. Ḥâşiyе-dân ḥâşiyе bilici ma^enâsına [H40b] olursa gonçe-dehân dilberiñ vaşfi olup ma^enâsı ḥaṭṭ ol gonçe-dehânlı dilberi maḥall-i ḥâşiyе eder demek olur mübalâğa kaşdıyla.

Ḥayfest şevеd rişte-i cānhâ girih-âlûd

Şîrâze-i dilhâ mekun ân müy-ı miyân-râ

Hayfdir ki rişte-i cân girih-âlüd ola gönüllere ol mü-miyânı şîrâze etme ya'ni seniñ miyânıñ ervâh gevherleriniñ riştesidir. Luţf edip onu gönüllere şîrâze edip kılûbu oña muqayyed etme ya'ni halka gösterme. Zîrâ keşret-i ta'alluğdan şîrâze riştesi gibi pür-girih olur zîrâ şîrâzeeye girih-âlüd olmak lâzım gelir.

5 *Bî-tâbî-i 'âşık şevved ez-vaşl füzûn-ter*

Nâsür kuned penbe-i meh dag-ı ketân-râ

'Âşıkıñ za'fi vuşlatdan dañi ziyâde olup evvelki derdi muzâ'af olur. Zîrâ mâh penbesi ya'ni pertevi dag-ı ketânı nâsür edip bir dañi şihhat-pezir olmaz. Ya'ni bi'l-ħaşşa mâh kettânı çürüdüp berbâd etdiği cihetden 'âşık ve ma'şûk taşavvur etmişdir. Nâsür dađıñ şıfatıdır sağalmaz cerâhate derler. Evvelden ketânıñ bir mevzi'inde dağı olup soñra pertev-i mâha dañi düçâr olduğda bir vech ile iltiyâmı mümkün olmayıp çürüdüğü gibi 'âşık dañi evvelden 'aşk âteşiyle süzân iken vuşlat müyesser olursa âlâm ve ħasreti düçendân olur demekdir.

10

Ez-âteş-i dûzah dil-i 'âşık nehirâsed

15 *Pister zı-teb-i kerem bûd şîr-i jeyân-râ*

Cehennem âteşinden 'âşıkıñ kalbi ħavf etmez zîrâ şîr-i jeyânıñ döşeği ışıcağ ħummâdan olur güyâ arslan dâimâ ħarâret 'anâşırında gâlib olduğundan nâşi çokluk ħarâretten müteellim olmayıp belki aşlâ kendi mizâcınıñ ħarâretinden ħayrı ħarâret ħiss etmez. Bâ-ħuşuş esrik ve ħazâbnâk ola. Kezalik [H41a] 'âşık dañi 'aşk eleminden ve süzîşinden bir ħâletdedir ki cehennem ħavfi oña telâş vermez.

20

Ez-çeşm-i ħazâlân-ı ħarem ħâb sefer-kerd

Ebrû-yı tû rûzî ki be-zih-kerd-i gümân-râ

Seniñ kaşlarıñ kemânlarını kirişe çekeliden beri ħarem ħazâllarınıñ gözlerinden uyku sefer etdi ya'ni âhüvân-ı ħarem çerâħâh-ı amânda bu ħâlete düşünce ħayrılarıñ aħvâli nice olacağı ma'lûmdur. Beyt:

25

Ėazâl-ı deşt-i ħaremdir nişâne-i meşki

Kemân-ı ebrû-yı dil-dârdan amân amân

Maħz-ı ser-i men nîst tenk mâye-i sevdâ

Der-dîde-i men cûş-ı bahârest ħazân-râ

Benim mağz-ı serim tenk māye-i sevdā değildir benim çeşmimde hazānıñ bahār cūşu vardır. Ya'ni sevdānıñ māyesi rakıķ değildir ki bahār geçdi deyü cūş u hurūşdan mağz-ı serim sākin ola. Belki hazān ile bahār benim °indimde beraberdir neşāt-aver olmada. Güyā bahārıñ hāleti baña birkaç hazānı teshīl eder demek ister.

5 *°Aşķ āmed ü bīrūn der-efkened çü na'lin*
Ez-ħalvet-i endīşe-i men her dü-cihān-rā

°Aşķ gelip endāhte bīrūn der eyledi. Na'lin gibi benim fikrim ħalvetinden iki cihānı mefhūmunca dü çeşmi tama°-ı dünyā ve āhiretten a°mā edip hūmūm-ı müteferriķayı hemm-i vāhid etdim demektir.

10 *Hergiz neşevēd berk zı-fānūs-ı ħişārī*
Ez-ħod netevān kerd cihān-güzerān-rā

Aşla berk fānūs vāsıtasıyla der-ħişār olamaz. Kezalik bu seri'ūs-seyr olan cihānı zīr nigīn temlike çekmek mümkün değildir. Böyle olunca bir vecihle dil-nişīn ve şāyeste-i iltifāt olmak mutaşavver değildir.

15 *Bīdār neşod çeşm-i tū ez-şūr-ı kıyāmet*
Ṭūfān terī-i mağz şod in ħāb-ı girān-rā

Seniñ çeşmiñ kıyāmet şurundan bī-dār olmadı. Ṭūfān bu nevm-i şakīliñ ruṭūbet-i mağzı olup girān-ter eyledi [H41b] güyā nevmi def° için ba°zı kimesneler gözlerine tuz çekip onuñla ilāc ederler. Şāib bu ma°nādan ifāde eder ki kıyāmet şuru ki bir kimse oña muṭṭali° olsa ebedü'l-abād onuñ ħavfindan nevm ile mütelezziz olamaz iken saña nisbet cālibü'l-nevm oldu, ğafletiñi ziyāde eyledi. Şu şadāsı gibi şūr lafzı hem fitne ve hem mālīh ma°nāsına isti°māl olunduğu meşhūrdur.

20 *Şāib zı-lebet gevher-i şeh-vār nerīzed*
Çendī çü şadef tā-nekunī beste dehān-rā

25 Ey Şāib seniñ lebiñden gevher-i şehvār-ı me°āni dökülmez tā bir müddet şadef gibi ağzıñı ķıfl-zede-i ħāmūşī etmeyince. Zīrā cevāhir-i nikāt şamṭıñ neticesidir.

-37-

(---/.---/.---/.---)

Ey hār ü has baħr-i şenā-yı tū sūħanhā

Gencîne-i gevher zı-medh-i tû dehenhâ

Ey zât-ı mükerrerem ki kelimâtıñ cümlesi seniñ evşâfıñ deryâsınıñ hâr u hasıdır ve ağızlar seniñ medhiñden gevher hazînesidir na^cte münâsibdir

Yek-bâr ber-în-nüh çemen sebz güzeştî

5 *Ser der-pey-i büy-ı tû nihâdend çemenhâ*

Bir kerre bu toköz çemen üstüne uğradıñ ile'l-ân çemenler serlerini seniñ râyiha-i tayyibeñ semtine çekmişler. Ya^cni cümle nebâtâtıñ âlem-i ulviyyâta meyl etdiği saña peyverlik ve ittiba^c kaşdıyladır.

Mâ vü ser-i ân zülf ü perişânî-i gurbet

10 *Kerd-i ser in-şâm bûd şubh-ı vaţanhâ*

Biz ve ol zülfüñ hevesi ve gurbetiñ perişanlığı birbirimize mülâzımız râci^c olmaz. Bu huşuşda aḥşam zilli tende qalmışlarda beñzer ki şubḥ u tan ve gayet-ı nûr-ı âteş-i aḥvâl bu neşârıñ başı çevresinde ḥâşıl olur ki bu şâmıñ başına tolanmaqdadır. Vaţan şâhibleri gâlibâ şu^carâ-yı fûrs dilberin benâgüşunu şubḥa ve zülfünü aḥşama teşbîḥ ederler ve beynlerinde vaţan şabâḥı keşret-i feraḥdan kinâyedir. Bu münâsebetle beytiñ cem^ciyyeti ve münâsebet-i ma^cnâsı ma^clûm olur zîrâ benâgüş zülfüñ elbette eṭrâfındadır.

Ez-noқта tevân râh-be-mazmûn sūhan bered

Gül-i reh-i mâ geşt dirâzî-i sūhanhâ

20 Nokṭadan kelâmıñ mazmûnuna istidlâl edip [H42a] vâşıl olmaq mümkündür. Lakin tûl-i kelâm bizi idlâl etmişdir. Gül-i dīv nev^c-i ecinnden bir tâifedir, bâdiyelerde sâkin olup her şekil ile temeşşül ederler ve gâlibâ insânıñ eşnâsı şüretinde zuhûr edip yolundan çıkarıp helâk ederler. العلم نقطة كثرة الجاهلون Yâḥûd gülden murâd nücûmla recm olunan şeyâṭındir ki kiminiñ gözleri ve kiminiñ ayakları yanıp bir daḥi uçmağa qâdir olmayınca ḥalkı idlâle sa^cy ederler bu ma^cnâ vâriddir.

25 *Naqd-i dü-cihân gonçe şıfat der-girih tûst*

Tâ çend be-gerdî çü zebân kerd dehenhâ

İki cihânıñ mâ-ḥâşılı gonçe gibi seniñ uḫdeñde ya^cni girih isti^cdâdıdır. Niceye dek zebân gibi dehenleriñ eṭrâfını dolaşıp istiḥbâr edersin. Bir kerre kendi hazîneñe iltifât etseñ âḥerlere muḥtâc olmazsın. Ma^cnânıñ puḥte olması te'emmul olunsa şol cihetdendir

ki lisân ne gûne kelime olsa tekellüme kâdir olduğu gibi isti'câd-ı insân daği böyledir. Cümleten ebnâ-i cinsinde olan kemâlâtın zühuru kendinden daği mümkündür. Eğer tarîkin bilse onuñçün Şâibiñ fikri hâm çıkmaz ammâ Mirzâ Şevketiñ ba'zı ebyâtında elfâz-ı raķıka ictimâ'ın görüp mañi taleb edince bir şey hâşıl olmaz. Halk daği bu beyt 5 müşküldür deyü isti'câb ederler, ma'-'hazâ Şevket sağ olsa kendi daği bir ma'nâ bulamaz. Mü'tâla'a buyuranlarıñ ma'lûmudur.

Her cā ki şevēd hāme-i Şāib güher-efşāñ

Tā haşr be-māned çü şādef bāz dehenhā

Her yerdeki Şâibiñ hāmesi güher-efşān olup nazma ibtidā eyleye. Haşre dek hayretten 10 ağızları şādef gibi açık kalır ve müsellemdir.

-38-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

Eğer be-lāle şevī hem-piyāle der-şahrā

Şevēd dü-āteşe ruhsār-ı lāle der-şahrā

15 Eđer şahrāda lāle ile hem-piyāle olup [H42b] bāde meclisine dāhil olursañ şahrāda lāleniñ ruhsārı dü-āteşe olup ya'ni seniñ ruy-ı āteşnākıñdan hacālet çekip oña far'ı haşedinden rengi ziyāde olur demekdir. Zīrā bir adam āher kimsede kendi fahr metā'ınıñ a'lāsını temāşā etdikde lābūd hacālet el verip iħmirār-ı çehresi ziyāde olur.

Henüz ez-eşer-i dūd-ı āh-ı mecnūnest

20 *Siyāh revzen-i çeşm-i ğazāle der-şahrā*

Hālā eşer-i dūd-ı āh mecnūndandır şahrāda ğazāleniñ revzen-i çeşminiñ siyāhlığı. Ya'ni āh-ı mecnūn bir rütbe şahrāğır olmuşdu ki çeşm-i ğazālān ol şahrālarıñ revzeni mekânında olup dūd-ı āhıñ tekrār-ı vürüretten dīde-i ğazālān öyle siyāh olmuşdur. Revzen hāne gibi ğarīb mübālağadır, zīrā dūd hāneden taşra zühür eder. Bu 'aksince 25 taħayyül etmişdir mübālağa için.

Siyāh hāne-i leylī zı-girye-i Mecnūn

Nihān be-ħūn şode çün dađ-ı lāle der-şahrā

Leylāniñ siyāh hānesi Mecnūnuñ sirişk-i begāsından şahrāda lāleniñ dağı gibi ğūna ğarık olmuşdur. Bu dađi teşbīh-i belīğ ve acīb mübālağadır.

Zı-cādehā çü rek çeng nāle ber-hīzed

Eğer şeved zı-lebem pehīn nāle der-şahrā

Cengiñ tomanı gibi caddelerden nāle zuhūr eder. Eğer benim lebirden şahrāda lāle mu^cteriz olursa rebg-i cengden murād otārdır; pehīn ^carız demektir

5 *Nemī-şeved dil-i pür-hūn küşāde ez-vūs^cat*

Ki şod kere be-ciğer-i āh-ı lāle der-şahrā

Dil-i pür-hūn vūs^catden ve müşāhede-i fezādan fütūh-pezīr olup müncelī olmaz. Cāy-ı ^cibret budur ki şahrāda lāleniñ ahı ciğerinde mün^caqid olup incilā kabūl etmedi. Eğer keşret-i medd-i başār küşāyış-i dilde müeşşir olaydı ol lāle ol hālete şahrāda iken giriftār
10 olmazdı demektir.

Figān ki halka-i ser-geştegi zı-hayrānī

İhāta-kerde ma-rā hemçü [H43a] hāle der-şahrā

El-aman ki ser-geştelik halkası şahrāda beni hāle gibi ihāta eyledi. Ya^cni nitekim māh hāleniñ içinde mütehayyir ve ser-geşte görünüp taraf-ı maşşūdu nā-bedīd mütehayil
15 olunduğu gibi hayret beni de öylece ihāta eyledi. Māha nisbet ser-geşte lafzınıñ tenāsübü mahfī değildir.

Be-dag-ı ābile yābend deşt peymāyān

Nişān-ı pāy-ı me-rā hemçü lāle der-şahrā

Hāşıl-ı ma^cnā budur ki sālīkler şahrālarda benim ayağımıñ izini lāle şüretinde bulurlar.
20 Ābile dag ile ya^cni hūn-ālūd ve siyāh dag ile alāmetlidir.

Terahhūmest be-mecnūn-ı men ki mişikend

Humār seng-i melāmet be-jāle der-şahrā

Ben mecnūn cāy-ı merhāmetim ki seniñ melāmetiñ humārını şahrālarda jāle ile def^c
ederim. Ya^cni şehirlerde olan melāmeti şahrāda. brehne pāgeşt edip jāleniñ ruṭūbātıyla
25 def^c ederim demektir. Lisān-ı fūrde kendi nefsinden bu elfāz ile ta^cbīr ederler. Gūyā müsteḥāk-ı merhāmet olduğu yübūset-i melāmetiñ keşretine nisbet-i ruṭūbet-i jāle ḳalīl olduğundan.

Be-çeşm-i vahşet-i Mecnūn dūr-gerd-i me-rā

Sevād şehri-i būd dag-ı lāle der-şahrā

Benim dūd-1 gerd olan Mecnūnumuñ dīde-i vaḥşetinde lāleniñ dađı şahrālarda sevād-1 a°zam görünür fart-1 vaḥşetden kināyedir.

Z1-kūh-1 dāmen-i deşt-i cünün perāz sengest

Şeved naşīb ki tā ĩn nevāle der-şahrā

5 Dāmen-i deşt-i cünün tağlardan seniñ ile pürdür °aceb bu nevāle şahrālarda kimiñ naşībı olur. “Z1-kūh” lafzındaki “z1” beyāniyedir; “perāz seng” lafzından güyā tağları şahrālarda mecnūnlara şubyāniñ atdığı taşlar taḥayyül edip °acabā kanķı dīvāneye bu taşlar naşīb olsa gerekdir deyü bu üslūbda işbātdan adāt-1 fürs ma°lüm olur.

Gül hemīşe bahārest dağ-1 men Şāib

10 *Eđer bahār zend cūş lāle der-şahrā*

Ey Şāib eđer bahār şahrāda [H43b] lāle cūşunu °arz ederse benim dağım gül hemīşe bahārdır, ḥazāna gitmek ihtimāli yoğdur biz dağımızla müteselli oluruz demekdir.

-39-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

15 *Kemāl-i ḥüsn kucā dīde-i pür-āb kucā*

Şekve-i baḥr kucā dīde-i ḥabāb kucā

Ḥüsnüñ kemāli ḳande ve çeşm-i pür-āb ḳande deryāniñ °azāmeti ḳande ve ḥabābıñ dīdesi ḳande. Ya°ni ḥüsnüñ kemālinden °aşr-1 a°şārını müşāhedeye müsta°id °uşşāķında dīde yoğdur. Zīrā çeşm-i pür-āb aşlından ḳalīlü’n-nür olmağın deryāniñ °azāmeti oña °amā ber-°ami ĩrāş etmişdir. Li-münşi’ihi

Zerreniñ ḳadrimi var görmeğe ey mihr-i ḥüsn

Seni ancaḳ yine sensin baña lāyık görücü

Nemāndest z1-dil cüz gubār-efsūsī

Be-ĩn ḥarābe fütēd nūr-1 mäh-tāb kucā

25 Göñül dedikleri °ālemde teessüf gubārından gayrı bir şey ḳalmamışdır mäh-tābıñ bu ḥarābeye nūru ḳande düşer. Güyā mäh-tāb ḥarābātıda ve vīrānelerde çoḳluḳ ma°lüm olmaz hem-reng olduğu cihetden. Eşyā ise zıddı ile münkeşif olur; meşelā bir güşe-i tārik mäh-tābıñ vāķi° olmasıyla āb-1 revāna vuķū°u bir değildir. Ḥāşılı tecelliyāta ḳillet-i isti°dādından teessüfdür.

Be-cüst-cü-yı tū kerd ez-cihān ber-āverdem

Diğer kucā revem ey hān-mān harāb kucā

5 °Älemde senin talebiñ vāsıtasıyla toz kaldırdım ya°ni zerre-be-zerre teffīş etmekden °älemi harāb eyledim. Ey hāne-i harāb daħi ne yere gideyim ve kaᅅı maħalden seni taleb edeyim. Haķıķat olursa hāne-i harāb lafzınıñ me°ali ey münezzeh-i °ayni°l-mekān demek olur.

Zı-bes ki germ-i temāşā-yı gül-ruhān geştem

Ne yāftem ki kucā şod dil-i men āb kucā

10 Ol kadar gül-ruhān temāşāsından germ ü harāretdār oldum ki kalbim eridi. Ammā fehm edemedim ki kande eridi ve kimiñ temāşāsından evvel hālet baña zuhūr etdi. Temāşāda maħv olmaķdan kināyedir. [H44a]

Zı-berg nūkhet-i gül pīş mişved rüsvā

Tu-rā nühüfte kuned perde-i ü hicāb kucā

15 Yaprakdan rāyiħa-i gül daħi ziyāde rüsvāy olur. Berg zımnında zuhūr etmek ile maħfi kalmaz hicāb ve perdesini ne güne setr edebilir. Şāib-i şirīn-edānıñ “bā” kaķiyesinde bu mefhümüñ mübālağası zīver ü hāme-i nazmı olup bu faķir daħi bir vaķitde ta°rib edip ikiside taħrīr olundu. Şāib:

Ma°ni-i bī-lafz-rā idrāk kerdem müşķilest

Ber mey-efken zinhār ez-çehre-i nāzūk niķāb-ı ta°rib

20 Li-münşi°ihi:

ومما جفتى انها مدتحجيب * يعود كليلا من ستايرها اللحظ
وهب انها رقت ازاحت حجاياها * فهل يدرك المنى اذا لم يكن لفظ

Miyān-ı sūhte vü hām farķ bisyārest

Sirişk-i tāk kucā girye-i kebāb kucā

25 Sūhteyle hāmıñ beyninde farķ çokdur tākın ağlamasıyla kebābınıñ ağlaması kandedir. Zīrā kebābıñ giryesi ez-dil ü cān ve ķaţarāt-ı dem°i müte°ākib ammā tākıñ giryesi buña muħālefet ve hāmlıķdan nāşidir demek ister.

Girifte est cihān-rā gubār-ı bī-derdi

Kucā revīm ez-īn °ālem-i harāb kucā

°Alemler derdsizlik ğubārı ihāta etmişdir. Bu ğarābe °alemden nereye gidelim. Zīrā °alemler i ğalb derd-i °aşğ ile ve elem-i sülükla ma°mürdur, °ākıbet ol °alemler ğarāb eder.

Çünin ki āb ber-āverde est ğāne-i çeşmem

Bisāt ğod fikened perdehā-yı ğāb kucā

5 ğāne-i çeşm bu üslubda ve bu keşretdeki şu izhār etmişdir. Uyğu perdeleri bisātılarını ne yere tarğ edip mutavattin olsunlar, şu çığmış ğānede hiç sükna mümkün müdür. İbn-i Fāriz:

واسئل نجوم اللیل هل زار الکرى * جفنى فكيف يزور من لم يعرف

Fürüg ğüsn-i cihāngir-i ü kucāst ki nist

10 *Zı-cüş mīrevi dil be-din şitāb kucā*

[H44b] Ol mağbūbuñ °alemler ihāta eden fürüg-ı ğüsnü ğandedir ki olmaya ey dil bu şitābla ne yere kendinden mağv olup gidersin. Ya°ni ol fürüğa mağzar olmanıñ sebebi āyine-i ğalbe cilā vermektir; yoksa teftişiñ ve seferiñ fāidesi yokdur.

Nazar be-çeşme-i ğayvān nemi-kunem Şāib

15 *Me-rā zı-rāh bered çeşme-i serāb kucā*

Ey Şāib ben āb-ı ğayāt çeşmesine iltifāt etmez iken beni çeşme-i serāb ğande idlāl edebilir. Ya°ni ne°am-ı uğrā ki dünyāya nisbet āb-ı ğayātdır onlara nazar etmeyince. Dünyā ki fi°l-ğağığa serāb iken beni bulmadan çıkarmağa ğādir mi olur?

-40-

20 (-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Girye ez-dil-i nebüred külfet-i rüğāni-rā

°Arağ-ı şerm neşevīd ğağı-ı pişāni-rā

25 Girye ğönülden külfet-i rüğāniyi gideremez. Zīrā °arağ-ı şerm cebininden ğağı izāle edemez. Ya°ni fi°l-aşl cevher pāk olmayınca şayğalıñ fāidesi yokdur ve sebep budur ki çok kimseler riyāzāt ve °ibādāt-ı şāğğa bā°iş-i incilā-yı ğalb ve vāsıta-i tecelliyāt-ı ğağ iken ridāet-i cevherinden bunlara sālİK olduğca zındığ ve kāfir olur el-i°yazü billahi te°āla Şeyğ-i Ekber ğazretleri bā°zi muşannifātında bu ma°nāya işāret edip buyurur ki: Nefğ ikidir ğāşāke nefğ etdikde iltihāb edip alevlendirir ve şem°e nefğ etdikde müntāfi olur. Te°emmül eyle ğabāğat ğankı taraftadır.

Lenger-i derd be-feryād-ı dil-i mā neresīd

Tā ki teskīn dehed īn keştī-i tūfānī-rā

Derd lengeri bizim gönlümüzüñ feryādına yetişip arām-pezīr ve karar-güzīn edemedi. Ayā bu tūfānlı keştī ki teskīn verecektir. Lenger deyü hadīd sefineye derler ki mirsāt ma'nāsınadır. Ya'ni kulūba teskīn vermek derdiñ şan'atı iken ol daḡi bizim kalbimize fāide vermedi.

Dil-i āgāh zı-tahrīk-i hevā āsūde est

Nist ez-bād-ı ḡātar-ı taḡt-ı Süleymānī-rā

Āgāh olan göñül hevānıñ tahrīkinden [H45a] fiten ve ibtilānıñ cünbüşünden āsūde ve rāḡatdır zīrā taḡt-ı Süleymānıñ rüzgārdan ḡatarı yoḡdur. Dil daḡi taḡt-ı Süleymān-ı ḡayret olunca bir şeyden ḡātar-nāk olmaz.

Cāmei nīst be-endām-ı tū çün 'uryānī

Çend pinhān kunī īn ḡil'at-ı yezdānī-rā

Seniñ endāmıña 'uryānlıḡ ve ta'allūḡatdan bi'l-küllīye insilāḡ kadar zībende cāme yoḡdur. Nice bir bu ḡil'at-ı yezdānīyi maḡfī edip isti'māl etmezsin tecerrüdüñ nisbeti yezdāna zāhirdir. Bu beytiñ ma'nāsı mecāza şarf olununca tecessüm ma'nā müşāhedesini istid'āya çıkarır. Beyt:

Eḡer cān görmek isterseñ bedensiz

Gör ol rūḡ-ı revānı pırehensiz

Zehr der-meşreb-i men bāde leb-i şīrīnest

Tā çeşīdem ḡadeḡ-i telḡ-i peşimānī-rā

Zehr benim meşrebimde peşimānlıḡıñ telḡ olan ḡadeḡin çekeliden beri şīrīn-leb bādesidir. Çeşīden tatmaḡ, zevḡ ma'nāsınadır. Ya'ni muḡteziyyāt-ı beşerīyyeye şabr etmek her çend zehr ise şoñra zuḡūr eden peşimānlıḡa nisbet ḡulv ü bāridir.

Cān muḡālest ki der-cism būd fāriḡ-i bāl

ḡāb-ı āşūfte būd merdüm-i zindānī-rā

Cān muḡāldir ki bedende fāriḡ-ı bāl olup rāḡat eyleye. Zīrā zindāndaki adamıñ dāimā ḡābı perīşandır ve eyyāmı müteferriḡ olur. Mādām beden zindānından ḡalāş olup 'ālem-i itlāḡa gitmeyince. Li-münşi'ihı:

Destî eğer ez pîş-i revân mîkuned imdâd

Bâşed güzered Nuşret mâ hem yelterâ

Maḥv-ı ruḥsâr-ı tû ez-her dü-cihân müstagnist

Müje bî-kâr bûd dîde-i ḳurbânî-râ

5 Seniñ ruḥsârîña maḥv olanlar iki ʿâlemde daḥi müstagnî ve onlara bir vecihle muḥtâc olmazlar. Zîrâ ḳurbânîñ dîdesine süflî ve ʿulvî müjgânlar bî-kârdırlar ve ol daḥi onlardan müstagnîdir. Zîrâ bi'l-küllîye ḥayrân olup tarafeyni ferâmûş etmişdir. Hezâr âferîn ve taḥsîn Şâib-i merḥûmuñ muḥîṭ ʿirfânına ki bu medârîñ meʿâni [H45b] bir şâʿirîñ zîver-i ṭabʿı olmamışdır. İki şâff-ı müjgânı ʿâlem taḥayyül etdirip erbâb-ı maḥvı
10 dîde-i ḳurbâna temşîl etdikden şoñra istignâ işbâtı fikr olunsa rütbe-i ḥârîḳa câiz olmuşdur. Feraḥmetullahi ʿaleyhi külleme zikra.

Ah ez-în ḳavm-i siyeh-dil ki ger ân mîdânend

Be-zer-i ḳalb-i vişâl-i meh-i Kenʿânî-râ

15 Âh ve feryâd bu hiç ḳavmîñ elinden ki mâh-ı Kenʿânîñ vişâlini zer-i ḳalbe bahâlî bilirler. Yaʿni enfûs emvâllerîñe fenâ-ender-fenâ iken Mevlâ-yı müteʿâlîñ yolunda ve niʿam-ı ebediyenîñ muḳâbilinde şarf etmeğe tecâsür edemeyip belki bahâlî vehm ederler.

Nezend çün ḥaṭṭ-ı müşgîn-i tû naḳşî ber-âb

Mû berâyed zı-kef-i dest eğer Mânî-râ

20 Seniñ ḥaṭṭıñ gibi şu üzre bir naḳş veremez eğer naḳḳâş-ı meşhûr olan Mânîñ elinden keşret-i meşḳden ḳıl daḥi zuhûr ederse. Bu mübâlagadan murâd naḳḳâşlarıñ ḳıl ḳalemi olmak münâsebeti ileidir. Mânî-i naḳḳâş meşhûrdur ki peygamberlik daʿvâ edip naḳş u taşvîri kendine muʿcize edinmiş idi ve Şâibiñ şu üzre edâsı şafvet-i ruḥsârda mübâlagadır.

25 *Ber-nedârem ser-i ḥod ez-ḳadem-i ḥum Şâib*

Tâ ḥaṭṭ-ı câm nesâzem ḥaṭṭ-ı pîşânî-râ

Ey Şâib ḳadem-i ḥumdan başımı ḳaldırmam tâ ḥaṭṭ-ı cebhemi câm etmeyince. Yaʿni ol ḳadar açım ki ḥuṭûṭ-ı cebheme dek mey çıkıp pür olmuş câm gibi ḥaṭṭ-ı pîşânım câmîñ ḥaṭṭı gibi görüne. Murâdı keşret-i şürbden mübâlagadır.

-41-

(. - - - / . - - - / . - - - / . - - -)

*Ki-rā mîgeşt der-dil kez zemîn-i insân şeved peydâ**Ki mîgoft ez-tennûr-ı hām İn tûfân şeved peydâ*

5 Kimiñ hâtırında cevlan ederdi ki zeminden insân peydâ olur ve kim derdi ki hām tennûrdan bu tûfân zühür eder. Ya'ni gâlibâ iktizâ-i rubûbiyet budur ki fütühât-ı ilâhiyye zu'afâ-i 'ibâda merhâmeten من حيث لا يحتسب زühür e der ki tedricle yaqinleri kuvvetlenip لو كشف الغطا ما ازدت يقينا nüktesinden [H46a] behremend olduğdan soñra esbâb maḥall-i rabt-ı kulüb değıldir müfâdına vaz' oluna.

10 *Be-âh-ı germ-i dil-râ âbkun ger teşne-i vaşlı**Ki ân gevher der-în deryâ-yı bî-pâyân şeved peydâ*

Eğer teşne-i vaşl iseñ âh-ı germ ile kalbiñi erit zîrâ ol vaşl gevheri bu bî-pâyân olan göñül muḥîṭinde peydâ olur. Her gevheriñ bir bahri vardır.

*Bî-feşânem ez-ân ez-gerd-i hestî dâmen-i cür'et*15 *Ki mîtersem ğubârî ber-dil-i cânân şeved peydâ*

Dâmen-i cür'eti ğubâr-ı hestîden onuñçün pâk edip da'vâ-yı vücûddan bi'l-küllîye münḥali' olurum ki cânânıñ kalbinde keder zühür edip benden muğber olmasun deyü. Zîrâ fi'l-aşl vücûd mâsivâ iki 'ademiñ beyninde cilveger olduğundan vücûd mâ'adâ iddi'ası meḥâvif-i 'azîmeye bâ'işdir demekdir.

20 *Zı-ebr-i dest-i sâkı cism-i huşkem lâlezârî şod**Ki der-dil herçe dâred hâk ez-bârân şeved peydâ*

Sâkıniñ şehâb-ı yedinden benim çeşm-i huşkum lâlezâr oldu. Zîrâ türâbıñ cevfinde ne var ise yağmurdan zühür eyler. Güyâ sâbıkân havâdiş-i dehrden hün-âşâm olup hâlâ bârân vâsıtasıyla zühür etdi dîdelerimden demek ola. Lakin onuñ ba'zı mâddesi bârânda olmağı iktizâ eder yâhûd bâde münâsebetiyle sebebiyyet daḥi fehm olunur.

25

*Eğer ez-zulmet-i râh-ı taleb sâlik nebendîşed**Hemân ez-naqş-i pâyeş çeşme-i hayvân şeved peydâ*

Eğer sâlik râh-ı talebiñ zulmetinden ḥavf etmeyip sülûk edebilir ise bu cür'et vâsıtasıyla da'vâ-yı şıdkı müşbet olup hemân kendi naqş-i kademinden âb-ı ḥayât zühür eder. Ya'ni

sülûku kendiyi ihyâ etmede âb-ı hayâta mânend olduğu sebebden fi'l-ğâl sa'yiniñ semeresin müşâhede edip hayât-ı ebediyyeye nâil olur [H46b] demektir. Yâhûd gökde ararken yerde buldum meşeline tevfiğ etdirseñ mümkündür. Beyt:

Der-râh mâned kân-ra her kes ki dest-gîred

5 Der menzilest her çend dñnbâl-i kârvânest

Be-miğdâr-ı temennâ âh-ı efsûs ez-ciğer hîzed

Be-ğadr-i ħas-i şerâr ez-âteş-i süzân şeved peydâ

Ümîdiñ 'uzma ve suğra miğdârınca teessüf âhı gönülden zuhûr eder. Âteş-i süzândan ħas miğdârı şerâr peydâ olur. Ya'ni insânıñ âhı ve teessüfü telâkki miğdârıncadır.

10 Mışra'c:

إذا عظم المطلوب فل لمساعد

Sipend-i men zı-mehtâb-ı ħavâdiş reng miğbâzed

Çe ħâhem kerd eğer ân âteşin cevân şeved peydâ

15 Benim sipendim ħavâdiş-i mehtâbdan müteğayyir olup rengini tarğ eder 'acabâ ol âteşin cevân dilber zuhûr ederse ħâlim neye müncer olur. Sâbıqân zıkr olunduğı üzre sipend üzerlik dedikleri nebâtiñ toğmudur ki 'arabîde büzr-i ħarmal derler; şu'arâ-yı fürs mağâmına göre gâh âteşe 'adem-i şabrında gâh bî-ğarârlıkda gâh enin ü nâlede terbiye ederler. Bu mağâmı daği benim ħalbim sipend gibi mehtâbdan müte'essir olup bî-ğarâr olduğda ol çehre-i âteşnâk zuhûrunda ne tavra dâğil olacağım deyü ta'accüb eder.

20 *Şükûfe bâ şemer hergiz nekerded cem' der-yek-câ*

Muğâlest in ki bâğhem ni'met ü dendân şeved peydâ

25 Şükûfe meyve ile aşlâ cem' olamaz bu muğaldır ki ni'met ile dendân cem' ola bir yerde eğer ni'meti olursa kemâ yenbağı ekline ve taşarrûfuna kâdir olamaz. Ĥissetinden yoğ seğiü't-ğab' olursa ħab'ınıñ muğtezâsınca şervete nâdir olur ki mâlik ola. Ĥâşılı hem seğâ ve hem mâl nâdir cem' olur.

Nemî-dânend Şâib bî-ğamân ħadr-i kelâm-ı mâ

Meğer şâğib-dilî der- 'âlem-i imkân şeved peydâ

Ey Şâib ħamsızlar bizim kelâm-ı ħikmet encâmımızınıñ ħadrini bilmezler. Meğer 'âlem-i imkânda bir şâğib-dil zuhûr edip [H47a] kelâmımızınıñ ħadrini ağılaya. Şâib-i merğümüñ

bu fakîrden evvel kelâm-ı pesendide nizâmına kimse bu rütbe itibâr edip şerhine taşaddî etmediğinden nâşi güyâ bu beyti fakîre câize-i üslûbunda gencîne-i şîrinde ta'biye etmişdir. Hoş garaz mezâyâ-yı fûrse tâlib olan aḥbâbıñ be-ḳaderü'l-vüs° hizmetlerinde bulunup du'â-yı ḥayırlarına ḥubâle-i tam°a atmaḳdır. Mercûdur ki onlar

5 daḥi mâ°mûlûmüzü dirig° etmeyeler.

-42-

(---/---/---/---)

Kûtâh-sâz-ı rişte-i âmâl-i ḥîş-râ

Mepesend der-şikence per ü bâl-i ḥîş-râ

10 Kendi âmâliñ riştesin ḳaşr edip per ü bâliñi şikencede olmağı istiḥsân etme. Zîrâ tûl-i emel ziyâde olduḳça insânıñ ḳalaḳı ve ıztırâbı ziyâde olup bâl ü perri bağlanmış ḫayr üslûbunda müteḫayyir ve bî-ḳarâr olur.

Pervâz kun be-bâl ü per ḥîş z'în cihân

Meşken me-râ ki mişikenî bâl-i ḥîş-râ

15 Kendi per ü bâliñden bu cihândan pervâz edip bizlere inkisâr verme ki bizzât kendi bâl ü periñe inkisâr verirsin. Ya°ni nîk ü bed ḡayra ne ederseñ fi'l-ḫaḳîḳa ol mu°amele kendi nefsiñedir, ḡaflet eyleme.

Dil-i vâpesân be-ḥîç maḳâmî nemî-resend

Be-firist pişter zı-ecel mâl-i ḥîş-râ

20 Dil-i vâpesân ya°ni ḳalpleri müte°allıḳ olanlar ḫiçbir maḳâma erişmezler. Eciliñden evvelce kendi mâliñi âḫirete irsâl eyle ki ol ḫâletde göñlüñ süfliyâta ta°alluḳ edip maḳâmât-ı °âliyâtdan maḫrûm olmayasın. Zîrâ mâl şefîḳ-i rûḫdur eḡer envâ°-ı müberrâta şarf olunsa lâ cerem meşûbatı ulviyyâta ref° olunup ḳalbi daḥi oña tâbi° olur.

Ân seng-dil ki âyîne-i mâ be-seng-zed

25 *Mîdîd kâş şüret-i aḫvâl-i ḥîş-râ*

Ol seng-dil ki bizim âyinimizi taşa çalıp ḳalbimizi şad-pâre eyledi. Kâşki kendi aḫvâliñi şüretini göreydi. Ya°ni eḡer şüret-i aḫvâli [H47b] °adl °âleminden mu°amele olunursa lâbüd âyinemiz ile hem-şikest olmaḡa muḫtâcdır yoḳ المبادي اظلم müfâdıncâ °âlem eşḳâma düşerse dü çendân min keşretü'l-aḫvâl olacağı bî-raybdır. Zîrâ bi'l-iḳtizâ

âyineniñ inkisârı kadar şüret dañi müteferriķ olup her cüz'î âyinede biri görünmek ile taşavvur olunmuştur.

Bâ düşmenân-ı dost-nümâ der-meyân mene

Şâib eğer zı-ehl-i dilî hâ-il hîş-râ

5 Ey Şâib eğer ehl-i dilden iseñ düşmân-ı dost-nümâ ile hâliñi der-meyân edip onlara râziñi keşf eyleme. Zîrâ her sırrıñ ehli vardır

-43-

(. . . - / . . . - - / . . . - / . . . -)

Giriftegî-i dil ez-çeşm-i rüşenest me-râ

10 *Girih be-rişte zı-peyvend-i süzenest me-râ*

Benim gönlümün inķibâzi rüşen olan çeşmindendir benim riştedeki 'uķde süzene ta'alluķdandır. Ya'ni çeşmiñ süzene ve ķalbiñ hayâl münâsebetiyle rişteye müşâbeheleri olup rişte süzene ta'alluķ ile girihdâr olduğu gibi ķalb dañi göze tãbi' olduķça girihden hâli olmaz demek ister. Zîrâ rişteñiñ 'uķdesi süzene ta'alluķ etmesindedir. Yoksa 'uķde-i uhrânıñ 'arûzu değildir.

15

Cünün-ı dürî-i men piş mişevved ez-seng

Der-în sitem-gede-i hâl-i felâhınest me-râ

Benim ser-geşteliğe mensüb olan cününüm etfâliñ senginden dañi ziyâde olur. Bu sitemgedede benim hâlim şıbyân hâli gibidir. Zîrâ ol dañi senge muķârin olduķda dolaşması bi'z-zarûre ziyâde olur. Felâhın 'arabîde muķlâ'c derler oña taş koyup remy eyledikte birkaç kerre tolandırmaq lâzım ve âdetdir.

20

Ez-ân be-hıfz-ı nazar hemçü bâz meşgülem

Ki dest ü sâ'id-i şâhân neşîmenest me-râ

Hıfz-ı nazara bâz gibi onuñcün meşgülüm ki pâdişâhlarıñ [H48a] dest ü sâ'idi baña neşîmendir. Zîrâ bir kimse pâdişâhlara muķarreb olduķda teeddüb edip her tarafa iltifât etmemek gerek ve mümkündür ki ol eşnâda istiħfâf lüzümünden mâ'adâ bir keremine mazhar olacak iken ğâfil olunup hem gözünden düşer ve hem kereminden maħrûm olur, beyt haķîķatdır.

25

Ġazâlei ki me-râ kerde est şahrâyi

Kemend-i gerdiş ez-ḥod güsistenest me-rā

Bir ğazāle beni şahrāyī etmişdir ki onuñ kemend ve masdı kendinden fāni olup üzölmekdir. Hemān her ne vaḳitde ki kendinden eşer ḳalmadığı gibi ol ğazāleyi kemendimde bulurum.

5 *Kesī ki ʿayb-ı me-rā mīkuned nihān Şāib*

Eĝerçi çeşm-i ʿazīzest düşmenest me-rā

Bir kimse ki benim ʿaybımı ey Şāib pinhān edip söylemez. Eĝer ʿazīz olan çeşm ise de baña düşmendir.

-44-

10 (---/.---/.---/.---)

Gümrāh kuned ğaflet-i men rāhberān-rā

Çün ḥāb-ı zemīngīr kuned hem-seferān-rā

Benim ğafletim rāhberlere sirāyet edip onları daḫi gümrāh eder; yine ḥāb gibi benim ğafletim hem-seferleri zemīngīr eder. Ğāyeti ğafletden mübālaĝadır yaʿni benim ğafletim delīl-i ḫayretde ḳoyup uyḳu gibi her kime refīḳ olsa seferinden menʿ eder demekdir.

15 *Bī-behre zı-maʿşūḳ būd ʿāşīḳ maḫcūb*

Rūzi zı-dil-i ḫīş būd bī-ciĝerān-rā

Maḫcūb olup maʿşūḳa ʿarz-ı maḫlaba yāḫūd temāşā-yı dīdāra ḳādir olmayan ʿāşīḳ bī-behre ḳalır maʿşūḳundan. Zīrā bī-ciĝerlerin rızḳı kendi dilinden olur kesb-i zevḳe cürʿet edemediği cihetden.

Der kūh u kemer ez-reh u bārik ḫāḫar ḫāst

Zinhār be-dünbāl merev ḫoş kemerān-ra

Kūh u kemerde ince yollardan muḫāḫaralar vardır elbette ḫoş kemerleriñ ardınca gidip [H48b] onlara dildāde olma ki helāk olursun.

25 *İksīr şod ez-ḳurb-ı güher gerd-i yetīmī*

Ez-dest medih dāmen-i rüşen güherān-rā

Gühere ḳurb vāsıtasıyla seyle gerd-i yetīmī iksir oldu rüşen güherleriñ dāmenin elinden ḳıḫarma. Eĝer iksīr olmak murād eder iseñ gerd-i yetīmī zıkr olduğu üzre gevheriñ

hudūd-ı kıymetden hâric olup mânendi ve müşterisi bulunmamağdan kinâyedir. Güyâ ki kendiniñ ol vaşfi kendiyi yetim gibi günc-i hazâinde terk eyledi ve halkıñ oña °adem-i iltifâtına bâ°iş oldu kudretleri yetişmediği ecilden.

Her nâme ki inşâ kunem ez-derd-i cüdâyî

5

Mıkrâz şeved bâl ü per-i nâme-berân-râ

Firâk derdinden muhbir her nâme ki inşâ eyleyem nâme-berleriñ mıkrâs-ı bâl ü perri olup mağalline vâşıl olamaz bu vaşf ol nâmeniñ gâyet hüznâmiz ve hasretengiz olduğundan kinâyedir.

Bâ dîde-i hayrân çe kuned hâb-ı perîşân

10

Şâib çe gam ez-şür-ı cihân bî-ğaberân-râ

Dîde-i hayrâna hâb-ı perîşân ne etse gerekdir ey Şâib. Bî-ğaberleriñ dünyânıñ fitnesinden gamı vardır onlara nisbet fiten-i rüzgâr-ı hâb-ı perîşândır hayretzedeye.

-45-

(. . . . / . . . . / . . . . / . . . .)

15

Leb-i hâmüş-ı mâ çün bişkened mihr nemekdân-râ

Qıyâmet kâse-i deryüze sâzed ceyb ü dâmân-râ

Benim leb-i hâmüşum çünki mihr nemekdânını şikest edip feryâda ağâz eyleye. Qıyâmet ceyb ü dâmânını kâse-i deryüze edip şür suâline iştiâ eder. Bu mağla°-ı garrânıñ münâsebet-i ma°nâsı taqrîr etdiğimiz nemekdân lafzından mefhûm olan şür lafzıdır zirâ kıyâmet şür u fitnede ve halkı müteğayyir etmede çarb-ı meşel olmuştur. Böyle iken ben feryâda ağâz etdikde kıyâmet gelip benden şür sâili olur deyip feryâdımın °âlemgîr olduğunda mübâlagâ kaçd eyledi. [H49a] Zirâ milhiñ kulüba harâret vermesi cihetinden fitne ve şür lafzından ahz olunur.

20

Nedâred tengnâ-yı hâk kader İn-ğadr sūziş

25

Meğer hâlî kuned mağşer be-mîdânem nemekdân-râ

Tengnây-ı hâkiñ bu kadar sūzişe kudreti yoğdur meğer haşr nemekdânını benim meydânıma hâlî ve fâriğ eyleye. Zirâ benim meydânımın havşalası sūziş-i mağşere gencâyış-pezir olup ve sūzişi haşm etmesi mukarrerdir. Bu beytiñ mefhûmu evvelki taqrîr olunan me°ânileri te°yid ile mağla°ıñ ma°nâsı ve nezâketi izâh olumuş olur ve

şu^carā-yı farsîñ dilberîñ ağızını nemekdāna teşbîhi kelâmlarınıñ süzişli olduğu münāsebetiyledir. Kezalik dehān-ı şekvāya teşbîhleri bu münāsebet ilemdir bu isti^cmālāt ve bu teşbîhāt fūrse maḥşūş olduğu için bî-münāsebet fehmi olunur.

Gurūr-ı ʿaşk her cā pāy-ı süziş der-miyān āred

5

Zı-ḥūn-ı Hızır sâzed āb-rūy-ı ḥāk-i meydān-rā

ʿAşkıñ gurūru her maḥaldeki süziş kademini öteye götürüp fitne murād eyleye ol meydānıñ āb-rūy-ı ḥākini Hızırıñ kanından eyler. Ya^cni pehlüvānlar meydānını şulayıp tozu men^c etdikleri cihetden ʿaşk meydānınıñ şuyı Hızırıñ kanı olunca sāir bî-çāreleri oña kıyās eyle.

10

Gam-ı ʿālem ferāvānest ve men yek gonce dil dārem

Çesān der-şîşe-i sâ^cat kunem rîk-i beyābān-rā

ʿĀlemiñ gamı ferāvān ve bî^caddir ve benim bir gonce miqdārı gönlüm vardır. Sâ^cat şîşesine beyābānıñ kumunu nice vāz^c edeyim ya^cni muḥāldir.

Zebān-ı kilik-i Şāib-rā mebād kūtehi yā rāb

15

Ki dāred taze-rū ez-nagmehā-yı ter gülîstān-rā

İlāhî Şāibiñ zebān kılkine kuşūr ʿarîz olmasın. Zîrā raṭb-ı nagmeler ile gülzārıñ çehresin taze tutar bülbül gibi demek ister

-46-

(. . . / . . . / . . . / . . .)

20

Lebet be-ḥūn-ı ciğer [H49b] şüst rüyı mercān-rā

Ḥaṭ-ı tū sāhte ḥas-pūş āb-ı hayvān-rā

Seniñ lebiñ mercanıñ çehresin ibtilādan ve taḥassürden kendi ciğer kanıyla ğasl eyledi. Ya^cni mercan oña dildādedir ve seniñ ḥaṭṭıñ āb-ı ḥayātı ki murād yine dehānıdır, ḥas-pūş eyledi ya^cni ḥaṭṭıñ zuhūr edip eṭrāf-ı lebleriñ ihāta etmesi güyā ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt olan deheniñ eṭrāfındaki ḥaṭṭ ile çör çöp içinde kalmış āb-ı hayvān gibidir.

25

Leb-i ʿaķîķ be-dendān girifte est Süheyl

Zı-dür-dīde meġer sīb ān zenahdān-rā

ʿAķîķ gibi olan lebini Süheyl ışırmışdır uzaqdan; meġer o sīb-i zenahdānı görmüş ola. Süheyl-i Yemmānî bir necmiñ ismidir ki ġālibā meyvelere ve sāir reng-peziir olan

eşyâlara kudret-i ilâhî ile rengendâz olur. Ya'ni seniñ sîb-i zenahdânîñ bir dürlü rengen mâlikdir ki Süheyl uzaktan görüp leblerini ta'accüben ışırmışdır.

Be-şüy naqş-ı vaţan-râ bereved nîl ez-dil

Ki nîst âb-ı mürüvet be-çeşm ihvân-râ

5 Ya'ni vaţan kanı naqşını mısr-ı sülükda nîl nehri ile gönülden gâşl edip çıkar zîrâ ihvân-ı 'anâşırîñ gözünde âb-ı mürüvvet yoqdur âher ta'birde mümkün ve zâhirdir.

Cünün-ı 'aşk zı-fülâd pençe dâred vemen

Be-târ-ı eşk-i rufû mîkunem giribân-râ

Cünün-ı 'aşk fülâddan pençeye mâlikdir bu hâl ile ben eşk teli ile giribânımı rufularım.

10 Ya'ni te'emmül eyle benim sâde-levh olduğum ciheti.

Şafir-i hâme-i Şâib bülend çün kerdîd

Nişest şu'le-i âvâz-ı 'andelibân-râ

Şâibiñ şafir-i hâmesi bülend olalı 'andelibânîñ şu'le-i âvâzı pest olmuşdur ve maqâmı oña teslim etmişlerdir.

15 -47-

(. . . / . . . / . . . / . . .)

Ġam-ı mürden nebved cân-ı ġam-endühte-râ

Nist ez-berk-i haţar mezra'ı sühte-râ

Ġam cem' etmiş cânîñ mevtden ġamı yoqdur yanmış mezra'aniñ berkten haţarı olmadığı gibi. [H50a] Zîrâ be-her-hâl rüzġarı ġam ve âlâm-ı dehr ile mürür eden kimesne bâ-ħuşuş şalâh-ı hâli ola mevti ġanîmet bilir.

Şu'le-i der-sühte ez-zemzeme-i hâli nist

Muţrib ez-hâne bûd 'âşık-ı dil-sühte-râ

25 Şu'le yandırmada bir zemzemedan hâli değildir ya'ni ruţubât-ı haţabdan lâbûd bir enîñ zuhûr eder. 'Âşık-ı dil-sühteniñ hânesi muţrıbsız olmaz. Zîrâ 'aşk gibi bir şu'leye giriftâr olmuşdur hem yanar ve hem zemzeme eder. Buña göre sühthen maşdarı müte'addi olmaġa muhtâcdır.

Hâm-süzân-ı heves lâyıq in-dag neyend

Cüz be-'âşık-ı minmâ ân rûh-efrühte-râ

Hām-süzân-1 heves bu dağa lâyıķ değildir ve kıymetin bilmezler °aşıķdan ğayrıya ol rûh-efrûhteyi gösterme. Kebâb-1 hâmsüz oña derler ki zâhirin âteş puhte şüretine getirip bātını nâ-puhte kıala; °uşşâķ-1 heves bunun ğibidir. Murâdı demektir ki sen ol mültehib cemâli bir kimseye °arz eyle ki zâhiren ve bātinen sũhte şerâr-1 ğaramı olmuş ola. Yoksa
5 ol zâhir nümâlar ondan bir şey añlamazlar eğerçi nev°ân enîn ü âhdan hâli değiller ise de derûnlarında ol dađıñ eşeri yoķdur.

Hüsn ez-°aşıķ-1 maħcüb nekerded ğâfil

Tu°ma ez-dest bũd bâz-1 nazâr-dũhte-râ

Hüsn maħcüb olan °aşıķdan iltifâtın kıat° edip ğâfil olmaz zîrâ bâz-1 nazâr-dũhteniñ ta°amı elden olur; °aşıķ daği hiçâbı kıadar mükerrerem olur. Eğer hiçâbına ğöre kıurbun müşâhede edip şiddet-i kıurbden maħcüb olduğun añlarsa demektir. °Arabî:
10

بغير جمالكم نظرى حرام * و غير كلامكم عندى كلام

ammâ eğer maħcüb olmayıp sırrın eğer mecâzda ve eğer haķıķatde izhâr ederse kendi kendini envâ°-1 belâya ta°rîz etmiş olur. Lakin °aşķ-1 haķıķatde maħcüb olmamaķ da°vânıñ murâdifidir. [H50b]
15

Da°vî-i sũhtegî pîş-i men ey lâle mekun

Mîşinâsed dil-i men bũy-1 dil-i sũhte-râ

Ey lâle sũhtelik da°vâsın benim hużûrumda şatma zîrâ benim ğönlüm kıalb-i maħrûķın râyihasından añlar ve kendiniñ marazına mübtelâ olanıñ taķallübâtını fehm eyleyler. Ol
20 zâhir emri bir bilmezine °arz eyle demek ister.

Çi kıadr-i râh be-taķlîd tevân peymüden

Rişte-kûtâh bũd mürĝ-i nev-âmũhte-tâ

Taķlîd ile ne kıadar tarîķ kıat° etmek mümkün olur zîrâ mürĝ-i nev-âmũhteniñ riştesi kıaşîr olup ondan ziyâde pervâza kıudreti yoķdur ammâ erbâb-1 taķķîķ meyâdin-i sũlũkda muţlaķ °inân olmaķ sebebiyle her sâ°atde hâdden efzũn mefâviz-i °irfânı kıat° ederler.
25 Ülfet etmiş şebbâz ğibi kendilerini seyrden ve pervâzdan men° eder rişte-i °alâyıķları yoķdur. Lakin sũlũk-1 erbâb-1 haķıķate taķlîdiñ esrâr-1 °azîmesi meşhũd-1 evvelîn ve âherîn olduğunda şübhe yoķdur. Niteki Şehâbü'd-dîn Sũhreverdî buyurur. °Arabî:

وارحمنا للعاشقين تكلفوا * سنن المحبة الهوى فضاخ

فتشبهوا ان لم تكونوا امثلهم * ان التشبه بالكرام فلاح

Berķ der-ħırmen-i erbāb-ı muħabbet üfted

Şāib ez-dil çü ber-āred nefes-i sūhte-rā

Çünkü Şāib nefes-i sūhtesin gönülden izhār edip zemzemeye şürü° eyleye. Erbāb-ı muħabbetin ħırmen-i işıbārlarına berķ düşüp bī-ħüd olurlar. Li-münşi°ihi:

Nuşret mekū zı-çeşm ü rüh u gerden-i miyān

Dāred belā-yı °aşķ hemānā sirāyeti

-48-

(---/---/---/---)

10 *Ġangġin nīm ki ħalk şümārend bed me-rā*

Nezdik mīkuned be-ħüdā dest-i red me-rā

Ġalkıñ beni istikrāh edip bed °add etmelerinden ġangġin deġilim zırā redd eli beni Mevlā-yı müte°āle ħarīb eder. Bir mu°āmele ki [H51a] ħurb-ı ilāhīye sebeb ola ondan ġamnāk olmak lāzım deġil belki ġāyet-i sürürdan şād-merg olmaġa sezādır.

15 *Ko diġeri mekun taleb-i men ki luţf-ı ħaķ*

Her rüz penç bār taleb mīkuned me-rā

Ġayrılarını taleb etmezler ise söyle ki beni Allahu °azimü°ş-şanıñ luţfu her ġün beş kerre taleb edip dīvāne ihzār ve envā°-ı kerāmetle etvārımı istifsār eyliyor. İ°tibār etmez ise etmesin °itāb mevzu° deġildir.

20 *Çendān ki pā zı-küy-ı ħarābāt mīkeşem*

Āb-ı revān-ı ħükm-i kazā mībered me-rā

Her ne kadar ħarābāt ħaryesinden ayak çekmedikçe āb-ı revān-ı ħükm-i kazāsı yine beni ol maħalle vāşıl eder. Maķşadı zāhiren ve bātınen emri şāhibine tefvīz ve kazā ve ħadere iķrār ve teslīmi iş°ardır.

25 *Çün la° eġerçi der-ciġer seng ħāreem*

Ez-nūr-ı āfitāb meded mīresed me-rā

Eġerçi la° gibi şulb-i ħiccāreniñ ciġerinde isem daħi nūr-ı āfitābdan yine baña meded erişip onuñ dāire-i terbiyesinden ħāric deġilim. Güyā la°liñ rengi āfitābıñ ħāşşası olduġu münāsebetiyle ma°na terbiye edip bizzāt ġarazı olan āfitāb-ı ħaķīkate işāret etmişdir.

Keyfiyyetem çü bâde-i engür şod ziyād

Çendān ki zebed be-farq-ı havādiş leked me-rā

Benim bâde-i engür gibi keyfiyyetim dağı ziyāde oldu havādiş benim başıma ne kadar leked-zen oldu ise zîrā havādiş lafzı ma^cnāda zed fiiliniñ fā^cilidir. Vākı^cā engürden
5 şîreyi istihrāc leked ile olduğu cihetden havādişe münāsib düşmüşdür ve mümkündür ki sâir taqallübât-ı hamrı leked-i havādiş tahayyül edesin, güyā tecelli tekerrür etmez. Muqaddeme-i külliyeñiñ müfādınca [H51b] her bir hādişede ^cilm-i āhare münkeşif olup meẓāhir-i esmāda zevkim havādişin keşretiyle mütekāşir oldu demek ister dürüst ma^cnā budur.

10 *Şod cüş-ı halk perde-i çeşm-i hüdā-şinās*

Gāfil zı-baħr gerd hücüm-ı zeyed me-rā

Halkın cüşu inbi^cāş-ı keşreti hüdā-şināsın perde-i çeşmi oldu baħriñ hücüm-ı zebedi ve kefi beni baħrden gāfil eyledi ya^cni eşer müeşşirden gāflete sebep oldu. Li-münşi^c ihi

Ta^caddi etdi keşret vahdet-i sırr-ı noĸta-i ^cilme

15 Bilir ^caybın çeşm-i emel meksürdur sensiz

Zîrā mir^cāt meksür olunca bi^cl-müşāhede ğalaṭ-nümā olup biri on gösterir.

Şāib miyān-ı tāze hayālān-ı İşfahān

Bes bâşed in ğazel-i gül-rüy seped me-rā

20 Ey Şāib İşfahānın şu^carāsı beyninde iftiħār etmeye sezā bu ğazel baña kifāyet eder ya^cni bunuñla tefevvuĸ cümleye mümkündür. Gül-rüy sebed deyü ^cādete mebnī baĸçelerden her meyva ki şehre getirirler, a^clāsın ve pākizesin yüzüne vaz^c edip oña gül-rüy-ı seped dedikler için Şāib dağı ma^cnā-yı lāzımı ki tefevvuĸdur ḳaşd edip İrād etmişdir.

-49-

(- . - . / - . - . / - . - . / - . - .)

25 *Ġamze eş efsūd der-eyyām-ı ḫaṭ-ı bîdād-rā*

Zeng zehr-i cān-sitān şod tiĸ in cellād-rā

Ol dilberin ğamzesi ḫaṭ-ı eyyāmında zulmü ezdiyād etdi bu cellādın kılıcına jeng cānsitān oldu. Güya jeng-āver olan kılıç ^cādetā kesmez iken bu cellādın kılıcına jeng zehr-i cānsitān olup ḳat^c etmese de bāb-ı helākda zehri kāfidir dese gerek.

Âb şod peykân-ı ü tâ ez-dil-i keremem güzeşt

Mîgüdâzed nâme-i men hâme-i fülâd-râ

Ol dilberin peykânı benim harâretli kalbimden geçene dek eriyip [H52a] şu oldu. Benim nâme-i kalbim şiddet-i süzişinden hâme-i pülâdı şu eyler.

5 *Tavk-ı kumri serv-i bostân-râ kemend-i vaḥdetest*

Nist ez-zencîr pervâ merdüm azâd-râ

Ƙumrunun tavkı serv-i büstâna nisbet kemend-i vaḥdetdir. Zîrâ merdüm-i azâdenin zencirden pervâsı ve Ƙayddan tehâşisi yokdur. Servle Ƙumru °aşık ve ma°şük taḥayyül olunmaƘ âdet-i Ƙadîme-i şehristân-ı ḥayâldir.

10 *Saḥt-ı cânân-râ nemî-gerded melâlet seng-i râh*

Bîsütün seng-fesân şod tîşe-i Ferhâd-râ

Ƙavî rûḥâniyetlilere seniñ râh-ı bâ°iş-i melâlet olup sülûkdan uşanmazlar. Maḥall-i °ibretdir ki Bîsütün Ferhâdın tîşesine mâni° olacak iken keşret-i şevķinden seng-i fesân menzilesine tenzîl olunup maḥbûbunun râh-ı vuşlatında bir şey kendine mâni°-i âh olmayıp belki mevâni°i müs°âid mülâḥaza ederdi demek ister.

15

Âteş-i gül eğer be-în destür gereded şu°lever

Sürme sâzed der-gülü-i bülbülân feryâd-râ

Eğer gülün âteşi bu üslûb üzre şu°lever olur ise feryâdı bülbüllerin ḥalkında sürme edip cümlesin zîr-i perde-i sükûta çeker. Zîrâ sürme bi°l-ḥaşşa avâzı sedd eder ya°ni gülün âteş-i ḥüsnü bülbüllerin feryâdın boğazlarında yaķıp sürme etdikden soñra من عرف الحق كل لسانه nihân-ḥânesine duḥûl ederler.

20

Nâleem bisyâr bî raḥmâne ber-âheng zed

Saḥt mîtersem ber-ḥam âred dil-i şayyâd-râ

Benim nâlem Ƙati bir ḥammâte nağmeye aġâz eyledi, ġâyet ḥavf ederim ki aḥsâ-yı Ƙulûb olan ki şayyâdın Ƙalbidir onu bile merḥamete getirip müddet-i medîdeden beri arzu-yı kemend ibtilâsı olduġum avcı beni kemendinden azâd eyleye. Ya°ni vazîfe-i ehl-i ibtilâdan olan feryâd ve efgânımdan bu Ƙadar [H52b] mübâlaġa layık deġil idi. Zîrâ fi°l-aşl ıtlâķ olunmaƘ maḥşûdum deġildir bi°l-küllîye sükût etmek şâibe-i muḳâvemeti

25

mazhardır öyle olunca bir vasat hâl ile lisân-ı ibtihâle küşâyiş vermek gerek idi demektir. Beyt:

Maṭlab-ı mâ ez-esîrî şoḥbet şayyâd bûd

Bî-mürüvvet reft ü mâ mândim tenhâ der kafes

- 5 Yâḥûd lisân-ı ʿâmmede gâyet-i maḳşûdu olan emre daḥi bu edâyı istiʿmâl edip derler ki ḥavfım budur ki filân kimse râzı ola. Şâib-i merḥûmuñ evvelki maʿnâ reft ṭabʿına münâsibdir. İkinci maʿnâya göre garażı âzâd olmaḳ ile tefeüle çıkar.

Ḳuvvet-i dest-i duʿâ kereded zı-bî-bergî ziyâd

Hest der-ḥuşkî küşâyiş pençe-i şimşâd-râ

- 10 Duʿâ eliniñ ḳuvveti bî-berglıkden ve faḳırlıkden ziyâde olur. Zîrâ pençe-i şimşâdın* güşâyişi ve fütûḥu ḳuruduḳdan şofıradır, ziyâde olup ruṭûbet mevcûd iken ol ḳuvvet güşâyişe mâlik olmaz

Nist mümkün yek-nazar ḥod-râ tevâned seyr-i dîd

Ger kuned âyine-i şîrîn tîşe-i Ferhâd-râ

- 15 Kendi nefsinı bir nefes doyunca görmek mümkün deḡildir. Eḡer şîrîn Ferhâdın tîşesi âyine eder ise de yaʿni tîşe-i Ferhâd her çend fülâd ise de cemâl-i şîrîne muḳâbil olduḡu gibi şîrîn daḥi çehresin bir ḥoşça görmez muḳaddem eriyip tâb-ı cemâlınden fâni olur.

Çerh-râ ârâmgâh-ı ʿâkıbet peydâstem

Âşiyân kerdem taşavvur ḥâne-i şayyâd-râ

- 20 Zîr-i ḳubbe-i feleḡi arâmgâh-ı ʿâkıbet zann etdim, ben ḥâne-i şayyâdı gâyet-i belâhetimden âşiyân taşavvur edip râḥat olmuşum demektir. Beyt:

Çeşm-i giryân-ı me-râ zîr-i felek her kes ki dîd

Der taḥayyür mând ü goft incâset der yâd-ı kafes

İmtihân kerden sipihri âhenîn dil-râ püsest

- 25 *Çend ber-dendân zenî İn beyzâ-i fülâd-râ*

Sipihri-i ahenin dili imtihân etmek bu ḳadar yetişir, [H53a] muḳâvemet mümkün olmayacağı muḥaḳḳaktır. Nice bir beyza-yı fülâdı dişiñe urursan feleḡi beyza-yı fülâda

* derkenâr: pençe-i şimşâd izâfet-i beyâniye üzredir ki sûretâ tûb tûb pençe-i heyetinde mûmâyân olur ve ḳuruduḳta o râḥ dökülüp budakları pamaḳlar gibi açık kalır

teşbîhi belîğdir ve gâyet münâsibdir ve beyzânîñ tecrübe-i kuvveti dendânla olduğu ma'lûmdur.

Çeşm der-şun^c-1 ilahî bâz kun leb-râ bîbend

Bihter ez-ḥānden buved dīden ḥaṭ-1 üstād-râ

- 5 Çeşm-i i'tibārî şun^c-1 ilahîye küşāde edip leb-i tekellümü beste-i kufl-i edeb eyle. Zîrâ üstādîñ ḥaṭtına nazār-1 te'emmülü terk ü ṭarḥ etmek oğumasından evladır. Vâkı^cā ondan hissemend olmak ferāset iledir kıra^cāt ile değıldir.

Saḥt ter kered kire-i her gāh Şāib ter şeved

Ki gūşāyed bāde-i gülgūn dil-i nā-şād-râ

- 10 Eey Şāib bir ^cuğde ne ḳadar mertḫūb olunsa ol ḳadar saḥt olur nā-şād ve muğlağ olan gönlü bāde-i gülgūn nice fetḥ eylesin belki onuñ çāre-i fütūḫu yine kendindir.

-50-

(-...-/.-...-/.-...-/.-...-)

Faḳr bî-ḳadr kuned saltanāt-1 'ālem-râ

- 15 *Heves-i mülk nebāşed pūser-i Edhem-râ*

Faḳr saltanat 'ālemi dīde-i i'tibārda bî-ḳadr eder. Pūser-i Edhemîñ mülke hevesi olmaz. Ya^cni bir sālîkiñ kām-1 'irfānı çāşni-i faḳra āşinā olduğdan şofra pādişāhlik oña nisbet bî-ḳadr olup bir vecihle 'ālem-i faḳrdan çıkmağ muḥāṭarası ḥāṭırına gelmez. Li-münşi' ihi:

- 20 Encām-1 faḳrdār būd der diyār-1 mā

Yā rāb mebād-1 nām-1 gedāyı şeved bülend

Ḥired meşümār güneh-râ ki günāhîst büzürg

Kuned mīkerd zı-fırdevs berūn-1 ādem-râ

- 25 Günāḫı sağır ^cadd edip istiḫfāf etme ki günāḫıñ muḥāṭarası kebīrdir. Ḥatta bir buğday dānesi Ādem ^caleyhisselāmı cennetden çıkardı. Ya^cni eğer sağıre ve eğer kebire me'ālî cümlesiniñ muḥālefet zımnında münderic olduğu cihetden cümleten sağır müzmaḫil olup cümle me^cāş-i kebire cilvegāhında görünür.

Nist mümkün nekuned şoḫbet-i nīkân te'sīr

Gül be-ḫürşīd resāned ser-i şebnem-râ

Mümkün değildir ki pākānīn şöhbeti [H53b] tesīr etmeye maḥall-i i'tibār budur ki gül şebnemi hürşīde erişdirdi. Zīrā fi'l-aşl nefy-i imkān oña mebnīdir ki pākılar ile şöhbete bā'ış elbette ne kadar reddi meşreb olursa da ol sālihiñ bir vaşf-ı ḥāsında müşterek bulunup şöhbet vāsıtasıyla evşāf-ı redīde maḫhūr olunca cevherinde muzmer ve ahlāk-ı zemīmeye maḡlūb olan vaşf-ı ḥās zuhūr edip bā'ış-i sa'ādeti āşār-ı şekāvetine ḡalebe eder. Yoḡsa cem'ī cihāndan müteḡābil bulunsa te'sīr etmek deḡil belki şöhbet muḡāl olur. Bu beytiñ şerḫi feyz-i vaḡtdir ve nefīs ma'na olup der-āverde-i şafḫa-i ḫayāl olmaḡa şāyestedir.

Mītevāned be-nefēs kerd cihān-rā rūşen

10 *Her ki çün şubḫ ber-āred be-te'emmūl dem-rā*

Her kim şubḫ gibi tān ile nefsin izhār eder ise ol kimseye 'ālemi nur-ı nefisle rūşen etmek mümkündür. Me'mūnū'l-ḫaḡā olduḡu sebebdendir.

Ḥāk muḫālest be-merkez neresāned ḫod-rā

Der-kef-i dīv ḡarārī nebūd ḫātem-rā

15 Muḫāldir ki ḫāk kendini merkezine erişdirmeyip şüret-i butlānda ḡala dīviñ yedinde ḫātem-i Süleymānīniñ ḡarārı olmaz tā dest-i Süleymāne erişmeyince.

Kār iksīr kuned himmet-i zātī Şāib

Ḥāk der-dest zer ü sīm şevd ḫātem-rā

20 Himmet-i zātī ey Şāib iksīriñ 'ilmini eder zīrā vufret-i şehādan ḫātem topraḡa teveccūh etse altun ve ḡümüş olur ya'ni āciz ḡalmaz.

-51-

(. ---/. ---/. ---/. ---/)

Fürūhverdem zı-ḡayret ḡirye-i mestāne-i ḫod-rā

Feşāndem der-ḡubār-ı ḫāḡır-ı ḫod dāne-i ḫod-rā

25 ḡayretimden kendi ḡirye-i mestānemi ḫazm edip izhār etmedim ḡubār-ı ḫāḡırında kendi dānemi şaḡdım. ḡüyā evvelā ḡirye-i mestāneniñ keşretiyle onu istiḡlāl edip ḡayretimden izhār etdim ki ḡillet ile ta'n etmesinler. Şāniyen ḡubār-ı ḫāḡırında zer' etdim ki 'ādet-i zīrā'āt üzre ol toḡmuñ biri kaç kesb ederse onuñla izhār-ı bükā edeyim ki bāri aḡlamaḡa sezā ola [H54a] demekdir. Mışra'ı şāniniñ bu ma'na lāzımıdır.

Fürûg-ı şem° ez-ân kerd ser-i pervâne mîkerded

Ki ez-ḥākister ḥod rîht reng-i ḥâne-i ḥod-râ

5 Şem°iñ fûrûgu pervāneniñ başına onuñçün tolanır ki kendi ḥānesiniñ rengini kendi gülünden dökdü. Fi'l-vāқи° pervāneye bir adamıñ eli toқuna envā°-ı rengle destine ḥākisterciğı zuhūr eder. Güyā şem°iñ fûrûgu pervāneden ol şadāқati müşāhede edince ki eṭrāfında kerrātla üftān ve ḥīzān ḥānesine reng ve cilā verip kendini rütbe-i fenāya erişdirdi. Mecbūr oldu ki ol şalāḥıñ muқābelesinde pervāneniñ kendi daḥi başına döne. Bi°aynihi ba°zı kibārı Ka°be-i mükerreme ṭavāf etdiğı bu ma°nādır.

Zı-bes terside est ez-çeşm-i şür-ı ḥākiyān çeşmem

10 *Nedārem çeşm-i bīnem revzen-i kāşāne-i ḥod-râ*

Ol қadar ḥākiyānıñ çeşm-i şürundan gözüm қorқmuşdur ki kendi ḥānemiñ revzenine ki göz şüretindedir ve hem boşdur. Aç göz şeklinde oña baқmağa gözüm ṭutmaz. Ḥākiyān lafzı revzen-i ḥāneye münāsibdir bu beyt °azīm cem°iyyete mālikdir.

Hemān derd-i siyeh-baḥtī meyem-râ bī-şafā dāred

15 *Eğr çün lāle-sāzem ser-nigün peymāne-i ḥod-râ*

20 Eğr lāle gibi peymānemi ser-nigün edersem de yine siyeh baḥtlık °illeti benim bādemi bī-şafā eyler. Peymāneyi lāle-i ser-nigūna teşbīḥ ancak ser-nigün olduğda ḡālibā taḡlik dökülüp piyāle sāf қalır lāleden dökülmemek vaşındadır. Güyā bāde-i mizācınıñ bī-şafā olduğunda mübālagā murād etmiş ola ki peymānesi ser-nigün olduğda daḥi taḡl dökülmeyip lāle gibi қaldığından şikāyet ola.

Nihān ez-perdehā-yı çeşm mîkerīm ne ān şem°em

Ki sāzem nuқl-i meclis girye-i mestāne-i ḥod-râ

25 Şāib-i şīrīn-edā ihfā-yı bükāda mübālagā қаşd edip buyurur ki ben gözümüñ perdelerinde nihān girye edip [H54b] ālet-i bükāya bükāyı izhār etmem. Ben ol şem° deḡilim ki kendi girye-i mestānemi a°dānıñ telezzüz etmesinde nuқl-i meclis meşābesine vaz° edeyim. Güyā şem°iñ girye ve sūzişine kimse iltifāt etmeyip belki perteviyle mütelezziz oldukları cihetden nuқl-i meclis ta°bīr etmişdir demekdir.

Harīf-i reşk ü Hızr āb-ı ḥayvān nistem Şāib

Zı-āh-ı tig-i ü pür mîkunem peymāne-i ḥod-râ

Ey Şâib ben Hızra ve âb-ı hayâta gıbta edecek kimse değilim belki kendi peymânemi ol dilberin kılıcının şuyundan tıdudururum. Murâdı rütbe-i şehâdeti ve hayât-ı ebediyye-i bâkiyeyi taleb ve hayât-ı fâniyeyi istiḥkârdır, ne kadar medîd olursa da.

-52-

5 (. . . . / . . . . / . . . . / . . . .)
Fürûḡ mihr bâşed dîde-i aḥter şümârân-râ
Şafâ-yı mâh bâşed cebhe-i şeb zinde-dârân-râ

Aḥter şümârânın ya'ni ihyâ-yı leylâli edenlerin gözündeki âfitâb nûru gibi nûr-ı muḥîṭ peydâ olur. Yine kimselerin cebhesinde mâh şafâsı peydâ olur zîrâ kıyâm-ı leyliñ zâhir ve bâtına cilâsı ezḥür mine'ş-şemsdir demektir.

10 *Zı-seng-i küdegân mecnûn-ı bî-pervâ çe ğam dâred*
Mehâbâ nîst ez-seng-i mihek kâmil-°ayârân-râ

Mecnûn-ı bî-pervâ etfâliñ taşından ya'ni meczûb nefehât-ı quds olan ekâbirler etfâl meşâbesinde olan °avâmîñ seng-i melâmetinden ğam çekmezler. Zîrâ kâmil-°ayâr olanıñ mihekden ḥavfi olmaz. Mevlâ-yı müte°âl bir °abdi velî ittiḥâz etdikden sonra elbette envâ°-ı imtiḥânât ile ol kulunu mübtelâ edip âḥirü'l-emr maḳâm-ı rızâya işâl eder.

15 *Ne her âhî ḳabûl üfted ne her eşki eşer dâred*
Yeki gevher şevd ez-şad-hezârân ḳatre bârân-râ

Ne her âh düd-mân ḳabûle uğrar ve ne her göz yaşı keş-i emeli sîrâb edip eşeri zuhûr edince yüzbiñ ḳatre yağmurdan ancak bir ḳatre gevher olur. Ya'ni şarrâf te'kid ve başîrdir her mu°ameleyi ḳabûl etmez demektir.

20 *Nesîm-i nâ-ümîdî [H55a] bed varaḳ-gerdâned nîdâred*
Mekun nevmîd ez-dergâh-ı ḥod ümmîdvârân-râ

Nesîm-i nâ-ümîdi °acâyib taḡyîr-i ḥâle mâlikdir kendi dergâhından isti°tâf edenleri nevmîd etme. Zîrâ müddet-i devletiñ ma°lûm değildir sonra nâdim olursun. Varaḳ-gerdân lafzı muḡayyerü'l-ḥâl diyecek yerde isti°mâl olunur. Vech-i şebeh oldur ki bir varaḳıñ me'âlî varaḳ-ı âḥeriñ ve belki şafâ-ı âḥeriniñ mealine muḥâlifdir fi'l-ḥaḳîḳa çok görülmüşdür ki bugün şevket-i devletinde ayaklarına yüzler sürülür iken yârın meydânda iḡsite-i ḥâk ü ḥûn ve yâḥûd cümle mâmeleki bir ḥâdişe sebebiyle elinden

25

çıkıp sâiller zümresine ilhâk olunmuşlardır. Siyemâ âsitâne-i sa'âdetde her gün bulunmak mümkündür pes böyle devlet-ı dünyevîyeniñ sür'at teferrîyi müşâhede olunur iken ve zîmeti telef edip ta'cma-ı kulûba sa'cy etmemek belâhet-i 'azîmedir.

Tu ve dil-cü-yı 'âşık zehi endîşe-i bâtl

5 *Gubâr-ı hatt meğer âred be-yâdet hâkisterân-râ*
Sen ve 'âşıkların rızâ-yı kalbini teftîş 'aceb fikr-i bâtıldır. Meğer gubâr hatt hâksârları seniñ hâtırına getire ya'ni sen de hâksâr olup cinsiyet taħakkuk etdikden sonra meyl edersin demektir. Şâib-i şîrîn-güftâr mecâz ve hâkikatde hâk bu ki şâbitü'l-ıqadem 'âriflerdendir.

10 *Be-dest-i zengiyân âyine dârend nîst bînâyî*

Medih-i sâgar be-kef-i tâ mîtevânî hüşyârân-râ

Zencilerin eline âyine vermek başiretten değildir mümkün oldukça 'âkılın eline sâgar verme. Zîrâ her mir'âtin bir nâzırı vardır. Maħalle ri'âyet ve vâcibât-ı şer'i ve kavânîndendir.

15 *Dil-i Şâib çesân ez-'ukde-i sad-gam berûn âyed*

Sipendî çün kuned teshîr İn âteş-izârân-râ

Şâibin gönlü yüz gam 'ukdesinden nice hâlâş olsun bir sipend bunca âteş-izârânı nice teshîr etsin sipendin âteş taħammül edemediği ve münâsebeti mükerreren taħrîr olundu 'arabîde büzr-i hârmel dedikleri nebatdır türkîde üzerlik derler

20 -53-

(.---/.---/.---/.---)

Tılâyî şod çemen sâki be-gerdân cām-ı zerrîn-râ

Begeş ber-rüy-ı evrâk-ı hazân dest-i tekârîn-râ

25 Ey sâki çemen tılâyî oldu ya'ni muşaykal olup hazân evrâk-ı eşcârı altun rengine vaz' eyledi. Sen de evrâk-ı hazânın üzerine ol rengin dest ile cām-ı mey devr etdir. Mestâne ve rengin matla'dır.

Nedâred ehl-i gâflet tâkat-ı meydân-ı ehl-i dil

Tevâned katrei ez-cây bürden hâb-ı sengîn-râ

Ehl-i gâflet erbâb-ı intibâha [H55b] muqâvemet edip onların meydânında şâbit-çadem olamazlar. Zîrâ bir çatre ya'ni göz yaşından mümkündür ki ağır taş gibi olan nevmi bi'l-küllîye izâle eyleye. Güyâ himmet ne kadar cüz'i olsa müeşşirdir demektir.

Dilem her lahzâ ez-dagî be-dag-ı diğêr âvîzed

5

Çü bîmârî ki gerdâned zı-tâb-ı derd-i bâlîn-râ

Benim gönlüm her lahzada bir dağdan bir dağa ilticâ eder. Ol hasta gibi ki derdiñ harâretinden yasadığı döndürür. Ya'ni ıztırâbı kemâlinde ve derdine derd ile ilâc etmededir.

Nevâ-yı şûr-ı maşşer hânde-i kebkest der-güşîş

10

Çe pervâ ez-fiğân-ı 'âşîkân ân kûh-ı temkîn-râ

Şûr-ı maşşeriñ nevâsı ve şadâsı onuñ kulağında hânde-i kebkdir. Ol cebel-i temkîniñ ne pervâsı vardır 'âşîkânîñ âh ü efgânından. Belki şayyâda şadâ-yı şayd ferağ-efzâ olduğu gibi ol maşşûba dağî nâle-i 'uşşâk bâ'is-i sūrūr olur.

Be-câ-yı la'î ü gevher ez-zemîn-i İşfahân Şâib

15

Be-mülk-i Hind hâhed berd in eş'âr-ı rengîn-râ

Şâib maşşâm-ı belâğat-ı şî'rîne vâkıf olup ankarîb etrâfa bu cevheriñ taşılmasıyla iftihâr edip buyurur ki la'î ve cevâhir yine zemîn-i İşfahândan bu eş'âr-ı rengîni Hinde getirmek ister.

-54-

20

(-. - - / -. - - / -. - - / -. - -)

'Aşk-ı hûn germ ez-muhabbet-kerde icâd-ı me-râ

Âhûvân ez-çeşm negüzârend şayyâd-ı me-râ

Çamı harâretli olan 'aşk beni muhabbetden icâd eyledi. Ya'ni her gören baña muhabbet eder ma'nâsına benim şayyâdımı âhûlar gözlerinden bırakmazlar. Belki şayd olmağı temennâ ederler. Şâinici mışra'îñ mazmûnu evvelki mışra'îñ manâsına neticedir mübâlağa zımnında.

25

Gerçi men çün gönçe-dârem mihr-i hâmüşî be-leb

Nükhet-i gül mîkuned takrîr-i feryâd-ı me-râ

Eğerçi ben gönçe gibi mihr-i hāmūşī ile leb-i tekellümü hatm etmişim. Ammā benim derūnumda mestūr ve mün^caqid olan feryādımı nūkhet-i gül takşīr eder. Ya^cni min vech mestūr isem vech-i āharden [H56a] müfessirim deyip būy-ı gülden feryādımı tefsīr eder demekle nāle-i hūnīn ihām etmiştir.

5 *Kārhā-rā kār-fermā āb ü rengī mīdehed*

Ver ne cūy-ı şīr zūnnārest Ferhād-ı me-rā

Kārlara kār-fermā ya^cni işi buyurucu āb u reng ve zīnet verir ve qalbini emri vāsıtasıyla ol kāra me'lūf eder. Yoksa benim Ferhādıma kerāhetde cūy-ı şīri iltizām zūnnāri iltizām rütbesindedir. Ya^cni emri terk edip me'mūz ile qalbi meşgūl etmek onuñ āmiri olduđu cihetdendir ve āmir emrinde müşāhede olunmak sebebinden mergūbdur. Şāib:

Kār-rā bī-kār fermā-pīş berden müşkilest

Kār-fermāyi be-men ez-ğayret-i hem-kār dih

Lakin şerh olunan beyte münāsib bu beyti böyle nazm etdim me'āli meşrūh ile birdir.

Kār-rā bī-kār-ı mā pīş burden müşkilest

15 *Kār-rā āyīne-dān kār-fermā kun me-rā*

Zīrā kār-fermā kārda müşāhede olunca ol kāriñ ikmāline bā^ciş ve qalbiñ bi'l-kūlliye teveccühüne sebep olur.

Şayd-ı lāğar dām yāhūd dāred ez-pehlū-yi hod

Hācet-i dām ü kemendī nīst şayyād-ı me-rā

20 Şayd-ı lāğariñ kendi pehlüsünden dāmı kendi ile berāberdir. Ya^cni za^cfi avcılardan girizān olmaya māni^c olmakda dām gibidir bizleri şayd kaşd eden şayyāda dām ve kemend hāceti yokdur, ya^cni ita^cātimiz halkīdir demeğe çıkar fe'efhm.

Qatrei hem der-sevād-ı dīde eş mībūd kāş

İn-ğadr ābī ki der-tiğest cellād-ı me-rā

25 N'olaydı bir qatre daħi sevād-ı çeşminden olaydı ol kadar şu ki bizim cellādımızıñ tiğinde vardır. Murādı cellādiñ bī-raħm olmasında mūbālagadır ve sevād lafzı şehri müeddāsı olduğundan ihām kaşd etmiştir. [H56b]

Ez-edeb Şāib hāmūšem ver ne der her vādi

Rütbe-i şākirdī men nīst üstād-ı me-rā

Şâib-i edeb-perver mādde-i istiḍādında iftihār kaşd edip buyurur ki ben sükût edip edebden daḡvâ etmem yoksa her vâdide benim üstâdında baña şâkirdlik liyâkatı yokdur. Yaḡni benden zühûr eden meḡāni üstâddan kesbe mebnî olmayıp feyz-i rabbâni olduğun iḡlâm ve bu niḡmet-i ḡazîme ile taḡdîşdir.

5

-55-

(-. - - / -. - - / -. - - / -. - -)

ḡAşķ-ı pinhân bâḡiş-i rüşen revânî şod me-râ

Rüşen İn-gâmḡâne ez-süz-ı nihânî şod me-râ

10

ḡAşķ-ı ḡafî benim şayķal-ı rûḡuma bâḡiş ve safvet-i derûnuma sebep oldu bu ḡamḡâne iḡtirâk-ı ḡafiden rüşen oldu. Zîrâ iḡfâ-yı muḡabbetiñ iḡtizâsı budur.

Çün derd-i düzah zı-çeşm-i bâz bûdem der-ḡazâb

Çeşm püşîden behîş-i câvidânî şod me-râ

15

Cehennem kapusu gibi açık gözden dâimâ ḡazâbda idim. Zîrâ dîdebâz olduğça gördüğü müştehiyyâtı şâhibi kâdir olsun olmasın taleb etdikden şoñra ekserine vâşıl olsa daḡi naḡme-i hel min mezîd'i terk etmek muḡâldir. Böyle olunca taḡmîz-i ḡayn baña behîş câvidâni oldu ki göz görmez ve gönül istemez meşeliniñ mişdâkıdır.

Der-bülendî ḡömr-i men çün şemḡ-i kûtâhî nedâşt

Zindeḡânî kûte ez-âteş-zebânî şod me-râ

20

Eczâ-yı ḡömr-i insân taḡdâd-ı nefse mebnî olduğuna göre taḡayyül edip buyurur ki benim ḡömrüm şemḡ gibi bülendlik vaşfında tamâm idi noķşânı ve taķşiri dîde-i taḡḡiķe nümâyân deḡil idi. Benim eyyâm-ı ḡayâtımıñ kaşîr olması şemḡ gibi âteş-zebân olup bir an tekellümden fâriḡ olmayıp enfâs-ı azîzeyi pey-der-pey şarf etdiğimden neş'eḡ etdi demek ister.

Tâ şodem ḡâmüş çün mâhi-i muḡîḡ pür-ḡaḡar

25

Mehd-i âsâyiş zı-feyz-i bî-zebânî şod me-râ

[H57a] ḡâmüş olalıdan beri mâhi gibi muḡîḡ ve pür-ḡaḡâr bî-zebânlık feyzinden baña mehd-i âsâyiş olup ekdâr-ı kavliyeden bi'l-küllîye emîn oldum demektir. ḡArabî:

و حاز نصاب الحق من حفصه رفع * لقد فاز بالذات من كان ارسا
و خصص بالراحات من لاله شمع * تخلص عن لهو الحديث بصمته

Pây der-dâmân-i° ʿuzletkeş ki çün mevc-i serâb

Zindegî pâ-der-rikâb ez-ḥoş-ʿinânî şod me-râ

Pây-ı iḳâmeti dâmen-i ʿuzlete çek zîrâ benim ḥayâtımın seri°ü's-seyr olup pâ-ber-rikâb olduğu mevc-i serâb gibi her tarafa ʿatf-ı ʿinân heves etmekden oldu. Ya°ni sen ʿuzlet edip benim giriftâr olduğum belâdan hazer eyle demekdir.

Rîht her ḥünî ki çerḥ-i seng-dil der-sâgarem

Ez-belâ cüy-ı şarâb-ı ergüvânî şod me-râ

Çarḥ-ı seng-dil her kân ki benim sâgarıma dökdü. Belâ-cülüğ cihetinden ya°ni belânın ḥaḳîkatine vâkıf olup ḥamra aḥbâb olduğun ʿilme°l-yaḳîn bildiğim ecilden baña şarâb-ı ergüvânî kadar neş'e-baḥş oldu.

Hâşileş çün ḥande-i berkest eşk-i bî-şümâr

An çe şarf-ı ʿayş ez-eyyâm-ı cevânî şod me-râ

Benim eyyâm-ı ʿömrümden güzerân eden müddetleriñ ḥande-i berḳ gibi fâidesi ve âḥer ʿömrümde şemeresi girye-i bî-şümâr oldu. Gâlibâ berḳiñ aḳabinde bārân vâқи° olmağın mürür eden nevcüvânlık eyyâmın seri°ü's-seyr olmada ḥande-i berḳe teşbîḥ edip giryeyi oña işbât etmiştir.

Keşti-i cismî kez ü ümmîd-i sâhil dâstem

Der-dil-i deryâ zemîngîr ez-girânî şod me-râ

Cism keştisinden ki sâhil-i necât-ı ümmîdin oña tuturdum, deryânın ortasında şıḳletden zemîngîr olup ḳaldı ki ya°ni ümmîd etdiğim sâhile ulaşamadı.

ʿArz-ı maḫlab mîkuned kütâh tül-i ʿömr-râ

Ḥıfz-ı âb-rû ḥayât-ı cāvidānî şod me-râ

Tül-i ʿömrü arz-ı maḫlab ya°ni suâl-i ḳaşır eyler. [H57b] Yüzü şuyunu ḥıfz etmek baña ḥayât-ı ebedî ḥükmün baḥş eyledi. Güyâ esbâb-ı mevt bundan ḡayrı yoḳdur taḥayyül edip mübâlağâ da istikşâ etmiştir. Bu ma°nâya ḳarîb faḳîriñ bir beyti vâқи°dir. Beyt:

Girândır tâ ol deñlü ḫab°ıma arz-ı temennâ kim

Eğér nâ-yâb olursa âteş îrâd-ı zenâd etmem

Ber-kemâl-i luft-ı ruḫsârest nādîden delîl

Rağbet-i didâr bîş ez-lenterānî şod me-râ

Luṭf-1 ruḥsānīn kemālīne delīldir °aşıķnīn oña müşāhedesi ta°alluķ edememek “len terānī” ḥiṭābından baña raġbet-i dīdār daḥi ziyāde olup evvelki telāş-1 vehīmānīn biri biñ oldu nūrānī adı ḥadīş-i şerīfe işāretidir.

Kerd Şāib şī°r-i tu-rā ez-āb-1 Hızrem be-niyāz

5

Mezra°-1 ümīd sebz ez-ter zebānī şod me-rā

Ey Şāib ṭarāvet-i şī°rim beni hızrīn āb-1 ḥayātından müstaġni eyledi ve benim mezra°a-i ümīdimi ruṭūbet-i lisānım sebz edip geştzār-1 arzuya ebr-i mürüvveti isti°tāf etmeġe ḥācetim ḳalmadı. Maḳṭa°dan muḳaddem şerḥ olunan beytiñ şāḥibi bu da°vālarda muşaddaḳ olduğuna şübhe yoķdur ve ma°lūm ola ki Şāib-i şīrīn-edānīn ebyāt-1 gazellerinde ġālibā muḥtaşar geçip iṭāle etmediġimiziñ vechi budur ki merḥūmuñ enfās-1 mu°ciz-beyānı mecāz ile ḥaķīķat beyninde dāir olup nikāt-1 mecāziyeye söz yoķ lakin ḥaķīķate geldikde nihāde-i ḥuzūr-1 ḥavāş ü °avām olacak eşerde esrār-1 şūffiyeyi şebt etmek müşķil ve şebt etmemek cehli müş°ir-1 nā-çār birer ikişer kelime işāret ile ehline ri°āyet olunmuşdur. Maḥallinde te°emmülle zāhir olur.

15

-56-

(- . - / - . - / - . - / - . -)

°Aşķ kū tā çāk sāzem cāme-i nāmūs-rā

Pīş-i zūhhād efgem ĩn-ḥırķa-i sālūs-rā

20

Ḳanı °aşķ ki onuñ cezbe-i arāmsüzundan [H58a] bu cāme-i ār ü nāmūsı çāk edip bir ḥırķa-i sālūsı zūhhādīn pīşġāhına ṭarḥ edeyim. Zīrā bu ḥırķa onlara lāyık ve ol ġürūha zībendedir. °Arabī:

ما كل ما يتمنى المریدكه * تجرى الرياح بما لا تشتهى الیفتن

Hiç kes ez-rişte-i kārem sırrī bīrūn nekerd

Nabz-1 men bend-i zebān kerdend Cālinūs-rā

25

Çünki ġālibā ipliġiñ ṭarafı ġāib olunca evveli ve āḥiri nā-bedīd olduğü sebebden şu°arā-yı fūrs bir emr-i müşķiliñ mübālaġasında rişte-i serdir kim ta°bīr etdikleri cihetden Şāib-i me°āni-perver buyurur ki hiç kimse benim rişte-i kārımdan bir ṭaraf ṭaşra çıkaramadı. Benim nabzım tercümān-1 aḥvāl derūnum olduğü ḥayşiyetden Cālinūsıñ bend-i zebānı

olup teşhîş-i marazim ʿaķabinde ĥayretinden sükût eyledi. Ğarazı derdiniñ hevlnāk olundugunda mübālağadır demek ister.

Ez-ħod-ārāyān nemī-yābed başiret çeşm-i dāşt

ʿAyb piş-i pā neyāyed der-nazar-ı tāvūs-rā

- 5 Kendi zīnetine meşğul olan ĥod-edālardan başiret ümīdin ve kendi noķşānına ıttılāʿı ricāsın etmemek gerek. Maħall-i ʿibretdir ki tāvūsüñ ayagınıñ önündeki ʿaybı gözüne mestür olup yine televvün-i bāl ü perri ile iftiħār eder. Zīrā ki tāvūsüñ ayagı ziyāde bed-nümādır demek ister.

Ĥarf-i bātl der-miyān-ı bātlān dāred revāc

- 10 *Hest der-büthāne gülbang diğēr nākūs-rā*

Ĥarf-i bātl yine bātlar miyānında rāyic ve makbül olur zīrā nākūsüñ kilisede başka gülbangı vardır. Küffārīñ oña iʿtibār etdiğı cihetden ammā müslümānlar ol şadāyı istimāʿ etdikde bāʿiş-i laʿnet olur demek ister.

Zaħm ez-merhem kuvārā-ter buved ber-ārifān [H58b]

- 15 *Raħne-der-zindān buved ez-naķş be-maħbūs-rā*

Zaħm ehl-i ʿirfāna merhemden ehnā ve dermāndan evla görünür. Zīrā onların avālim-i ıtlāķlarına kemāl-i ıttılāʿlarından nāşi bir gün muķaddem kayd-ı bedenden ĥalāş olmağı arzu eylerler. Onuñçün zindānıñ raħnesi maħbūşa dīvārınıñ naķşından evladir fezā-yı ıtlāķı müşāhede etdiğı sebebeden demek ister.

- 20 *Mīkuned der-perde-i nāmūs ĥüsn icād-ı ʿaşķ*

Şemʿ çün pervāne der-raķş āvered fānūs-rā

Ĥüsn perde-i nāmūs içinde ʿaşķı icād edip ʿaşıksız kalmaz meşelā pervāne olmadığı vakitte şemʿ fānūsü pervāne gibi raķşa getirip onuñla müteselli olur çarĥla muştāniʿ olan fānūsa işāretidir. Be-her-ħāl biʿt-tabʿ ĥüsünüñ ʿaşķa taʿalluķu ve ʿaşıķa iltifātı vardır.

- 25 İnķitāʿı rütbe-i muħaldedir belki külli mevcūdāt bu üslüb üzre cilvegerdir ĥatta cemādātın ĥurmanıñ ve serviñ birbirine ʿaşķı meşhürdür.

Ber-ser gencest Şāib pāy-ı men tā kerde em

Çün şadef gencīne-i gevher kef-i efsūs-ra

Ey Şâib benim ayağım hazîne üstünde şâbitdir, gencîne-i gevheri kefi efsûs edeliden beri. Ya'ni dîde-i ic'ibârımda olmadığı cihetden şâdef gibi gencîne-i gevheri kefi-efsûs rütbesine mülâhaza edeliden beri devlet baña mübtelâ olup dâimâ ayağım genc üzerinde eksik olmaz zîrâ dünyâ muaraza muqabilidir demek ister.

5

-57-

(---./---./---./---)

Dilgîr kuned gönçe-i men şubh-ı vaţan-râ

Der-ĥâk kuned külfet-i men serv-i çemen-râ

10

Benim gönçem şiddet-i inĥibâzdan şubh-ı vaţan ki müferreĥlikde ve dilgüşâ olmağda meşeldir onu dilgîr mütekedirü'l-ĥâtır eder ve benim külfetim meşakkatim serv-i çemeni derĥâk edip ol ra'nalıktan maĥrûm eder. Ya'ni elinden ve baña raĥmetden demek ister

Ez-dag-ı melâmet ciğer-i mâ nehr-i ased

Ez-çesm-i Süheylest çe endîşe-i Yemen-râ

15

Dag-ı melâmetden [H59a] bizim ciğerimiz ĥavf etmez zîrâ Süheylîñ gözünden iĥlîm-i Yemeniñ ne fikri olur. Güyâ ciğer münâsebetiyle aşlında çesm-i şûr gibi müeşşir olan dag-ı melâmete ülfet etmişiz demektir. Zîrâ Süheyl renk verip sâdeleri televvün eder ammâ aşlında ciğer gibi mülevven olan ondan ĥavf etmez. Est lafzı ma'nâda endîşeniñ taĥtında mülâhaza olunmağ gerekdir.

20

Bî-ĥûn-ı ciğer ma'ni-i rengîn nedehed rûy

Çün nâfe burîdend be-ĥûn-ı nâf-i süĥan-râ

Ciğer kanı telef olmayınca rengîn ma'ni zuhûr etmez nâfe gibi kelâmîñ daĥi göbeğın kan ile kesmişlerdir. Dâimâ ĥüsnîdür ve nefy-i endîşe ve efkâr ile ciğer kanını cûşa getirmeden bürüz eyler. ĥüsn-i edâ ile meşel-i meşhûre işâretidir ki filâniñ göbeğın akçe ile kesmişler ya'ni akçesiz olmaz diyecek yerde bu edâyı ederler.

25

Müştaĥ-ı tu-râ mürğ inângîr negerded

Şevĥ-i tû kuned câme-i iĥrâm-ı kefen-râ

Seniñ müştâkıña mevt °ināngır olup seyr ü sülükdan mâni° olamaz belki kefen kendiye seniñ şevkiñ cāme-i iħrām eder. Ya°ni Ka°be-i vişāle °azmi ve ħurb-ı vaşlı müteħakkık olur. Li-münşi'ih:

Çün zaħm-ı ser-ā-pā zı-gamet çākem kun

5 Ve zı-gerd-i neşāt-ı dü-cihān pākem kun

Hāhi ki me-rā be-zır-i pā-endāzi

Yek-dü nefsi pış-terk ħākem kun

Yek-bār hem ez-çehre-i cān gerd-i bī-feşān

Tā çend tevān dād-ı şafā çihre-i ten-rā

10 Bir kere daħi cān çehresinden gerd-i ġafleti pāşide-i dest teveccüh ile ten çehresine ne kadar şafā vermek mümkündür. Ya°ni bu emri °aksine isti°māl etmek gerek bātına muqayyed olup zāhiri ħāli üzre terk etmek gibi.

Ber-mesned-i °izzet be-ġarībī çü neşīnī

Ez-yād meber çeşm-i berāhān- vaṭan-rā

15 Çünki ġariblikde °izzet mesnedinde cülüs edesin vaṭanıñ gözü yolda olanlarını [H59b] ħātırdan çıkarmayıp eķall-i rütbe zıkr-i ħayr ile onlara mürā°at ile °izzet-i ħaķiķiye ve şūriyeye şāmil olur ve onlara vāşıl ve vāķi° olan naşihatdır. Beyt:

Hāşmeş ħüdā-yı bād ki mā rāz-ġüy-ı dost

Bī-ġāne kerd ü goft saġar-ı °aşķ-rā dü est

20 *Şāib çe ħayālest şeved hemçü Nazīrī*

°Urfī be-Nazīrī neresānid sūħan-rā

25 Ne ħayāldir ki Şāib Nazīri gibi ola; şi°rde °Urfī oña kelām erişdiremedi. Ġāyeti ħāzm-ı nefsidir yoksa °ale'l-ıtlāk Şāib üslubunda şā°ir ve mülk-i me°āni keşret-i ġāretle kendine müsellemler benim bildiğim yokdur ve Allahü a°lem cihāt ile mümkündür. Meşelā naşihatde Şa°di kaşāidde °Urfī ve sāirler gibi mesnevīde Nāşır °Ali. Ammā bu kadar eş°arıñ keşret-i nazmı ile ki dīvān-ı münteħabında elif kāfiyesinde dörtyüz ġazel °add etdim. Faķir her ġazelini fehm etmek şartıyla mütāla°a eden ġüşe-i mecmū°asına naķl etmeġe sa°y eder bir şā°ire müyesser deġildir.

(- . - - / - . - - / - . - - / - . - -)

Der-nazarhā gerçi bī-kārīm ü der-kārīm mā

Hemçü merkez pāy ber-cāyim ü seyyārīm mā

5 Gerçi nazarlarda zāhiren bī-kārız ammā bāṭında derkār ve pür-iştigāliz merkez gibi
ayağımız yerindedir ve dāimā seyrden hāli değildir. Yaⁿⁱ seyr ü sülük ehl-i ^{ci}irfān
meyādin-i enfüsde olup zāhirde onlardan sefer ^{ci}alāmeti müşāhede olunmaz demektir.
Zīrā sülüküñ maⁿⁱnāsı tebdīl-i ahlāk ve tereddüd-i maḳāmāt-ı maⁿⁱneviye olmağın cāmi^{ci}
tenaḳkūl ile sefer ıtlāk ederler.

Āb ü gil key mişevēd şāhib-başıret-rā hicāb

10 *Hemçü çeşm-i dām zīr-i ḥāk bīdārīm mā*

Şāhib-başırete āb ü gil müşāhededen pençe-i hicāb olabilir. Bizler çeşm-i dām gibi zīr-i
ḥākde bī-dār yaⁿⁱ المؤمنون لا يموتون mışdāḳınca maẓmūn terbiye etmişdir.

Tūṭī ez-güftār der-zeng-i ḳasāvet gavṭa zed

Ez-siyeh-kārī hemān ser-germ güftārīm mā

15 Tūṭī tekellüm şeaⁿⁱmetinden ḳasāvete [H60a] ḡarḳ olmuşdur. Bizler daḫi siyeh-kārılıktan
dāimā tekellümde olup ḫikmet şarf olan sūkūta meyl etmeyiz demek ister.

Kām telḫī ez-şemer hergiz mā şīrīn neşod

Ber-zemīn çün serv ez-bī-ḥāşılı bārīm mā

20 Bizim meyvemizden bir acı ağız şīrīn olmadı serv gibi zemīn üzre ^{ci}adem-i
menfa^{ci}atinden bārız.

Ḥıfz-ı şüret ^{ci}āḳıbetbīn-rā du^{ci}ā-yı cevşenest

Der-meyān-ı zengiyān āyīne-i tārīm mā

25 ^{ci}Āḳıbet-endīş olan kimseya şüret-i hālin ḫıfz etmek du^{ci}ā-yı cevşendir. Yaⁿⁱ maⁿⁱnāsına
zıd olan belālardan ḫıfz eder bizler zengiyān içinde siyāh āyineyiz. Güyā şüretimizi
onlarıñ hem-rengi göstermek vāsıtasıyla zenginiñ āyine olan ^{ci}adāvetinden emīn
olmuşuzdur. Zīrā iki mir^{ci}āta nazar edince şiddet-i elemden olur ki mir^{ci}ātu ṭaşa çalıp
hezār pāre eder. Ammā bir dürlü siyāh āyine vardır ki derūnu zulumāt görünür, nazar
edeniñ ^{ci}aksi bi^{ci}l-küllīye münceli olmaz. Gālībā Şāib-i merḫūm sünnī olup rāfiziler

beyninde kaldığından, yâhūd erbâb-ı bātından olup zâhir-perestler arasında telef olduğundan şikâyetdir.

Hiç kes rā dil nemî-sūzed be-derd-i mā meğer

Der-sevād-ı âferîniş çeşm-i bîmârim mā

- 5 Bizim derdimize hiç kimseniñ ciğeri yanıp bir şifâ ile du^{ca} etmez. Sevād-ı âferinişde bizler çeşm-i bîmâriz. Ya^{ca}ni inkisârımız ve saķâmetimiz maṭlûbdur, sıhḥatimiz ḥalka ḥoş-nümâ değıldir.

Sebze-i ḥâbîde zîr-i seng-i kâmet rāst kerd

Ez-girāncānî hemān der-zîr-i dîvārîm mā

- 10 Taş altında kalmış sebze yine bir vecihle kâmetin rāst etdi; ammâ bizler ağır canlılıktan nâşi yine divār altındayız kâmetimiz toğruldamadık.

Hod der-âzârîm ü ez-mâ diğērān hem-der-^{ca}azāb

Der-ḥârim mey-keşān Şâib çü ḥüşyârîm mā

- 15 Biz kendimiz kederdeyiz ve bizden âherleri daḥi [H60b] ^{ca}azâbdadır bizim gibi. Ey Şâib bizler mey-keşān ḥarîminde vâki^{ca} olan ḥüşyâre beñzeriz muḳaddemâ sebķat eden âyine mazmûnunuñ ^{ca}aynıdır.

-59-

(-...-/-...-/-...-/-...-)

Dil nekerdîd şeb-i vaşl tehî ez-külehhā

- 20 *Tay şod İn vādî-i ü hemvâr neşod eblehhā*

Vuşlat gecesinde gönül şekvâdan fâriğ olmadı bu vâdi tayy oldu ammâ âbileler hem-vâr olmadı. Ya^{ca}ni vuşlat bi'l-küllîye derdimize dermān olamadı. Zîrâ ḥicrānıñ müddet-i medîd vîrān etdiğı binâyı bir laḥzada vuşlat tamîr edemez.

Goftem ez-âbile-i çeşmî bukşāyed pâyem

- 25 *Perde-i ḥâb şod ez-gâflet-i men âbilehā*

Dedim ki âbileden ayagım bir çeşm açıp ola ki sülûka isti^{ca}dādı ziyâde ola. Benim gâfletimden nâşi eblehler perde-i ḥâb olup bi'l-küllîye tâ ḥayra sebep oldu. Ya^{ca}ni ^{ca}ayn-ı tedbîre ilâc etdikçe kör olup ^{ca}ayn-ı inâyete müteveccih olduk.

Eşer ez-kerem revān nîst hemānā kerdîd

Der-dil-i seng-i nihān āteş in kāfilehā

Şehrāh-ı sülükda serî'ü's-seyr olanlardan hiç eşer-i zāhir yoğdur. Güyā ki bu kāfileleriñ nüzü'l edip göçdüikleri mağallerde āteşleri aħcārıñ ħalbinde pinhān olmuşdur. Murādı şiddet-i ħarāretinden taşlarda pinhān olunca kendiler daħi münāsib olan mağallerine

5 vāşıl olmada ne şiddetle gitdikleri ma'lūm olur.

Şūr-ı men pīş şod ez-çüb-ı gül ü sāye-i bīd

Keşť şirāze-i dīvānegī in silsilehā

Benim cünūnum gül dikeninden ve söğüt gölgesinden bi'l-ħaşşa nāķış olacak iken tedbīr-ı 'aķlıñ şeāmetinden bi'l-ħaşşa ziyāde oldu. Bu silsileler dīvāneliğīñ perişānlığına

10 şirāze olup cem' eyledi. Ya'ni evvelden olan perişān sevdālarım şimdi ba'de't-tedbīr bir cem'iyetli olmuşdur.

Menzilī nīst der in reh nefes-i sūhte est

Her siyāhī ki be-çeşm āyed ez in merħalehā

[H61a] Bu yolda ya'ni şehrāh-ı seyr ü sülükda menzil mutaşavver olmaz. Her sevdā ki

15 menzil üslūbunda uzağdan cilveger olur. İnfisāğ-ı muħterike 'uşşāğdan bir nūmūnedir. Sefer-i zāhirde uzağdan şu ħaraltı menziller deyü ehl-i ħāfile birbirine ħarīb menzili tebşīr eder ammā sefer-ı bātında o ħaraltılar yanmış nefislerdir hemān fāidesi yol budur ifādesinden ziyāde külldür.

Merg çün bād-ı ħazān ħalk-ı varağhā-yı dıraht

Hest çün dūrī-i evrāk zı-hem fāşilahā

Bād-ı ħazān mevt gibi ve ħalk ağaçlarıñ yaprağı mağāmında ve evrākıñ biri birinden bu'du ve iftirākı mefāşılları gibidir.

Der-rizā cū-yı ħağ gūş zı-ħošnūdī-i ħalk

Terk-i vācib netvān kerd be-in nāfilehā

25 ħalkıñ rızāsından ise Mevlā-yı müte'ālīñ rızāsıñ taħşīline sa'y eyle. Zīrā ħalkıñ rızası nāfiledir, ħağğıñ rızası vācibdir. Nāfile için vācib terk olunmaz.

Şāib ez-ferd-i revān bāş ki çün mevc-i serāb

Rev be-deryā-yı 'adem mīreved in kāfilehā

Ey Şâib ferd-i revândan ol ya'ni mütevaḥḥidü's-sülük ol ki bu kıfileleriñ yüzü deryâ-yı 'ademe gider mevc-i serâb gibi. Ya'ni ferd-i revân ol deyip agrâz-ı dünyeviyeyi bi'l-külliyeye terk edip hümüm-ı müteferriḳayı hemm-i vâhid etmek sebebiyle ḫayât-ı ebediyyeye vâşıl ol demek kaçd eder.

5

-60-

(---./---./---./---)

Der ḳulzum-ı ten hemçü ḫabâbest dil-i mâ

Ez-ḫâne-be-düşân-ı şarâbest dil-i mâ

10

Ten deryâsında bizim gönlümüz ḫabâb gibidir. Bizim ḳalbimiz ḫâne-be-düşân-ı şarâbindadır. Ya'ni şarâb ḫânesi düşunda olanlardandır bizim dilimiz. Güyâ ḫabâb münâsebetiyle kendiniñ bâ'ış-i sekri kendindir demek ister.

Mevküf nesîmî est zı-hem riḫten-i gül

Çün berg-i hazân pâ-be-rikâbest dil-i mâ

15

Gülün kendinden dökülmesi bir nesîme mevküfdür. Berg-i hazân gibi bizim dilimiz pâ-be-rikâb ve sefere ḫâzırdır. Ya'ni gâyet sehletü'l-irtilâh olduğun ifâdedir. Kelîm:

Gülçem be-tebessüm be-tekellüm be-nigâh

Mîtevân bered behr şîve-i dil asân ez-men [H61b]

Satırîst zı-pişânî-i mâ râz-ı dü 'âlem

Bî-perde-ter ez-'âlem-i âbest dil-i mâ

20

İki 'âlemiñ sırrı bizim cebhemizden bir satırdır, bizim ḳalbimiz 'âlem-i âbdan ekşefdir. Ya'ni insân cümle mevcüdâtdan soñra ḫalk olunup kendinden evvel ne ḳadar maḫlûḳât var ise kendinde munṭavî olduğu cihetden maḳâm-ı şafvete erişdikde 'âlem-i âb mişâlinde muḫtefî olan deḳâik-i kâinât meḳşuf-ı başîreti olur. 'Âlem-i âb deyü mey meclisine ıtlâḳ ederler, münâsebeti be-her-ḫâl rüsvây olmak yüzündendir.

25

Ez-cünbüş-i mehdest ger enḫâbî-i eṫfâl

Ez-gerdiş-i eflâk be-ḫâbest dil-i mâ

Eṫfâliñ şıḳlet-i nevmi gehvâreniñ ḫareketi vâşıtasıyladır. Bizim ḳalbimiz felek mehdîniñ gerdişinden uyumuşdur. Ya'ni maḫall-i ḡaflet olduğun ifâde eder demekdir.

Çün tig-i bürehne est çü üfted be-serişḳâr

Her çend ki der zîr-i nikâbest dil-i mâ

°Üryan kılıç gibidir iş başına düşükdü ne kadar bizim kalbimiz zîr-i nikâbda ise de. Ya°ni te°şîrde ve umûr-ı mu°dilâtı fayşalda seyfi meslûl bizim kalbimizdir demektir.

İncâ ki menem kıymet-i dil her dü cihânest

5 *Ancâ ki tuyî der çe hisâbest dil-i mâ*

Bu maķâmdaki benim kalbiñ kıymeti iki cihândır. İki °âlemi ehline bahâ-yı dil olmak üzere terk etmeyince kalb ele girmez. Ol maķâmdaki sezâ-vârsıñız, bizim kalbimiz ne hesâbdadır. Nikât-ı taşavvüfdan bir daķık ma°nâya işâretidir.

Her çend ki der-her çemen âteş nefesî hest

10 *Şâib zı-nevâ-yı tû kebâbest dil-i mâ*

Eğerçi ey Şâib her bir çemende bir âteş nefesli mevcüddür ve terennümâtıyla ol çemeni müzeyyen etmişdir. Ammâ çemenistân-ı şîrde bizim kalbimiz seniñ nevâ-yı âteşiniñden kebâb oldu. [H62a]

-61-

15 (---./---./---./---)

Ez-hîş ber-âverd temennâ-yı tû mâ-râ

Serdâd be-firdevs temâşâ-yı tû mâ-râ

Bizi kendiliğimizden iħrâc eyledi seni temennâ etmek ve seniñ temâşâ-yı cemâliñ bizlere firdevsi fedâ etdirdi. Ya°ni seniñ hayâliñ mâsivâyı bize terk etdirdi.

20 *Hîşter zı-temâşâ-yı hıyâbân-ı behîştet*

Her cilveî ez-kâmet-i ra°nâ-yı tû mâ-râ

Cennet bağçelerin temâşâ etmeden ziyâde seniñ ra°nâ olan kâmetin mihr cilvesi bizlere ziyâde hoş ve dil ü câna şafâ-baħşdır.

Çün sâye ki ser-der kadem-i serv güzâred

25 *Maħvest ser-â-pâ be-ser-â-pây-ı tû mâ-râ*

Ol sâye gibi ki servin kademine sırr-ı hayreti vaz° eyleye. Bizim ser-â-pâyımız siziñ ser-â-pâñıza maħv ve meşğûl olup kendimizden bî-ħaber olmuşuzdur. Ya°ni ey maħbûb saña bizim ta°alluķumuz yalnız kalb ile değildir belki eczâ-yı şûriye ve ma°neviyemiz seniñ eczâ-yı şûriye ve ma°neviyeñe °aşık ve müte°allık olmuşuzdur ve şûret-i maħv bu

vecihledir ki zıllin hareketi ve sükunu şahıṣın hareket ve sükununa mevķūf olup ve lisān-ı kavimde maḥviñ hayret maʿnāsından gayrı gālibā bu maʿnāda istiʿmāl olunur.

Mā-rā netüvān ez-tu cüdā kerd ki dānend

Dil-bestegī-i ḥās be-her cāy-ı tū mā-rā

5 Bizler siziñ her biriñize maḥşuş taʿalluķ ḳalbi iʿtā etdiklerinden nāşi bizleri sizden cüdā etmek ḥayyiz-i imkānda değildir. Beyt-i şābıķıñ maʿnā-yı müekkididir.

Çün şubḥ ber-engiḥt be-yek ḥande-i pinhān

Ez-ḥāb-ı ʿadem laʿl-i şekerḥāy-ı tū mā-rā

10 Seniñ laʿl-i şeker-ḥāyın bizleri ḥāb-ı ʿademden şubḥ gibi bir ḥande-i pinhān ile ḳaldırdı. Yaʿni envār-ı vücūdu emr-i kün ile pāşide edip kāinātu serāperde-i ʿademden izhār eylediñ demekdir. Beyti ḥaḳıķate şarf edince ıtlāķında tevaḳķuf [H62b] olunan elfāzı lābūd teʿvīle muḥtācdır. Meşelā laʿl-i şeker-ḥāy lafzı mecāz tarīķıyla ḥalāvet-i kelāma şarf edip ḫarafeyne riʿāyet etmemek mümkündür demekdir.

İmrüz zı-ruḥsāre-i ḥod perde ber-endāz

15 *Tā naḳd şevved cennet ferdā-yı tū mā-rā*

Bu gün yüzüñden perdeyi defʿ eyle ki bizlere vaʿd etdięiñ cennet naḳd ola maḳşadımız seniñ didārıñdır. Her ḳande tecelli etseñ cennet olur demek ister.

Ḥāşāķi zı-āyine-i dil-i pāk nesāzed

Gerd-i dü-cihān dāmen-i şahrā-yı tū mā-rā

20 Ḥāşāķi seniñ şahrā-yı zıķrıñ dāmeni iki cihān gubārını gönül āyinesinden pāk edip gerd-i āyārdan şāfi eylemeye. Min hemzeti'l-Büşirī:

كيف يصدى بالذنب كلب محبت * وله ذكر ك الجميل جلا

Şāib be-nevā gūş kun İn naęme-ḫrāzān

Kāfist hemīn savt-ı dil-ārā-yı tū mā-rā

25 Ey Şāib nevāya saʿy eyle ki cümle nağme-ḫrāzān beyninde seniñ dilārā olan şavtıñ bizlere kāfidir.

Gül zı-sevdâ-yı rāhat üftâde der-bâzārâ

Ey dilber ki senin müjgânîñ sevdâsından ve onuñ ʿaşkından gâyet-i iztrâbından gülistânîñ gözünde dikenler vardır ve gül seniñ gülgün olan ruhsârîñ ʿaşkından bâzâre düşmüşdür. Cezbe-i cemâlde mübâlağadır.

5 *Ehl-i taqva her seher der-қulzum-ı hün mîkeşend*

Hemcü şubh ez-dest berd gamzeet destârâ

Ehl-i taqva seherlerde seniñ gamze-i hünrîziñ galebesinde şubh gibi mihr-i mehleriñ kan deryâsına çekerler. Güyâ bir adam hengâm-ı bükâda yedine destmâl almak ʿâdetine binâen Şâib-i sihr-âferin âfitâbîñ tuluʿa qarîb eşiʿasın gamze-i hübân tahayyül edip
10 şubhuñ beyâzin destmâle teşbîh edip buyurur ki müttakîler beyne'l-havf ve'r-recâ seher vakitlerinde cezbât-ı ilâhiyye ile [H63a] şubh gibi mihr ü mehlerin kan deryâsına çekerler. Ya'ni sirişk-i hasretler ile gülgün ederler. Beytiñ cem'iyyeti kâbil-i ta'bir değıldir

Çeşm-i pür-kâr-ı tû ez-ehl-i selâmet mîkeşed

15 *Nağme-i ikrârâ ez-perde-i inkârâ*

Bir adamîñ şan'at-ı mükâlemesi ve deқâik-i kelâmı fehminde gâyet mübâlağa murâd olunsa filân kimse inkârîñ zımnında murâd etdiğı kimseye ikrâr etdirir derler. Bu meşele binâen buyurur ki seniñ pür-sühân olan çeşmin ʿaşkıdan hâli olup selâmet-i da'vâ edenlerden ikrâr nağmesin inkâr perdesinde çeker. Ya'ni ben mübtelâ değılim diyecek
20 yerde ol güftâr çeşmiñe meşğül olup bir ta'bir eder ki inkârı ikrâra mütebeddel olur. Zîrâ kimse ma'şûkundan ʿaşkıyı mahfî etmek murâd eylese ol dilberden harekât-ı pesendide ve ʿâlem-i vaşla qarîb cünbüşler müşâhede etdikde lâbüd kendi derdin bir tarz ile oña ifhâm etmeğe mecbûr olur. Beytiñ gâyeti çeşmiñ cezbesinde mübâlağadır her kim beliyeye-i ʿaşka mübtelâ olmuş ise ol kimse bu beyti kemâliyle fehm eder çeşm-i
25 sühân-gü ve çeşm-i pür-kâr ve pür-güftâr lisân-ı fursde çeşmiñ evşâf-ı maḥmûdelerindendir ve câzibesinde mübâlağa edâlarında isti'câl olunur.

Her seher ki kimyâyi surḥ-rüyî mîzened

Aftâb-ı rahmet-i ʿâm-ı tû ber-dîvârâ

Seniñ âfitâb-ı rahmet-i ʿamiñ her seherden surh-rûluğ kimyâsın dîvârlara ve cemâdâta bahş eder. Yaʿni hayvânâtı siyemmâ zevî'l-ʿuğûlu ihâta eden merâtib-i aʿdâddan hâricdir.

Çâr bâzâr-ı ʿanâşır pür-mükerrer gešte est

5

Vaqt-i ân âmed ki ber-çinend İn bâzârhâ

Çâr-bâzâr-ı ʿanâşırın lezzeti qalmanışdır pür-mükerrer lafzınıñ lâzım-ı maʿnevîsi olmak üzere ol vaqıt zuhûr etdi ki. Yaʿni qarîb oldu ki bu bâzârları tayy edip bir âher nesneye şürûʿ edeler. Murâdı kıyâmetdir demek ister. [H63b]

Mâ ne merd güft-güy-ı ʿaşk bûdîm ez-ezel

10

Cüst-i berkî âb şod mihr leb-i güftârhâ

Bizler bundan aqdem ʿaşk şöhetiniñ ehli değıl idik belki leb-i tekellümümüz bu bâbda mahtûm ve memhûr idi. Ammâ ufq-ı kalbiden bir berq şıçrayıp mihr-i leb-i güftârı şu gibi eritdi. Berqden murâdı kalbinden zuhûr eden pertev-i muhabbet-i ilâhîdir. Her kim Şâib-i merhûmuñ dîvân-ı kerâmet ünvanına iştigâl etse yaqinen taħkiğ eder ki şîʿrden özge Şâib bir gayrı maʿnâya mâlik olup çâşnî-i muhabbet gelü-yı rûhâniyetin taħliye etmişdir.

15

Ger çünîn ʿaşk-ı haqîkî ber-tu pertev efgened

Haqq keşed fikr-i tû Şâib ber-ser-i güftârhâ

Ey Şâib eğer bu üslûb üzere ʿaşk-ı haqîkî saña iltifât edip pertevin senden dirig etmez ise seniñ fikriñ cümle efkârı nesh edip üzerine haqq çeker. Daʿvâsı müsellemdir ʿadâlet şühûduyla demek ister.

20

-63-

(vezni bozuk)

Ey defter-i hüsn-i tu-râ fihrist-i haqq ü hâlâ

25

Tafşîlhâ pinhân şode der-perde-i icmâlâ

Ey dilber ki haqq ü hâl seniñ hüsnüñ kitâbınıñ fihristidir. Yaʿni kitâbın mufasssalâtı fihristinde mücemmil olduğı gibi seniñ hüsnüñ mezâyâsı bu tafşîlâtı dağı haqq ü hâliñ zımında maħfî ve perde-i icmâllerde pinhândır.

Pişânî-i ʿafv-ı tu-râ pür-çîn nesâzed cürm-i mâ

Âyine ki ber-hem ħured ez-zıstı-i timşālĥā

Seniñ ʿafvıñ cebhesin bizim cürmümüz pür-çın etmez raĥmetiñ ġazabıñ sebkat etmişdir. Keşret-i ġünāhdan deryā-yı ʿafvıñ mütekeddir olmaz, timşāliñ ħubĥundan āyine mükedder olmadığı gibi. ʿAcıb ĥüküm-perver ʿibret-nümā mazmündür

5 *Āteş-fürüz-ı kahr-ı tū āyinedār-ı luṭf-ı tū*

Hem maġrib-i idbārĥā hem maşrıĥ-ı iĥbālĥā

Envā^c-ı muĥālefāt ile seniñ āteş-fürüz-ı ħahrıñ olanlar ecnās-ı mülāyemātla seniñ luṭfuñ āyinedārıdır ki bu deñlü ma^cşiyetle muāheze olunmadığı cihetden [H64a] nāşidir bu taĥrır üzre. Ol şahış-ı vāhid hem maġrib-i idbārdir ve hem bu ħadar mesāvı ve aĥlāĥ-ı zemıme onda pinĥān olduğu sebebden ve hem maşrıĥ-ı iĥbāldir müsāmaĥa ondan müşāhede olunduġu vecihden. Taĥrır-i āĥer daĥi mümkündür te'emmül edince vech-i muĥarrere ħıyās olunsa zāhir olur. Beytin diĥĥati şahış-ı vāhidi hem maġrib ve maşrıĥ taşavvur etmedir ki şerĥden ma^clūmdur.

Her şeb kevāķib kum kuned ez-rūzı-i mā pārei

15 *Her rüz kereded tengıter sūrāĥ in ġirbālĥā*

Her gece yıldızlar bizim rızkıımızdan bir pāre noĥşān edip bu ġirbāllarıñ delikleri her ġünden ġüne zā^cif olmadadır. Murād ācāl ve erzāķıñ devrānı ve inĥızāsı kevāķib ve eflāke menūt olduğu cihetden felekleri ġirbāle ve kevāķibi şūrahe teşbıĥ etmektedir.

Sehlest eġer bāl ü perı noĥşān in pervāne şod

20 *K'ān şem^c sāmān mıdehed ez-şu^cle-i zerrın bālĥā*

Ķolaydır eġer bu pervāneniñ bāl ü perri noĥşān oldu ise şem^ciñ talebinde. Zırā ol şem^c nizām-ı şu^cleden pervānesine altı telli cenāhlar verip kesrin be-her-ĥāl cebr eyler.

Bā-ʿaĥl geştem hem-sefer yek küçe-rāĥ ez-bı-kesı

Şod rişe rişe dāmenem ez-ĥār-ı istidlālĥā

25 Bı-keslikden bir küçede ʿaĥl ile hem-sefer oldum. Dāmenim istidlāl dikenlerinden pāre pāre oldu. Ķüyā zümre-i şüfıyān müşāhedāta ve tecelliyāt-ı ħudsiyeye mazĥar olmaġa sa^cy edip tarıĥ-ı istidlāl onların ʿindinde iz^caf tarıĥ olduğun ifāde murād etmişdir. Zırā müstediliñ delıline muĥālif delıl zühür edince lābüd menzilleriñ olur ammā müşāhede

eden şahşa biñ delil sevk etseñ hilâf-ı maqşadın i'tikâd etmek muhâldir. Zîrâ 'ayne'l-yaqîn kuvvetde olunca 'ilme'l-yaqîne gâlib olur demek ister.

Hayrân-ı eṭvâr-ı ḥodem der-mânde-i kâr-ı ḥodem [H64b]

Her laḥza dârem niyyetî çün kur'a-i remmâlhâ

5 Kendi eṭvârımıñ hayrânı ve kârımıñ 'âcizi olmuşum. Remmâllerin kur'ası gibi her laḥzada bir niyyet tutarım. Gâyet-i televvününden izhâr-ı şikâyetdir.

Her çend Şâib mîrevem sâmân-ı nevmîdî kunem

Zülfeş be-destem mîdehed ser-rişte-i âmâlhâ

10 Ey Şâib ne kadar ben varıp nevmîdîlik tedârikin etdikçe ol dilberin zülfü benim elime ser-rişte-i amâlleri teslîm edip yine girdâb-ı emelde kalırım.

-64-

(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)

Ey zı-tu şür der-ciğer kilik şeker-nevây-râ

Rişte-i âh der-girih fikr-i girih-güşây-râ

15 Ey dilber ki seniñ eceliñden şeker rızıklı olan kilikin ciğerinde şür vardır kilik kâmis ma'nâsına olmak üzre ve tüy rızık ma'nâsına ve ḥallâl-ı müşkilât olan efkârın rişte-i âhı 'uḳdedir fütüh kabûl etmez. Hülâşa-i mefhûm budur ki 'âlemde niçe şeker-perverler seniñ ğamiña mübtelâ olup nây gibi dâimâ enin ü figânda ve ciğeri pür-şür ve müteḥayyirdir ve niçe Eflâtûn-pesend ve girih-küşâ-i fikirler seniñ derdiñden âh-ı
20 ciğerinden ma'ḳûd olup ḥarâret-i 'aciz ile muḥterik olmuşlardır.

Bâde-i bî-nişâniyed rişte ez-kef-i gâzâb

Hâk be-kâse-i nazâr câm-ı cihân-nümây-râ

25 Seniñ bî-nişânlık ḥamrın kef-i gâzabından câm-ı cihân-nümânın kâse-i çeşminden ḥâk ilkâ etmişdir. Ya'ni şahbâ-yı hayret câm-ı cihân-nümâyı ol kadar şiddet-i şafâ ile a'ma menzilesine tenzîl edip senden bir şey derk etmeğe iktidârı kalmamışdır. Câm-ı cihân-nümâyı aşıl kendi ma'nâsına taşavvur etmek olur ki cemşidin icâd etdiği câm meşhûrdur ve kulüb-ı 'ârifinden kinâye tutmak mümkündür. Bu beyt-i nezâket-nümânın cem'iyyetine bir hoşça te'emmül edip Şâib-i merḥûmuñ rütbe-i 'irfânına istidlâl eyle.

Serv-i riyâz-ı mağfiret [H65a] *âh-ı nedâmetest ü bes*

Tā be-kī merḥamet kuned ʿaşk-ı tū ĩn nevāy-rā

Mağfıret bağçesiniñ servi ancak āh-ı nedāmetdir. Görelim seniñ ʿaşkıñ bu nevāyı kime merḥamet eder yaʿni bu muʿāmele kimiñ kısmeti olduğu maʿlūm değildir. Li-münşi'hi:

An servhā ki der çemen-i ʿafv vü ĩzī

5 Nuşret-i tū ān sāye-i luţfeş günāh gerd

Tā nekuned saʿādetes mest-i ğurūr kısmetet

Māleş ez-üstühān dehed mağz-ı ser-i hümāy-rā

10 Kendiniñ saʿādeti kendiyi mest-i ğurūr etmemek için seniñ ʿadl üzre olan kısmetiñ mağz-ı ser-i hümāya nevāziş ve iltifātı üstühān ile eder. Zīrā hümā dedikleri tair-i feraḥ sāye-i istihvāndan ğayrı bir şey tenāvül etmez. Gūyā bu muʿāmele hümāya ğurūrdan siyānet içindir kezalik cümle erbāb-ı ʿirfāniñ dünyā ciheti olmadıđı bu maʿnādan baʿişdir.

Bāde-i ʿakl-ı sūz-rā dārū-yı bī-ḥūşī mezen

Nist be-sürme ḥācet ān çeşm-i cünün-fezāy-rā

15 ʿAklı bī'l-küllıye iḥrāk eden bādeye dārū-yı bī-ḥūşu vazʿ etme. Yaʿni ol cünün-fezāy olan çeşmiñ sürmeye ḥāceti yođdur, belāyı tazʿıf etme demek ister. Li-münşi'hi:

Ğayret göz açdırır mı meğer kuhl-i işimde

Sevdā şatar onuñ nıgehi sürmedānına

Dag-ı muḥabbetest vü bes ḥāne-fürüz-ı cān ü dil

20 *Nist zı-revzen-i diğer rüşeni ĩn serāy-rā*

Cān ü dil ḥānesiniñ ziyāsı ancak dag-ı muḥabbetdir bir ğayrı pencereden bu sarāyıñ rüşenliği yoğdur.

Maḥmil-i leylī kez ü nāle-i mā bülend şod

Rāhī be-ḥod nemī-dehed zemzeme-i derāy-rā

25 bir leylāniñ maḥmili ki benim nālem onuñ ecelinden ve suziş-i ḥecrinden bülend olmuşdur. Ğāyet-i imtināʿından nāşi ceresiniñ şadāsı kendiye reh-yāb etmez. Yaʿni ben üslūbda ʿaşık maḥall-i merḥametdir demek ister. Li-münşi'hi:

Leylāya temellük edemez ḥātır-ı mecnūn

Bir özge belā bār-ı dil maḥmilimizdir

Ân şekkerîn lebî ki men ez-û çün ney nâle kunem [H65b]

Ġûṭa zi-her mîdehed ṭûṭî-i hoş-nevây-râ

Ol sükkerîn tudaqlı dilber ki ben onuñ hasretinden ney gibi nâle vü efgân ederim. Ṭûṭî-i hoş-nevây gâyet-i iştîyâkdan ve ḥalâvet-i tekellümden zehr-âlûd etmişdir. Ya'ni onuñ sūziş-i ḥalâvet-i ḥüsnü aşlından şeker-perver olan mizâclara daḥi sirâyet etmişdir.

Şubḥ-i kıyâmeteş bûd perde-i ḥâb der-naẓar

Her ki be-ḥâb be-bendân nergis-i fitne-zây-râ

Kıyâmet şubḥu ol deñlü hevl-nâk olmağla bile naẓarında perde-i ḥâb olur. Bir kimse ki ol fitne-zây olan çeşmi vâkı'âda göre. Fitne-zây fitne toğurucu demektir. Ya'ni be-her-ḥâl ondan fitne-i ibtilâda tevellüd eder demek ola. Mübâlağadır gözün câzibesinde ve müfetten olmasında.

Şâib-i âteşîn-zebân çün ser-ḥarf vâ kuned

Nağme be-leb girih şeved bülbül-i hoş-nevây-râ

Şâib-i âteşîn-zebân çünki tekellüm sevdâsına düşe bülbülün nağmesi leblerinde ma'kûd olup terennüme tâkat-yâb olamaz. Haḫ budur ki bu sihr-âlûd gâzeliñ âḫirinde bu da'va ḳalıldır

-65-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Ey ki ez-âlem-i gaybî ḥaberî nîst tu-râ

Bihter ez-mühr-i ḥamüşî siperî nîst tu-râ

Ey sâde-dil kimse ki senin âlem-i gaybdan bir ḥaberin yokdur ve saña müteveccih olan ḥayr u şerden agâh değılsin. Sen üslûbda kimseye mühr-i sükûtdan efdal siper olmaz gūyâ el-belâ-i müvekkil bi'l-mantıḳ edâsın ifhâm etmektedir. Mühr-i ḥamüşî münâsebetiyle siper terbiye etmişdir. Münâsebet-i mezkûre binâen ve ba'zı nüshada siper maḥalline hüner vâkı' olmuşdur. Oña göre demek olur ki ey kimse ki âlem-i gaybdan ḥaberin yokdur. Ol âlemiñ keyfiyyetinden olmaya ki tekellüm edip cehlini izhâr edesin. Hemân saña mühr-i sükûtdan a'la hüner olmaz zirâ envâr-ı ırfânin pertev-i efken-i âlem olmadıysa bâri zulumât-ı cehlin verây-ı perde-i sükûtda ḳalır demek ister kaddesallahü sirrahü'l-azîz.

Serv ez-bî-şemerî hil'at-i azādî yâft [H66a]

Ciğer-i hîş mehor ger şemerî nîst tu-râ

Serv meyvesizlikden azâdlık hil'atin buldu fûrûgu zemînden mürtefi^c olup hazânî eziyyetinden halâş oldu ve seng-i tıflândan meyvesizlik berekâtıyla. Eğer seniñ daħi
5 şemerîñ yok ise ya'ni metâ^c-ı dünyeviyeden âri iseñ azâdlık rütbesine nâil olduġuñ kifâyet eder. Elem ve hasretten kendi ciğerini yeme. Faķiriñ buña karîb bir beyti vardır. Beyt:

Büzürgvâr kerem nîst be çü maħrûmî

Ez-în mu'âmele-i bî-dâr şev be-kâr be-ħaseb

10 *Ber-şikest-i kafes-i cism ez-ân mîlerzî*

Ki sezâvâr-ı çemen bâl ü perî nîst tu-râ

Ey mürġ-i 'âlem-i ĳuds cesed kafesiniñ inkisârından onuñçün muztarib ve herâsân olursuñ ki çemen-i behište lâyıĳ sende ĳanat ve ĳuyruĳ yoĳdur. Ya'ni insânîñ kerâmet-i aşliyesiniñ iktizâsı budur ki mevtden ĳavf etmeyip belki arzu eyleye ve her zıkr
15 olunduĳça şevki ziyâde ola. Ammâ etdiĳi meâsiden ve yâħûd süstî-i i'tikâddan dâimâ mevti istikrâh edip ĳayât-ı fâniyeyi oña tercih eder. Bi't-ţabi^c mevte mâil olup ondan ĳavfnâk olmayan kimse de be-ittifâĳ-ı şüfiyye velâyetden bir eşer şâbit olmuşdur.

Buksil ez-hîş ü be-her ĳâr ki ĳâhî peyvend

Ki der-în reh zı-tu nâ-sâz terî nîst tu-râ

20 Kendiñden ve envâ^c-ı ta'alluķâtıñdan münķati^c olup her ĳangı ĳârı murâd ederseñ oña muttaşıl ol. Zîrâ bu şehrâh-ı sülûkda senden saña nâ-sâz ve refâkate her vecihle kimse yoĳdur. Bu beytiñ me'âli hevâ-yı nefsi bi'l-külliyeye terk et deyü emirde mübâlagadır. Niteki 'Atţâr-ı merħûm buyurur. Beyt:

Rûy-ı dil çün ez-hevâ ber-tâ ĳatî

25 Ba'd ez-ân meydân ki ĳaĳ-râ yâftî

Nîst der bî-şemerî âfet-i naħvet Şâib

Şekve ez-baħt mekun ger şemerî nîst tu-râ

[H66b] Ey Şâib meyvesizlikden ĳurûr gibi afeti yoĳdur. Fâidesiyle ĳazarın mündefi^c tutup meyvesizim deyü baħtından şekvâ etme demekdir.

-66-

(-.---/-.---/-.---/-.---)

*Hün-1 germem şevved der-dil-i muşavver-i tig-râ**Müy-1 âteş-dîde kereded zülf-i cevher-i tig-râ*

5 Eğer benim hün-1 germim kılıcın gönlünde muşavver olsa ya'ni fi'l-ḥaḳīka vāşıl olmayıp ʿâlem-i taşavvurda farz olursa kılıcın zülf gibi olan cevheri âteş görmüş kıl gibi cevherin pîç-ender-pîç olur.

*Ber nemî-âyed bâb-1 müjgân-1 ḥâb-âlûd şabr**Mîkuned muṭlaḳ ʿinân der-seng-i lenger-i tig-râ*

10 Ol müjgân-1 ḥâb-âlûda şabr-1 ʿâşık muḳâbil olamaz ve olursa da pâre pâre olur. Zîrâ kılıcın lengeri ve ağırlığı taşda kendini muṭlaḳ ʿinân eder. Ya'ni taşı bile saymaz zîrâ lengeri vâşıtasıyla kesmezse pâreler lenger lafzı beyitte mîkuned fi'linin fâ'ilidir. Güyâ dilberin müjgânın tîge ve ḥâb ve ḥumârın lengere ve kılıcın arḳalı olmasına teşbîh eder ve şabr-1 ʿuşşâkı taş taşavvur eylemesinde tarafeyne mübâlağa kaşd etmiş ola.

15 *Bes ki ân hünḥâr-ender-ḳatl-i men dâred şitâb*

Şîven-i zencîr miâyed zı-cevher-i tig-râ

Ol hün-ḥâr olan dilber benim ḳatlimde ol ḳadar ʿacele eder ki kılıcının cevherinden zincîr şadâsı zuhûr eder. Gâyet-i ʿaceleden kinâye ve ḳatline şitâbdan mübâlağadır.

Ez-şebistân-1 ʿadem çün şubḥ-1 ṭâli ʿnâ şodem

20 *Sîne-i men bûd meydân ser-â-ser tig-râ*

Şabâḥ gibi şebistân-1 ʿademden ṭâli ʿolalıdan beri benim sînem tîge meydân-1 ser-â-ser idi. Ya'ni şehâdet arzu etmek bende ṭabi'at-i ḳadîmedir demek ister. Lakin şabâḥ sînesinde tîg taşavvuru âfitâbin şu'â'ından taḥayyül olunmuş olur.

Mîkuned bî-tâbî gevher-i şadef-râ sîneçâk

25 *Kerd çün mıkrâş hün-1 men dü peyker-i tig-râ*

Gevherin ıztırâbı şadefini âhirü'l-emr sîneçâk edip [H67a] zuhûr eder. Benim hünüm daḥi şiddet-i ıztırâbından kılıcı mıkrâş gibi iki peykerli etdi.

*ʿAşk-1 serkeş vaḳt-i istignâ bûd hün-rîz-ter**Medd-i iḥsân der-güşiş bâşed resâ-ter tig-râ*

Serkeş olan dilberleriñ ʿaşkı istigñā vaktinde daħi ziyāde hūn-rīz olur. Zīrā kılıcıñ medd-i ihsānı çekmede ziyāde erişir. Aşlında med cezriñ muķābilidir ki Başra'da Fırāt'ıñ deryāya çekilip ve soñra yine ricʿatinde istiʿmāl ederler. Gūyā kılıcıñ daħi ziyāde kesmesiniñ sırrı çekmede olduğu için medd-i ihsān taʿbīr edip onu dilberleriñ istigñāsına ve onuñla bī-çāre ʿāşıkıñ sīne-i taħammülü hezār pāre olmasına mazmūn terbiye etmişdir.

Bes ki hūn-ı kerem-i men çü sīd bā şemşīr-i ū

Halka-i bīrūn der-gerdid cevher-i tig-rā

Halka-i bīrūndur iştilāhdır bir kimseniñ meclisden buʿdunda istiʿmāl ederler. Gūyā demek ister ki benim kanım ol dilberleriñ kılıcıyla ol rütbe kaynaşıp ittiḥād kesb etdiđi cevher oña nisbet halka-i bīrūndur rütbesinde kaldı. Beyt:

İttiḥādīst me-rā bes ki be-kāmil Şevket

Hūn zı-şemşīr-i revān şod çün zı-meydān reftem

Medd-i ʿömr-i cāvidān tīr-i şehābī piş nist

15 *Ger be-īn temkīn ber-āred ān sitem-ger tig-rā*

Ebedī ʿömrūñ tūlu bir yıldız tīrinden ziyāde deđildir, eđer ol zālīm bu temkīn ile kılıcı yukarı kaldırır. Zīrā cellād ne kadar temkīn etse maķtūl ol kadar ʿazāb çeker. Hatta onuñ temkīnine nisbeti mübālağadır. ʿÖmr-i ebedī raḥm-ı nūcūmdan zūhūr eden oķ kadardır demiş oldu.

20 *Zān negerded kund-i şemşīreş ki ān bīdād kerd*

Mīdehed ez-her nigāhī āb-ı diğer tig-rā

Ol dilberin kılıcı onuñçün künd olmaz ki zīrā ol zālīm her bir kerre ol tīđe [H67b] nazar etdikçe ğamzesinden oña bir tāze şu verir. Künd aşlında ekşi meyveden ve dişiñ bozulmasına derler.

25 *Ger nerīzed ʿaşk hūn-ı ʿaql-rā ez-ʿacz nist*

Dag-ı nā-merdist hūn şayd-ı lāgar tig-rā

Eğer ʿaşk ʿaqlıñ kanını dōkmeyip onu telef etmede ihmāl ederse ʿaczinden değildir. Zīrā kılıca ʿırķ şaydıñ kanı dag-ı nā-merdistir yaʿni katlini değmez.

Dāʿvi-i hūn be-tān gum kun ki īn sengīn dilān

Pāk mīsāzend bā-dāmān maḥşer tig-rā

Dilberden an da°vāsın az ediñ ki zırā bu taş g nl ll ler kılıların °adem-i m b l tdan n şi maḥşeriñ d m niyle p k ederler. Ya°ni eğer taḥkik olunsa ve da°v ya t ruls  yine onların maqt lden haqları zuh r eder demek ister.

5 *ahram n-ı °aşq ber-gerden-fir z n g libest*

Kist b r n  vered ez-dest-i aydar tig-r 

°Aşq ahram nları m tekebbirler  zre g libdir. azret-i aydarıñ elinden tiği kim taḥliş edebilir. Gerden-fir zdan mur d tiğ olmak  zre ve s ir m tekebbirleri daği aşd etmek ma°n ya aribdir. Ya°ni °aşkıñ ahram nı ki im m-ı °Alidir kimiñ ḥaddi vardır ki onuñ elinden tiği alıp kendine g lib ola.

10

Ş ib ez-zahm-ı zeb n c n b d m lerzem be-ḥod

Men ki c n cevher kunem b l n   p ster tig-r 

Ey Ş ib ben kılıcıñ cevheri gibi d şek ve yaşdığ maḥallinde isti°m l edip ondan ḥavf etmez iken zeb n-ı zahmından b d-şıfat lerz n olurum demektir.

15

-67-

(- . - - / - . - - / - . - - / - . - -)

Ḥ b-ı n z ez-ḥ sn-i r z-efz n neşod seng n tu-r 

Lenger-i gehv re b d ez-k deği temk n tu-r 

Seniñ ḥ b-ı n ziñ ve nevm dell liñ g n-be-g n ziy de olan ḥ snden noş n-pezir olmayıp daği seng n ve ş kil oldu. Seniñ eyy m-ı tuf liyetiñden vaarıñ ve temk niñ ş bit idi. Ya°ni etf liñ ḥiffeti l b d iken sen yine va r ve meh b idiñ.

20

P ş ez- n kes ḥ n-ı b lb l g nçe kereded ş r mest

B d der-gehv re [H68a] dest   p  zı-ḥ n-ı reng n tu-r 

Hen z g nce b lb l ñ anımı iip ş r-mest olmamışdı ki seniñ gehv rede °uşş kıñ anı ile dest   p y ñ reng n idi. Bu m b lağaya arib bu fairiñ beytidir. Beyt:

25

Kem n-ı ebruv neş zih  nem -d nest der-° lem

Eşer m b d ber seng-i °adem t r-i ḥ t yiş-r 

B -tu c n gerdend h b n hem-°in n kez k deği

Merkeb-i ney berk cevlan bñd zîr-i zîn tu-râ

Seniñ ile dilberler nice hem-^cnân olabilirler ki dağı tıfl iken seniñ serciñ altında bñ-merkebi berķ gibi cevlan ederdı. Ya^cni hâlâ mezâyâ-yı ĥüsñüñ dağı ziyâde olup meydân-ı şîvede bñ-naẓîr şeh-süvârsın demek ister.

5 *Şubĥ ez-âğuş-ı gülbün tâze-ter ĥîzed zı-ĥâb*
Ger gül-i pejmürde efşânend ber-bâlîn tu-râ

Şâib-i siĥr-âferîn bu beyt-i nezâket-perverinde buyurur ki eğer seniñ ĥâbgâhıña pejmüre gül saçalar. Şabâĥdan ol gül-i pejmürde âğuş-ı gülbünden zühür eden ġonce gibi tâze zühür eder. Ya^cni seniñ âb ü tâb-ı leţâfetiñ ondan pejmürdeliği giderip ter ü tâze ġonce

10 eder.

Der-süvârî mîtevân gül çîd ez-bâlâ-yı tu

Mîkuned çün rişte-i gül-deste ra^cnâ zîn tu-râ

Gül destesiniñ ipliği gibi serc seni bir şüret-i ra^cnâlîġa ifrâġ eder ki sen süvâr olduđuñ ĥâletde ġâyet leţâfetden nâşi seniñ kâmetiñden gülçîn olmak mümkündür.

15 *Ez-zı-ber destân ki ĥâhed in kemân-râ çille kerd*
Bâde-i pür-zür çün neġşved ez-ebrü çîn tu-râ

Pehlüvânlardan bu kemânı kim çille etmeğe ķâdir olur ki bâde-i pür-zür seniñ ebrüvânıñdan çîni açmaġa ķâdir olamadı.

Çehre et der-ĥâb-ı ĥandân-ter zı-bîdârî buved

20 *Giry-e-i şâdîst kâr-ı şem^c ber-bâlîn tu-râ*

Seniñ çehreñ ĥâlet-i nevmde bîdârlıġdan ziyâde ĥoş-nümâ ve ĥandândır. Seniñ başıñ ucunda şem^ciñ [H68b] kârı baña sürürdur ġüyâ sũâl-i muķaddere cevâb gibidir ki benim çehrem ĥâlet-i nevmde bîdârlıġdan aĥsen olunca şem^cin giryesi ne içindir. Cevâb verdi ki senin ĥâlet-i nevmde keşret-i leţâfet-i ĥüsñüñden şabâĥa dek şem^c giry-e-i şâdîye meşġûl olur ki bu temâşâya mâlik oldum deyü.

25

Tîr-râ zı-kîş miâred dil-i âzârî berün

Ter-dil-i mürî maĥûr gerhest derd-i dîn tu-râ

Kîş lafzı hem yây oķ mevzũuna ve hem dîn ü mezheb ma^cnâsına isti^cmâl olunduğu cihetden Şâib ma^cnâ taĥayyül edip buyurur ki ġönül incitmek ķaydı oķu kîşinden iĥrâc

eder. Eğer seniñ kayd-ı diniñ var ise bir qarıncanıñ hâtırın incitme. Zîrâ kışden çıkmak lâzım gelir demek ister ma'na budur.

Ger be-taḥsîn-i tû negüşâyend leb-i Şâib merenc

Kez süḥan-fehmân şeniden bes bûd taḥsîn tu-râ

5 Ey Şâib eğer senin taḥsin ve pesendiñ için bir leb-güşâde olmazsa incinme. Zîrâ süḥan-fehmândan ve söz idrâk edenlerden taḥsîn istimâc etmek saña kifâyet eder. Zîrâ 'avâmıñ taḥsîn ve pesendi mu'teber ve maḳbûl değıldir. Güyâ mu'âşıra hırmân olduğı cihetden ehl-i 'aşırında nevân teşekkîdir.

-68-

10 (-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Nist çün bâl ü perî tâ kerd-ser kerdem tu-râ

Ez teh-i dil kerd-i ser der-her nazâr kerdem tu-râ

15 Çünkü senin başıña dolanmaya bâl ü perim yokdur, nâ-çâr derûn-ı dilden her nazarda seniñ başıña dolanırm. Ya'ni etvâr-ı 'âşıkânemi saña zâhirde icrâya iktidârım olmadığı cihetden zann olunmasın ki bi'l-küllîye penâhâver peygüle-i 'aciz olmuş oldum hâşâ. Belki ey şem'-i hayâtım her bir nazarda per ü bâl-ı hayâlde seniñ başıña dönüp isticlâb-ı pertev-i iltifât etmeden hâli değılim [H69a] demekdir. 'Âdet-i ehl-i fûrs olmak üzere bu ma'nâyı saña ḳurbân olayım diyecek yerde İrâd etmişdir. Zîrâ bir kimse evlâdı için ḳurbân nezr etse evvelâ ḳurbânı tıflıñ başına çevirip soñra zebh ederler.

20 *Mîkuned bî-dest ü pâ nazârgî-râ cilve et*

Çün be-în bî-dest ü pâ-y-i hem-sefer kerdem tu-râ

25 Seniñ cilve müsemma olan teceliyât-ı ḥüsnüñ ehl-i temâşâyı elsiz ve ayaqsız eder ve ben ol temâşâya mübtelâ olup elden ve ayakdan olmuş iken saña ne vecihle hem-sefer olup her menzilde bir dürlü ḳabz u başdan mümtezic lafzıña mazhar olayım deyü maḳbûbuna izhâr-ı 'aciz-i seyr ü sülûk eylemekdir.

Der-zemîn-i ḥâksârî naḳş-ı pâ gerdîde em

Ber-ümîd ân ki şayed pey siper kerdem tu-râ

Hâksârlık ve zillet zemîninde ayak naḳşı olmuşum saña pey siper olmak ümîdi ile. Ya'ni zilletim bir mertebeye vâşıl olmuşdur ki gâyet emelim bir kerre senin ayagıñ

altında kalmağa müntehi olmuşdur pey siper lafzı bā-yı ʿacemī ile ayağıñ ile çiğnenmiş nesneye derler.

Kāş çün pergār pāy-i āhenīn mīdāstem

Tā-be kām-ı dil çü merkez kerd-ser kerdem tu-rā

5 N'olaydı pergār gibi āhenden ayağım olaydı tā ki pergār merkezin başına dāim dolandığı gibi ben de seniñ başına dolanaydım. Teşbīhiñ iktizāsı cümle harekātımı seniñ başına dolanmağa kaşr ederim demeğe çıkar. Zīrā pergārīñ harekātı öyledir. Tenāsüb bulununca kıyudāt lāyika teşbīhe taḥsīn verir, ehline maʿlūmdur.

Çün zı-bī-ḳadrī neyem şāyeste-i bezm-i ḥuzūr

10 *Çeşm-dārem ḥalka-i bīrūn der kerdem tu-rā*
Çünkü seniñ ʿindiñde bī-ḳadr olduğumdan nāşi bezm-i ḥuzūra lāyık değılim ammā [H69b] göz tutup ve arzu ederim ki seniñ ḳapında ḥalka olayım ḥalka-i bīrūndur kināyedir buʿd-ı meclisden. Lakin vech-i vecih üzre maḥbūbuñ ḳapısına nisbeti olduğu cihetden onuñ rütbesin temennā eyledi ve bī-ḳadr olmaḳ kendi iʿtikādına mebnīdir. Zīrā maḥbūb taraḫı ihāta olunmaz ve ḥuzūr ve ʿadem-i ḥuzūr bilinmez.

Afītāb ü meh-İ tu-rā ez-dūr mībūset zemīn

Men gedāmīn zerreem tā kerd-ser kerdem tu-rā

20 Şems ve ḳamer yāḥūd müstefīd-i bizzāt müstefīd-i bi'l-vāsıta yāḥūd ekmel ve kāmīl saña taʿzīmen uzaḳdan yer öperler. Ben ḫakīr ḳanḳı zerreyim ki seniñ başına dolanayım yāḥūd başına dolanmağı arzu edeyim lakin bu iki beytiñ müfādınca maʿzūrum demekdir. Beyt:

ʿAceb derdist bī-arām būden

Be-dān bāyed devāyī mīnemūden

Çü netvānem be-dest āverden ābi

25 Nemāyem teşne-rā gehki serābī

Yek kemer-beste est ez-mülk-i Süleymān kūh-ı ḳāf

Men çe mürem tā sezāvār-ı kemer kerdem tu-rā

Süleymānīñ mülkünden bir ḫizmetkārdır ḳāf tağı. Ben ne mürum ki saña sezāvār-ı kemer-beste olam yaʿni ḫizmete lāyık olam demekdir ve ihāmdan daḫi ḫālī değıldir.

Süleymânî'nin ma'nâ-yı zâhirine göre ma'lûm ammâ bâtin murâd olunduğunda vaşf-ı eşhüründen kinâyeye etmek lâzımdır. Melik-i 'azîmü'-ş-şân ma'nâsına bu takrîre göre me'âli nefsinin tahtîr ve maḥbûbunu isti'zâma çıkar.

Sürmevârî ez-vücûd-i ḥâkî-i men mânde est

5 *Baḥt-ı sebzî kû ki manzûr-ı naẓar kerdem tu-râ*

Sürme gibi terâdüf-i havâdişden bir baḳiye benim vücud ḥâki eşerimden kalmışdır ammâ kanı ol baḥt-ı mes'ûd ki senin manzûr-ı naẓarın olam. Ya'ni maḳâm-ı fenâyâ mülḥâk olduğum muḥâkkaḳdır lakin [H70a] her fâni vâşıl olur mı baḥt-ı sa'îde muḥtâcdır demek ister.

10 *Ḥalka-i ser-geşteḡî mîüfted ez-pergâr-ı ḥîş*

Ver ne Şâib mîtevânem râh-ber kerdem tu-râ

Ḥayret ḥalkası pergârdan düşüp münḥarif olur yoksa ey Şâib ben saña mürşid ve râhber olurum. Ya'ni seyr-i müstaḳim ki seniñ iktizâ-yı sülûkuñdur ve ḥalka-i ḥayret ki benim bir güzide meşrebimdir birbirine müteḳâbil ve mütezâd olmuşdu saña temâşâ etdirirdim.

15 Benim ihtiyâr ettiḡim ḥalka-i ḥayret-encâm seyr ü sülûkdur ve ibtidâdan ḥayreti ihtiyâr eden yorulmaz ammâ bu tekâbül-i tâm irşâda mâni'edir. Sen tenhâ sülûk eyle soñra ben ḥâḳ üzre olduğum ma'lûmuñ olur demektir. Bundan ziyâde bu maḳâmda taḳrîr olunmaz olunsa da itâleye bâ'is olur ḍurûb-ı emsâldendir ki eḡer der-ḥâne gûsist yek harf besest

-69-

20 *(---/--.../--.../--...)*

Vaḳtest cûş-ı bâde zened lâlezârhâ

Nev ḥaḥḥ şevved zı-sebze leb-i cüybârhâ

Lâlezârların bâde cûşu izḥâr edecek vaḳtidir ve cüybârların lebleri sebzedden nev ḥaḥḥ olacak vaḳtidir ya'ni rebi'in hengâm-ı hücûmudur.

25 *Kerded gül-i piyâde zı-neşv ü nemâ sūvâr*

Ve zı-cûş-ı gül piyâde nümâyed sūvârhâ

Yine ol vaḳtidir ki piyâde gül vefret-i neşv ü nemâdan sūvâr ola. Ya'ni ḥarekât-ı nebâtiyesinde sūvâr ḳadar ḥareket eyleye. Hevânîñ keşret-i i'tidâlınden ve gülün temevvücünden ol vaḳtidir ki sūvârlar piyâde görüne. Ya'ni fi'l-vâḳi' sūvâr gülşene

dâhil olsa cûş-ı gül rikâba dek erişip süvârîni atını göstermeyip süvâr piyâde zann oluna. Garâzi gülüni keşretin ve temevvüc-i elvânın ber-dâste-i tabağ-ı mütehayyile kılmaktır. Bu beyti kerrâran mürâselâtle fakîrden sûâl etmişlerdir bundan ziyâde baña ma'nâ zâhir olmadı. *وفوق كل ذي علم عليم*

5 *Zerrîn-ıtrâz bisât-ı Süleymân şevved zemîn*
Rîzed zı-bes şükûfe zı-her sū nişârâhâ

Yine ol vakit ki şükûfe her cânibden keşret-i nişâr edip zemîn besât-ı Süleymân °aleyhisselâmdan ziyâde müzeyyen ve münakkaş ola demektir.

Hergiz kemân nebûd ki bâ in efsürdegî

10 *Âred be-cûş dîk me-râ in-şerârhâ*

Bu kadar fesürdelik ile hiç gümân etmezdim ki benim dîkimi ya'ni beni bu şerâreler cûşa getire. Ya'ni şükûfeler güyâ mestânîni humülünden fesürdelik °arız olmuşdur. Ammâ şükûfeleri her taraftan seyr ederek yine cûş-ı neşâta mâlik oldum demektir.

Ez-hûn-ı lâle vü nefes-i germ-i nev-bahâr

15 *Âmed be-cûş çün hum-ı mey kühsârâhâ*

Lâleniñ kanında ve nev-bahârîni germiyyetli nefesinden mey kûpü gibi tağlar cûşa geldi. Şâib-i merhûmuñ fenn-i teşbîhde hağ budur ki yed-i tülâsı vardır küddise sirrahü.

Nev-ıhağ şevved zemîn çü benâgûş-ı gül-rûhân

Dest-i nigâr beste şevved şâhsârâhâ

20 Gül-ruhlariñ benâgûşu gibi zemîn nev-ıhağ olacak vakitdir ve şâhsârlar nağış bağlanmış ellere müşâbih olacak vakitdir. Ya'ni elvân-ı şükûfeden muşanna° hınnâlanmış ellere beñzedi demek ister. Nigâr-beste hınnâlanmış ma'nâsınadır.

Çün fevc-i tütî ki hevâ-gîred ez-zemîn

Bâled be-ıhod zı-neşv ü nemâ sebzârâhâ

25 Ol tütîyân mişâlindeki fevc fevc olup zemînden havalanalar sebzârlar dañi neşv ü nemâdan kendi kendilerine temevüc verip i'tidâl-i hevâdan ol üslûbda irtifâ° bulmadadırlar. Bâled kelimesi türkçe ürpermeye [H71a] derler. Gâyeti sebzârîni keşretin ve leâfetin ve günden güne hâdden efzûn terbiye bulmasın ifâdedir.

Ey vây ber-nazzârgîyân kerd der-in çemen

Mıbuved reng-i best gül-i i'tibārā

Eğer bu çemende gül i'tibār* daği gül haqıķat gibi renk bağlamak olaydı temāşacılarıñ işleri tamām idi. Lakin birkaç gün gül-i haqıķatiñ temāşāsın edip cūş u hurūşa mübtelā olurlar ondan soñra gül vaķti geçince gül-i i'tibārıñ rengi olmadığından gül yokdur deyü

5 hāmūş ve sākin olurlar ammā gül-i i'tibāra renk vermeğe ķudreti olanlarıñ eyyām-ı °ömürleri cūş u hurūşdan hāli olmaz. Bu beytiñ mazmūnu bir miķdār taḥayyüle muḥtācdır. Şerḥ olunan taķdirden ehline °ıyān olur.

Şāib kadem şümürde nehed ber-bisāt-ı gül

Der-pāy-ı rehrevī ki şikestest hārḥā

10 Ey Şāib ol sālik-i rāh-ı hūdānıñ ki ayağında dikenler şikest olmuşdur. Ol sālik gül döşemesi üzerine sülūk etse ya°ni te'emmül ile vaz° eder. Ya°ni refāhiyyet şarfa daği mazḥar olsa hār-ı mekrden emīn olmayıp sülūkunda agāh bulunur.

-70-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.)

15 *Vaḥşetī dāde zı-evzā°-ı cihān dest me-rā*

Ki be-zencīr-i dü zülfeş netüvān best me-rā

Cihānıñ evzā°ından baña bir vaḥşet el vermişdir ki ol dilberleriñ iki zülfiyle beni bağlamak mümkün değildir. Ya°ni keşret-i vaḥşetden nāşi °alemiñ arzu-yı gerden-i ḥayāli olan zülüfleri ile daği beni zabt etmek mümkün değildir.

20 *Bes ki āşifte zı-sevdā-yı tū em mīkerded*

Şafḥa-i meşk-i cünün āyine der dest me-rā

Ol kadar seniñ sevdā-yı °aşkıñdan perişān olmuşum ki elimde āyine bāna şafḥa-i meşk-i cünün olur. Ya°ni āyinede şüret-i ḥālimi müşāhede etdikçe cününüm meşk olup ziyāde olur demektir. [H71b] Menāt-ı mübālāğa bir miķdār ḥafıdır. Güyā demek ister ki sevdā

25 ki emr-i ma°nevidir baña bir rütbe müstevli olmuşdur ki āyineye baķdıķça şüret-i zāhir gibi derūnumuñ aşifteliğın temāşā edip cününüm gün-be-gün ziyāde olur.

Dārem ez-pāy-i vefā silsile ber-pā ver ne

* derkenār: gül-i i'tibārdan murādı mevālid-i şelāşede tasārif-i esmānıñ başar ve başıret ittihādıyla müşāhede-i āşāndır.

Men ne dānem ki be-zencīr tevānist me-rā

Vefā hakkını hıfz için ayağımda tutarım yoksa ben ol değilim ki beni zincīr ile bağlamak mümkün ola. Ya'ni cünün ile silsileniñ beyninde hıkkük ve münāsebet kadīm olduğu cihetden düşmenler beni vefāsızlığa nisbet etmesin deyü bu zincīrden vaz gelip girdbād-ı beyābān olamam. Yoksa silsileniñ beni zabt edecek kuvveti yokdur. Ğarazı vefāda mübālagadır ki cemādāta dañi zevi'l-ucūl mu'āmelesin ederim demek çıkar.

Gerçi çün ābile be-her kef pā büse zedem

Rehberī nīst der-īn rāh ki neşkest me-rā

Eğerçi ābile gibi gāyet temellükdan her kef pāyı yüzüme sürüp taqbīl eyledim ammā bir sālīk yokdur ki bu yolda beni şikest etmiş ola. Ya'ni kimse benim hālīme merhamet etmez demektir. Ābile piyāde yürümekden ayağda zuhūr eden kabarcığa derler. Sālīk ise onu şikest etmeyince rāhat olamaz.

Tig-i men cevher-i hod kerd zı-ğayret-i zāhir

Çerh her çend ki ber-dāşt be-yek dest me-rā

Benim kılıcım gayretinden cevherini izhār eyledi. Eğerçi çarh kıymetin bilmeyip istihkār tārīkıyla bir eliyle kaldırır ise yine ser-rişte-i gayreti elden komadı. Tigiñ men lafzına izāfeti beyāniyedir ya'ni bu 'ālemde benim kıymetim bilinmediği hayşiyetden baña münāsib olan cevher-i isti'dādımı ketm etmek idi lakin āteş-i gayret bu güft-gülara [H72a] ve bu le'tāif-i rühāniyeniñ izhārına bā'ış oldu. Şāib-i merhūm Şāh 'Abbāsıñ bu deñlü iltifāt-ı mülūkānesine mazhar olmuş iken bu şekvāyı etmesi ve bu 'aşırda bulunan ehl-i ma'arifiñ cevher-i isti'dādına nazar olunmayıp bir eliyle değil bu üftāde kimdir der yok iken serā-perde-i humülde yine cüst-cüda olmaları 'acāyib-i dehrdendir.

Hāmūşī dār dem ez-merdüm-i keç baht eymen

Nīst çün māhi-i leb-beste gam şüst me-rā

Hāmūşlık beni merdüm-i kec-bahtdan ki dāimā şan'atı halkı incitmekdir emīn tutar. Leb-beste olan māhi gibi benim şüst gamım yokdur. Zīrā māhi ağzını açmayınca oltaya düşmez kec-baht kelimesi şüst münāsebetiyle zıkr olunmuşdur.

Çün miyān-ı men ü ü dest dehed cem'ıyyet

Ki be-dest āmedeneş mīreved ez-dest me-rā

Benim ile ol dilberin beyninde cem'iyet ne keyfiyetle el verir ki onun ele gelmesi ile ben elden giderim bu beytin zâhiri asân ve ma'lûmdur lakin meşreb-i şüfiyeye göre 'acîb dağık ma'nâdır ki ma'kâm-ı fenâ ta'bîr ederler. Ehline ma'lûmdur cihânın ta'nesinde havf olunup fehmimize göre ta'hrîr edemedik.

5 *Tarafı nîst cüz âyine me-râ çün tütî*

Hem menem Şâib eğer hem-sühanî hest me-râ

Benim âyineden gayrı ey Şâib bir tarafım yokdur yine bana bir muşâhib ve hem-sühan var ise kendimdir âher değildir. Tütî gibi kendimi kendime muşâhib ahz etmişimdir zâhirde tefâhür-i şâ'irânedir ammâ bâtında evvelki beyte mütekarib uşûl-i şüfiyeye işâret eder.

-71-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Be-her şûriş medih çün mevc ez-kef dâmen-i deryâ

Ki bâşed 'ıkd-i gevher hüşe-i ez-ıırman-ı deryâ

15 Her şûriş ve fitne sebebiyle deryânın [H72b] mevc gibi dâmenin elifinden verme. Zîrâ deryâyı bulsañ 'âlemde ne kadar müteferrika var ise cümlesini yutmuş olursun. Ol sebebden deryânın etegin elden verme ki deryâ ıırmenından her bir sünbül 'ıkd-i gevher olur, kıymetin bilip her şeye fedâ etme soñra pişmân olursun.

Be-hâmüşî tevân şod gevher-i esrâr-râ maħrem

20 *Şadef-i tâbest ez-güftâr-ı leb şod maħzen-i deryâ*

Sükût vâsıtasıyla gevher-i esrâra maħrem olmak mümkündür. Maħall-i i'tibâr şadefdir ki güftârdan leb-beste olduğu için deryânın maħzeni oldu. Ma'lûm ola ki sükût budalânın erkân-ı erba'asından birisidir lakin zikre mu'karin sükût olmağdır nef' veren her çend binefsihi 'ibâdet olursa da onların 'indinde zikirle olmak şartdır.

25 *Büzürgân-râ kuned ter-destî ez-âfet siperdâri*

Ki ez-mevc-i güher bâşed du'â-yı cevşen-i deryâ

Büzürgâna ğinâ siper-i âfet olup belâları kendilerden def' eder. Deryânın daħi du'âsı cevşeni güherin mevcindendir. Güyâ deryânın havâdişden me'mûn olmasın bu cihetden taħayyül edip bu ma'nâyı İrâd etmişdir. Yoksa fi'l-vâki' deryâyâ bir belâ müteveccih

olup güher vâsıtasıyla mündefî° olmasında istişhâd lâzım değildir, ol kadarca kifâyet eder. Ammâ ğanıleriñ mâl ile belâlardan emîn olduğu ifâdede müstâgnidir.

Ze-tûfân-ı havâdiş °âşıkân-râ nîst pervâyî

Neyendişed neheng pür-dil ez-âşiften-i deryâ

5 Tûfân-ı havâdişden °âşıkların pervâsı yokdur, onların çeşminde havâdişin heybeti câygır olamaz. Zîrâ deryânın cüş u hurûşundan ve şüret-i ğazab izhârından cesür ve cür'etli olan neheng fikr etmez, kendi şafâsına meşgüldür. [H73a] Belki °uşşâk-ı haķıķatiñ °inde aher cihetden havâdişâtın küllisi cilve-i cemâlınden hâli değildir.

Vişâl-i dâimî efsürde sâzed şevķ-i °âşık-râ

10 *Serî kâhî ber-âver çün habâb ez-revzen-i deryâ*

Vişâl-i daimî °âşıkın şevķine fütür ve bürüdet İrâş eder. Kâhiçe habâb gibi deryâ revzeninden bir baş çıkar. Ma°âzallah ma°nâda ğaflet ile emr değildir, belki kesb-i neşâta irşâd kaşdıyla Şâib-i merhûm buyurur ki و النفس عليك حق müfâdıncâ kâhiçe meşgûl olduĝun hâletden ber-țaraf ol. Bu niyyetle olunca ol vakit ğaflet daħi °ayn-ı sülûk olmuş olur. Bu sebebden ekâbir-i evliyâ °ulûm-ı zâhire ile meşgûl olup kendi hâletleriçün gecelerden vaķt-i mu°ayyen intihâb etmişlerdir.

Şafâ-yı dil-i me-râ azâd kerd ez-ķayd-ı ğod-bînî

Ki netvân dîd °aks-i ğod der-âb rûşen-i deryâ

20 Şafvet-i ğalbim beni ğod-bînlık ķaydından azâd eyledi. Zîrâ deryâ rûşen olan şuyunda kendi °aksini göremez. Gönül deryâsına nisbet bu deryâlar ķatre olamaz iken şafâ bulmak müyesser olunca elbette ğod-bînlık bi'l-külliye müntefî olup °abdullah ismiyle müsemmi olmaĝa lâyık birinde olur.

Çü mevc ân kes ki dâd ez-ķef °inân-ı ihtiyâr-ı ğod

Ħamâil-i sâht dest ħîş-râ ber-ĝerden-i deryâ

25 Mevc gibi her kimse ki kendi °inân ihtiyârın elden şalıverdi ise deryânın ĝerdenine elini ħamâil etdi. Ya°ni ihtiyâr-ı ħüdâvendide kendi ihtiyârın ifnâ eden °ârif tamâm şeh-râh-ı vişâle muvaffaķ oldu demek ister.

Ze-ħün-ı bî-ĝünâhân tig-i ü-râ nîst pervâyî

Negîred pençe-i ħünin-i mercân dâmen-i deryâ

Bî-günâhânın kanından [H73b] ol dilberin kılıcının pervâsı yokdur. Zîrâ mercânın hünin olan pençesi deryânın dâmenin tutup °arz-ı tazallüm edemez. Ya°ni gâyet-i heybeti mercân pençesin şell etmişdir.

Berâ ez-perde-i şerm ü hayâ Şâib ki mîkerded

5

Habâb ez-şüh-çeşmî tukme-i pirâhen-i deryâ

Ey Şâib şerm ve hayâ perdesinden çık eğer vuşlat murâd ederseñ. Zîrâ habâb şüh-çeşmlikden ve kayd-ı hayâyı ber-ıaraf etmekden deryâ pirâhenin tukmesi oldu. Türkçe meşeldir hayâ edenin evlâdı olmaz bi°aynihi bu beytin mazmûnudur

-72-

10

(- . - - / - . - - / -)

Bî-hüdî-İ reftenest dilhâ-râ

Hûş-I dâmâdenest dilhâ-râ

Bî-hodluk ve tahayyür gönüllere seyr ü sülûkdur, °akıl ve kendini bilmek geri kalmaktır. Ol cihetden ki gönül kendinin bâ°iş-i hayreti olan tecelliye meşgûl olup kalmak kûdürât-ı havâtırdan şâf olmasına sebep olur. Sülûkuñ neticesi ve sülûkdan 15 garaž dañi budur. Ammâ kendini bilip °âlem-i beşeriyette oldukça hâşâk havâtırdan pür olup âyine-i vahdet-nümâsı mükedder olur.

Çeşm püşîden ez-cihân harâb

Çeşmvâ kerdenest dilhâ-râ

20 Harâb olan cihândan tağmîz edip oña nazarendâz-ı i°tibâr olmamak gönüller gözün açıp °âlem-i melekûtu seyr etdirmekdir.

°Ayš-ı şîrin in-cihân harâb

Telhî-i mürdenest dilhâ-râ

25 Bu harâb cihânın şîrin olan °ayşı ve zevk u şafâsı gönüllere nisbet mevtiñ sekerâtı gibidir. Zîrâ refâhiyet kulûbuñ memâtına sebebdir.

Gül-i bî-hâr arzumendî

Hâr-ı pirâhenest dilhâ-râ

Gül bî-hâr olan arzumendlik ya°ni ol arzu ki gâyet letâfetde dikensiz güle beñzer, [H74a] kulûbuñ hâr pirâhenidir. Güyâ meşârib-i şüfiyeye göre gönül arzudan şâf olmak

ehemm-i şürûṭ-ı sülûk olduğu cihetden elṭaf-ı arzuya ḳulûba cefâ etmede ḥâr-ı pirâhen tesmiye eyledi

Dîde her çend müşikâf bûd

Perde-i dîdenest dilhâ-râ

5 Dîde kemâl-i dikkatde ḳıl yarıcı olursa da yine gönüllere görmek perdesidir. Zîrâ ğâlib âfet ḳulûba gözden zühûr eder çeşm-i zâhir der-kâr iken çeşm-i bâṭın a^cmadır demektir.

Nist pûşîde der-cihân râzî

Çeşm eğer rûşenest dilhâ-râ

Dünyâda bir mestûr sır yokdur eğer gönüllerin gözü rûşen ise mazmûnu ma^clûmdur.

10 *Ḥâl-i dilhâ zı-dîdehâ peydâst*

Dîdehâ revzenest dilhâ-râ

Gönüllerin ḥâli gözlerden zâhirdir gözler gönüllerin penceresidir. Zîrâ ḳulûba olan tecelliyâtın ḥumârı ve neş'esi ğâlibâ gözden zühûr eder. °İlm-i ferâsetden müstenbaṭ bir ḥâletdir ki ehlullah onunı ile herkesin rütbesin fehm ederler.

15 *Asmân gerçi vüs^catî dâred*

Çeşme-i sûzenest dilhâ-râ

Gönüllerin eğerçi vüs^cati vardır ammâ gönüllere nisbet gökler çeşm-i sûzendir. Ḥadîş-i ḳudsîye işâretidir ve mübâlağasızca bir sâde ma^cnâdır.

Tâ negerded zebân-ı ḥamûşî ez-lâf

20 *Ab der-revgânest dilhâ-râ*

Tâ-zebân güft-güdan ve lâfdan ḥamûş olmadıḳça gönüller bağında şu vardır. Ya^cni envâr-ı ilahiye kemâl ile zühûr etmez. Zîrâ bağda şu olunca bi'l-küllîye yanmaz yâḥûd yanarsa da nûru noḳşân olur ma^cnâ bu vecihledir.

Be-zebân ḥarf dostî güften

25 *Bed gümân kerdenest dilhâ-râ*

Zebân ile şoḫbet-i muḥibbâne eylemek gönülleri bād-i gümân [H74b] etmektedir. Ya^cni kelimât-ı sâliḥe ki arasında kelâm-ı reddî bulunmaz gönüle zarar etmede. Böyle olunca ḳıyâs eyle ki fuḫşiyât ḳulûbu ne ḥâlete idḥâl eder.

Derd-i her kes be-ḳadr-bîniş-i üst

Renc piş ez-tenest dilhā-rā

Herkesiñ derdi idrāki qadardır böyle olunca gönüllerin derdi cesed derdinden ziyadedir.

*Teng hulķī be-dostān Şāib**Der-hem efşürdenest dilhā-rā*

- 5 Ey Şāib dostlara teng-hulķ ve mütezāyık görünmek gönülleri haķikatde şıkıp eziyyet etmektedir.

-73-

(.---/.---/.---/.---)

Siyeh şod bes ki ʿālem ez-çerāğ-ı mürde-i dilhā

- 10 *Nemī-bīnend piş-i pāy-i hod-rā şemʿ-i maḥfilhā*

Ölmüş gönüller çerāğından ʿālem ol kadar siyāh ve zulümāt oldu ki meclislerin şemʿi kendi ayağı önünü göremez. Yaʿni gāfillerin şeāʿmet-i gāfletleri fiʿl-haķīka şemʿ-i vücūd olan ricāle daḥi teʿşīr edip onlar daḥi refārlarında kendilerinden müstefid ve müstezī olanlar kadar nūr-ı başār fānūs-ı rāh-ı sülūkları olamıyor.

- 15 *Dil-i bīdār mībāyed der-īn vādī teveccūh kun*

Ki men be-pāy-ı ḥāb-ālūde kerdem қаṭʿ-i menzilhā

- 20 Bu vādī-i sülūkda uyanık gönül lāzımdır, hemān teveccūhde kuşūr etme. Zīrā ben uyuşmuş ayak ile nice menzilleri қаṭʿ etdim ve mekānımdan hareket-i ḥissiyе zāhir olmadı. Seyr ü sülūk evşāf-ı nefsiyyede ve maḳāmāt taşfiyede maʿnevidir yoksa ḥissi değildir. Li-münşiʿihi:

Be-pāy-ı fikr be-her cā rüy-ı kemāl-i tū bes

Be-cüst-cüy-ı vaṭān kāsıd-ı ḥayāl-i tū bes

*Binā-yı Kaʿbe vū beytüʿs-şanem kerdend bī-kārān**Gil vaḥşetī ki ber-cā mānde būd ez-Kaʿbe-i dilhā*

- 25 Gönüller Kaʿbesinden bir miqdār ṭīn ile kerpiç bāki kalmış idi. Bī-kārlar ondan Kaʿbe ile [H75a] beytüʿs-şanem peydā etdiler. Menāt-ı ʿibret oldur ki her şeyiñ vūsʿat-i istiʿdādı memdūḥ olmak taqrībiyle qalbiñ daḥi bu iki dürlü zuhūra kemāl-i istiʿdādı olup ʿuluvv tarafında ما وسعنى ارضى ولا سماتى maʿnā-yı qudsiyesine lāyık ve süflī cānibinde

maḥall-i şirk ve kesret olmağla Şâib-i ḥaḳîḳat-şinâs bu beyitte takrîr olunan mefhûmu iltizâm etmiştir.

Zebân bestem güşâd-ı dil zı-şad cânib derûn âmed

Nazar pûşîdem ez-pîş-i nazar ber-ḥâst ḥâilḥâ

5 Sükût eyledim. Sükûtuñ ‘aḳabinde neticesi olan gönül fütûḥu yüz cânibinden zuhûr edip içeri geldi ve zevâhir-i ‘âlemden nazarımı ḳat‘ etdim. Nazarımıñ öñünden perdeler kalkıp ve cümle eşyâda mâni‘-i rü’yet kalmayıp müşkillerim ḥall oldu; ‘âlem-i murâḳabeye işâretidir.

Be-nevmîdî medih ten gerçi der-kâm-ı neheng üftî

10 *Ki dâred der-dil girdâb-ı baḫr-i ‘aşḳ sâḫilḥâ*

Eğer nehengiñ ağızına daḫi düşerseñ ye’se kendiñi verip ümîdiñi ḳat‘ etme. Zîrâ ‘aşḳ deryâsınıñ girdâbı içinde nice sâḫiller ve maḥall-i ḫalâşlar vardır ki ‘uḳûl-i beşeriye oña vâşıl olamadığı muḫaḳḳak olduğu cihetden hediyye-i tesliyet-baḫş-ı lâ taḳnaṭü resîde-i külbe-i derdmendân olmuştur.

15 *Be-Leylî müttehem dârend Mecnûn-râ ez-în gâfil*

Ki dâred güft-gü-yı merdüm-i dîvâne maḫmilḥâ

Mecnûn-ı bî-çâreye Leylîye ‘âşıḳdır deyü töhmet edip bundan gâfildirler ki dîvâne adamıñ şoḫbetinden bir nice ḫaml edecek maḫalleri olur. Zîrâ a‘zam-ı ḳuyûd olan ‘aḳıldan münfek olan şoḫbet-i ihtimâlât-ı kesriyeyi ḳâbildir. Böyle olunca Mecnûnuñ ‘aḳlını Leylâya taḫşîş bilâ muḫaşşasdır. [H75b]

Hezârân ‘uḳdeî çün engür der-dil dâstem Şâib

Be-yek peymâne-i mey kerd sâḳî ḫall-i müşkilḥâ

Engür gibi ey Şâib gönülümde biñ ‘uḳdem var idi. Lakin ḫallâl müşkilât-ı ḫaḳîḳiye olan sâḳi bir kâse bâde ile müşkilleri ḫall edip bizi sâḫa-i fasîḫ-i itlâḳa eriştirdi. Beyt:

25 Müşkilim yok diyemem ‘uḳde-i dilden gayrı

Âdemiñ sînesine ma‘den-i müşkil derler

-74-

(---/---/---/---)

Dâdem zı-şür-ı ‘aşḳ be-seylâb ḫâne-râ

Kerdem be-ḥārḥār bedel āşiyâne-râ

°Aşkıñ şür u fitnesinden ḥaneyi seylâba verdim, āşiyâne-i ḥārḥäre ve ğuşşaya ve ekdâra bedel etdim. Ya°ni ḥaneyi ve süknâyı verip elem ve ğuşşayı alıp kendime melce ve me°va eyledim.

5 *Der rāh-ı ihtiyār nedâred ehl-i derd*

Âteş girih be-sîne kuned çün zebâne-râ

Âh etmede ehl-i derdiñ ihtiyârı yokdur ve onu bir vecihle zabt edip izhâr etmemeğe mecâlleri olmaz. Âteş zebâneyi ya°ni °ulvî sînesine ne güne °ukdeleyip âşikâre etmesin. Güyâ âteş zebâneyi ihrâcda bî-ihtiyâr olduğu gibi ehl-i derd daḥi âh ü figânı ihrâc etmede kezalik mecbûrdur demek ister. Beyt:

· Ey nihâl-i âh kez bağ dil-i mâ rüsteî

Tâ felek bälâ keşîdi nevbet-i ber dâdest

Dil-râ medih °inân-ı taşarruf be-dest-i nefis

Ez-düzd-i ye°s dâr kilid-i ḥızâne-râ

15 Ḳalbiñ °inân-ı taşarrufunu nefsiñ eline verip içinde olan cevâhir-i taşavvüfiyeyi yağma etdirme. Ḥarâmîden ḥazâneniñ miftâḥın ḥıfz eyle. Zîrâ seniñ mâmelekiñ ḳalbiñdedir ve nefis onu itlâfa ḥarîşdir.

Ez-ġâfilân zebân-ı naşîhat keşîde-dâr

Zâyi° mekun be-âb-ı revân tâziyâne-râ

20 Ğâfillerden lisân-ı naşîhati [H76a] dirig edip akıcı şuya ḳamçıyı zâyi° etme. Zîrâ akar şü ḳamçı ile dönmez ve ḫırmaz. Tedârik âḫere muḫtâcdır, bî-ḥüde zaḫmet çekme zebâne tâzbâne nisbeti mazmûna zînet vermişdir demek ister.

Çün ġâfilân-ı firîb ḫoş-âmed meḫor ki hest

Der-perde-i ḫâbihâ-yı girân in fesâne-râ

25 Ğâfiller gibi ḫoş-âmediñ aldamasın yeme ki bu fesâneniñ perdesinde ağır uyḳular vardır. Ya°ni mülâyemât-ı nefse aldanıp kendi ḫużûzuna muḳayyed olmanıñ °açabinde mevt-i ḫaḳîki rütbesine müteḳârib ḡafletleri vardır bir sâ°at evvel mütenebbih ol.

Tâ hemçü bād °ömr sebükrev nerefte est

Süstî mekun zı-ġâh-ı cüdâ-sâz dâne-râ

Tā ki bād gibi °ömür sebükrev gitmemişdir za°iflik etmeyip samānı dāneden cüdā eyle. Ya°ni a°māl-i zāhire ve bātına ki zahr-ı āhiretdir kāh-ı nifākdan cüdā eyle ki bād-ı şarşar ecel sebükrev olup °ömür āhir olduğda dāne-i a°mālden tehī-dest qalırısın. Yāhūd kāhdan murād °işyān ve dāneden murād tā°āt olup tevbeye tahriş ola zīrā ma°şiyetiñ ba°zısı tā°āti fenāya verir °aksi gibi.

Ah-ı hevā-perest be-makşad nemī-resed

Netvān zeden tīr-i hevāyī nişāne-rā

Hevā-perestiñ āhı yāhūd hevā-perest olan āh makşada erişip ondan eşer-i vüşül zuhūr etmez. Zīrā tīr-i hevāyī ile nişāneyi urmağ mümkün değildir ikinci mışra° ikinci ma°nāyı te°yīd eder.

Hağ girih-küşā be-girih-i bī-nihāyetest

Kākül çerā be-ser-nedehed cāy-ı şāne-rā

Girih-küşānıñ ya°ni hāllāl-i müşkiliñ hağğı °uğdeye nihāyetsizdir, bir vecihle teşekkürü kābil değildir. Kākül niçin şāneye başında yer vermesin ki güyā tarağā müsteħağdır [H76b] kākülün başında yeri olmağ demek ister ma°nā-yı dürüst budur.

Memnūn şevem zehir ki be-men keç-kuned nigāh

Ez-tīr-i keç zı-cā nereved dil-i nişāne-rā

Her kim baña keç-nigāh ederse ben memnūn olurum tīr-i kecden nişāneniñ gönlü yerinden gidip ħavf etmez. Ya°ni eğri nazarı işābet etmeyip me°münü°l-gāile olduğü ħayşiyetden memnūn olurum demektir. Kec-nigāhdan °adem-i işābet cihetinden memnūn olmuşdur. Zīrā toğru nazar edenler elbette gümānı müşāhede edip işābet °ayn-ı bi°z-zarüre onlardan terettüb eder demek ister ma°nā-yı dürüst budur.

Ān zehr kār-sāz be-ādet nemī-şevēd

Ber-ħūn kunem çe güne kuvārā zamāne-rā

Ol zehr-i i°tiyād ile me°lūf olup bī-zarar olmağ mümkün değildir. Ben zamāneyi kendime nice kuvārā ve hebnī ve bī-zarar edeyim. Güyā ba°zı mühlik nesnelere bulunur ki ülfet ve °ādet olunca zararını mündeffi° olur. Ammā zamāne ol güne mülhik değildir ki ülfeti kābil ola demektir ve izmār kable°z-zıkr etmişdir. Zīrā İn işāreti zamānadır lakin şif°de siyemmā fürsde şāyi°dir.

Der-şürezâr nîst şemer tohm-ı pāk-rā

Ber-zāhidān meḥān ḡazel-i şā'irāne-rā

Pāk olan tohmıñ şürezârda meyvesi yoḡdur tohm-ı pāke ḡabiliyeti olmamaḡda mānend-i şürezâr olan zāhidlere şā'irāne ḡazeli oḡuyup şemer-i i'tibārı zāyi° etme demek ister.

5 Şürezâr çoraḡ olan yere derler ḡuddise sirrahü.

Dāred hemān ser ez-pey-i mā seyl-i ḡādişāt

Şāib bāb eḡerçi resānīdīm ḡāne-rā

5 Ey Şāib merkezābe-i ḡānemizi erişdirip bir dürlü bizlerde kibr ü ḡulv eşeri ḡalmamış iken yine seyl-i ḡādişātıñ başı bizim izimizdedir elinden ḡalāş olup izimizi ḡāib edemedik. [H77a]

ḡāne-rā be-āb resānīden kināye ist ez-ḡod bī-ḡod geşten

-75-

(---/--.../.../---/---)

Düşnām-ı telḡī cān-ı diḡer mīdehed me-rā

15 *İn zehr-i perveriş be-şeker mīdehed me-rā*

Baña acı söḡmek bir ḡayrı cān ve ḡayāt verir. °Aceb mi bi'l-küllīye nefy ve ḡayd-i nefsinden emīn olmaḡ cihetinden bu zehir baña şekerle terbiye verip ḡadr ü mertebemi ziyāde eder.

Zülf-i dırāz dest-i tū mīāredem be-dām

20 *Çendān ki çeşm-i şūḡ-ı tū ser mīdehed me-rā*

Seniñ dırāz-dest olan zülfüñ beni dāma getirir ne ḡadar şūḡ gözleriñ baña sürür verip ḡard ederse. Ya°ni gözleriñ sevdāsından taḡlara düşdüḡçe zülfüñ ḡayāliyle yine gelip āşinā-i °aşḡına muḡayyed olurum demektir.

Ān mevçeem ki baḡr-i pūr-āşüb-ı rüzḡār

25 *Der her şikest bāl-i diḡer mīdehed me-rā*

Ol mürçeyim ki rüzḡārıñ fitne ile tolu olan deryāsı her münkesir olduḡça baña bir ḡanat verip yine kesr etmeḡe taşaddi eyler. Ya°ni ḡālim beyne'l-cebr ü ve'l-kesrdir me'ālini bilmem.

Eknün ki āb şod şadef-i men zı-teşnegī

Ebr-i bahār āb-ı güher mīdehed me-rā

Hālā ki şusuzluğdan benim şadefim eridi şü oldu. Şehāb-ı bahār baña güher şuyu verir yāhūd demek ister ki isti°dādımñ isti°dādına müşakelesin görmeyince ihsāna meyl etmeyip ben şü olunca ondan şü izhār etmedi. Zāhir ma°nāsı şuya ihtiyācım kıalmayınca şü verdi demeğe çıkar. Evvelki ma°nāya göre şusuzluğ muṭlağ iştihāya ḥaml olunur.

Şūhī ki zehr-i çeşm zı-men dāştī dirig

Şāib be-iltimās şeker mīdehed me-rā

Bir dilber ki gözünüñ zehrini benden dirig edip nazār etmezdi. Şāib şimdi iltimas ile baña şeker verir, [H77b] gālibā leblerinden olmağ gerek demek ister kıuddise sirrahū.

10

-76-

(- . - - / - . - - / - . - - / - . -)

Nist pervā-yı °alāyık-ı rūḥ ez-ten reste-rā

Her ser-i ḥārist mahmīzī şikār cūste-rā

Tenden ḥalāş olmuş rūḥuñ °alāyıkā iltifātı yokdur ol ḥalāş daḥi gerek mevt-i mecāzi ile olsun gerek mevt-i ḥaḳıki ile olsun müsāvīdir. Zīrā ḥasta olan şikāra her ser-i ḥār bir bā°iş-i vahşetdir. Eđerçi ḥārñ ta°alluğ etmesi ḥalkīdir ammā ta°alluğ edecek şey bulamayınca °adet-i ḥarḳ olup ḥāşşasımñ zıddı ile °amel eder. Bā-ḥuşuş envā°-ı beliyyat ta°alluğatına sebep olan pirāhen-i cismiyeden ḥalāş olmuş ola.

15

Sīnehā-rā ḥāmuşī gencīne-i gevher kuned

Yād dārem ez-şadef īn nūkte-i ser-beste-rā

Sükūt bi'l-ḥāşşa sīneleri gevher ḥazīnesi eyler. Ser-beste olan nūkteyi şadefden ḥātırımda tutarım ki bir zamān ḥāmūş olmağa gevher-i sīnesine senden zuhūr eder.

Ez-reh-i āhestegī pīş-i āb-ı rūşen-dil ki şem°

Tütīyā-yı çeşm mīsāzed nesīm-i ḥasta-rā

25

Şehrāh-ı rūḥāniyyin olan letāfet yolunda düşmenleriñ ḥuzūruna gel ki nezzare-i ḳabūl olan maṭlūbuña nāil olasın. Zīrā şem°iñ riyāḥ zıdd-ı kāmili iken nesīm ḥastayı çeşmine tütīyā edip oña letāfetle ṭoḳunduğça pertev ve ziyāsı tütīyā-yı cevāhirden mūnevver olan dīde gibi fūrūzan olur. Ol nesīm ḥasta şem°iñ rūḥu maḳāmına ḳāim olup bir tengnāda

bâ'îş-i hayâtı olur. Böyle olunca miyaneden zıddını mülayemet def' edip kemâl-i tefrikaya sebep olduğu müşbet oldu. *كاد الحليم ان يكون نبيا*

Ey dil-i vaḥşî menâl ez-ten der-în vādîged dām

Rište-i cān [H78a] mîşevēd şayd-ı nefes be-güsiste-rā

- 5 Ey vaḥşî gönül bu vādide tenden feryād edip ve cismiñ müzāyaqatından şekvā etme. Zīrā nefis-i be-güsiste ve ḥarekāt ve sekenātından uşanmış ve 'aciz olan şayda dām rişte-i cān olup 'ālem-i inbisāta pervāze sebep olur. Bā-ḥuşuş ki dāma vāki' olan şayddan şayyād gāfil olmayıp ne ğarazla dāmı vaz' etdi ise qarīben şaydına mülāki olup ol ğarazi icrā etmede ihmāl etmez.

- 10 *Tā meheş der-hāle-i ḥaṭṭ reft şod pā-der-rikāb*

Bā'îş-i āvāregî kereded kemer gül-deste-rā

- Ol dilberin māhı ya'ni ḥüsñü ḥaṭṭ-ı hālesine gireliden beri ve pā-be-rikāb olup günden güne zāil ve nākış olmadadır: Zīrā kemer bağlamak gül-desteye bā'îş-i āvārelikdir ya'ni gülşenden gülleri bir yere cem' edip beline bir kemer daḥi bağlamak ol desteyi 15 gülşenden çıkarmağa sebep olduğu gibi ol dilberin mah-ı ḥüsñü daḥi ḥaṭṭ-ı hālesine duḥül edeli pā-be-rikāb olup her taraftan ḥüsñüne āşār-ı rihlet nümāyān olmuşdur.

Dāmen-i berg-i ḥazān-rā ḥār netvāned girift

Nist māni'-i mihr dünyā merdüm-i vāreste-rā

- Güyā ḥazān vaktinde evrāk-ı eşcārın uşulünden ruṭubet münkaṭi' olmak sebebiyle 20 elbette zāhirde onu imsāk eden budak imsāka kādir olmayıp la-muḥale perişān olduğu cihetden Şāib-i me'āni-perver buyurur ki: Berg-i ḥazānın dāmenin ḥār tutmağa kādir olamayıp āḥer düşdü. Kezalik dünyānın muḥabbeti daḥi vāreste olan ādeme ya'ni 'alāyık-ı beşeriyetden münselih olan zāt-ı şerife mani' olup kendiye meyl etdiremez ve āḥirü'l-emr ol 'aziz [H78b] meyl ettiği tarafa hücum eder demekdir.

- 25 *'Ayş-ı dünyā-yı bî-ṭarāvet mīkuned ruḥsār-rā*

Post ber-ten ḥuşk şod ez-herze-ḥandī beste-rā

Dünyānın zevk ü şafāsı insānın ruḥsārını ṭarāvetsiz ve lütuftsuz eder. Zīrā herze-ḥandelik ecilinden fistiḳın teni üzerinde derisi kuruyup bî-ṭarāvet oldu. Ya'ni āşār-ı ğaflet ve

lâubâliyâne hareket insânîñ zevâhîrinde nümâyân olmamak emr-i muhâldir °aksiniñ ihfâsı mümkün olmadığı gibi.

Berk-i °âlemsüz çün hırmen nigehdârî kuned

Dânehây-ı ez-zemîn-i hâksârî reste-râ

- 5 °Älemi yakıcı berk hâksârlık zemîninden hâşıl olmuş dânelere ne güne hırmen hâfızlığı etsin. Ya°ni bir miqdâr dâneler ki aşında zemîn-i hâksârîde âteş bî-keslik ile nîmsüz iken çıkıp zühür etdikden şöıra bir berk ki °âlemi yakmada lâubâlidir ol dânelere ne güne ri°âyet eyleyip yakmasın. Belki dânelerdeki isti°dâd-ı berkiñ süzişine mıknaş olup bir sâ°at evvelce mültefid telâ°ub-ı iltihâb olmasına sebep olur. Murâdı budur ki Bâri-i
- 10 te°âlanîñ tecelliyat-ı cemâl ü celâline kâinâtda nev°-i insândan a°lâ mazhar olmayıp fi'l-hâkıka isti°dâd-ı madde dañi °ilâve olmuş iken ihtirâza mecâl mutaşavver olmayıp elbette dünyâ ve âhîret eyâdi-i feyz ü başda münkalib olmadan hâli olmaz.

Der-harîm-i dil nedâred râh-ı fikr-i dürbîn

Hiç kes negüşvârest İn nâme-i ser-beste-râ

- 15 Göñül hırmenına fikr-i dürbîn yol bulup onuñ esrârına vâkıf olamaz. Bu ser-beste olan nâme-yi kimse açıp °aynîñ tañkîk ile mütâla°a edememiştir. Bâri-i te°âlanîñ künh-i hâkıkatî levh-i mañfûz °ilminde meknündür. [H79a] Gâlibâ dilden murâdı sır ta°bîr etdikleri lañfe olmak gerekdir. Zîrâ herkesiñ kuvve-i idrâkinden hâric olmak onu iktizâ eder.

- 20 *Mücrîm ez-bağış nemi-âyed berûn ez-tîregî*

Hest kerdî ez-hacâlet nânehâ-yı şüste-râ

- Mücrîm ve günehkâr bağış ile ve cürmün °afv etmekle bi'l-küllîye kesâfetden hâli olmaz. Zîrâ yunmuş kağıdlarda gubâr-ı hacâletden eşer bulunur. Böyle olunca günâhın °afv etdikden şöıra bir âher kereme muhtâcdır ki ol eşer mañv olup hacâletden hâlâş
- 25 ola. Takrîr-i mazmûn oña mebnîdir ki kullarıñ günâhı °afv olununca seyyiâtîñ maddesi ve şüreti mañv olup mağfiretde şüret ve eşer kalır. Sebebi mañhallinde şebt olunmuştur ve gâlibâ meşeleniñ tañkîki keşfe muhtâcdır.

Der-diyâr-ı mâ ki dâred °aşk-ı pinhânî revâc

Sikke-i kalbest be-ruhsâr-ı benâñhun hasta-râ

Bizim diyârimızdaki râyic ve maqbûl olan ʿaşk-ı pinhâni ve şûriş-i nihânîdir kimseniñ maqbûlü olmamakda ʿaşk elinden tırnağ ile pâre pâre olmuş ruhsâr kalb ve magşûşe sikke gibidir. Oña kimse iltifât etmez demekdir.

Lâzım-ı pîrist Şâib berg-i rîzân havâs

5

Pîş-i reh-i netevân giriften leşker-i işkeste-râ

Ey Şâib pîrliğiñ lâzımıdır havass-ı zâhire ve bâtinaniñ hazânı yaʿni zaʿif olup ʿamelden kalması bozulmuş ʿaskeriñ pîşgâhın sedd edip geri döndürmek mümkün değil. Böyle olunca bî-hüde lâzımı melzûmundan ayırmağ hülyalarına zâhib olup kendiñi yorma.

-77-

10

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Mîşevend ez-serd-i mehrî dostân ez-hem cüdâ

Berghâ-râ mîkuned bād-ı hazân ez-hem cüdâ

Bürüdet-i muhâbbetden dostlar birbirinden ayrılırlar, yaʿni bizzât [H79b] iftirâka bâʿiş muhâbbetiñ bürüdetidir. Zîrâ yaprakları bād-ı hazân birbirinden ayırıp perişân eder.

15

Der-negîred şöhet-i pîr ü cevân bâ-yek-diğer

Tâ-be-hem-peyvest-i şod tîr ü kemân ez-hem cüdâ

Pîr ile civânîñ şöheti birbirine tutuşup ittihâd etmez zîrâ tekbûl-i meşreb nâ-cinslik hâşşasındadır. Mağall-i itibâr tîr ile kemândır ki bir lahzadan ziyâde şöhet ve ictimâʿları mütemâdi olmayıp ayrılırlar. Güyâ şüret ve sîretde ihtilâf ve iftirâk sihir kadar teʿşîr etdiği mücerreb-i ʿâlemiyândır

20

Kaṭre şod seylâb ü vâşıl şod be-baḥr ez-ictimâʿ

Tâ-be-key bâşed ey bî-hâşılân ez-hem cüdâ

Kaṭreler seylâb olup ictimâʿ berekâtıyla deryâya vâşıl oldular. Ey fâidesizler ne zamâna dek birbiriñizden ayrılıp bâʿiş-i helâk olan iftirâkı kendiñize meşreb edersiniz. Güyâ Şâib-i hikem-perver iksîr-i saʿâdet-i dâreyn olan ictimâʿa taḥrîş zımnında neticetü'n-neşâyih olan vüşûle işâret etmişdir.

25

Tâ çü zenbûr-ı ʿasel der-çeşm hem-şîrîn şevend

Bih ki bâşed hânehâ-yı dostân ez-hem cüdâ

Birbiriniñ gözünde tatlı olmak için zenbür-ı ʿasel gibi dostlarıñ hâneleri birbirinden cüdâ olmak hasendir. Yaʿni niʿmet-i vuşlatıñ keşreti muḥabbetde füturu müntebih olduğu ḥayşiyetden bu mazarratı defʿ için kâhiçe ḥayâle kanâʿat etmek ensebdir: Beyt:

Geh ʿâlem-i müşâhede geh ʿâlem-i ḥayâl

5 Bir an yârsız olamam ʿâdetim budur

Der-ḥamûşî ḥarfhâ-yı muḥtelif yek nuṭka end

Mîkuned İn-cemʿ-râ tig-i zebân ez-hem cüdâ

Sâkit olmakda kelimât-ı muḥtelife bir noktadır cemʿiyyet cihetinden ve lebleriñ birbiriyle ittişâli ḥayşiyetden ve bu cemʿiyyetiñ kıymetini tig-i lisân bilmeyip

10 birbirinden cüdâ eder الجاهلون [H80a] العلم نقطة كثرتها

Mîpezîred çün gülâb ez-küre-reng-i ittiḥâd

Gerçi bâşed berg berg-i gülsitân ez-hem cüdâ

Eğerçi gülistânıñ her bir yaprağı birbirinden cüdâ olur ammâ yine gülâb gibi ocağdan reng-i ittiḥâd kabûl edip yerleşir. Yaʿni aşıl maddede cemʿiyyete istiʿdâd var ise şüretiñ perîşânlığı ve iftirâkı zarar vermeyip bir miqdâr germiyyet-i himmet ile ittiḥâd-pezîr olur. Gülün yaprakları tağılıp şofra göze de gülâb olmağla mütteḥid oldukları gibi.

15

Tâ tu-râ ez-dür dîdem refi ʿakl u ḥûş-ı men

Mîşevd nezdik menzil-i kârvân ez-hem cüdâ

Seni iraqdan göreliden beri ḥavâssım müteferriḳ oldu. Zîrâ menzil qarîb olunca kârvân birbirinden cüdâ olur. ʿÂdetâ maḥbûbu müşâhede maḳâmında ʿuşşâkıñ ḥavâş ve şuʿuru perîşân olduğundan libâs-ı mecâzîde aḳşa-yı mütemennâ-yı kâinât olan dîdâra işâret etmişdir. Ehline maʿlûmdur ʿâlem-i fenâdan şâhib-i zevḳ olanlar bu beytiñ ḥaḳîkatini bilirlen.

20

Gerçi der-şoḫbet ḳasemhâ ber-ser hem miḥûrend

Ḥûn-ı hem-râ miḥûrend İn-dostân ez-hem cüdâ

25

Eğerçi ḥîn-i şoḫbetde birbiriniñ başına yeminler için envâʿ-ı taʿzîmler ederler. Ammâ birbirinden cüdâ olunca bu dostlar birbirinin kanın içerler. Sebebi semûm-ı nifâkıñ ʿurûḳ-ı ḥulûşa biʿl-küllîye ḥulûl edip ol zât iksîr-i ḥâşşayı helâk ve fâni etmişdir.

Pîş-i erbâb-ı başîret güft-gû-yı ʿaşḳ ʿakl

Hest çün bîdârî vü hâb-1 girân ez-hem cüdâ

Erbâb-1 başiretiñ °inde °aşkla °aklıñ şöbeti uyanıklık ile ağır uyku gibi birbirinden cüdâ ve başka başka ma°nâlardır. Belki bir kaç vecihden [H80b] zıdd-1 kâmil taşavvur etmek mümkündür. Beyt:

5 Yek harf-i °akılâne zı-Mecnûn şenîde İm

Güm geşte ist °akl ki peydâ nemî-şevêd

Lafz ü ma°na-râ tig ez-yek-diğer netvân berîd

Kist Şâib tâ kuned cânân ü cân ez-hem cüdâ

Lafz ile ma°nâyı kılıç ile birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ey Şâib kimdir cânân
10 ile cânı birbirinden cüdâ eyleyen. Merrâren sebkat eden ma°iyyet meşalesine işâret ve
aşlı ma°lûm vaşfi mechûl bir ma°nâ olduğun ifâdedir, erbâb-1 °irfâna hafî değildir. Şâib-i
merhûmuñ dâimâ cevâd-1 efkârı mizmâr haqîkatde cilveger olup gâh u bî-gâh taraf-1
mecâza °atf-1 °inân etmeleri ancak nüfus-1 mahcübeye mürâ°at ve tenşî° ve erbâb-1 zâhiri
15 hakimâne terğîbdir. Bâ-huşuş bu şerh olunacak gazelde seyli iltizâm etmesi güyâ ehl-i
sülûkuñ cibâl ve şahrâyı nüfus ve ahlâkdan baır-i haqîkate hücum etmeleri şüret-i
cebrde ve encâmın fikr etmemekde ve yollarıñ nâ-hem-vâr olması onlarıñ bir sâ°at evvel
vüşûlüne sebep olmakda seyle müşâbeheleri olduğundan bu gazel-i âbdârî muhî°-i
dîvânında icrâ etmişdir.

-78-

20 (-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Dâmen-i deryâ-yı hûnhârest bâlîn seyl-râ

Der-kenâr-1 baır bâşed hâb-1 sengîn seyl-râ

Seyliñ yaşadığı kan içici deryânıñ dâmenidir ve seyliñ ağır uykusu deryânıñ
kucagındadır. “Lâ rāhate lil mü°min duni likāallah” mazmûnuna işâret ve sâlik gâlibâ
25 sülûku hâlinde kabz üzre olup envâ°-1 meşakqâte mübtelâ olduğun i°lâmdır ve bu
libâslarda haqîkat meşalelerin İrâddan garaz şî°rde cem°iyyetiñ keşretidir. Zîrâ şırf
haqîkati mazmûn edip mecâz ve kinâyâtı halt etmese ba°zı ta°bîrat cenâb-1 haqîkate nâ-
şâyeste vâki° olup terk-i edeb etmiş olur. [H81a] Ammâ bu şüretde olunca ehli olan her
bir haq şâhibi haqqını erişdirir. Zîrâ her kim Bâri-i Te°âla hazretine lâyık olan şıfatı

ziyâde bilirse °indallah onuñ mertebesi ziyâde olur. Ehl-i sülûkuñ tefâzulu bu ma°nâ iledir demek ister.

°Aşk mîdâned çe bâyed kerd bâ âsüdegân

Nist hâcet der-ḥarâbîhâ be-telkîn seyl-râ

- 5 Râhat olup gam-endüḥ ne olduğun beyenmezlere ne edeceğin °aşk bilir. Zîrâ seyle ḥarâb etmek bâbında ta°lim hâcet değıldir belki °ilm-i ḥâlin bilenlerdendir.

Râh-ı rev-râ bâl ü pervâzest saḥtîhâ-yı dehr

Kûhsârân mîşevved seng-i fesân in seyl-râ

- 10 Sâlike dehrîñ şiddetleri maḥşadına vesîle olduğü cihetden ṭayrân edecek cenâhdır. Maḥall-i i°tibâr oldur ki tağlar seng-i fesân olup ḥiddetle cereyân ve bir laḥza muḥaddemce deryâya vâşıl olmağa sebep olur. Zîrâ meşâḳ-ı °ibâdât ve metâ°ib-i ma°âş cümlesi ecr-i uḥrevîyi ve âşâr-ı ihtîşâşdan ibtilâ-yı câzib olmuş olur.

°Ömr-i müsta°cil zı-°âciz nâlî-i mâ fâriğest

Ḥâr netvâned giriften dâmen-i in seyl-râ

- 15 Müsta°cel olan °ömür bizim °âcizâne feryâdımızdan fâriğ ve bî-ḥaber olup °acelesinde bu adam bir °amel edemedii tevaḳḳuf edeyim demez. Bu seyliñ eteğün diken ṭutup cereyânına mâni° olamaz. Ya°ni feryâdıñ mürûr-ı °ömre te°şîri dikenîñ seyle mâni° olduğü ḳadardır.

Bered bârî ü tevâzû° °ömr mîsâzed dırâz

- 20 *Her pülî dâred be-yâd-ı ḥîş çendîn seyl-râ*

Her çend eziyyete taḥammül ve herkese tevâzû° °ömrü dırâz eder. Maḥall-i i°tibâr budur ki her bir köprü ḥâtırında nice seyl ṭutar ki kibr ile geçip [H81b] fâni olmuş. Ammâ köprü henüz şüret-i nev°iyyesinde ve bu eşer ancak köprünüñ şıfatı olan taḥammül ile tevâzû°uñ neticesidir.

- 25 *Mülk-i vîrân-ı me-râ berg ü nevâ-yı şükr nist*

Ver ne hest ez-her ḥabâbî çeşm-i taḥsîn seyl-râ

Bizim vîrân olan mülkümüzüñ şenâ naḳdi şükr berg ü nevâsı yoḳdur. Yoḳsa seyliñ her bir ḥabâbından bir çeşm-i taḥsîn vardır. Ya°ni bizim gibi zu°afâ-yı belâ-yı faḳr u fenâya şükr etmeyip bu ni°met-i °azîmeniñ ḳadrini bilmeyiz. Yoḳsa ol seyl-i faḳr u belâ kendi

zâtında meşkür ve memdüh ve kühistân-ı şenâ-yı "el-fakru fahri"den sa'âdetle cereyân edip âheriñ şenâsından müstagni ve muhîti-ı kabûle vâşıl olmuştur. Yâhüd ma'nâ bu ola ki seyl bizim vîrânemizi istihsân edip her bir habâbında birer dîde-i taşsîn küşâde ederek teşrîf etdi. Ammâ bizim harâbemizde teşekkür nevâlesi bulamadığından

5 hacâletde qalmışız demek ister ma'nâ-yı evvel râcihtir.

Bî-ķarârî °aşķ-râ cüz der-vişâl ârâm nist

Mîkuned âmîziş-i deryâ be temkîn seyl-râ

°Aşķ-ı bî-ķarârîniñ vişâlden ğayrı bir yerde ârâmı ve râhatı yoķdur. Zîrâ deryâ seyli temkînli edip sülûkündaki ıztırâbımı def eder.

10

Müşť hâķi ger °imâret teng gerded meşrebeş

Câ dehed ber-şîşe-i ğod hemçü şâhin seyl-râ

Bir avuç türâb ki °imâretten meşrebi tenk olup vîrâneliği ihtiyâr eyleye. Seyle şâhin gibi sînesinde yer verip maķşûdu olan fenâyâ vâşıl olur. İki beytden muķaddem sebķat eden mazmûnuñ teselli cihetinden muķarîbidir.

15

Mîresâned şevķ der-dil-i sâlikân-râ bağhâ

Der-giribân [H82a] ez-ķef-i ğîşest nesrîn seyl-râ

Sâlikleriñ gönlünde şevķ bağlar ve bağçeler erişdirip envâ°-ı şükûfe peydâ eder. Zîrâ kendi köpüğünden seyliñ yaķasında nesrîn vardır ve ol nesrin seyliñ şevķiniñ ve hücumla cereyânınıñ eşeridir. Güyâ ķef seyliñ kenârında olduğu için giribân ta°bîr edip

20 °âdetâ ba°z iklimde şükûfeyi zîver giribân etdiğine mebnîdir.

Girye-i bî-tâķatân âğer be-cây-ı mîresed

Mîdehed Şâib vişâl-i bağr-i teskîn seyl-râ

Bî-tâķatleriñ ağlaması âğirü°l-emr bir yere erişip maķşûdunu ğâşıl eyler. Ey Şâib bağriñ vişâli seyle teskîn verip telâşını def eyler ya°ni ağlayan elbette güler.

25

-79-

(-...-/.-...-/.-...-/.-...-)

Mîterâved mey-i gülgün zı-ķek u rişe-i mâ

Pîş-i ğum gerden ğod ķec nekuned şîşe-i mâ

Bizim tamarımızdan ve gönlümüzden bade-i gülgün tamlar ve tereşşuḥ eyler ve bizim şîşemiziñ kûp ḥuzûrunda boynunu eğip zillet-i suâli kabûl etmez. Ya'ni bu madde neş'emiz küplerinde merkûzdur. Ol maddenin zuhûrunda ba'z kimseler tekâsül etmek ile âhere muhtâc olduklarından mâ'adâ envâ'ı zilleti mürtekib olurlar. Yoḥsa meyḥâne-i insânda olan mükeyyefât-ı bedi'a cennetde bulunmaz deseñ işbât etmek mümkündür.

Mışra'ı:

Sen senden olma gâfil igende

°Âlem ez-cilve-i manist-i ḥıyâbân-ı behişt

Ki nesîm-i seḥer-i ü bûd endîşe-i mâ

10 Ma'nâ cilvesinden ve leṭâif-i efkârın zuhûrundan °âlem bir cennet bağçesi olmuştur ki onuñ nesîm-i seḥeri kâinâta ferḥ ü şafâ vermede bizim fikrimiz ve mezâmin-i nikâtımızdır. Ya'ni efkâr-ı sâir şu'arâ bu cennetin [H82b] eczâlarından her biri birine teşbîh olursa bizim fikrimize münâsib ve müşâbih olan nesîm-i seḥerdir demek ister.

Ḳabza-i ḥâk kucâ dâmen-i mâ-râ gîred

15 *Girdbâdîm ki der-raḳş bûd rişe-i mâ*

Ḥâk ḳabzası bizim üslûbumuzda müteḥarrik olanları zabta mecâl yokdur. Bizler bir kaşırğayız ki göğümüz bile kaşdadır sükûn kabûl etmez tâ merkezin buluncaya dek.

Dehen-i tişe-i Ferhâd be-ḥûn-ı şîrîn şod

Beçe ümîd kuned kâr-ı hüner pişe-i mâ

20 Ferhâdın tişesiniñ ağızı ḳan ile şîrîn olup °âlem-i vişâliñ ḥalâvetinden bir şeye nâil olamadı. Bizim hüner-pişemiz vüs'atde mübâlağa eden sâlikimiz ne ümîd ile iş görsün. Ayagı Ferhâda olan ḥâlete ḥased etmektir ḥurmenda mübâlağa kaşdıyla. Şâib-i merḥûm °âḳıbetiñ ma'lûm olmadığı cihetden ḥüzn izhâr etmek için bu mazmûnu sebk etmişdir ḳuddise sirrahü.

25 *Ḥüş buved der-ḳadem-i şâf-dilân cân dâden*

Kâş der-pây-ı ḥum-ı mey şikend şîşe-i mâ

Şâf-dilânın ḳademinde cân vermek ḥoş olur. N'olaydı bizim şîşemiz bade küpünüñ ayağında şikest olaydı. Ya'ni mürşid-i kâmile vâşıl olup senglâh-ı muḥâlefatda telef olmaḳdan maḥfûz olaydı.

Bīsütün tiğ be-gerden kuned istikbāleş

Çin-i cevher çü be-ebrü fikened tîşe-i mā

5 Bīsütün tiği gerdeninde onu istikbāl edip emrine inkıyād eder. Eğer bizim tîşemiz cevher-i çini ebrü üstüne birağıp şüret-i gāzāb izhār eylese ya'ni kühsār nüfus-ı 'āşiye ki metānet-i bināda Bīsütün gibidir. Eğer oña bizim tîşe-i himmetimiz ez-cān ü dil teveccüh etse bir vecihle mukābeleye tākati olmayıp belki itā'at-i tāmme ile istikbāl eder.

Ten-i mā ez-elif zaḥm-ı neyistān şode est

Dil-i mā şîr ü ten zaḥmî-i mā pîşe-i mā

10 Bizim tenimiz elif gibi dırāz ve bārik [H83a] pārelerden kāmışlık olmuştur. Bizim gönlümüz arslan ve yareli olan cesedimiz ormanımızdır. Güyā 'ālemi her şekil ile insānda taşavvur etmek mümkündür.

Ser-merdāne-i ḥum yād selāmet Şâib

Muḥtesib kist ki ber-seng zened tîşe-i mā

15 Ey Şâib ḥumuñ merdāne olan başı sağ olsun. Muḥtesib kimdir ki bizim şîşemizi taşa ura. Fi'l-ḥaḳîka şîşemizi şikest etse de ma'den-i neş'emiz selāmetdedir, elem çekmeyiz demek ister ḳuddise sirrahü'l-'azîz.

-80-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

20 *Fitne-i rüz-ı cezā ḥāne-nişînest İncā*

Fitne İnest ki der-ḥāne-i zî nîst İncā

Rüz-ı kıyāmetiñ fitnesi bu maḥalde ḥāne-nişin ve 'uzletdedir, kimseye görünmez. Ya'ni bir görünecek şey değildir fitne budur ki eğer ḥānesindedir bu yerde güyā tāzeleriñ süvār olduğu ḥāletde 'uşşākına şehsüvār görünüp 'aql u dānişlerin berbād etdikleri cihetden. Şâib-i merḥūm bu mazmūn ile meydān-ı mecāzide piyādelenmişdir.

Merdî ez-perde-i nāmūs be-der āmedenest

Her ki mānde est der-İn perde cenİnest İncā

25 Erlik nāmūs perdesinden taşra gelmekdir her kimse ki bu yerde ḳaldı. Bu maḥalde ya'ni erleriñ meydān-ı zuhūru maḥallinde cenİndir ve henüz raḥm-i māderden infişāli

taħaqquq etmemiştir. Erlik ve hünermendlik kande kaldı, perde-i nāmüsdan ğarazı erbāb-ı zāhiriñ güft-gūsuna muqayyed olup dünyayı ve onuñ mūtaʿalluqatını terk etmemekdir.

Piř-i cemʿi ki nemūdend kıyāmet-rā naqd

5 *Şubh-ı maşşer nefes-i bāz-i pesīnest incā*

Ol bir cemāʿatler ki kıyāmeti naqd gösterip onuñ hesāb ü kitābına meşğül ve muvāṭın ve mevāqıfına şarf-ı himem ve ʿuqūl ederler. Kıyāmet şabāhı ʿindlerinde onlarıñ çekdiĝi meşāqqate nisbetle [H83b] bu maħalde soñ nefesdir ki ondan soñra zaħmet yoħdur. Zırā onlarıñ kıyāmetleri hālet-i sülūklerinde tavran baʿde tavrın sebkat edip halkıñ zaħmet

10 çekeceĝi günde onlar rāħat olur.

Hāksārī ruħ-ı düşmen be-zemīn-i mīmāled

Āsmān ʿaciz her hāk-nişīnest incā

Hāksārılık ve Mevlā-yı mūteʿāle tevāzuʿ ve ʿubūdiyet düşmenleriñ yüzünü yere sürer. Zırā bu maħalde gök her hāk-nişīniñ ve erbāb-ı tecerrüdüñ piřĝāhında ʿaciz ve onları

15 kendide maħfūz olan esrārdan menʿ etmeĝe bī-kuđretidir. Murādi āsmāniñ devrānına ācāl ve erzāk merbūṭ olup ve düşmen-i mūteĝallib gibi maħlūqatıñ üzerine muşallat olduĝu cihetden düşmen tesmiye etdikden soñra erbāb-ı himemiñ ervāh-ı kuđsiyyeleri onda cevlan edip āsmān onları menʿ edemediĝi yüzden oña ʿaciz işbāt etmektedir.

İhtiyārist fenā-yı dil-i rūşen güherān

20 *Mürg zehrist ki der-zır negīnest incā*

Rūşen güherleriñ ve erbāb-ı şafvetiñ fenāsı ve bi'l-külliyeye māsivādan iʿrāzı ihtiyārīdir. Ölüm ise bu maħalde bir zehrdir ki taħt-ı hükümdedir. Murād ederler ise ondan tenāvül buyururlar demeĝe çıkar, lakin güft-gūdan hāli deĝildir. Mevzuʿunda işbāt olunan vech üzere bir insāniñ ölmesine sebep bir insān-ı āħeriñ zuhūrudur. Ammā kümelin ve ehl-i

25 temkīn bu kāide-i külliyeden hāricdir ki haķıķati üzere taħriri aşıł mesele keşfe mebnī olduĝu için terk olundu. Ehli bu kadarca işāret ile kanāʿat eder.

Der-kıyāmet-i dil pūr-ābile dāred Şāib

Dest-i her kes şadef-i dürr-i semīnest incā

Ey Şâib her kimseniñ ki bu maḥalde eli şadef-i dürr-i şemîn olup [H84a] bu dar-ı fenâdan tena'umât-ı dünyeviyye ile rûzgâr-ı 'ömrün fâni eyleye. Kıyâmete kalbî kabarcıklar ile ve envâc-i abile-i ḥasretle töludur. Dürr-i şemîne göre âbile terbiye edip
الجزاء من جنس العمل mefhûmuna işâretidir.

5

-81-

(---/-.../.../.../...)

Dii ḥod be-ḥod şikeste şeved 'aşk-ı pîşe-râ

Sengest der-bağal mîzûr-ı şîşe-râ

10

'Aşk şan'atlınıñ gönlü kendi kendine şikest olup şahbâ-yı rengâmiz me'âni şahâif-i vücuda dökülür Zîrâ pür-zür olan bâde şîşesiniñ bağlında taşıdır, elbette şikest eder. Ya'ni isti'dâd-ı zâti mefâtiḥ-i ebvâb-ı ma'ârif olup âhere muḥtâc olmaz.

Çeşm-i bed sitâre be-'âşık çe mîkuned

Ez-kerem-i şeb-fürûz çe gam şîr-i pîşe-râ

15

Sitâreniñ ve tâli'iniñ çeşm-i bedi 'âşıka ne etmeğe kâdir olabilir ya'ni cenab-ı kudse müncezib olan sâlike baḥt-ı siyâhıñ zararını mutaşavver değıldir. Germ-i şeb-fürûzdan orman esediniñ ne ḥavfı olur. Şeb-fürûz gecelerde görünür, kandilli böcek dedikleri hayvândır. Güyâ necme müşâbih olduğı için sitâre ta'bîr eyledi.

Der-sâz bâ ḥazân ḥavâdiş ki hemçü serv

Bâr-ı dilest mîve-i bahâr hemîşe-râ

20

Ḥazân ḥavâdişle geçinip refâhiyyet-i dâimeye meyl eylemez. Zîrâ serv gibi hemîşe bahâr olanıñ meyvesi bâr-ı dil ve şiklet-i kalbdır. Güyâ serv ḥazân eşer etmediğinden saflaşıp meyânında top top 'uqdeler ḥâşıl olduğı için mazmûn terbiye buyurmuşlardır ki her dem refâhiyyet-i ḥâle mazhar olmanıñ lutfu olmadığından mâ'adâ envâc-ı ni'âm-ı ilahiyi istiḥkâr ve belki bi'l-külliyeye ferâmûşa sebep olur. Ammâ ḥavâdişat-ı melevân ile ni'met belâyı ve belâ ni'meti mu'arref ve iki ḥaşlet-i ḥamîdeye ki şükr ile şabırdır [H84b] ḥavâdişat desâţetiyle mazhar olmak ḥikmet olduğı cümleñiñ meşhud-ı başıra-i taḥsînidir

25

Pîrân şikâr-ı tül-i emel zûd mişevend

Der-ḥâk-i nerm-i ḥüküm revânest rişe-râ

Pîrler tül-i emele tiz şikâr olup onuñ dâmenine nev-civânlardan âsanca vâkı° olurlar. Zîrâ °urûkuñ yumuşak türâba hükmü revândır. Emel dañi ağaçlarıñ kökleri gibidir pîrler za°fû'l-kavî oldukları cihetden hâk-i nerme müşâbih olup uşûl-i âmel onlarda müstahkem olur.

5 *Âverde est şüret-i Şîrîn berûn zı-seng*

Ferhâd çün be-ser nedehed cā-yı tîşe-râ

Şîrîniñ şüretin taşdan çıkarmışdır, Ferhâd nice tîşeye başında yer vermesin. Ya°ni himmet-i merdâne ile mañbûbunuñ naşını taşdan izhâr eden mu°ayyen şâdıka baş üzre yer vermek çok değıldir kışşa-i Ferhâd cümleñiñ ma°lûmudur.

10 *Şem° ü şarâb ü şâhid-i men hûn-ı dil besist*

Berk-i ez-fürûg-ı bâde bûd ebr-i şîşe-râ

Şem° ve şarâb ve şâhid bu ocağ kâim mağâmı baña gönül kanı besdir kifayet eder zîrâ bulut.gibi olan şîşeniñ berki bâdeniñ nûrundandır. Şâib-i merhûm hûn-ı dilinde şem° ile şarâbı tedârik eylerdi ammâ şâhidi ki mañbûb me°ânisinedir istişhâdında derc etmedi. Güyâ âdât-ı bezmden şem°le şarâb bulununca mañbûbuñ teşrifini câzib olmada mañbûb kadar keyf verir dese gerekdir.

Rengî be-rûy kâr neyârî çü kûhken

Ez-hûn-ı hîş tâ nedehî âb tîşe-râ

İş yüzüne bir renk getiremezsin ve kârîña revnağ veremezsin tâ Ferhâd gibi kendi 20 kanından tîşeye şu vermeyince. Himmet-i °âliye cân fedâ etmeyince [H85a] cânândan haber gelmez.

Şâib hicâb-ı berğ negerded libâs-ı ebr

Tâ çend zîr-i hırğa tevân dâşt şîşe-râ

25 Ey Şâib bulut libâsı berğe hicâb olup onu görünmekden men° eyleyemez şîşeyi ne zamanâ dek hırğa altında tutup kârimızı setr edelim. Belki setri kâbil olmayan sırrıñ setrine taşaddi nev°an belâhet ile töhmete mücib olur. Güyâ meyhâne isti°dâdından şahbâ-yı ma°ârifîñ cüş u huruşun zabt edemeyip âhirü'l-emr rencine-i kâse-i şöhret etdiğinden i°tizârdır.

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Şubḥ ez-cānhā-yı rüşen yād miāyed me-rā

Şām ez-tā rīkī ten yād miāyed me-rā

5 Şabāḥ rüşen ve münevver olan gönüllerden naqş gelir baña aḥşam tenleriniñ zulümâtından naqş gelir baña. Ya'ni ben şabāḥı gördükçe rüşen olan gönülleri ve aḥşamı gördükçe zulümât-ı muḥālefata ğarḳ olmuş bedeni tezekkür ederim ve onları maḥall-i 'ibret bilirim demekdir yadıñ üç ma'nāsından biri naqışdır.

Ez-dem-i serd-i ḥazān bergī ki miüfted be-ḥāk

Ez-cihān-ı bī-berg reften yād miāyed me-rā

10 Ḥazānıñ bürüdetle muttaşif olan nefesinden bir yapraḳ ki türāba düşer benim ḥâtırına dünyādan yapraqsız ve sermāyesiz gitmek gelir. Envā'ı hümüm ve guşşaya mübtelā olurum ya'ni i'tibārim beni terbiye eyler.

Mişevem çün şebnem-i gül āb ez-ter-dāmeni

Çün ez-ān pākize-dāmen yād miāyed me-rā

15 Ol pak-dāmen olan dilber ḥâtırına geldikçe ben ter-dāmenliğimden şebnem gibi eriyip şu olurum ya'ni benimle maḥbūbumu taşavvur etdikde oña nisbetimi dūr-ā-dūr müşāhede edip ğarḳ-ı ḥayāya müstaḡrak olurum. Ter-dāmen lafzı ālüdelikden kināyedir.

Nāle ḥīzed çün sipend ez-dāneem bī-iḥtiyār

Çün ez-ān şahrā vü ḥurmen yād miāyed me-rā

20 [H85b] Ol şahrā-yı dil-küşādan ve ol ḥurmen-i cem'iyetden ḥâtırına geldikçe ḥarāret-i ḥasret bir güne baña müstevli olur ki sipend gibi ben dāneden iḥtiyārsız nāle zuhūr eder. Ya'ni 'ālem-i qudsī ve ḥâtıra-i insi der-ḥâtır edip ol şahrānıñ vüs'atin ve ol cem'iyetiñ menāfi' nisbetin şimdiki olduğum teng-nāy-ı ḥayrete ve vaḥşetgāh-ı miḥnete kıyās etdikçe 'inan-ı iḥtiyār pençe-i taşarrufdan birün olur demekdir. Murādı 'ālem-i ervāḥı tezekkürdür.

Mişeved yāḳūtī ez-ḥün-ı ciğer minḳār-ı men

Çün ez-ān firūze gülşen yād miāyed me-rā

Ol firuze renkli gülşen benim hâtırıma geldikçe ol kadar ağlarım ki ciğerimin kanından minkâрім yaqut rengine münkalib olur. Evvelki mazmûna mütekarîb belki müttehid taşavvur etmek mümkündür.

Gevherem-râ mîdehed gerd-i yetimî hâkmâl

5 *Çün ez-ân deryâ-yı rûşen yâd miâyed me-râ*

Ol rûşen olan deryâdan benim hâtırıma geldikçe ve eyyâm-ı baır-âşinalıgım şafha-i tezkâre düşdükçe gerdiyyetimi benim gevherime hâkmâl verir, ya^cni türâba sürer. Güyâ ki bir âdemden bir devlet-i ^cazime fevt olunca türâbe düşüp bî-ihtiyâr hayvânlar gibi hareket etdiğine binâen Şâib-i merhûm daği bu mazmûnu terbiye etmişdir. Gerdiyyetimi maⁿnâda gevheriñ bî-nazîr olmasından kinâyedir ve gerd münâsebetiyle hâkmâl ta^bbîri yerinde isti^cmâl olunmuşdur gayetle hoşdur, kudise sirrahü'ü-^cazîz .

Tig mîgerded elif ber-sîne-i şebbâz-ı men

Gâh-gâhî kez neşîmen yâd miâyed me-râ

15 Elif, ben şebbâzîñ sînesinde kılıç olup beni zaımdâr-ı hasret eder. Ol neşimiñ baña gâh gâh hâtırıma geldikçe şebbâz bir nev^c kuşuñ adıdır şahin gibi, [H86a] ve neşîmen avcı kuşuñ oturagına derler. Lakin bu maqâmıma nekre olduğundan sâ^cid-i maıhbûbu daği îhâm eder elif ta^bbîri güyâ ol kuşuñ sînesi elifli olmak iktizâ eder ol neşîmen hâtırıma geldikçe ol elif mâdde-i iftihâr iken kılıç olup sînesin hasretinden pâre pâre eyler demekdir.

20 *Mîşevved çeşmem zı-hayret çün yed-i beyzâ sefid*

Çün zı-tavr ü naııl-i Eymen yâd miâyed me-râ

25 Şâib-i hayretkâr ve hayret-şîâr Yûsuf-ı maⁿnâya Ya^ckûblanıp buyurur ki cebel-i Tûr ile naııl-i vâdi-i Eymen hâtırıma geldikçe yed-i beyzâ gibi gözlerim hasretten beyzâ olur. Hezârân hezâr âferin bu sehl-i mümteni^c olan ta^bbîr ve tavr-ı edâda bu kelimât-ı faşıhayı tefsîre.

Rişte-i eşkem be-dâmen mîresed bî-ihtiyâr

Çün zı-^cisî hemçü süzen yâd miâyed me-râ

İsîden benim hâtırıma geldikçe iğne gibi benim eşkim ipliği ihtiyârsız dâmene erişir. Güyâ İsî ile iğne kışşasına binâen böylece taııayyül buyurmuşlar. Kaldı ki ehl-i derün

ta'biratını tevcih eden ehl-i derde bundan ziyâde tekellüm teklifi hayta-i inşâfdan biründür.

Tıfl-ı eşkem nîst cüz gerd-i yetîmî dâye em

Key zı-âgûş rûz dâmen yâd miâyed me-râ

- 5 Göz yaşı tflim ki gerd-i yetîmîden gayrı baña terbiye edince dâyem yokdur. Kaçan âgûş ve dâmen benim hâtırıma gelip refâhiyyet ve râhat-ı zıkrine ve fikrine düşerim. Ya'ni âsâyiş bir vecihle hâtırıma gelmez ve hâksârlığı gün-be-gün müzdâd olmadadır

Nist tâ gül der-nazar-ı Şâib çü bülbül-i hâmuşem

Der-ğuzür-ı gül zı-şîven yâd miâyed me-râ

- 10 Nice ki gül yokdur ey Şâib ben sükût edip gülüñ ğuzûrunda âh ü feryâd benim hâtırıma gelir. Güyâ iktizâ-yı edeb ğuzûr-ı gülde müşâhedeye meşğûl olup ğiyâbında zıkr ile feryâd etmek iken ben bî-ihtiyâr kazıyye-i 'aşkı 'aks edip meşreb-i müşâhedeyi ekdâr-ı şîvenle [H86b] mükedder ederim demiş oldu.

-83-

- 15 (- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)

Neşod ez-rûy-ı tû sîrâb nazar âyine-râ

Şerm-i ruhsâr-ı tû ğûn kerd ciğer-i âyine-râ

- 20 Âyineniñ nazarı seniñ yüzüñden sîrâb olup bağıdıçça iştihası ziyâde oldu ve seniñ şerm-i ruhsârıñ âyineniñ ciğerin kan eyledi şafvetine ğıpta ve ğased cihetinden ve âyineye nisbet ol ruhsârıñ her çeşme manzar olduğı ğayşiyetden şermiñ isnadı bu taqrîre göre zâhir ve bâhirdir.

Nist çûn Keştî-i tûfân-zede yek-câ ârâm

Der-perî-ğâne-i ğüsn-i tû nazar-ı âyine-râ

- 25 Seniñ ğüsnüñ peri ğânesinde âyineniñ nazarı tûfâna uğramış keştî gibi bir yerde çârâr etmez. Ya'ni seniñ cemâliñ âyineyi ıztırâba düşürüp bir mu'ayyen mağalle nazar-bend olamaz. Güyâ bâ'îş-i telâş seniñ deryâ-yı ğüsnüñüñ ğûn-â-ğûn zuhûr eden mevâcibidir demeğe çıkar. Peri ğâne-i ğüsn eczâ-yı ğüsn mülâğazasıyladır ebrû ve ruhsâr ve leb ve çeşm her biri ğayet-i ğüsünde ve keşret-i tenâsübde başka bir peri-peykerdir.

Dest-i meşâta-i tağdîr zı-cevher beste est

Be-temâşâ-yı tû şad cây-ı kemer âyine-râ

Dest-i meşâta-i taqdîr seniñ hüsnuñe temâşâ etmek için âyineniñ yüz yerden cevher ile belin bağlamışdır. Kemer bağlamak bu lisânda bir işe ihtimâmdan kinâyedir ya'ni bizzât âyineniñ hilâkati seni temâşâ için olduğu kendiniñ tıynetinden müstenbit olan ma'nadır.

5 *Zerre ez-cevher-i hod zîr-i kabâ püşîde est*

Bes ki tersîde ez-ân gânze nazar âyine-râ

Zîr-i kabâsında kendi cevherinden gitmişdir âyineniñ nazarı seniñ gânzeñden tâ bu kadar havfa mübtelâ oldu deyü kendiniñ daği hirâsın eder

Dâm-ı fülâd ser-encâm kuned ez-cevher

10 *Nist ez-şühî 'aks-i tû haber âyine-râ*

Âyineniñ [H87a] haberi yokdur seniñ 'aksiñ şühlugundan ve bir yerde karar etmemesinden bî-hüde kendi cevheriñden fülâd dâm tedârikindedir. Bî-çare bilmez ki oña mâlik olmak ve her dem der-âverde-i âgüş-ı temâşâ etmek mümkün değildir

Her nefes mîkeseled silsile-i cevher-râ

15 *Kerd dîvâne cemâl-i tû meğer âyine-râ*

Seniñ cemâliñ meğer âyineyi dîvâne eyledi ki silsile-i cevheri dâimâ şikest etmededir ya'ni zincîr ile zabt olunmaz deyü dîvânelere döndü.

Gerçi zâhir be-temâşâ-yı cihân meşgülest

Hest ez-cevher-i hod dâm-ı diğer âyine-râ

20 Eğerçi zâhirde azâdelik da'vâsıyla 'âlemiñ temâşâsına meşgüldür ammâ kendi cevherinden bir özge dâm kaydı vardır âyineniñ. Ya'ni ol azâdelik da'vâsı müselleme değildir yâhüd zâhirde 'âlemin temâşâsına meşgül ve şüret-i itlâkda görünür ammâ başka dâm bir özge şikâre cevherinden kurmuşdur der.

Gerçi âyine nedâred hayr ez-âb-ı güher

25 *Piş ez-în rû-medih ey pâk nazar âyine-râ*

Eğerçi âyine âb-ı güherden hâberdâr değildir ve onuñ kıymetin bilip isticlâb kaydında olmaz. Ammâ ey pâk güher bundan ziyâde âyineye yüz verme güyâ gayret-i 'âşıkânenen mübâlağa kaşd edip dilberi âyineye daği göstermemek ister.

Hâk der-kâse-i ser kun nazar-ı hod-bîn-râ

Ki zı-deryāst füzūn mevc-i haṭar āyine-rā

Hod-bīn olan nazarıñ kāse-i serine ḥāk ṭoldur yaⁿⁱ elbette bir telef olur. Maḥall-i ḡayret oldur ki āyineniñ mevc-i haṭrı deryādan efzūndur āhirü'l-emr ḥod-bīnlik belāsından.

Rū me-tāb ez-sūḥan-ı saḥt-ı nikūyān Şāib

5

Piṣ İn seng tevān kerd siper āyine-rā

Ey Şāib nikūyāniñ [H87b] saḥt olan kelāmından yüz çevirme.* Bu taṣıfı muḳābiline āyineyi siper etmek mümkündür zīrā dilberlerden zuhūr eden ḳaṭi^c kelām leṭāfetden bir rütbedir ki ḳulūb-i ^cuşşāka cilā verip aşlında bir miḳdār kesāfeti var ise onu daḥi izāle eyler.

10

-84-

Nist ez-zaḥm-ı zebān pervā dil-i bī-bāk-rā

Mīkuned āteş ^cabīr pirehen-i ḥāşāk-rā

Bī-bāk ve ḡamsız olan ḳalbiñ zaḥm-ı zebāndan pervāsi yoḳdur āteşi ḥāşāki pirāhenine ^cabīr ve buḥūr eder. Yaⁿⁱ bī-bāk ve māsivāullahdan bī-pervā olan ḳalb āteşiñ ḥāşşasın icrā eder. Kendiye teveccüh eden ḥāşāk-ı ekdārı bā^cis-i inbisāt ^cadd edip cūş-u ḥurūşun daḥi ziyāde eder demekdir. [H88a]

15

Men kim tā şayd o bāşem ki āhū-yı ḥarem

Ez-naḳarbāz ān būd ān ḥalḳa-i fitrāk-rā

Benim ne ḥaddim vardır ki ol dilberin şaydı olayım zīrā āhū-yı ḥarem ki şaydı ḥarām iken ol dilberin fitrāki ḥalḳasınıñ nazarbāzlarından ve ^caşıḳlarındandır ki āh n'olaydı beni şayd edip ol fitrāka baḡlayaydı deyü ḡāyeti dilberin şaydı ḳulūbda cezbessin i^clāmdir.

20

Uḳdehā-yı müşkil-i ḥod-rā eḡer ḥırmen kunem

* Nūshada tashih sırasında yarım sayfalık bir bölümtün üzeri çizilmiştir. Belki yararı olur diye buraya aldık: “Zīrā çaresi yoḳdur taḥammülden ḡayrı. Bundan evvel āyinenin başına taş inmek mümkün idi. Yaⁿⁱ dilberleri bu rütbe serkeş etmeḡe sebep āyinedir kendi ḥüsn ü cemāllerin temāşā edip ^cuşşāka maḡrūr olup envā^c-i eziyyet ederler ammā evvelden āyineyi şikest etseñ bu belāya mübtelā olmaz idiñ. Yāḥūd onlarıñ saḥt olan kelāmından i^crāz etmekten ziyāde āyinenin başına taş olur mu deyü ikinci mişra^cıñ mefhūmu istifhām olmuş ola bu taḳrīre ḡöre me^cāli bu olur ki hemen sen temāşā-yı cemāle meşḡül olup rencişāmız olan kelāmlarına ḳulaḳ aşma ḡüya āyine raḳībāne ^cuşşāka bu ḥüsnü seyr etdirme mazmūnun dilbere zīver-i lisān-ı ḥāl etdiḡin taḥayyül edince āyineye bundan saḥt taş olmaz ki yüz çevirmeyip temāşā edesin. İkinci ihtimālde piṣ lafzı bā-i ^carabīye ile olmaḳ ziyāde ma^cnāsındır ammā bā^czı nūshada “piṣ in-seng tūvān kerd siper āyine-rā.”

Teng kereded rāh-ı cevlan serdiş-i eflāk-rā

Eğer ben kendi müşkilâtım ʿuqdelerin hürmen edip bir yere cemʿ eylesem feleğîñ gerdişine cevlan rāhı teng olur keşret-i müşkilâtından mübālağadır. Rubāʿi:

İbn-i dehr ki bûd müddeti menzil-i mā

5 Efsûs ki hâl negeşt yek müşkil-i mā

Nā-med be-cezâz derd ü belâ hâşıl-ı mā

Reftim ve hezâr hasret ender dil-i mā

Kāhiş-i ten lâzım-ı rûşen-dilân üftāde est

Revğan ez-magz est dâim şuʿle-i idrāk-rā

10 Ten kāhişi ve cismiñ noqşanı ve naḥîf olması rûşen-dilânıñ ve pāk gevherleriñ lâzımı vâkıʿ olmuşdur müfārakat etmez maʿnāsına. Zîrā şuʿle-i idrākîñ bağı beynindedir güyâ benî âdemiñ ḥarâret-i kuvvet-i derrâkesi ne kadar ziyâde ise ol kadar âgâh ve ḥabîr olup nevʿ-i insânıñ ḥaqqında maḥlûk olan belâya ve muḥâtarâta vâkıf olduğca lâ-cerem rāh-ı selâmete sâlik ve mühlükelerden istiḥlâş fikri bedeni naḥîf eder. Lakin Şâib-i merḥûmuñ

15 şuʿle ile revğan terbiye etmesi gâlibâ şuʿleniñ müteʿâllığı revğan olup ve magziñ mişbâha nisbetin ve idrakiñ şuʿleye nisbetin murād etmişdir.

Bî-ḥudî bâ-her çe âmized be-miʿrâceş bered

Hiç naḥlî zîr-i dest-i ḥod nesâzed tâk-rā

[H88b] Şâib-î ʿirfân-perver bundan evvel vâkıʿ olan beytiñ mefhûmuna İmâ ve mezkûr olan belâlarıñ defʿine irşad kaşdıyla buyurur ki bî-ḥodluk ve cümle umûru müdebbirine teslîm edip aralıktan kendiyi çıkarmak her neye imtizâc etse miʿrâcına erişdirir. ʿİbret maḥalli oldur ki hiç bir naḥl tâ ki eli altına alamaz. Tiyeğîñ şüret-i ḥâli üftâdelik ve bî-ḥodluk olduğu için Mevlâ-yı müteʿâl destgîr olup naḥle müstevli olur.

ʿÂlimî ez-râst -güyî düşmen-i mā geşte end

25 *Mā çe mîkerdim çün âyine levḥ-i pāk-rā*

Bir ʿâlim toğru söylemekden nâşi bize düşmen olmuşdur biz nʿeylerdik âyine gibi levḥ-i pâki ve sîne-i şâfi. Zîrâ bir kimse âḥer kimseniñ kendi ʿaynına maḥlaʿ olduğun bilse biʿt-ḥabʿ kalbinde ol adama ʿadâvet peydâ eder. Âyine ile zengi gibi bu nâzik gazeliñ maḥtaʿ beytine mâlik olamadığımızdan nâ-tamâm ḫalmışdır.

-85-

(---/---/---/---)

*Dānisteem gurūr harīdār-ı hīş-rā**Hod hemçü zūlf mişeknem kār-ı hīş-rā*

- 5 Kendi meşrebimiñ gururun fehm edip sevdāmla perīşān-hātır ve āhirü'l-emr aldancagın bilmişim. Ol ecilden zūlf gibi kendi kārıma şikest verip revācına māni° olurum. Kendi inkisārım °indimde halkıñ aldanmasından evladır.

*Her gevherī ki rāhat-ı bī-kıymetī şināhat**Şod āb-ı serd germī-i bāzār-ı hīş-rā*

- 10 Her bir gevher ki kıymetsizlik rāhatın fehm etdi ve bī-kıymet olmada ne luţf olduğun bildi ise kendi germiyyet bāzārına āb-ı serd olup keş-me-keş-i bey° ü şirādan hālāş ve safā-yı hüsnünü intihāb-ı °uyün müşteriden siyānet eyledi.

*Der zīr-ı bār-ı minnet-ı pertev nemī-revīm**Dāniste im kadr-ı şeb-i tār-ı hīş-rā*

- 15 Perteviñ ve ziyānıñ zīr-ı bār-ı minnetinde gitmeyiz kendi şeb-i tārımızıñ kıymetin [H89a] bilip şem° mecālisi sūziş-i hayretde ve pertev ile müstenir olanları teng-nāy-ı nedāmetde terk etmişizdir. Murādı kanā°atde şābit-kadem rızq-ı maqşūme kemāl-i rızā etmektedir.

*Nā-dīdenīst şüret-ı bī-ma°na-ı cihān**Rūşen mesāz āyine-ı tār-ı hīş-rā*

- 20 °Avām-ı zāhir beyninde maḥbūb olan °avālim-i qudsiyeye nisbetle bu dünyānıñ şüret-ı bī-ma°nāsı görülmeyecek şeydir. Kendi āyine-ı tārikiñi ki bu fāni temāşā etmek için rūşen etme. Belki şafvet-ı derūn tedāriki hātırā gelir ise hazret-ı qudsı görmeğe cidd ü cehd edip ol niyyetle āyine-ı kalbe cilā ver ki çekdiğini meşakḳati bāri mükāfat-ı meşhūdāt ber-ḫaraf eyleye aşıl beytiñ ma°nāsı kendi hāl-i vāktinde mebnī olduğu için te°vil olunmuşdur.

*Zindān būd be-merdüm-ı bī-dār mehd-ı ḫāk**Der-ḫāb kun dü dīde-ı bī-dār-ı hīş-rā*

Merdüm-i bîdâra ve sâlik seyyâre bu mehd-i hâk zindân olup qarâr ve râhatı yed-i taşarrufundan çıkar. Kendi iki uyanık gözleriñi der-hâb edip zîr-i perde-i humûlde râhat eyle. Ya'ni envâr-ı ilahiyye ile sâlike hâlet-i yağaza geldikten soñra °ömrünüñ her sâ'ati bir sâl kadar rencâver olup envâ°-i âlâm ve guşşaya giriftâr olur. Yağazanıñ iktizâsı üzre 5 hâbla emredildiği eğer râhat isterseñ bîdâr olma demektir. Şâib-i merhûmuñ mahşeb zemîninde olan kaşîdesine muķâbele zemîni bahşeb olmaķ üzre nazm etdiğimiz kaşîdedendir beyt

Mebâd derd-pey u büy-ı zı-cism ü cân kerdi

Nücümveş be-felek zindegî cekâr bahşeb

10 Be-dîn ümîd ki yek hâb-ı Yûsufî bîni

Ze-hâr ger bûdet bâliş ü kenâr bahşeb

Harîf merdüm-i bîdâr nistî hîşdâr

Be-yâd-ı nergis-i ân çeşm-i pür-humâr bahşeb

Her dem çü tâk bâr-ı dırahtî nemî-şevîm

15 *Çün serv beste îm [H89b] be-dil bâr-ı hîş-râ*

Tiyek gibi her dem bir dıraht yük olup şıķletimizi düş-ı ağıyâre tarh etmeyiz. Serv gibi şıķletimizi kendi göñlümüze haml edip âhere ta'alluķdan halâş olmuşuz. °Arabî:

هبي لى عينى و احملى كلفة الاسى * على القلب ان القلب احمى لليل

Hergiz çünân neşod ki tevânîm farķ kerd

20 *Ez-riştehâ-yı zülf dil-i zâr-ı hîş-râ*

Ancılayın °âlem-i farķ zuhûr etmediği kendi za'îf ve nahîf olan göñlümüzü ol dilberîñ zülfü tellerinden ayırıp şol göñlümüz ve şol zülfüñ telidir demek mümkün olaydı. Kerrâran sebķat eden ma'iyet-i bî-keyfiye işâretidir.

Ez-bîñîş-i bülend be-püstî rehânde îm

25 *Şâib zı-seyl-i hâdişê dîvâr-ı hîş-râ*

Ey Şâib seyl-i hâdişêtiñ cümle lutfundan biri budur ki oña ta'arruz etmek ile kendi dîvârımızı yücelik ve alçaklık hod-bînliğinden halâş edip yer ile beraber etmeğe muvaffaķ olmuşuzdur. Ya'ni gurûr °alevden ve keder tesseffülden °âlem-i fenâya daħil olmaķ berekâtıyla fâriğ olup hâlimiz dâire-i humûle idhâl etdik demek ola.

-86-

(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)

*Perdedâr ü hâcib ü derbân nemî-bâşed me-râ**Hâne çün âyine bî-mihmân nemî-bâşed me-râ*

5 Mevâni^c-i duhûl ki üç kimselerdir derbân ve hâcib ve perdedâr derler, ehl-i dünyâda olduğu gibi bizlerde yokdur. Murâd eden bî-tekellûf hânemize gelir âyine hânesi gibi bizim hânemiz mihmânsız olmaz. Hâneden murâd kalbdır zîrâ teşbîh onu iktizâ edip havâtır-ı maḥmûde-i verdiyye her laḥzada belâ mani^c-i tereddüd ederler demek ister.

*Dürd ü şâf-ı âlem-i imkân ziyek ser-çeşme est*10 *Şekvei ez-sâkı-i devrân nemî-bâşed me-râ*

Şâib-i pesendîde etvâr-ı tab^cına peyrev olup maḥla^cın mâzmunundan mülahḥşâ bu beytde buyurur ki âlem-i imkânın dürd ü şâfi bir ser-çeşmeden [H90a] câri ve bir bâdeden münḥal ve sâridir. Bizim için sâkı-i devrândan bir şekve mutaşavver olmayıp itikâd-ı vaḥdetimiz müstahkemdir. Güyâ maḥla^cın mefhûmunda mihmân dâimâ maḥmûd olmayıp elbette bir ḥüsnuñ aḥabinde iki ḳubḥ gelmeğe muḥtâc deyü suâl telmîh buyurup cevab üslûbunda bu beyt-i bedîci İrâd etdiler ki âlem-i vaḥdetimizde ḥüsnden mütelezziz olduğumuz gibi ḳabiḥden daḥi mütelezziz oluruz vech-i âḥerden olursa olsun esbâb-ı zâhireden şekva etmeyiz demek ister.

*Ṭavḳ-ı men çün ḳumriyân ez-ḥalka-i mâtem bûd*20 *Hâṭır-ı şâd ü leb-i ḥandân nemî-bâşed me-râ*

Benim ḳumrular gibi ṭavḳım mâtem ḥalkasından olup ekdâr ve âlâmdan mürekkeb bir ma^cnâdır. Baña ḥâṭır-ı şâd ve leb-i ḥandân olmaz. Zîrâ maddemiz ḥüzne mebnî ve dairemiz merkez-i guşşaya dâirdir.

*Hest der-dil her çe çün âyine-dârem der-naḫar*25 *Ez-kesî pûşîde vü pinhân nemî-bâşed me-râ*

Âyine gibi her neye mâlik isem nazarda ve pişgâh-ı başarda tutup kimseden benim gizli ve maḥfî ḥâletim yokdur. Ya^cni zâhir ve bîrûnum ve bâṭın ve derûnum mütteḥid ve âşâr-ı nifâḳdan pâkize olmuşuz demektir.

Şu le-râ der-pâk-bâzî daḡ dâred himmetem

Hārḥār-ı arzū der-cān nemī-bāşed me-rā

Pāk-bāzlıkda ve hār ü hāşāk ta'alluğu yaqamda benim himmetim şu'leye dağ-efgen-i ğibta olur arzu ğuşşası bizim cānımızda olmaz. Zīrā maḥalliñ isti'dādı- arzusuz olup arzu-perver deĝildir ki n'olaydı benim filān maqşadım hāşıl olaydı telāşına mazhar
5 bulunup dürlü dürlü belāya düşmek iktizā edeydi.

Ḳāni'm ber-kaṭre-i ābī ki dārem çün güher

Çeşm-i āb ez-ḳulzum ü 'ummān nemī-bāşed me-rā

Fi'l-ḥaḳīka herkese vāşıl olan onuñçün ḥalq olunup āheriñ daḥli olmadıĝı daḳīkaya işāret edip buyurur ki gevher gibi kendimde olan bir kaṭre şuya [H90b] ḳanā'at edip
10 ḳulzum ve 'ummāndan şu ümīdin etmem. Ya'ni ebr-i 'atā-yı izdīden şādef-i isti'dādıma çekide olan kaṭre benim olduĝu cihetden oña ḳanā'at edip muḥiṭ ü enhārīñ āb-ı ferāvānı onlarıñ olup benim onlardan naşībim olmadıĝı ḥayşiyetden onlardan ümīdimi kaṭ' ve bī-ḥūde dīde-i ṭama'ı küşāde etmem demekdir. Beyt:

Āb-ı mürvet ez-ḳadeḥ hīç-kes mecū

15 Ḥod-ra Ḥüseyn rüy-ı zemīn-i Kerbelā-şinas

Nīk ü bed yek-cilve çün āyine dāred der-dilem

Şekve ez-çeşm ü dil-i ḥayrān nemī-bāşed me-rā

Āyine gibi benim gönlümde nīk ü bed bir cilve edip zuhūrda ikisiniñ tefāvütü olmayınca benim ḥayrān olan çeşm ü dilimden şekvam yokdur. Bu mazmūn-ı münif ikiden ḥāli
20 deĝildir evvelā bi'aynihi maṭla'dan muaḥḥez olan beytiñ ma'nāsı olup vaḥdete işāretdir ki benim ḳalbime zuhūr eden ḥüsn ve ḳubḥ irāde-i Bāri-i zū'l-celāl ile olduĝdan şofira ben mürīdiñ ḥüsn-i taşarrufuna meşĝül olup yeksān müşāhede ederim demek ola. Yāḥūd bā'ış-i ḥayretim nīki bedden fark etmeĝe māni' olup āyine gibi ḥāneme gelenleriñ ḥüsn ü ḳubḥundan bī-ḥaberim demiş ola. Bu iki ma'nāniñ mābeyninde fark evvelkinden
25 bā'ış-i ḥayreti mürīdiñ irāde-i icādda kemāl-i ḳudretini müşāhede olur. Ammā şānide sebeb-i ḥayreti āher ma'nā olup icād ve irāde müşāhedesinden fāni oldum demek ister.

Dādeem dil-rā be-dest-i 'aşḳ der-rüz-ı ezel

Yūsuf-ı bī-cürm der-zindān nemī-bāşed me-rā

Gönlü rüz-ı ezelde ʿaşkıñ eline teslîm etmişizdir bizim günâhsız Yûsufumuz zindânda olup bî-hûde zahmet çekmez. Zîrâ ʿaşka iltifât etmeyip ondan iʿrâz eden gönüller beden zindânında Yûsuf-ı bî-ḥaberlerdir.

Hemçü müjgân tîr-i yek-tirkeş bûd efkâr-ı men

5

Mışra^c-ı bî-rütbe der-dîvân nemî-bâşed me-râ

Müjgân gibi bir tirkeşin okudur benim efkârımıñ cümlesi birbirinden [H91a] mütemeyyiz olmak tefâvüt iktizâ eder demek ister. Rütbesiz mışra^c benim dîvânımda olmaz her biri kendi rütbesini ḥâiz mevkiinde vâkı^c ve cümle mezâmini hedef-i belâgata muşîbdir.

10

Hod-be-ḥod çün ḡonce Şâib ʿuḳde-i men vâşevved

İhtiyâc-ı nâḥun ı dendân nemî-bâşed me-râ

Ey Şâib benim ʿuḳde-i müşkilâtım mefâtiḥ-i nesîm-i ʿinâyetle ḡonce gibi kendi kendine fetḥ olur. Benim sâir nâs gibi ʿuḳdeyi ḥall etmekte ʿâlet-i zâhireden olan nâḥun ve dendâna ihtiyâcım yokdur.

15

-87-

(---/---/---/---)

Çeşmî ki şod zı-dîde-i ḥüsn-i âferîn cüdâ

Hûn mîḥüred zı-cilve-i her nâzenîn cüdâ

20

Bir göz ki ḥallâḳ-ı ḥüsnü görmeden cüdâ olup oña müşâhede müyesser olmadı. Her nâzeniniñ cilvesinden bir ḡayrı ḳan yer. Yaʿni âşâr-ı ḥüsn müşâhede etdikçe ḥûn-âşâm ḥasret ve şaḥbâkeş-i envâ^c-ı ḥayret olur.

Şeb kâr-ı men gidâḥten ü rüz-ı mürdenest

Tâ hemçü mûm geşteem ez-engübîn cüdâ

25

Benim gece kârım yanmak ve gündüz ölmektir mûm gibi tâ ʿaselden cüdâ olalı. Yaʿni ol ḥalâvet-baḥş mizâc ʿâlemden müfâraḳat edeli gece ḥarâret-i ḥummâ-yı ḥicrânla yanıp ve gündüz bâ^ciş-i ḥayâtım olan germiyyet-i ümîd teşrifi münḳati^c olunca meyyit-i ḡayr-i müteḥarrik olurum.

Her câ kunend nuḳl şevved naḳl-i encümen

Ḥarfî ki ez-ân dü-leb-i ʿanberîn cüdâ

Her bir kelāmına ol iki °anberin olan leblerden cüdā olmuştur her ne maħalde nuql ederler ise. Ĥarifān-ı °aşka şafā-baħş olmaħda nuql ĩadar muħaddeme-i selāfe-i meserret olur.

Çün perdehā-yı dīde-i Ya°kub şod sefid

5

Tā şod şadef zı-şoħbet-i dürr-i semin cüdā

Şadef kıymetdār olan dürrden cüdā olalı Ya°küb °aleyhisselāmın dīdesi perdeleri gibi beyāz olup āyet-i ĥasret bī-iħtiyār kendinden [H91b] cemādātđan iken müşāhede olundu.

Dāmān-ı sāilān siper-i berk-i āfetest

10

Ez-ħiç ĥırmenī neşevēd ĥuše-çin cüdā

Sāillerin dāmānı berķ āfetinin siperidir. Zīrā sāiller taşadduķ berekātıyla ĥırmen-i cemfiyyetler berķ-i āfetden emin ve maħrus olurlar. Böyle olunca du°ā eylediği ĥiç bir ĥırmenden ĥuše-çin ve sāil eksik olmayıp bā°iş-i def°-i āfāt-ı semāvī oldular.

Çün ber-ħorī be-seng-dilān nermşev ki mūm

15

Ez-rūy-ı nerm naķş kunēd ez-nigin cüdā

Çünki taş gönüllülere uğrayasın muķāvemē ve belki galebe murād ederseñ mülāyemet eyle. Zīrā mūm vech-i leyyin ile niginēden naķşı ayırdı.

Şāib der-āfitāb-ı cihāntāb maħv şod

Her şebnemī ki şod zı-gül ü yāsemīn cüdā

20

Ey Şāib āfitāb-ı cihāntābda maħv oldu her bir şebnem ki gül ve yāseminden ayrıldı. Ya°ni her bir pākize-tıynet ve rūhānī-sīret sālik-i rāh-ı ĥudā ki bu gülzār-ı fānininē reng ü büyüandan cüdā olup cümle arzusun bir ederse nürpāş-ı °ulūm-ı zāhire ve bātına olan rabbü°l-°ālemīninē muķarreblerinden olup fedā eylediği çemenzār-ı fenāya bedel fenāsı muħāl olan gülistān-ı ĩudse nāil olur.

25

-88-

(.---/.---/.---/.---)

Ne her kes ser berūn bā-tig ü ĥançer mībered incā

Sırr-ı teslīm herkes mīnehed ser mībered incā

Böyle değil ki herkes bu meydân-ı sülûkda hançer ve kılıç ile taşra baş çıkarıp erlik ile zühür eder. Belki bu maħalde her kim sırr-ı teslîmi nihâde-i âsitâne-i itâat ederse ol kimse murâd etdiği vaşıfla mevşûf olabilir demek ister.

Der ĩn-meydân-ı cedel bâ-düşmenân kârî nemî-sâzed

5 *Siper endâhten ez-tig' cevher mîbered ĩncâ*

Bu meydân-ı irâdetde düşmenlerle ceng ü cidâl etmek bir iş görmez ve bu harekât-ı dilberâne ile meydân alınmaz. [H92a] Bu maħalde siper-endâz olup teslîm olmak haşmîñ kılıcından cevheri ve elinden mâye-i şecâati zemîn-i hayrete döker, matla'a mütekarîbdır.

10 *Der-ĩn deryâ be-gavvâs güher müşkil be-dest âyed*

Dil-i her kes ki kereded âb gevher mîbered ĩncâ

Bu deryâ-yı talebde gavvâşlık ile ele gevher müşkil gelir her kimseniñ ki bu maħalde harâret-i zıkr ile gönül şü olursa gevheri ol bulur. Zîrâ gavvaşân-ı muhîf-i sülûkun talep etdikleri gevher gönül deryâsındadır şerân ve vicdânen.

15 *Nemî-bâşed müselleme hiç kes-râ pûte-i devrân*

Şeker çün buriyâ pehlü-yi lâgar mîbered ĩncâ

Bu devrân hazînesi kimseye müselleme ve kimseniñ zîr-i hükmünde olmaz. Şeker bu maħalde haşır gibi pehlü-yi lâgar iletir. Ya'ni kâmişdan şekeri aldığı gibi şekerden daħı alacağıñ alıp bu riyâ gibi lâgar ve za'îf eder. Me'âli budur ki devrân kimseniñ dest-i taşarrufuna girmeyip belki kendi âlemiñ behredârlarından olmaħdadır demeye çıkar. Mübâlağa şol cihetdendir ki devrân hazînesi kâmişdan şekeri alıp sonra şekeri haşır kâmişına müşâbih eder ve onda şekerlik şâibesi kalmaz demiş olur.

Nedâred hüsni-âlemsüz gayr ez-âşk-ı dil-süzî

Gubâr ez-çehre-i âteş semender mîbered ĩncâ

25 Hüsni-âlemsüzün âşkdan gayrı dilsüzü yokdur zîrâ bu maħalde çehre-i âteşden gubârı semender izâle eder. Ya'ni âteş hüsniñ dilsüzü yine kendiniñ perverdesi olan âşkdan olmaħ mümkündür yoksa âheriñ takarrûbe mecâli yokdur, kendi kendiniñ dilsüzudur.

Tu-râ bî-cür'etî ez-sûd-ı deryâ mişved mâni

Ve ger ne her ki mûm âverd anber mîbered ĩncâ

Saña deryânîñ menfa'atinden mâni' olan 'adem-i cür'etiñdir. Yoksa bu maħalde her kim mum getirirse 'anber iletir. Ya'ni kılzum talebine mum gibi [H92b] kem-kıymet olan vücuduñu âşinâ ederseñ âhirü'l-emr 'anber gibi zî-kıymet olup herkesiñ meşâm-ı cânına envâ'-ı tayyibât irşâd ilkâ etmeğe kâdir olursun demek ister.

5 *Kim men tâ nepîçed fikr-i 'aşk-ı ü me-râ derhem*
Ki sîmurg-ı felek ser-der-nih per mîbered încâ

Ben kimim ki onuñ 'aşkıñıñ fikri beni telâşa düşüre. Zîrâ bu 'aşk-ı haķîkat maħallinde 'anķâ gibi olan felek başın kanadı altında büküp hezâr hacâletle ser-gerdân olmuşdur.

10 *Be-farķ-ı her ki Şâib dağ-ı sevdâ sâye-endâzed*
'Azâb-ı germî-i hürşîd-i maħşer mîbered încâ

Ey Şâib her kimiñ başına dağ-ı sevdâ sâye-endâz olup 'aşka giriftâr olursa sâye aşlında maħall-i râhat iken ve sebeb-i istirâhat iken bu maħalde hürşîd-i kıyâmetin 'azâb-ı germiyyetin iletir. Zîrâ 'aşkda râhat mutaşavver değildir.

-89-

15 *(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)*
Hemân kesî ki be-dest-i kerem sirişt me-râ
Be-zîr-i pây-i hum endâht hemçü hışt me-râ

Ol kimse ki beni kerem eliyle sirişt edip şüret-i âdemiyeti baña ihsân eyledi küpüñ ayağı altına kerpiç gibi beni atdı. Ya'ni bidayet-i emrimden ne güne 'alâkam münķati' olup yed-i keremle tahmîr olunmaķda şun'um yok ise kezalik neşedâr-ı şaħbâ-yı haķîkat olmaķda kerem onuñdur benim bir vecihle istihķākım şâbit değildir.

20 *Ze-feyz-i sürme-i hayret der-în temâşâgâh*
Yekî şodest çü âyine hûb u zişt me-râ

25 Sürme-i hayret feyzinden bu temâşâgâhda âyine gibi hûsn ü kubh benim 'indimde bir olmuşdur. Hüsnden telezzüzüm ve kubhdan i'râzım nümâyân olmayıp ikisine daħi mu'amelem bir görünür.

Be-büy-ı pirehen ez-dost şulh netevân kerd
Kucâ firîb dehed cilve-i behişt me-râ

Pirāhen rāyihasıyla kanā^cat edip dost ile şulh mümkün değildir. Cennet ne güne beni aldadıp [H93a] dostdan gâfil edebilir ma^clûm ola ki oña bir ricâl-i şerî^cat-i garrāya kemâl-i temessüklerinden mâ^cadâ kendi nefislerini envâ^c-ı mücâhedat ve riyâzât ile taşfiye edip rabbü'l-^câlemîniñ el^ctâf-ı bî-nihâyelerine vâşıl olurlar. Siyemâ ol cümle-i

5 kerem-i ilahidendir ki onlara ^caynıñ keşf-i ğitâ kereminden kendilere verâ-yı perde-i ğaybda mev^cûd olan meserrât ve muzırrâtı bi'l-külliyeye müşâhede etmeleriyle envâr-ı hülüş ğalebe edip ilahi saña cehenneminden havf için ve cennetiñe tama^c için ^cibâdet etmezem. Belki bizzât cenâb-ı kudsuñ envâ^c-ı ^cibâdâta müsteħağ olduğu cihetden ^cibâdet eylerim deyü ma^ckâm-ı muhlişide behreyâb olurlar. Ammâ zamânemiziñ şüfleri henüz

10 beş pâreniñ muhâbbetinden geçip birden bir fakîre vermeğe mürüvvetleri yoğ iken bir cennât-ı ^câliyât ki memdüha-i rabbü'l-^câlemîn ve kerrât ve merrât ile taleb-kerde-i seyyidü'l-mürselîn iken bu ma^ckûle kimesnelerden bu da^cvâ ki biz cenneti istemeyiz deyü ol ma^ckâm-ı mezkûre işâret etmeleri kizb-i şarîh ve za^cf imânlarına eşdağ-ı şevâhiddendir. Zîrâ cennet mevcûd olduğun bilse bir zamân taleb edip ve onuñçün

15 ^cibâdât ve tâ^câtiñ keşretiyle da^cvâsı taşdiğ olunurdu. Yoksa bi'l-fi^cil fenâ-ender-fenâ olan dünyânıñ ^caķabinde fûrûzat-ı ilahiyyeyi terk eden nikbetiñ ol da^cvâsı za^cf-ı imândan olduğunda iştibâh yokdur. اللهم انا نسئلك الجنة وما قرب اليها من قول وعمل

Kabül-i sübhâ vü zünnâr nîst rişte-i men

Be-ħayretem be-çe ümmîd çarħ-ı rišt me-râ

20 Benim ipliğim ne sübhânıñ makbulü oldu ve ne zünnârıñ hayretteyim ki çarħ beni ne ümmîd ile eğirdi güyâ Şâib-i merħûm hazmen linefsihi muķtezâ-yı himmeti olan [H93b] merâtibe nâil olmak arzûsuyla kabziyetinden birine müstaħliş olmadığından şekvâ şüretinde cümleñiñ bâ^ciş-i hayreti olan ^caķıbet-i hâtimeniñ mechûl olmasından izhâr-ı hüzn etmişdir.

25 *Der-în bisât men ân âdem-i siyehkârem*

Ki fikr-i dâne ber-âvered ez-behişt me-râ

Bu dâire-i zindeġanıde siyehkâr âdemim ki dâne ve ma^cişet fikri beni behişt-i kanâ^cat ve tevekkülden bîrûn edip keş-me-keş-i sa^cy-ı bî-hüdeye ilķâ ve dâm-ı envâ^c-ı belâya giriftâr eyledi.

Zı-şem° eşk ü zı-pervâne hâst hâkister

Çü °aşk-ı hâne ber-endâz mîsirişt me-râ

5 Şem°den gözyaşı ve pervânedan hâkister aldı ol vakitte ki hâne-ber-endâz olan °aşk beni tahmîr edip bünyâd-ı tıynetimi murâd eyledi. Ya°ni cüz'ıyyât-ı hüzn ü guşşayı ve külliyyât-ı süziş ü ihtirâki cem° edip beni onlardan terkîb etdiğine binâen zâhiren âşâr-ı mâdde-i tıynetimi herkes benden müşâhede eder. Ğarazı budur ki tebdîl-i ahlâk bi'l-küllıye hayta-i imkânda olmayıp belki e°azze-i kirâmıñı pertev-i himmetleri ile mu°atıl olmağın zâhiren tebdîl-i ahlâk ta°bîr olunur. Yoksa ahlâk aşıl mâddeden cüz' olunca tebdîli maddenıñ tebdîli ile olmağdan nâşi gayrı imkânı yokdur.

10 *Zı-hâk-i °aşk demîde est dâneem Şâib*

Be-âteş-i ruh-ı gül mîtevân bereşt me-râ

15 Ey Şâib benim dânem °aşk türâbıñıñ perverdesi ve ser-sebz-gerdesidir sür°at-i infî°âlde bir rütbedeyim ki gülüñ âteş-i ruhsârıyla beni pişirmek mümkün olup enin-i zübab ve tanîn-i bâb rikâtımden nâşi beni terbiye ve guş-ı i°tibârıma avâz-ı sürüş kadar esrâr-ı ilahıyeyi ta°biye etmek me'müldür demek ister.

-90-

(---/---/---/---)

Herkes nekerde der gerd-i mey kitâb-râ

Negirifte est ez-gül-i kâğıd gülâb-râ

20 Herkes kitâbı bâdeye dehen etmemiştir ve herkes kâğıd gülünden gülâb almamıştır. Ya°ni erbâb-ı °ırfân mâdde-i neşâtların taşşıl etmede zağmet [H94a] çekmeyip taķır olunan vech üzre inbiķ karasını taķtır ve gîsü-yı i°tibârı ta°tîr ederler. Ammâ sen maķşadlarını fehm edemediğifinden nâşi hiç gül kâğıddan gülâb tereşşuh eder mi deyü humâr-ı ta°aşşuba düşersiñ.

25 *Dest ez-hevâ beşüy ki terk-i hevâ-yı püç*

Der-yek nefes resâned be-deryâ habâb-râ

Hevâdan vâz gel hevâyı rûhuñ maķâmında hıfz eyleme. Zîrâ hevâ ve heves vuşul-i maķşûda mâni°-i a°zamdır. Mağall-i °ıbet budur ki habâb hevâdan el yuduğdan soñra bir nefesde deryâya vâşıl oldu. Niteki pişvâ-yı hâcegân-ı naķşibend ve muķtedâ-yı

tebâyi° müşkil-pesend Şeyh °Attâr kıaddesallahü sirrahü'l-°azîz °ıtırşâ-yı meşâm-ı irşâd olup buyurur. Beyt:

Rûy-ı dil çün ez-hevâ ber-tâkâtı

Ba°d ez-ân meydân ki hâk-râ yâftı

5 *Şermî be-dâr ez-ciğer-i âteşin-i mâ*

Tâ çend çün güher be-girih bendî âb-râ

Şâib-ı şâf meşreb ebr-i keremden istiskâ edip buyurur ki bizim âteşli olan ciğerimizden hayâ ile niçe bir gevher gibi şuyu der-°uğde edip dil-teşnegân-ı bâdiye-i hicrânı hâmsüz iltihâb-ı tama° edersin.

10 *Rûy-ı siyeh be-eşk-i nedâmet şevved sefid*

Bârân ber-âvered zı-siyâhî şehâb-râ

Âşâr-ı me°âşiyle siyâh olan çehre eşk-i nedâmetle beyâz olur. Zîrâ buludu siyâhlıktan bârân hâlâş edip giriyeniñ sîmâda eşeri be-her-hâl zühür eder.

Bes nîst çeşm-i mest-tu-râ perdehâ-yı hâb

15 *Kez muhammil dühâbe kunî râht-ı hâb-râ*

Seniñ mest olan çeşmiñe uyku perdeleri kifâyet etmez mi ki deryâya katîfeden hâb-ı tecemmülâtını iki kat edersin. Ya°ni aşlından gafletiñ sebep-i zâtiyesi iki kat iken esbâb-ı °arızasından bu kadar ihtimârıñ şân-ı sülûka lâyıq değildir.

Şâib kucâ be-zerre-i mâ rahm mîkuned

20 *Rûyî ki hâk-mâl dehed âfitâb-râ*

[H94b] Ey Şâib yeryüzüñe envâr-ı hüsnü galebesiyle âfitâbıñ yüzünü yerlere sürer. Biz zerreye kande merhamet edip iltifât-kerde-i pertev-i °inâyeti etse gerek. Murâdı kendini tahkîr ve mañbûbunu iclâldir yoksa menhiy-i °anh olan ye's değildir.

-91-

25 *(---/---/---/---)*

Hest ez-zevâl-i na°l der-âteş kemâl-râ

Şod püte-i güdâz tamâmî hilâl-râ

Ya'ni her kemâl bizzât zevâle müsta'cil ve fenâya 'âşıkdır. Zîrâ hilâle tamâmlık erimek potası oldu ki tamâm olduğu gibi noğşâna müteveccih olup eyyâm-ı istikmâliniñ ondört bölükden bir bölüğü kadar müddet kemâle mâlik olabildi. Mışra':

توقع زوالا اذا قيل تم

5 Beyt:

Çeşm-i bed-râ nâ-tamâmihâst nîl-i çeşm-i zaḥm

Rûy der-noğşân kuned çün mâh mîkerded temâm

Güyâ nîl-i çeşm-i zaḥm şıbyâna maḥşûş olunca ricâle bir miqdâr tamâm bulunmamağ nîl-i çeşm-i zaḥm maḳâmına kâim olup 'işâbet-i 'ayn-ı kemâlden emîn olur demektir.

10 Beyt-i mezkûr yine Şâibiñdir türkîde nâ-tamâmihâst lafzı muḳaddem ḥaberdir, nîl-i çeşm-i zaḥm müvehḥez mübtedâdır. Etḫâlîñ gözlerine sürme çekdikde iki kaçınıñ mâbeynine işâret etdikleri şüret-i elifdir ki fârisîde nîl-i çeşm-i zaḥm derler.

Der-'âlem-i ḥayâl bahârest çâr faşl

Bülbül be-çetr-i gül nedehed zîr-i bâl-râ

15 'Âlem-i ḥayâlde fuşûl-i erb'aa bahârdır, ya'ni rebi' taşavvuru mümkündür. Bülbül zîr-i bâlini gülüñ çetrine vermez zîrâ gül müddet-i ḳalîlede ḥazân olup bülbülüñ zîr-i bâli ve 'âlem-i ḥayâli kendine bahâr ve gülzârı hemîşe temâşâ etdirir demektir.

Raḥmî be-şîşe ḥâne-i dilhâ-yı ḥalk kun

Ez-mey mekun dü âteşe ruḥsâr-ı âl-râ

20 Ser-germ-i sülâfe-i cemâl ve mest-i ḥumḥâne-i kemâl a'na Şâib-i şîrîn-maḳâl meclis-i pür-neş'e-i mecâze dâḥil olup maḥmürâne şâhid-i sâḳi-i bezm-i ehl-i 'irfâna ḥiṭâb edip buyurur ki ḥalkıñ şîşe-ḥâne-i ḳalbine bir merḥamet edip ol âl olan ruḥsâre mey verip [H95a] bâdeden iki âteşli edip ḥarâret-i müşâhede ile ḳulüb-ı 'uşşâḳı pâre pâre eyleme demek ister ḳuddise sirrahü'l-'azîz.

25

Ez-gülşenî ki serv-i tû dâmen-keşân reved

Bî-tâḳatî zı-rîşe ber-âred nihâl-râ

Bir gülşendeki sen serv ḥadîḳa-i ḥüsn dâmen-keşân olup naḥvet-i cemâl ile mürûr eyleye ḥaşretinden kendi ḳâmetini telef eyler. Ya'ni ol ḳadar ıztırâba düşer ki kökünden çıkmaya sebep olur.

Deh der-şevd küşāde şevd beste çün derī

Engüşterceman-ı zebānest lāl-rā

5 Bir bāb muğlağ olunca on bāb meftūh olur yed-i kerim-i mükāfāt ile. Maḥall-i ʿibret oldur ki ḥırsıñ lisānı beste olunca on parmağı kendiye on lisān olup her biri bir lisān-ı tercemān olur. Yaʿni umūr-ı fetḥ ü aḥlāk müselleḥm kışşa-i vaḥdet olduğun izʿān eden kimseyedir bu muʿāmele yaʿni bire on iʿtā olunmak eltāf-ı şamedāniye rütbeleriniñ ednāsıdır demek ister.

Dil āb kun ve ger ne der-īn şīşe-ḥāne nist

Āyine ki derk kuned bī-mişāl-rā

10 Göñlü şu ile ve envāʿ-ı mücāhedāt ve riyāzāt edip taşfiyesine saʿy-ı belig eyle yoksa bu şīşe-ḥānede ol āyine yokdur ki bī-mişāl-i derk edip tecelliyātına mazḥar ola. Maʿlūm ola ki Mevlā-yı müteʿālī künhü ile bilmek beşer ve melekden her ne kadar muʿazzem olursa olsun kimseye mümkün olmadığından māʿadā hiç bir kimse onu künhi ile bilmek ile daḥi teklīf olunmamışdır. Qaldı ki erbāb-ı ʿirfānıñ sebeb-i irtifāʿ-i şānları cenāb-ı bāriye 15 lāyık olan şifāta ıttılāʿları qadardır ve vüṣūl-i ilallahıñ daḥi maʿnāsıdır. Ammā Şāibiñ bu beytindeki mazmūn tecelliyāta rāciʿ bir maʿnādır ehline müsellemdir ve ehliniñ ḡayrına ya ḥüsn-i zan veya sükūtdan ḡayri çare yokdur. Ḥāl maḳāle gelmez ve her maʿlūm olan denilmez ve her zıkr olan daḥi maʿlūm olmaz. [H95b]

Ḥün-ḥordenest ruzī-i ehl-i süḥan zı-fıkr

20 *Ez-büy-ı misk nīst temettuʿ-ı ḡazāl-rā*

Şuʿarānın efkār-ı ḡaribeden naşībi ḳan yuyup ve germiyet-i endīşe ile bir maʿnāyı tedārik edip ḳāleb-i elfāza ifrāḡ edinceye dek pūryān olmaḳdır. Zīrā miskden ḡazālıñ fāidesi yoktur āḥerler müntefiʿ olup kendisi zıkr-i cemīlden ḡayri bir şeye nāil olmaz. Kezalik şuʿarānıñ kelāmıyla süḥan-fehmān-ı ʿālem mütelezziz olup şāhibini ḡayr ile yād 25 ederler.

Şāib zı-rızḳ bestegī-i der-ḥicāb nist

Meküşā-yı piş-i ḥalk-ı zebān-ı suāl-rā

Ey Şâib kapının bağı olmasi rızka hicâb ve mâni° değıldir sen halkıñ huzûrunda zebân-ı suâli açma Zîrâ saña vâşıl olacağ rızq seni bulmağ ile me'mûr ve taħallûfû muħâl olduğun yağın etdikden Şofra ol suâli irtikâb °ayn-ı ħamâħattır.

-92-

5 (. . . . / . . . . / . . . . / . . . .)

Hezârân hemçü bülbül her bahârî mîşved peydâ

Nevâ-sencî çü men der-rûzgârî mîşved peydâ

Bülbül gibi her bir bahârda biñ dâne peydâ edip evzân-ı nağmeden ħâric feryâd ü nâle ederler. Ammâ benim gibi nevâ-senc ve mevzûn nağme bir °ömürde zühûra gelir, aşıl vücutu nefâisden olmağla nedrete mebnîdir. Eğerçi iftiħâr-ı Şâ°irâne ile bu mağla°ı edâ eyledi. Ammâ nice yüzbiñ Őâhidler ile gülistân-ı ħâzelde bülbül-i ħoş-nevâ olduğun işbât etmişdir.

Giriftem sehlsüz-ı °aşħ-râ evvel nedânistem

Ki Şad deryâ-yı âteş ez-Őerârî mîşved peydâ

15 Süz-ı °aşħı sehl aħz edip iltihâb-ı bî-amânına ta°arruz eyledim ve bilmedim ki bir Őererden yüz âteş deryâsı zühûr eyler. Şu°arâ-yı °arabdan ba°zî âteş-zebânıñ bu iki beyti daği negâŐte-i Őafħa-i tedârik olmağa Őâyestedir. °Arabî:

فصت باتلاف روى فتنة النظر * والى الحب بين النوم والسهل

واثرت تلك فالاحشا واستعرت * ومعظم النار مسصغر الشرر [H96a]

20 *Tu ez-süz-ı derûn peymâne çün lâle peydâ kun*

Ki ez-her pâre sengî çeşmesârî mîşved peydâ

25 Sen lâle gibi süz-ı derûndan muşanna° bir peymâne peydâ eyle. Benim ħalbim ħâsîdir, Őaħbâ-yı esrâr zühûr etmez deme. Zîrâ her taşdan görmemiş ki bir çeşmesâr zühûr edip bir ħaryeyi ihyâ eder. Sen de nevmîd olmayıp derûnundan bir âlet-i neşât peydâ etmeğe sa°y eyle.

Ze-feyz-i ħâksârî dâne-i naħl-i pâydârî Şod

Tu ger ez-pā der-āyī şehsüvārī mişevved peydā

Hāksārılık ve hūmūl ve tevāzu° feyzinden dāne bir naḥl-i pāydār olup ḳadd ü ḳāmet şāhibi oldu eğer sen daḥi neng ü nāmı terk edip kibr ayagından düşerseñ bir şehsüvār peydā olup kişver-ı merāmıñı zabṭ u rabṭ eyler. Beyt:

5 Mi°mār-ı ḥod meşev ki kunī ḥānehā ḥarāb
Vīrāne baş kez tūtiyāyī şevved bülend

Men ān vaḥşī gazālem dāmen-i şahrā-yı imkān-rā

Ki mīlerzem zı-her cānib gubārī mişevved peydā

10 Dāmen-i şahrā-yı imkānıñ öyle bir vaḥşī gazāliyım ki her ne cānibden bir gubār zuhūr etse ben lertzān ü herāsān olurum şayyādıñ ḥavfından. Ya°ni şahrā-yı sülükumda ḳannāş-ı nefis ü hevā dünyādan bir vecihle emniyyetim olmayıp āşārlarından giriftār olanlar ḳadar muzṭarib olurum.

Eğer ḥod-rā ne bīned der-meyān-ı müstağrak-ı deryā

Be-her mevci ki āvized kenārī mişevved peydā

15 Eğer deryāya müstağrak olan kimesne kendini aralıkda görmese ve bi'l-külliyeye nefisinden fāriğ olsa her ne güne mevce ta°alluḳ eylese bir kenār zuhūr edip kendini ḥalāş eyler. Zīrā bā°iṣ-i helāk nefsidir, ondan geçince rūḥa nisbet her bir mevci bir kenār olduğuna şübhe yokdur.

Mecev ḥüsn-i °amel ez-kārvān-ı mā tehi°-destān

20 *Ki pīş-i mā dil-i ümmīdvārī mişevved peydā*

Biz tehi-destleriñ kārvānından ḥüsn-i °amel taleb etme ki bulamazsın. Bizim °indimizde ümmīdli gönül bulunur ya°ni eltāf-ı bī-nihāye-i İzd-i [H96b] müte°āliye dil-bend olmuşuzdur. °İlmimiz olsa da ḥüsnüne mālīk olamadığımız bā°iṣ-i nevmīdī olmaz ḥüsn-i a°māl müyesser olmak farz olursa da oña i°timādımız muḥāldir.

25 *Vefā ḥār-ı rehest er ne berā-yı āşiyān-ı mā*

Be-her gülşen ki bāşed müşt ḥārī mişevved peydā

Vefā bizim yolumuzda ḥār olup bu olduğumuz gülşenden çıkmāğa māni°dir. Yoksa bizim gibi bülbülüñ āşiyānı ta°mīrine her ne gülşende olsa bir ḳabza diken tedārīki

mümkündür. Ya'ni güller bizi iştiğāl edecek kadar şıkletimiz olmadığından mā-meskenimiz hārdan olunca her gülşende ayāğımıza yer bulunur.

Zı-cüş-ı lāle hāk kūhken kūh-ı Bedaḥşān şod

Berā-yı bī-kesān şem°-i mezārī mīşevēd peydā

- 5 Lāleniñ cüşundan Ferhādiñ türbesi cebel-i Bedaḥşān olup elvān-ı lāl ve lāleden münevver oldu. Bī-kesleriñ mezārına şem° daḥi bī-kesāne zūhūr eyleyip çerāğ-ı ümīdleri revğan minneti qābūl etmez.

Sebük-rev cāy-ı ḥod-rā mīkuned der-seng eğer bāşed

Çü āb üftāde der-reh-i cūybārī mīşevēd peydā

- 10 Sebük-rev ü seriü's-seyr olan sālīk eğer taşında olursa kendi kendiye yer eyleyip āheriñ imtinānına muhtāc olmaz. Gayr-ı tegāh oldur ki şu yola düşdükden şofıra nehir ve cūybār zūhūr eder, hemān garāz kendiniñ yolunda bulunmasıdır.

Eğerçi āteş-i Nemrūd dāred çeşme der-sāğar

Velī ez-ḥordeneş der-dil bahārī mīşevēd peydā

- 15 [H97a] Eğerçi zāhiren sāğarda āteş-i Nemrūduñ çeşmesi vardır. Ammā yemesinden gönülde bahār zūhūr eder, aşlında nemrūduñ āteşi gülzāra münqalib olduğu cihetden. Güyā nefse riyāzāt ve mücāhedāt āteş görünür ammā °ākıbetinde gülistān olacağında şübhe yokdur.

Eğerçi āteş-i bī-..... mīdehem meydān

- 20 *Ze-her cānib ki tıfl-i ney sūvārī mīşevēd peydā*

Eğerçi kendi ṭabi°atında bir āmānsız āteşim ki nebistān-ı °ālemi bir lemḥada sūzān etmeğe kudretim vardır. Ammā yine her cānibden bir tıfl-ı ney-sūvār zūhūr eylese meydān vermede mecbūrum. Güyā Şāib pīr-i muğānı perver bir muḳtezā-yı mazmūn bu beytinde tetāffūl edip meşreb ü ṭab°ı zīr-i ḥūkm-i cemālde olduğuna işāret kaşdıyla

25 meydān-ı bāziçe-i tıflāne tenezzūl buyurmuşlar.

Eğer ālüde-i dermān nesāzī derd-rā Şāib

Zı-bīmārī hemān bīmārdārī mīşevēd peydā

Ey Şāib eğer derdi ālüde-i dermān etmeyip tabībū'l-ḳulūba ḥavāle ederseñ hemān ol ḥastalık ʿaynından bir bīmār dārū ḥasta gözedici gelir. Yaʿni derd ʿayn-ı dermān olup maḥall-i helāk taşavvur etdiđiñ sefine-i necāta mübeddel olur.

-93-

5

(- . . . / - . . . / - . . . / - . .)

Her ki çün şīşe be-peymāne resāned ḥod-rā

Çün Süleymān be-perī-ḥāne resāned ḥod-rā

Her kim şīşe gibi kendin peymāneye eriştirir ise Süleymān gibi kendin peri-ḥāneye eriştirir. Yaʿni her bir sālīk-i müstesḳī kendini bir vāsıta-i feyze ulaştırıp āb-ı ḥayvan-ı ʿirfāndan sīrāb olursa Süleymān-ı vaqt olup rūḥāniyyin ile hem-meclis ve hem-şoḥbet olup onlardan umūr-ı ʿizām-ı beşeriyete istiʿānete ḳādir olur.

10

Sīneeş kān-ı Bedaḥşān şevved ez-bāde-i laʿl

Çün sebū her ki be-meyḥāne resāned ḥod-rā

Her kim sebū gibi kendini meyḥāneye ulaştırırsa sīnesi Bedaḥşān maʿdeni olur. Laʿl gibi olan bādeden meyḥāneye erişmek evvelā sebū gibi eyādi-i ʿaczi beste-i düş-ı ḥayret edip derūnun darlık ḳaydından bi'l-küllīye fāriğ etmeyince mümkün olmaz. Zīrā her mazrūfuñ zarfında oña münāsib istiʿād şartdır.

15

Zān çü mevcest heme rişte-i cānhā bī-tāb

Ki be-ān gevher-i yek-dāne resāned ḥod-rā

Cümle cān [H97b] mevc gibi bī-tāb ve muztarib oldukları kendilerini ol gevher-i yek-dāneye ulaştırmak ecilindendir. Zīrā vüşülüñ şartı münāsebetdir. Meşelā gevhere rişteniñ vüşülü münāsebet-i zātiden āri iken fi'l-cümle kendini pīç ü tāba düşürüp gevher talebinde çekdiği etvār-ı şāḳḳalardan ki meşelā penbe iken dest-i Ḥallāca girip çerhden geçip hezār meşāḳḳatle mübrem olmasından zuhūr eyler. Kezalik sālīklerde daḫi bu şürüt iktizā etmeğin ervāḥ-ı muḳaddese ıztırāba düşmüşlerdir.

25

Şemʿ der-kūtehī ḥiş ez-ān ser-germest

Ki be-ḥākister-i pervāne resāned ḥod-rā

Şemʿ kendini kūtahlıđında ve tenezzülünde ser-germ ve müstaʿcel olduđu pervāneniñ ḥākisterine kendini ulaştırmak ecilindendir. Zīrā pervāne kendiniñ sūhte-i iltihāb-ı

cemâli olup fenâya mülhâk oldu. Bu mazmûn-ı münîfden Şâib-i merhûmuñ ğarazı esrâr-ı tenezzülâta işâretidir. Zîrâ maħbûbuñ ʿuṣṣâkına bir kerre ʿale'l-ıtlâk tenezzül müterreħmanesi olur ki ondan herkes istiʿdâdı kadar behre-yâb olurlar. Bir daħı tenezzül hâşşası olur ki ʿuṣṣâk-ı şâdıķıne maķâmat-ı maħşûşalarda zâhir olup onuñla cümle çekdikleri belıyyât ve meşâķķat müstehlik olduğundan mâʿadâ şühedâ gibi n'olaydı bir kaç kerre tuʿme-i şemşîr olaydıķ deyü sebķat eden belıyyâtıñ izʿâfını temennâ ederler.

Şâib ez-çeşm-i bed-i halk müsellem kereded

Her ki çün genc be-vîrâne resâned hod-râ

Ey Şâib her kim defîne gibi kendini vîrâne-i ħumûle erişdirirse halkıñ çeşm-i bedinden müsellem ve emin olup her hâlde belâyâ-yı keşretten emin olurlar.

-94-

(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)

Merkez-i hâkest gerdün âsmân-ı ʿaşķ-râ

Lâ-mekân yek pelle bâşed âsitân-ı ʿaşķ-râ

Gökler ʿaşķ âsmânının merkez-i hâķisidir. [H98a] Yaʿni semâvât-ı ʿaşķıñ ʿulüvvüne nisbet bu gökler merkez-i hâķ rütbesindedir. Lâ-mekân ise âsitân-ı ʿaşķdan bir zerrece olur ve onuñ bî-nihâye dereceleri ehliniñ ʿindinde zîver-i nihân-hâne-i yaķındır.

Rüz u şeb zâhir be-dag-ı köhne vü nev mişevved

Nist mâh ü âfitâbî âsmân-ı ʿaşķ-râ

Âsmân-ı ʿaşķıñ ayı ve güneşi yokdur hemân gündüzü dag-ı nev ile maʿlûm olur. Gecesi dag-ı köhne ile yaʿni baʿzıya nisbetle âsmân-ı ʿaşķda hiç gece olmayıp pey-der-pey cedîd dağlar ile münevver ve rüz-ı ʿîd gibi pür-neşât olur ve baʿzî âħere nisbetle her dem gece olur. Dag-ı cedîde mâlik olamadığı cihetden zulümât-ı ğafletde kalır ve baʿzısı teʿâķubla ğâh nehâra ve ğâh leyle mâlik olur.

Güft-güy-ı ʿaşķ ez-lâ-ħavl-i bî-derdân bûd

ʿAķl netevâned şenîden dâstân-ı ʿaşķ-râ

ʿAşķıñ güft-güsü ve şoħbeti bî-derdleriñ ve maħcübleriñ lâ ğavl demesine bâʿiş olur yaʿni fehm etmediklerine binâen ğazâba gelip “lâ ğavle ve lâ ğuvvete” kelimesini

söylerler. Zîrâ 'aql 'aşk şoḡbetini istimâ'a kâdir olamaz. Belki 'uşşâkıñ harekât ve sekenâtı 'âkılleriñ 'indinde eṭvâr-ı cünündandır.

Hâk-râ çün bād na'l cüst-cü der-âteşest

Nist âsâyiş zemîn ü âsmân-ı 'aşk-râ

- 5 Hâkiñ daḡı hevâ gibi na'l güft-gûsu âteşde ve dâim ıztırâb ve telâşdadır. Zîrâ 'aşk zemîniñ ve âsmânınıñ râḡatı yoḡdur. Belki 'anâşır-ı erba'ası harekâtda olmayınca 'âlemi i'tidâl bulmayıp 'aşkı harekete mürâdif etmek mümkündür.

Tâ çe âyed rûşenest ez-dest İn-hâk-i siyâh

Çerh netvânest zih kerden kemân-ı 'aşk-râ

- 10 Bu hâk-i siyâhıñ ya'ni benî âdemiñ elinden ne geleceḡi ma'lûmdur ol maḡalde ki [H98b] felek 'aşk kemânını ḡurmaḡa kâdir olmadı. Murâdı 'arz-ı emanet ḡaziyesidir gökler ve taḡlar ḡayâ edip benî âdem cehlinden nâşi ḡabûl eyledi. Lakin ne ḡadar cehlden neş'eṭ etdiyse de min vechi ḡaml-ı emânete isti'dâd olmasa taḡammül etmez idi, bu işâret kâfidir.

- 15 *Hamdülillah Şâib ez-iḡbâl-i himmet 'âkıbet*

Mihr-bân ḡiş kerdem ḡahramân-ı 'aşk-râ

Ey Şâib Allahu 'azîmü's-şâna şükür olsun ki himmetiñ iḡbâlından 'âkıbet ḡahramân-ı 'aşkı kendime mihr-bân edip baña ṭḡatimden ziyâde mu'amelâtdan ve benden bi'l-küllîye mufâraḡatından emîn oldum. Güyâ 'aşk benim ḡakkımda ḡâlden terâḡḡı edip maḡâm oldu.

20

-95-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Her kesî ḡıymet nedâned nâle-i şebḡiz-râ

Hüsrevî bâyed ki dâned ḡadr İn-Şebdîz-râ

- 25 Her kim mâye-i nâle-i şebḡiziñ ḡıymetin bilmez bir Hüsrev lâzımdır ki bu Şebdîziñ ḡadrin bile. Şebdîz Hüsreviñ bir meşḡur feresiniñ ismidir. Ya'ni nâle-i Şebḡiz sâliki menzil-i maḡşûduna İşâl etmede şebdîzdir ammâ herkes ḡıymetin bilip onuñla ḡat'-ı râḡ edemez. Meḡer Hüsrev-himmet bir kimse ola ki fevt etmeyip meyâne-i leylde ḡâb-ı

râhatın terk edip dergâh-ı zü'l-celâlde feryâd eyleye. Hâşılı âh u nâleyi merâma erişdirmede esb-i bād-pāye teşbîh etmişdir.

Hâmuşî deryâ vü güft-gü has ü hâşâk-ı ü

Pâk kun ez-hâr ü has İn-baħr-i gevher-hîz-râ

5 Sükût deryâdır ve güft-gü onuñ yüzündeki hâr u hasdır bu envâc-i gevherle mâl-â-mâl olan deryâyı hâr ü hasdan pâk edip ol gevherlere mâlik ol.

Şevket-i şâhî sebķ-i sengist der-mîzân-ı °adl

°Aşk miġîred be-hûn-ı kühken Pervîz-râ

10 Mîzân-ı °adlde şevket-i pâdişâhî bir hafîf taşdır. °Aşk âhirü'l-emr Ferhâdîñ kışâsına Pervîzi muvâheze edip onuñ pâdişâhlığına iltifât etmez, [H99a] kışşa cümleñiñ ma°lûmudur. Me°âl budur ki kimseniñ etdiġi yanına almaz ne adar büyük de olursa.

Fitne-i müjġân-ı ü goftem şevved ez-hâb güm

Hâb-ı sengîn şod fesân ân deşne-i hûn-rîz-râ

15 Ol dilberin müjġânının fitnesi bu kulüb-ı °uşşâka te°addâsı uyķudan bir miġdâr tenâķış bula derdim. Ağır uyķu ise ol an dökücü hançere seng-fesân olup evvelki fitnesi uyķudan sonra muzâ°af oldu. Zîrâ umâr-ı hâb çeşm-i mehveşânin hâlet-i cazibesin ziyâde eyler. Müşâhedeye mebnîdir, gören bilir. Hatta °âdetdir bir câriyenin cemâli sahte midir yoksa aşlî midir bilmek murâd eden uyķudan bîdâr edip diġkatle çehresine nazar etmekte haġîkat-ı hüsünde şubhesi almaz. Zîrâ cemâl-i sahte uyķu ile zâil olup 20 aşlma °avdet eder, mücerredir.

°Aşk-ı hûnhâr ez-dil-i pür-hûn füzün ġîred haber

Pîş dâred pây-ı sâķi sâġar-ı lebrîz-râ

25 an yiyici °aşķ pür-hûn olan albden haberi ziyâdece alıp oña i°tibârı kâmil eyler. Zîrâ sâķi sâġar-ı lebrîze ziyâde ihtimâm edip hıfzında uşûr etmez. Ya°ni maħalliñ isti°dadı zât-ı mürebbîde müeşşir olup hâline ri°âyet etdirir.

Her kucâ defter-güşâyed sine-i mecrûh-ı men

Mîkuned hûn-âb-ı hasret şûr-ı restâ-hîz-râ

Her kânde benim mecrûh olan sînem defter açıp hâlet-i garîbesin şerhe şürü° eylese kıyâmetiñ şürunu ve fitnessini hûnâb-ı hasrete kalb edip kıyâmeti kıyâmetin gözünden çıkarır.

Der-kıyâmet küşte-i nâz-ı tû mîgıltağ be-hûn

5 *Ber-neyâyed zûd-ı hûn ez-zahm-ı tig-i tîz-râ*

Seniñ deşne nâzıñla helâk olan °aşık ancak kıyâmetde hûn-âlûd olur. Zîrâ keskin kılıcıñ kanı tiz zuhûr edip bir zamân meks edip zahmetden soñra hûn cereyâna başlar.

Der-bahâr-ı surh-rüyî hemçü cennet gavta dâd

Fikr-i rengîn-i tû Şâib hața-i Tebrîz-râ

10 Refâhiyyet ve surh-rûluğ bahârında hața-i Tebrîzi ey Şâib seniñ fikriñ garç eyleyip envâ°-ı şükûfe-i [H99b] ma°nâyı gülzâr-ı mesâmi°-i ehl-i Tebrîz eyledi. Bu gazeli merhûmuñ Şâh °Abbâsıñ girifte-i kemend-i şâhânesi olup İsfahân şehrine teveccühlerinden muqaddem olmak gerek deyü beyân eyler .

-96-

15 *(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)*

Yek nefes ger dür-sâzî ez-kenâr âyine-râ

Mîkuned bî-tâbî-i dil sengsâr âyine-râ

Eğer bir nefes sen âyineyi kucağıñdan dür ederseñ âyineniñ gönlünüñ bî-tâblığı ve iztirâbı âyineyi sengsâr ve telef eyler. Ya°ni seniñ hüsnuñ cemâdâta müeşşirdir zevi°l-
20 °ukûlüñ gayrısın hâlet-i hicrânda helâk edince bizleriñ Mevlâ mu°îni ola.

Tâ-be-hüsn her ze gerd-i ü şeved her câ düçâr

Nist çün âb-ı revân yek-câ karar âyine-râ

25 Ol maħbûbuñ lâubâli devr eden hüsüne her maħalde düçâr olmak için âyineniñ âb-ı revân gibi bir yerde kararı yokdur. Ya°ni sîne-i âyinede °ukûs-ı eşyanıñ zuhûru ve hiç birine âyineniñ mâni° olmaması bir şeyi gâib etmiş kimse gibi ki herkese istifsâr ve her maħalle güzâr eder. Bu vaşıfda âyineniñ iştirâki cihetinden bî-çarâr vaşfını itlâk etmişdir. Garâzi cemâd ve gayrı cemâl ve hüsnuñ talebinden yeksân olduğudur.

Mîkuned zencîr-i gevher pâre çün dîvânegân

Bes ki dâred şevk-i rû°yet bî-çarâr âyine-râ

Âyineyi seniñ şevk-i dîdârîñ ol kadar bî-çarâr ve muztarib eyler ki zincîr-i cevherin pâre pâre eyler. Güyâ muqaddemâ âyineniñ ibtilâsıyla cününun işbât ‘âdetâ zincîr ile merbût olup hâlâ câzibe-i hüsnden nâşi zincîr pârelemeği işbât etmişdir.

‘Aşk bî-tâbest ver ne tütî-i küstâh-ı mâ

5 *Hemçü mûm sebz dâred der-kenâr âyine-râ*

‘Aşk bî-tâblıkdır ve ser-â-pâ ma‘şûkuñ talebinde ıztırâbdır yoksa bizim küstâh olan tütîmiz yeşil mûm ne güne âyineyi sînesinde hıfz ederse öylece âyineyi der-âverde-i âgûş-ı vişâl etmişdir. Ma‘lûm ola ki tütîlere ta‘lîm-i sühân etdikde [H100a] âyineyi yeşil mûma kaplamak ile tütîye hem-reng istintâka bu vecihle isti‘ânet ederler. Ya‘ni biz 10 tütîleriñ âyinesi ve bâ‘iş-i güftarı sînemizden olup zâhiren telâş ve ıztırâbımız ‘aşkıñ muqtezâtındandır.

Dîde-i rûşen-zamîrân cilvegâh ‘ibretest

Hiç naqşî nîst der-dil paydâr âyine-râ

Rûşen zamîrleriñ gözü ‘ibret cilvegâhıdır ya‘ni eşyâya iltifâtı ancak haqâyık-ı zâhirede 15 cilveger olan âşâr-ı rabbânîden ‘ibret için olup dîde-i ‘ibret naşîbin aldıktan şofıra âhere naql edip bir yerde kararlı olmaz. Hemân âyineniñ kalbinde hiç bir naqşîñ kararı olmadığı cihetden dîde-i düşmen zamîrânîñ hâlet-i mergûbesine şebih ve mânend olmuşdur.

Der-temâşâ-yı cemâl-i hîş bî-tâbest hüsñ

20 *Mîgüzâred gül zı-şebnem der-kenâr âyine-râ*

Hüsñ kendi cemâli temâşâsına bî-tâb ve muztaribdir. Gül şebnemden kendi kucasına âyine koyup eltâf-ı hüsñü onda temâşâ eyler. Zîrâ her kâmil-şüret kemâline ‘aşık olup dâimâ müşâhedesi için âşâr-ı celîleler vaz‘ etmek ile kendisin onlarda temâşâ eyler. 25 كنت كنزا hadîş-i şerîfenden müstenbiğ olan meşele-i merâtibeye işâretidir.

Ehl-i şüret ez-nezâkethâ-yı ma‘nî gâfilend

Reh medih der-ħalvet-i ħod zinhâr âyine-râ

Ehl-i şüret ve zâhir-perest ma‘nânîñ nezâketinden gâfil ve ve ‘âlem-i rûhânîniñ lutfundan bî-ħaşıldır. Elbette sen ey rûhânî-firîb olan dilber âyineye ħalvetiñe yol

verip kıymetiñi bilmeyene kendiñi temâşâ etdirme ve yalnız şürete muqayyed olan
  uşşâkı halvethâne-i vişâle bakdırma.

Bâ-dil-i nâzik mülâyimsâz hulğ-ı hîş-râ

Bîşter ez-mûm [H100b] mîbâşed hîşâr âyine-râ

- 5 Nâzik olan  albiñe ahlâkı mülâyim edip gönlüñüñ hıfzına sa y eyle. Zîrâ âyineniñ pek a li hîşârı mumdan olur. Ya ni mir'at-i me ani olan gönlü senlâh-ı huşunet-i ahlâka d ş r p şad-pâre etmekden hazer  zre ol ve mülâyemet-i ahlâk ki  albe g re hıfzda âyineniñ mumu gibidir onu taşşile sa y eyle demekdir.

Ez-nezâket-hâne-i dilhâ nefes-râ pâksâz

- 10 *Tîre mîsâzed dem-i serdî hezâr âyine-râ*

G kler nezâkethânesinden nefsiñi p k edip buhar-ı enâniyet ile  l de iken izh r eyleme. Zîrâ bir dem-i serd-b n âyineyi t re ve bulanık eder. Ya ni  ul b-ı ehl-i h le keder verecek tekell mden  ayet ihtir z  zre ol ki onların bir n k  albi m kedder olunca silsilesi muttaşıl olanlara hayyen ve meyyiten s ri olup c mleyi m kedder edersiñ.

- 15 *H tır-ı r şen-dil n bisy r Ş ib n zikest*

M tev n kerden be- h  zengib r âyine-r 

Ey Ş ib r şen-dilleriñ ve ek bir-i ricaliñ h t rları  ayet nez ketde olup c z'i kedere m tehammil olamazlar z r  bir  hla âyineyi paşlandırma  m mk nd r.

-97-

- 20 *(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)*

Y d-ı ruhs r-ı tu-r  der-dil nih n d rim m 

Der-dil d zah behişt-i c vid n d rim m 

- 25 Seniñ ruhs riñ zikrini g nl m zde bizler ma f  tutarız, cehenneminiñ i inde bizler ebedi cennet tutarız. Ya ni g nl m ze  teş-i muh lefat ve leheb-i m siv  ile cehennem olmuş iken seniñ zikriñ ki b  iş-i sa adet-i ebediyedir. Ol efk r-ı f sideniñ arasında d zah i re cennet gibidir g y  b  iş-i tesl mimiz budur demek ister.

Der-  n n r h  ki merd n t şe ez-dil kerde end

S de levh  b n ki fikr-i  b   n n d rim m 

Buncılayın bir  arı da ki erler yol azıgın g n llerinden edip [H101a] gitmiŐlerdir.  am katı g r ki bizler  b   n n fikrin edip bilmeyiz ki bu yoluŐ s l kunda nevaleniŐ Şartı g n lden olma dır.

Menzil-i m  hem-rik b m st her c  m rev m

5 *Der-seferh  t li  rik-i rev n d rim m *

Bizim menzilizimiz bizim hem-rik bımız olup ne ma alle gitsek bizden ayrılmaz. Bizler seyr   s l kda a ıcı  um ile dalgalıyız. Ya ni ma am t ve mer tib bizim kendi z tımızdan peyd  olup kendimizde buluruz. Yoksa sefer-i z hir gibi men zil-i z hirimiz yokdur, belki nefsiŐ taŐfiyesi hil linde z h r eden mer tibden ibaretdir.

10 *Cist h k-i t re t -b sed tem Őag h-ı m *

Seyrh  der- iŐten   n  sm n d rim m 

Bu h k-i t reden ki bizim tem Őag hımız olup oŐa meŐg l olalım.  sm n gibi bizim seyrimiz kendimizde ve tem Őamız z tımızda mu arrerdir,  here tec v z etmez. Evvelki beyt ma n sına ya ındır.

15 * ismet-i m    n kem n ez-Şayd-ı h d h my ze est*

Her  e d rim ez-ber y-ı diŐer n d rim m 

Bizim keman gibi Őaydımızdan  ismetimiz h my ze ve yorgunlu dur. Bizim her nemiz var ise  herler i in olup Ő arda kem le eriŐmiŐizdir. Z r  nefisden bi'l-k lliye eşeri kalmayanlarıŐ Őanı b yle olup harek t ve seken tları Őev yib-i nefs niyeden biri olur.

20 *Himmet-i p r n del l-i m st her c  m rev m*

 uvvet-i perv z   n t r ez-kem n d rim m 

P rleriŐ himmeti bizimle bile olup her ne  arafa s lik olursak onlarıŐ himmeti v Ő l-i maŐl bumuza b iŐ olur. O  gibi  uvvet-i perv zı bizler kem ndan  utarız. Ya ni onlarıŐ himmeti bizimle hemr h m l h za etdik e seyrimizden efz n olup ile'l-intih  s l kumuzda himmetlerin m Ő hede ederiz.

25 *Ger i m d nim  her ser-be-ser eŐs ne  m*

Penbeh  der-g Ő ez-  b-gir n d rim m 

EŐer i başdan başa eŐs ne ve iki  ademiŐ beyninde cilveger olduğumuz biliriz. Amm  bu  ilmiŐ bizlerde Şemeresi z h r edip [H101b] bir ted rik-i uŐreviye  aydına

düşmeyiz. Belki ağır uykudan bizim kulaqlarımızda penbe vardır yoksa bilerek aldanmak bîdârların kârı değildir. Güyâ efsâne-i câzib nevm olduğu cihetden kendimizi efsâne bildiğimiz bâ'is-i tezâ'uf gafletimiz olmuştur deyü mübâlağa kaşd etmiştir.

Nist cān-ı saht ez-sahtî-i devrān melūl

5 *Zindegānī çün hümā ez-üstühān dārim mā*

Bizm saht olan cānımız devrānın sahtlığından 'aciz olup gam çekmez ki ayā güzāreşim ne ile olur deyü. Zīrā bizler himmetde hümāya mānend olup üstühānla güzāreş edebiliriz. Li-münşi' ihi:

Üstühānī hest ez-'ankā-yı fakrem yādgār

10 Ger hemī hāhed hümā-yı himmet ez-men çineī

Gerçi Şāib dest-i mā hālist ez-naqd-i cihān

Çün ceres āvāzeī der-kārvān dārim mā

15 Ey Şāib eğerçi bizim destimiz naqd-i cihāndan hālidir ammā ceres gibi kārvānda bir avāzemiz vardır. Ya'ni şöhret-i şādīka ve kāzibeden bāri bir şıytımız miyān-ı ricāl-i kārvānda mevcūd olup herkesin ma'lūmu olduğumuz naqdden kalmaz.

-98-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Yek nazar bāzest nergis çeşm-i bīmār-ı tu-rā

Gül yeki ez-sīneçākān est destār-ı tu-rā

20 Şāib-i şīrīn-edā gülistān-ı mecāza duhūl edip şahid-i dil-pesend hayālını medh ü şenā irādesiyle buyurur ki nergis seniñ çeşm-i bimarın 'aşıklarından biridir ve gül seniñ destarın hasretinden sīneçāk olanlardan biridir. Ya'ni şüküfe beyninde çeşm-i bīmāra müşābih olan nergis seniñ çeşm-i bīmārına hayrān ve nazarbāzdır ve sultān-ı ezhār olan gül ise seniñ gūşe-i destārına keşret-i iştıyākından sīneçāk olanlardandır. Böyle olunca
25 gülbün-i cemālīn ne rütbede olduğu bağbān-ı müşāhedeniñ zīver-i hadīka-i taḥkīki olmuş olur.

Mīkuned şebnem girānī ber-'izār-ı nāziket

Ebr mībūsed zemīn ez-dūr-i gülzār-ı tu-rā

Seniñ [H102a] gül-berg-i gülzâr-ı leâfet olan ʿizârîña şebnem şıket eder. Bulut ne mümkündür ki gelip bâlâ-yı gülşeniñe sâye-endâz şıket ola. Belki uzaktan seniñ gülzârîña taʿzîmen zemîn-i iclâlî taḳbîl edip seylâb-ı giryetin eknâfa icrâ etmededir.

Sebz mîkerded zı-ḥayret ḥarf der-minḳâr-ı şân

5 *Tütîyân âyineger sâzend ruḥsâr-ı tu-râ*

Ḥayretten tekellüme ḳâdir olmayıp keşret-i tevaḳḳufdan onların kelâmı minḳârlarında paşlanır, eğer tütîler seniñ ruḥsârîñi âyine ederlerse. Zîrâ ol rütbe şafâ-yı muʿcîzi görünce elbette bî-iḥtiyâr teng-nây-ı ḥayrete vâḳîʿ olup ḳufl-ı sükûnu âviḥte-i deriçe-i minḳâr ederler.

10 *Ez-temâşâ-yı tû ḥürşîdest yek-çeşm-i pür-âb*

Çün tevâned seyr-dîden dîde-i didâr-ı tu-râ

Seniñ pertev-i temâşâ-yı cemâliñden âfitâb şu ile tolmuş bir dîdedir. Zîrâ insân şiddet-i nûra nazar etdikçe gözü şulanır. Bu maʿnâdan taʿaccüb edip buyurur ki âfitâb seni gördükde böyle çeşmi ḥirelenince seni tıyunca görmeğe göz ne güne ḳâdir olur. Gayeti şiddet-i pertev-i cemâlde mübâlağadır.

15

Bes ki mîcesbed be-hem kâm ü leb ez-şîrîñîş

Nuḳl netvân kerd güftâr-ı şekerbâr-ı tu-râ

Gayet-i ḥalâvetinden ol ḳadar tudaḳ ve dimâğ birbirine yapışır ki seniñ şekerbâr olan güftârîñi nuḳl edip bizim mestân-ı cemâli onuñla bir şehd ü şeker etmek mümkündür.

20 *Tâ çe der-pirâhen-i gülhâ-yı bî-ḥârîş bûd*

Nâz-ı müjgânest der-ser ḥâr-ı dîvâr-ı tu-râ

Seniñ dîvârînda olan dikenlerin başında müjgân nâzı olup ʿuşşâḳa envâʿ-ı mezâyâ-yı ḥüsnü gösterince ʿacabâ ol dîvâr içinde olan gül-i bî-çarelerin pirâheninde ne güne leâif-i rûḥânî firîb-i ḥüsn ü cemâl cilveger olmuş ola.

25 *Ḳâbil-i ḳısmet şümâred noḳta-i mevḥûm-râ*

Her ki bîned der-süḥan laʿl-i güherbâr-ı tu-râ

Her kim şoḥbetde seniñ kehribâr olan laʿlîñi görür ise noḳta-i mevḥûmeyi ḳâbil-i ḳısmet [H102b] ʿadd edip meşele-i cüz-i lâyetecezzayı endâḥte-i ıztırâb baḥş-i cedîd eyler.

Sâde mîsâzed zı-cevher rûşenî âyine-râ

Nist pervā-yı ḥaṭ-ı şeb-reng-i ruḥsār-ı tu-rā

Āyineniñ luṭfu ve rüſenliđi āyineyi cevherden sāde edip piſāni-i ſafāsına cevherçin endāz-ı küdüret olamaz seniñ ruḥsār-ı letāfet-perveriñ ḥaṭṭ-ı şeb-rengden bī-pervādır. Zīrā ol āb ü tāb ḥaṭṭı maḥv edip bir zamān göstermeyebilir.

5 *Dest-i gülçin-rā zı-ḥayret pāy-ı ḥāb-ālūde sāht*

İhtiyāc-ı dūr-bāſi nist gülzār-ı tu-rā

Ḥayretten ve bŷy-ı ḥüsnenden gülçiniñ āliſini pāy-ı ḥāb-ālūd edip °amelden iſkāt eyledi. Seniñ gülzārıñ yasaqçıya muḥtāc deđildir. Belki heybet-i cemāli kendine nigeḥbān olup eyādi-i tetāvŷlŷ beste-i dŷſ-ı ḥayret eyler ve dest-i gülçini pāy-ı ḥāb-ālūd eyledi edāsında ḥayretten elleri ŷzre yere dŷſŷp ve ḥāb-ālūd olan ayak gibi ḥarekātđan 10 ḳalmasın İḥām etmiſdir. Ŗāib-i ḥŷkŷm-fermāniñ gālibā gazelleri meyānında na°t-ı nebevīden bir iki beyt nŷḥŷfte-i perde-i mecāz edip hazmen linefsihi dunŷ't-taſriḥ medīḥ-i nebevī olan beyitlerini eſnā-yı gazellerinde maḥfice tuḥfe-i niyāz etmeleri °ādet-i seniyyelerinden olmađın yine bu beyt-i nezāket-perveri na°t olmađ ŷzre İrād 15 etmiſdir ki.

Ab mīkerdīd der-çeſm-i terāzŷ gevhereſ

Yŷsuf-ı Mıſrī eğer mīdīd bāzār-ı tu-rā

Yŷsuf-ı Mıſrī eğer seniñ bāzārıñı gŷrŷp tezāḥŷm-i iḳbāl-i ḥarīdār-ı °ulviyyīn-i mŷſāhede edeydi onuñ gevheri ḥicābından terāzununñ gŷzŷnde ſu olup erirdi. Evvelā dīde-i mīzānda ſu olurdu deyŷ bāzār-ı memdŷḥuñ ſiddet-i ziyāsını İḥām ve ſāniyen ſu 20 olmağ ta°biri erimekden kināye olup Yŷsuf-ı Mıſrī ḥŷsnŷñ fevḳinde [H103a] ḥŷsn mŷſāhedeſiyle ḥayā ve ſerminiñ keſretinden mŷbālađa ḳaſd olunmuſdur. Ḥāſılı demek olur ki Yŷsuf °aleyhisselāmıñ ḥŷsn ü bāḥāsı ſŷbŷt yāfte-i defātır-ı evvelīn ve āḥerīn olmuſ iken seniñ gāyetŷ'l-gāye olan cemāliñiñ ſerminden bu ḥālete dŷſŷnce merām ŷzre 25 ḥŷsn ü cemāl ve faẓl ü kemāl ancağ saña maḥſŷſŷdur demektir. Ḥassān bin Ŗābit raḍyallahŷ °anh ḥāzretleri medḥ-i nebevīde bu ma°nāya iſāret eder. °Arabī:

واقض منك لم تالدنا

*

واجمل منك لم ترقط عيني

كانك قد خلقت كماشاء

*

خلقت مبرأ عن كل عيب

ma'lûm ola hâtemü'l-enbiyâ ve senedü'l-aşfiyâ kutbü'l-cemâl ve mazharü'l-kemâl
 'aleyhe şalavâtullahü'l-mülkü'l-müte'âl hazretleri lafz ve ma'nâda tamâm ve zâhir ve
 bâtında mekîn merâtib-i hüsn ü ihsân oldukları şebt-kerde-i edille-i kâti'a ve manţûka
 berâhîn-i sâti'adır. Böyle olunca Bûşîrî merhûmuñ beyitleriyle 'âmil olup medhlerinde
 5 bu edâ mübâlağadır demeden ihtirâz lâzımdır. 'Arabî:

واحكم بما شئت مدحا فيه واحتكم	*	دع مادعته النصارى فى نيتهم
وانسب الى قدره ماشئت من عظم	*	وانسب الى ذاته ماشئت من شرف
حد فعر ب عنه ناطق بقم	*	فان فضل رسوال الله ليس له

ve hemziyyesinde daħi buyurur. Beyt:

10 لا تفس بالنبى فى الفضل خلقاً * وهو البحر والا نام اضاء

Merg netvâned 'inân-ı bî-ķarârân-râ girift

Nist zîr-i ħâk asâyiş talebkâr-ı tu-râ

Mevt 'aşk ile bî-ķarâr olanlarıñ 'inânın tutup maħbûblarını talebden onları men' edemez.
 Seni taleb eden 'uşşâķıñ zîr-i ħâkde râhatı yokdur belki yine telâş-ı vişâlle mütelâşi
 15 olmadan ħâli olmazlar.

Gerdî ez-dür ez-nemekdân-ı kıyâmet dîde est [H103b]

Her ki Şâib ez-tû neşnîde est güftâr-ı tu-râ

Ey Şâib seniñ güftarıñı senden istimâc' etmeyenler kıyâmet âşûbgâhında dür-â-dür bir
 20 toz görmüşlerdir. Yoksa eğer seniñ kelâmıñı seniñ nağme-i cânsüzüñle işitseler
 kıyâmeti ferâmüş edip süz u güdâr-ı 'aşka giriftâr olurlar idi.

-99-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.)

Yâ rab ez-dil-i maşrıķ-ı nûr-ı hidâyet kun me-râ

Ez-fürug-ı 'aşk ħürşîd-i kıyâmet kun me-râ

25 İlahî benim ħalbimden maşrıķ-ı nûr-ı hidayet eyle. Ya'ni envâr-ı âfitâb-ı tevfiķi
 göñlümden izhâr edip zâtımı şafvet ve ziyâda mânend-i sîne-i maşrıķ edip 'aşķıñ
 fûrûgundan beni germiyyet-i sülûk ile ħürşîd-i kıyâmet gibi tâbân ve dirâşşân ve îrâc-ı
 eflâķ-ı talebde sebük-rev ve şitâbân eyle.

Bî-tüfeylî nîst miħmân-ħâne-i ehl-i kerem

Bâ-siyeh-kârî ez-ân ehl-i cennet kun me-râ

Mihmânḥâne-i ehl-i kerem tûfeylîsiz olmaz elbette i'raz ve ikrâm ile da'vet olunan beyninde da'vetsiz tûfeylî bulunmamaḡ olmaz. Siyehkârlıḡ ve 'iṣyân sebebiyle beni tard etmeyip kerâmet-ḥâne-i behişt âbâdi cümle-i aşfiyâ beyninde beni daḡi tûfeylîce idḡâl eyle. Beyt:

Be-zür-ı nefis-i serkeş ger zı-fermân-ı tû peḡ tabem

Zı-ḡahhârî medih yekbâr ki ez-kef-i 'inânem-râ

Tâ-be-key gerd-i ḡacâlet zinde der-hâkem kuned

Şüste-rû çün gevher ez-bârân-ı rahmet kun me-râ

10 Ne zamâna dek ḡacâlet beni diri mezara vaz' edip teng-nây-ı şerm ü ḡayâda ḡabir 'azâbına ḡable'l-mevt mübtelâ olam. Gevher gibi bârân-ı rahmetiñle beni şüste ve pâk eyleyip ol ḡubâr-ı ḡacâlet benim çehremden zâil olup silk-i erbâb-ı şafâya ben maḡzûnu münselik eyle.

Ḥâne-ârâyî nemî-âyed zı-men hem çün ḡabâb

15 *Mevc-i bî-pervâ-yı deryâ-yı ḡaḡıḡat kun me-râ*

Benden ḡabâb gibi ḡâne-ârâlık enâniyet ile müteferrid olmaḡ mutaşavver deḡildir hemân beni deryâ-yı ḡaḡıḡatiñ mevc-i bî-pervâsı eyle ki sevâḡil-i mecâze geldikçe [H104a] sille-ḡâr-ı dest-i redd olup dâimâ seyr ü sülûkum muḡıḡ-i bî-kerândan taşra olmaya.

20 *Çend bâşed şem'ı men bâziçe-i bād-ı fenâ*

Zinde-i cāvîd ez-dest-i ḡimâyet kun me-râ

Ben şem'ı bezm-i ḡayret nice bir bād-ı fenânıñ oyuncaḡı olayım. Benim ḡayât-ı ebediyeye dest-i ḡimâyetden maḡzar edip taraf-ı şarşar-ı telefî beste-i ḡicâb şiyânet eyle.

Be-her ta'mîr ḡüher gerd-i yetimî lâyıḡest

25 *Ez-ḡubâr-ı ḡâksârîḡâ 'imâret kun me-râ*

Gevher ta'mîrine lâyıḡ olan yetimlik ḡubârı ve mişli bulunmayıp cisim ve ḡüsnünde yektâ olmaḡdır. Ben gevheriñ ta'mîrini ḡâksârlıḡ ve ḡumûl-i ḡubârından edip dâreynde tevâzû' berekâtiyla beyne'l-aḡrân evşâf-ı ḡamîde ile münferid eyle.

Huşḡ ber-câ mândeem çün gevher ez-efsürdeḡî

Āteşin reftâr çün eşk-i nedâmet kun me-râ

gevher gibi şeâmet-i efsürdelik ile yerimde alıp seyr ü sülükumdan maħrûm olmuşum.

Beni eşk-i nedâmet gibi âteşin reftâr edip resîde-i dâmân-i ibâl eyle

âl-i işyân ber-nemî-tâbe-dil-i pür-hûn-ı men

5

Lâle-i bî-dag-ı şahrâ-yı kıyâmet kun me-râ

Benim pür-hûn olan gönlüm âl-i işyâna taħammül edemez beni kıyâmet şahrâsınıñ

dağsız lâlelerinden eyle. Yani sevâd-ı işyândan beni gülâb-ı raħmetiñle المغفور كا لمحفوظ

mefhûmu üzre kıyâmetde beni âlâyiş-i meaşiden pâk olanlar zümresiyle aşır eyle.

Ez-fuzûlîhâ-yı od Şâib acâlet mîkeşem

10

Men ki bâşem tâ kunem telkîn ki raħmet kun me-râ

Kendi fuzûlluğumdan ey Şâib acâlet çekip ğarâbe-i şerm ü ayâ olurum. Evvelâ ben

kimim ki tâ icâb-ı rabbü'l-âlemîne telkîn edeyim ki baña raħmet eyle deyü. Meali

kendi nefsinî itâb-ı ubüdiyyetinde taħkîr ve gerden ruûnet-i nefsi emmâreyi tesîr

etmekdir

15

-100-

(. ---/. ---/. ---/. ---/)

Belâyî nîst çün dil-i vâpesî cânhâ-yı rûşen-râ

Ki mîgerded girih der-rişte*i seng-i râh-ı sûzen-râ

Rûşen ve mûnevver ve intihâ-yı sülûka müstaid olan cânlara gönlüñ geri taalluğ etmesi

20

adar bir belâ yokdur. Zîrâ avâyıdan birine [H104b] gönlü taalluğ edince kendini lâ

maħâle seyrden men edip hiç olmazsa sayinde fütür îrâş etmede şübhe yokdur.

îbretgâh oldur ki iplikde olan ude iğneniñ seng-i râhı ve mâni-i sülûkudur. Hemân

sâlike lâzım olan âħirete gider gibi cümle alâyıdan biri olup teveccüh-i tâm üzre seyr

ve sülûka şürü etmekdir.

25

Me-râ ez-şâfi-meşreb zı-od dânenend her avmî

Ki her zarfı be-reng-i od ber-âred âb-ı rûşen-râ

Beni meşrebimiñ şâflıından her avim kendinden bilir zîrâ her bir zarf rûşen olan şuyu

kendi renginde izhâr eder. Yani eğer zarf yeşil olsa şuyu dai yeşil görünür ve eğer sarı

ve siyâh olsa. Kezalik ammâ nefsinde şu ol renkleriñ cümlesinden pâk ve müberrâdır.

Şâib-i merhûm meşale-i televvüne İmâ edip kendi nefsinden müşâhedesinden taḥdîş-i ni'met etmişdir ekâbir-i şüfiyenin ekseri sırrına vâkıf olmayıp televvünü taḥsîn etmezler. Ammâ kuṭbü'l-°arîfin Muḥyiddinü'l-°Arabî ḳadde senâllahü ba esrârehü'ş-şerîfehü ve nefa'nâ fi'd-dâreyn benefahnehü'l-münîfe Fütûḥât-ı Mekkiyede televvüne

5 °azîm şenâ edip her kimde bulunursa ḳadrin biline iksir-i a'zamdır deyü taşrîḥ etmişlerdir. Ammâ sebebini taḥrîre cesaret edemedim murâd edenler Fütûḥatdan müṭâla'a buyursunlar.

Nemî-kerded ḫarîf-i nefis-i ser-keş °aḳl deryâ- dil

Çe gûne zîr-i dest-i ḫîş sâzed âb-ı revḡan-râ

10 Deryâ-dil olan °aḳl nefis-i serkeşe ḫarîḳ olup bi tevfiḳ-i ilahi nefse ḡalib olmak müşkildir. Şu revḡana ne gûne zîr-i dest edip taḫt-ı taşarrufuna ne vecihle teşḫîr eylesin. Ya'ni yalnız °Aḳlın nefse muḳâvemeti mutaşavver değildir himmet-i pîr şüretinde yâḫûd riyâzât ve mücâhedât kisvesinde yâḫûd câzibe-i ilahiyye perdesinde tevfiḳ-i ilahinin zuhûruna muḫtâcdır.

15 *Mekun ez-cevr-i gerdûn şekveî çü pây-ı âzâdî*

Küşâyiş nîst [H105a] bî-ser-geşteḡî seng-i felâhun-râ

Ey azâdelik tâlibi olan kimse feleḡin cevrenden şekve eyleme. Zîrâ seniñ maḳşadın ḫuşûlüne onuñ cevri aşdaḳ-ı beş'ârettedir. Şapan taşını te'emmül eyle ki fütûḫ kârı ser-geşteliḡe mevḳûfdur bir kaç kerre °abeş şüretinde devrân etmeyince küşâyiş bulup

20 pençe-i felâḫundan ḫalâş olamaz: °Arabî:

اذا تضايق امر فانظر فرحا * فاضيق الامر ادناه من الفرج

Be-düşmen miḡürîzem ez-nifâḳ-ı hem-rehân Şâib

Ki ḫâr-ı pâ kuvârâ gerd be-emn zaḫm-ı sûzen-râ

Ey Şâib ayakdaşların nifâḳından düşmenlere ilticâ edip a'dâ ile hem-rehler şerrinden

25 emin olurum. Zîrâ ayaḡımdaki diken baña iḡnenin yâresin âsân etdi. Güyâ düşmenin zararı mu'ayyen ve be-her-ḫâl def'i kābil lâkin nifâḳın bir vecihle derdi çekilmeyip ve zararından taḫarruz kābil olmadığı cihetden bu ma'nâyı taḫayyül etmişdir: Beyt:

Bâṭıl hemîşe bâṭıl ve bî-ḫüdedir velî

Müşkil budur ki şüret-i ḫaḳdan zuhûr ede

-101-

(---/--/--/--/--)

*Pākest hemçü şubḥ be-‘ālem-i ḥesāb-ı mā**Der-cūy-ı şebnemī bereved āfitāb-ı mā*

5 Şubḥ gibi bizim ‘ālemle ḥesābımız pāk olup kimse ile mu‘āmelemizde alāyış-i keder tavassuṭ etmez bir şebnem nehrinde bizim āfitābımız seyr eder. Ya‘ni hemān mu‘āmelemize sebep küllī şafvetdir her ḳande şafā-yı meşreb bulunursa saġır ve kebīr ḳaydından ber-ṫaraf onuñ mizācında bizim āşārımız mütecelli olup sīnesine çehre-i ḥūrşīd-ı ḥüsnümüz ‘aks-endāz-ı meveddet olur. Mazmūn-ı maṫla‘ıñ mebnāsı budur ki bir

10 ḳatre şebneme naṫar etseñ cürm-i ‘azīm şāḥibi olan āfitābı onda müşāhede edersin. Ammā ne ḥulūl var ne ittiḥād. gGyeti şafvet-i jāleniñ neticesidir böyle olunca ehl-i ‘irfāniñ vaṫīfesi bu meşelede şebneme maḥşuş olan evşāfi [H105b] ḥūrşīdiñ evşāfına muḫteliṫ etmeyip beynlerinde māyeü’l-ittiḥād ile māyeü’l-iftirāka kemāl-i diḳḳatle te’emmül buyurmaḳ şartıyla behişt-i cāvidān-ı ḥaḳīkatde ḥırāmān olmaḳdır.

15 *İn rāh-ı dūr zūd be-encām mīresed*

Kūtāhī eġer nekuned pīç ü tāb-ı mā

Eġer bizim pīç ü tābımız taḳşīr etmeyip sülükumuzda vaḳfe-i fütür seng-rāh-ı ‘azīmet olmasa bu ṫarīḳ-ı ba‘īd tiz encām bulup maḳşūdumuza bir sā‘at evvel vuşlat mümkün olurdu ve belki fi’l-ḥaḳīka zamān-ı ḳalīlde ḳaṫ‘-ı mesāfe-i ba‘īde ki ḥavānḳ-ı

20 ‘ādātandır. Kemāliyle sülükda icrā olunup āḫerleriñ ḳırḳ yılda ḳaṫ‘ etdiġi menāzil ve kesb etdiġi merātibi ḳırḳ günde taḫşīl etmek olurdu.

*Ez-āfitāb-ı tecrūbe geştīm ḥām-ter**Nāres ber-āmed ez-sefer-i ḥum-ı şarāb-ı mā*

Tecrūbe şemsiniñ pertevinden ḥāmlıġımız daḫi ziyāde olup āşār-puḫtelik bizden

25 nümāyān olmadı. Bizim şarābımız ḥum seferinde nāres çıkıp müddet-i medīdede çekdiġimiz müzāyakalar ve ḫaps-i nefis ü nefes-i zāt-ı nā-puḫtemizde müeşşir olmadı. Güyā meyve maḫallinde bī-vaḳit münḳaṫī‘ olduḳdan soñra tecrūbe için belki pişer deyü güneşe ḳorlar ve ekşer fevākihiñ bā-ḫuşuş ḳoruġuñ bu mu‘āmele ile ḥāmlıġı daḫi ziyāde

olduğu için aşıl maddesinde isti'dād-ı puhtelik olmayan zātın tecrübe-i bî-hüdesine meşel İrād etmiştir.

Ey hum zı-perde-püşî-i mâ der-güzer ki tâk

Zencîr pâre kerd zı-zür-ı şarâb-ı mâ

- 5 Ey hum sen bize perde-püş olup cevherimizi setre bî-hüde sa'cy eyleme. Zîrâ bizim şarâbımızı zürunda teyek zencîrin pâreleyip âhirü'l-emr izhâr etmeyince halâş olamadı. Ya'ni aşıl gaybden bizlere zühûra geldikten sonra sair âşarımızı setr emr-i müşkildir ve emriñ fi'l-hakîka zühûru murâd olunca ihfâsına ihtimâm [H106a] 'abeşdir.

- 10 *Der-kâm-ı şu'le dem be-şümâr üftâde est*

Ber mîzened henüz zı-ğâmî kebâb-ı mâ

Şu'leniñ ağzında nefes ta'dâda düşüp âteşin fâni olacağı qarîb olmuştur. Derd budur ki henüz bizim kebâbımız ħâmlığından eli üzre ya'ni muztarib ve nâ-puhtelik izhâr etmededir. Murâdı yine 'adem-i isti'dâddan şekvâdır.

- 15 *Mâ bâ-ğayâl-i rüy-ı tû der-ğâb refte îm*

Yûsuf-ı niğâb-beste der-âyed be-ğâb-ı mâ

- Biz 'âşık-ı cemâl seniñ yüzün ħayâliyle uykuya gitmişizdir. Yûsuf 'aleyhisselâm ki şatır-ı cemâle mâlik iken niğâb-bend-i hayâ olup rüyâmıza öyle gelir. Zîrâ sen kemâl-i ħüsne mâliksiñ ve seniñ ħayâliñle uykuya varan kimse her ħüsne iltifât etmeyeceği muhakkak olduğu için erbâb-ı ħüsñ ol 'âşıkdan hayâ edip rüyâda oña nikâbla mülâkât ederler. Beytiñ mazmûnu na't-ı şerîfe maşrûfdur terakki dañi mümkûn.

Mâ gül be-cây-ı şayd be-fitrâk beste îm

Bülbül-i nefis-güsiste reved der-rikâb-ı mâ

- Bizler terkimize şayd yerine gül bağlamışız. Bülbül bizim rikâbımızda nefes-i güsiste yürür. Şâib-i kerâmet-müşâhib meşele-i fenâ fi'ş-şeyhe İmâ edip buyurur ki bizler âşâr-ı maħmüdeyi şayd edip ahlâk-ı ilahiye ile müteħallık olduğdan sonra gülhâ-yı kerâmet-zîver-i dest-yâr-ı ħâlimiz olunca ol gülleriñ bülbülleri ki zemzeme-i mürîdindir. Etrâfımıza piyâde ve güsiste nefes sa'cy etmededirler.

Zinhâr ħande ber-dil-i mecrûh-ı mâ mezen

Hünābe mīkuned nemek-rā kebāb-ı mā

Elbette bizim mecrūh olan gönlümüze hānde-zen olup istihzāya yürüme. Zīrā bizim kebābımız seniñ tuzunu kanlı şuya gark edip hāndeñi giryeye tebdīl eder fi'l-ḥaḳīka bir derde gülmek ol derdi izdiyād etmede yāreye tuz ekmek gibidir ve tuz kebāba ekilmekte hün-ābe olur. Bu vecihden ḍaḳiñ giryeye tebdīl olur deyü tahvīf eyledi.

[H106b]

Hiçem eğerçi Şāib ü ez-hiç kemterim

Dām-ı firīb ḥalk nedāred serāb-ı mā

10 Ey Şāib eğerçi hiçiz ve hiçden daḥi kemteriz lakin şad şükür ki bizim serābımızda ḥalkı aldamaḳ dāmı yoḳdur. Belki cümleñi ḥayr-hāhı ve elimizden gelen irşadı bezl etmede taḳşir etmeyiz. Güyā serāb ḥaḳīkatde hiçdir amma beyābānda şusuzlara şu görünüp menāzil-i bā'ideden dām-ı tezvīrine cezb eder. Ya'ni bizler hiçlik vaşfindaki maḥmūdur müşterek olup tezvīr vaşfinda ayrılmışızdır deyü idlāk-ı ehl-ı iştifāya irşād eyledi.

-102-

15

(---/---/---/---)

Ān-rā ki nīst vūs'at-i meşreb der-īn serā

Der-zindegī be-tengī-i ḳabrest mübtelā

20 Ol kimseniñ ki bu sarayda vūs'at-i meşrebi yoḳdur dirildikde ḳabir 'azābına mübtelādır. Zīrā 'avām ve ḥavāş ve meşārib-i muḥtelifeyi bir adam kendi ḫab'ına uydurmaḳ muḥāl olunca vūs'at-i meşrebe nāil olanlar herkesiñ meşrebinde cüz'ī şirketle kendiye zahmet vermeyip rāḫat-ı zindegāniye vāşıl olur.

Her çend āb şod dil-i men bī-şu'ūr nist

Bī-gāne-rā temeyyüz kuned baḫr zı-āşinā

25 Ne ḳadar benim gönlüm eriyip şu olduysa da yine şu'ürsuz deḡildir zīrā deryā bī-gāne ile āşināyı temeyyüz edip bilir. Mazmūnuñ luḫfu āşinā lafzınıñ şuda üzmeḳ ma'nasına daḥi iştirāki olduḡu ve ḳalbine baḫr itlākından zāhir olur. Murādı rütbe-ı fenāya işāretidir ki ḥavāşş-ı zāhire ve bāḫınadan yalnız şu'ürdan ḡayrı bir şey ḳalmamadan kināyedir ki tecellīniñ vuḳū'una isti'dād budur.

Pākān sitem zı-cevr-i felek pişter keşend

Kunedem çü pāk gešt hūred zaḥm āsiyā

Pāklar feleḡiñ cevrenden sitemi ziyāde çekerler zīrā buḡday pāk olduḡdan şofıra āsiyāniñ zaḥmına giriftār olur. Bu muhtaşar şerḥde nikāt bedi'yye-i şūfiyedir. Cüste cüste biḥamdulillah maḥallerinde şebt olundu. Bā-ḥuşuş ḥadıṣ-i şaḥiḥ ile şābit olan bu beytiñ
5 mefhūmu ki belāniñ a'zamı enbiyāya ondan şofıra eviyāya ondan şofıra emşel ve eşrefe olduḡu esrār-ı ḥafiyededendir. Murād edenler maḥallinden mütāla'a buyursunlar. Lakin bu faḡir madde-i mezkūreyi Şadr-ı Konevī ḥazretleriniñ Nefehātından ḡayrı maḥalde görmedim.

Der-beyze-i siyāhī-i faḡrest āb-ı Hızr

10 *Āb-ı ḥayāt der-dil şeb mīzened salā*

Āb-ı Hızr faḡr siyāhınıñ beyzāsındadır ve āb-ı ḥayāt zulūmātıñ içinde şalā urur. Ya'ni her bir süvāra bir cennet-i sefid ta'biye olunup ve her suhūletiñ pişḡahında bir şiddet-i şazīme sedd olunmuşdur demek ister.

Dagēm ki ḥārḥār-ı taleb āfitāb-rā

15 *Çendān amān nedād ki ḥārī kesed zı-pā*

Dag-ı reşk ve ḡibḡa ile ciḡerim pürdür ki talebiñ endişesi ve ıztırābı āfitāba ol kadar aman vermedi ki ayḡından diken çekecek kadar tevaḡḡuf edeydi. Ya'ni ben daḡi öyle bir ḥārḥār-ı talebe nāil olmanıñ ḡibḡasında helāk olurum demektir.

Resmet in ki şāḡ zı-ḡāşıl dü-tā şeved

20 *Ger dīde ḡāmet-i tū zı-bī-ḡāşılı dü-tā*

Bu ḡānūn-ı ḡadīmdir ki şāḡ u budaḡ meyveden eğilip iki ḡat olur. Ammā sen bu ḡānūnu ber-aks edip ḡāmetiñ meyvesizlikden ve bī-ḡāsıllıḡdan iki kat oldu. Beyt:

Hāket be-ser ki çüb şazā der-reh-i taleb

Yek kām pişter zı-tu der istikāmet est

25 *Kūh-ı ḡamī ki der-dil-i men pā feşürde est*

Şāib şeved zı-sāye-i ū nīlgün ḡaşā

Bir ḡam taḡı ki benim ḡönlüme ayak şokup oturmuşdur. Şāib onuñ ḡölgesinde civid rengine ufacık taşlar gibi olur şıḡletinden. Zīrā şadetdir insāniñ bir şuzvu taş altında veya şıḡletde ḡalınca civid rengine girer onuñçün bu mazmūnu terbiye eder.

-103-

(. . . - - / . . . - - / . . . - - / . . . - -)

*Sūhan ez-şulh megū 'ālem-i cengest İncā**şoĥbet-i şîr ü şeker şîşe vü sengest İncā*

- 5 Bu maħalde şulh kelāmını söyleme ki 'ālem-i cengdir ve şîr ile şekerin şoĥbeti şîşe ile taşdır. Murādı sālîk ile nefsin beyninde olan mücāhedātdır ki aşlında rūh ile nefsin şîr ile şeker gibi mümtezic ve birbirinden mütemeyyiz olamaz iken ĥālā 'ālem-i sülūkda taş ile şîşe gibi birbirine zıd olmuşlardır. 'Ākıbetü'l-emr elbette biri ġalib olup āheri zîr-i ĥükmüne çekdikden şofira ittihād-ı āher ile müttehid olup iftirāk bilmezler.

- 10 *Çe kuned kûçe vü bāzār [H107b] be-dil-tengî-i mā*

Dāmen-i deşt-i cünün sîne-i sengest İncā

Bizim gönlümüz tarlıġına kûçe ve bāzār ne edebilir. Devrān etmek ile vüs'at-i ħalb ĥaşıl olmaz. Bu maħalde cünün şahrāsının dāmeni bir teng sinedir onda "kemā yenbaġı" cevlan ħabil deġildir.

- 15 *Çeşm-i ĥunĥār-ı tū ez-luţf-ı rubāyende tūrast*

Çeşm-i āhū ĥacl ez-dag-ı pelengest İncā

Senin ħan içici çeşmin muţlak luţfdan ziyāde cāzib ve ĥoş-nümādır. Bu senin cāzibe-i etvārın cilvegāhında āhunun çeşmi dag-ı pelengden ĥacildir ki ah n'olaydı bende daġı şu kadar cāzibe olaydı deyü. Dag-ı peleng ħaplanın postunda olan noġtalardan ibāretidir.

- 20 Vaşlında ol noġtalar ĥayvān-ı müferris üzerinde bulunmaġla müvaĥhiş ve pür-heybet görünür. Şāib-i merĥūm maĥbūbuñ mihrine cāzibe ve ĥüsn bā heybet işbātı için bu mazmūnu İrād eylemiştir.

*Ĥāşıl-ı dil-şikenî ġayri peşimāni nist**Mūmiyāyî 'arak-ı ĥaclet sengest İncā*

- 25 Dil-şikenliġin fāidesi peşimānlıġdan ġayri bir şey deġildir. Kaldı ki inkisāra şofira mūmiyālîk etmek taşın ĥacletinin 'arakıdır ya'ni cebr-i ħulüb bāde'l-inkisār mükāfāt olsa da ĥacleti izāle edemez. Ġarazı budur ki aşlında kesr-i ħulüb bir rütbe ĥacālet-āverdir ki taş derledir. Böyle olunca mükāfāt imkānında olmaz ve ġalibā taşın kesr olduġu için mükāfāta mūmiyā-yı 'aracın 'arz iyle deyü taĥayyül etmiştir.

Kist Şâib sebke ez-deşt-i 'alâyiğ güzered

Dâmen-i rîk-i revân der-teh sengest İncâ

5 Ey Şâib 'alâyiğ şahrâsından çâpük güzereñ eden kimdir ki bu deşt-i pür-ibtilâda aqıcı
 kıum gibi bir sâ'at kararı yoğ iken yine dâmeni taş altındadır. Ya'ni nice kübrâ-yı
 'alâyiğda herkesiñ dâmeninden bir güşe kıalmayınca imkânı yoğdur. [H108a]

-104-

(. --- / . --- / . --- / . --- /)

Zı-renciş nıst hüşter hiç hulkı tünd hübân-râ

Çü püşter ser-nebâşed 'özü-ğâhı zışt rüyân-râ

10 Rencişden a'lâ bir hulku yoğdur ki ğazâbnâk olan kimseniñ. Zırâ muğtezâ-yı tab'ını ve
 netice-i hilkatini icrâ etmede bî-ihtiyârdır. Hemân çirkin olan kimselere püşter-i serden ve
 halka-i iltifât etmeyip dâimâ i'râz üzre olmadan a'lâ 'özrğâhlıq olmaz ya'ni çehrem
 kabîğdir deyü i'tizâr etmeden hiç görüñmemek ahsen olduğı gibi rencişkar olan kimse
 dağı kârını icrâdan erceğ 'amel yoğdur.

15 *Zı-dest-i 'aklı-ı dür-endişkarı ber nemî-âyed*

Musağğar mîkuned dîvâneğı zencîr-ı müyân-râ

Dür-endiş olan 'aklıñ elinden bir şey gelmeyip mağlûbunu cezb etmede 'âciz olur ammâ
 dîvânelik zencîr saçlı dilberleri kendiye musağğar edip etrâfına temâşâ için nice
 muğaddarâtı lâubâli der-âverde-i hayta-i nazargâğ etmede zağmet çekmez. Ammâ bî-
 çare 'akıl bu rütbeğe gelmeyince mağbûbunuñ yüzüne doyunca bağıamaz.

20

Çerâğ-ı bî-zevâl hüşn hâmuşı nemî-dâned

Dem-i 'ısîst bād-ı şubğ şem'-i lâle-rüyân-râ

Hüşnüñ bî-zevâl olan çerâğı söñmek bilmez. Bād-ı şubğ ise ağıında çerâğı söñdürür iken
 lâle-rüyâniñ şem'-i hüşnüñe 'İsa 'aleyhisselâm nefesi olup hayât câzibesin tecdîd eder.
 Ya'ni menât harekât-ı 'ulviyyât ve suflıyyât olan hüşün bir vecihle kıabil-i zevâl olmayıp
 zevâlini kıaşd eden düşmenler ihyâsına sebep olur.

25

Negerdâned 'akığ ez-kâveş-i elmâs rüy-ı ğod

Dem-i şemşîr-i şubğ-ı 'İd bâşed nâm-cüyân-râ

°Aķık elmasıñ kazmasından yüzün çevirip onuñ zaħm-ı bî-bâkinden i°râz etmez. Zîrâ elmasıñ eziyyet ve cefâsı zımnında °aķiki nâmdâr etmek vardır bu maħall-i °ibretden. Ma°lûmdur ki kılıcıñ ağız nâm-cû olan pehlivânlar °îd şabâhı kadar [H108b] ferah-baħş olup bir nâmdâr pehlivân idi demeye şemşîr sebep olduğu cihetden pehlivânlar
 5 nâmdârlık lezzetiyle tiğ-i bürrâna muta°arrız ve ceng ü cidâlden mütelezziz olurlar. Berûn-perdâz ve zâhirine muķayyed olan kimesneler uzaķdır ki derûn-ı fikrine düşüp taşfiye-i ķalbe meşğûl ola. Dâimâ câme-şuy olup libâsları pâk olan kimesneleriñ libâs-ı ķalbi ğubâr-âlûd ve mükedder olur zîrâ bir ķalb iki şeye müte°allık olamaz. Zâhirle bâtın müteķâbildir, birine muķayyed olan âherden lâ-muħâle ğaflet eder.

10 *Be-gired ğül hücum-ı ħâr dîdem şod yaķın Şâib*

Ki bed-ħuyî ħişâr °âķibet bâşed nikûyân-râ

Ey Şâib ğülüñ etrâfindan dikenleriñ ğülçinlere olan hücumlarını ğörünce yaķinen bildim ki bed ħuyluk dilberlere ħişâr-ı °âķibet olup kâlâ-yı vişâlini herkes yağmaya ķâdir olamaz.

15 -105-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Naķş-râ ez-puħtegîhâ ħâm mîbendîm mâ

Perde ber-çeşm-i bed eyyâm mîbendîm mâ

Pişkinlikden nâşi bizler naķşı ħâm bağlarımız biz eyyâmıñ çeşm-i bedine perde bağlarımız
 20 ğöz deĝmesin deyü. Ya°ni kâhiçe ħamlık izhâr edip mażarrat-ı enzâr-ı reddiyeden emîn oluruz.

Dîde-i ħünħâr-ı mâ-râ nîst seyri ez-şikâr

Ĥâksârî-râ be-ħod çün dâm mîbendîm mâ

Bizim ħünħâr olan çeşmimize aldan toymaķlık yokdur dâm gibi biz kendimize şayd u
 25 şikâr hevesiyle ħâksârlığı bağlayıp من تواضع لله رفعه الله mefhûmunca ref°-i ma°nevi şaydıñdan ħâli olmayız.

Feyz-i bâlâ-dest-i mînâ-râ taleb der-kâr nîst

Çün leb-i sâĝar leb ez-düşnâm mîbendîm mâ

Şişeniñ bālā-dest olan feyzine talebe hâcet yokdur bi'l-hâşiye mahallinde isti'dād bulunca rızān olmada teklif istemez. Leb-i saġar gibi [H109a] bizler tudaġımızı dūšnāmdan sedd edip kimseye bizim lebizden bir renciř-āميز tekellüm řadır olmamıřdır. Gūyā kıyāřından dūšnām rūtbesinde olduġun ihām ve tařřil-i isti'dāda tařriř murād etmiřdir ġarib edādır ġaflet olunmaya.

Mişved hemçün felāhun şehper-i pervāz-ı mā

Seng ger ber-cān-ı bī-ārām mībendīm mā

Felāhun gibi eġer tařı bī-ārām olan řalbe baġlasaķ bizlere řehper-i pervāz olup cümlemiz řaķil olduķa seyrimiz ziyāde olur. Ya'ni sūlūkumuza bu 'ālemiñ řiķletlerinden māni' tařavvur olanlar 'uluvv-ı himmetimizden nāři mu'ayyen olup hālāt pesendīdelerimiziñ izdiyādına sebep olur.

Maşlab-ı mā bī-dilān ez-çeşm-besten hāb nist

Der be-rūy-ı ārzū-yı hām mībendīm mā

Biz göñülsüzleriñ göz baġlamaķdan murādı uyķu deġildir belki hām olan arzular üzerine řapu baġlamakdır. Zīrā göz řalbiñ cāsūsudur, hāber verip kendine muķadder olup ve olmayanı göñül taleb eder. Eġer kendine muķadder ise talebiñ fāidesi yok ve eġer deġil ise arzu-yı hāmdır, şalbe kederden ġayrı şemeresi olmadıġından nāçār çeřm-bend olmaġı istihsān etmişizdir.

Eġerçi zařm-ı řubh ez-hūrřīd mīgerded ziyād

Raşne-i hāmyāze-rā bā-cām mībendīm mā

Eġerçi řubhuñ yāresi güneřden ziyāde olur ammā biz hāmyāzeniñ rařnesin cāmıla sedd ederiz. Gūyā mařmūrlukda hāmyāze 'ādet olduġuna bināen řubhu hāmyāzeye ve hūrřīdi cām tařayyül edip mařmūna neř'e vermiřdir

Der be-rūy-ı ġüft-ġü her çend bāřed dil-peziř

Bā-zebān-ı çerb çün bādām mībendīm mā

ġüft-ġü yüzüne řapu açıp her ne ķadar řořbete küřayiş vermek dil-peziř ise de bizler bādām gibi zebān-ı çerbe mālīk iken yine sūķūtu ihtiyār edip [H109b] bāb-ı tekellümü beste-i ķufl-i hāmūřī etmiřiz. Mařmūnuñ luřfu bādāma göre çerb zebān edāsındadır.

Besteġi küfrist der-āyiñ-i mā āzādegān

Mişeved zünnâr eğer ihrâm miġendîm mâ

Biz azâdeleriñ kânûnunda ta°alluġ küfrdür eğer bizler ihrâm-bend olursak bizlere zünnâr zararın verir. Ğarazı mâsivâullahdan °alâkayı kat° etmede mübâlağadır ya°ni tã°âte bile ġalbiñ ta°alluġu ġıŝâl-i ġamîdeden değildir demek ister.

5 *Nist Şâib ġün şerer-i mâ-râ be-cân dil-bestegi*

Çeşm der-âgâz ez-encâm miġendîm mâ

Ey Şâib şerer gibi bizim câna göñül bağlayıp fenâdan i°râz etmemiz yoğdur. İbtidâdan bizim gözümüzü intihâyâ bağlarız ve fenâyı ġayet-i merâmımız °add ederiz.

-106-

10 *(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)*

Ķur°a vü tesbîġ-râ maġrem nedâred ġâl-i mâ

Hest ber-sipâre-i dilhâ eğer ez-ġâl-i mâ

Bizim ġâlimiz ġur°ayı ve tesbîġi maġrem bilip maġbûbla mu°amelesinden onları âgâh etmez. Bizim ġavlimizden eğer göñüller sipâresi üzredir ya°ni zâhirimizde âşâr-ı °ibâdet °avâma müşâbih olup batnımızdan seyr ü sülûka meŝġül oluruz. Li-münşi°ihi:

Ne deñlü düŝse de ben destġir olmam riyâkâra

Ķo tesbîġiñ dil-i şad-pâresi pür-dag-ı reşk olsun

Püşt-ı mâ ber-ġâksârî rüy-ı mâ ber-bî-kesî

Vây ber-ân kes ki üftâdest der-dünbâl-i mâ

20 Bizim arġamız ġâksârlığa ve bir yüzümüz bî-kesliğedir ya°ni iki ġâlet-i seniyye-i aġtâba mâlikiz. Vây ol kimseye ki bizim ardımıza düşüp ızrârımızı ġaşd eyleye zîrâ elbette bu ŝıfatlar ŝâġibine °adâvet edeni helâk eyler.

Gird-bâdî-râ ki miġbîñî der-în dâmân-ı deşt

Rûġ-ı mecnûnest miâyed be-istikbâl-i mâ

25 Ol bir gird-bâd ki bu ŝaġrânıñ dâmeninde görürsün maġbûbuñ rûġudur. Bizim istikbâlimize geliyor ġüyâ Şâib-i merġûm Mecnûn için silsile-i °aşġda [H110a] tefevvuġ ihâm eder.

Mâ zı-ġâġır ârzü-yı âb-ı ġayvân şişe îm

Zeng-i zulmet nîst ber-âyine-i iġbâl-i mâ

Bizim hâtırımızdan âb-ı hayvânı ğasl edip dil-teşne-i vişâl olmadan müberrâ olmuşuz. Bizim âyine-i iqbâlimizde jeng-i zulmet yokdur ya'ni bizim bâ'îş-i hayâtımız olan âb-ı hayât Hızr-himmet olup zulümât ve küdürâtdan şâf ve onufla sîrâb-ı ser-çeşme-i kifâf olmuşuz.

5 *Hergiz ez-şayd-ı mekes hem dām ħod rengîn nekerd*

Kem zı-târ-ı 'ankebût men rişte-i âmâl-i mâ

Aşla mekes şaydından daĥi kendi dāmını ma'mûr görüp lezzet-i şikâra zâika-i tama'ına vâşıl olmadı. Bizim rişte-i âmâlimiz 'ankebûtuñ târından daĥi za'îf ve bî-behredir. Zîrâ örümceĝiñ ne kadar târ dāmı süst ve bî-kuvvet ise de yine güşeleri kadîd-i mekesden ĥâli deĝildir ammâ bizim dāmĝâh ve âmâlimize rüzĝârdan ĝayrı bir şey ugramaz. Ĥâfız:

10

'Ankâ şikâr ger neşevêd dām-ı bâz-çîn

K'anca hemîşe bād bedest dām-râ

Mâ güşâd kâr-ı ħod der-sâde-levĥî dîde ĩm

Naşş kâr-ı çengel şâhin kuned bâ bâl-i mâ

15 Biz kendi kârımızıñ fütûhunu ve cenâh-ı himmetiñ küşâdını sâde-levĥ ve şâf-derûn olmaĝda görmüşüz. Naşş ise bizim kanadımıza pençe-i şâhiniñ etdiĝini edip pâre pâre olmasına bâ'îş olur. Naşşdan murâdı şöhrete sebep olan 'alâmetlerdir ki tārîĝ-ı kavimde ondan büyük âfet yokdur. Zîrâ bilmediĝi taraftan naşş-i şöhrete sükûnet edip varĝa-i 'azîmeye giriftâr olunca sâlikiñ bâl ü per-i himmeti şâhin eline düşmüş mürĝüñ bâl ü perine döner.

20

Güş ĩn-sengîn-dilân-râ perde-i inşâf nist

Ver ne kem ez-ĥâl-i merdân nîst ĝîl ü ĝâl-i mâ

Bu 'avâm-ı sengîn-dilleriñ [H110b] ĝulaĝlarında inşâf perdesi yokdur. Yoksa bizim ĝîl ü ĝâlimiz erleriñ ĥâlinden nâĝış deĝildir. Vâĝı'a Şâib-i merĥûmuñ şöhreti kemâliniñ 'aşrı kadar gelmez. Zîrâ cüz'i mezâĝ-ı şüfiyeden ĥabîr olan kimse bi'l-bedâhe derk eder ki bu kadar keşret-i eş'ârla bunca me'ânî-i ĝudsiyyeler ve bu deñlü ĥaĝâyıĝ-ı hikemiyyat ve ĝavâmız-ı taşavvüfi selâset-i elfâz ve ĝarâbet-i ma'nâ ile edâ etmeĝe

25

* "ĝâl-i mâ" metinde "ĝâl-râ" olarak geçmektedir. Bu durum hem redifi hem de manayı bozduĝu için "ĝâl-i mâ" olarak aldık.

kâdir bir adam âşâr-ı ihtîşâşdan hâli değildir. Bâ-ħuşûş bu ümmet-i merħûmeniñ evliyâlarında şâ'ir olmayan pek nâdirdir der.

Her ħabâbî der-libâs-ı Ka'be gerded cilve-ger

Baħr-i rahmet ger beşevîd nâme-i a'câl-i mâ

- 5 Her bir ħabâb Ka'be libâsında ya'ni siyâh cilveger olur eğer baħr-i rahmet bizim nâme-i a'câlimizi ġasl ederse ġüyâ rahmetiñ keşretini işbât etdikden soñra sevâd-ı nâme-i a'câle daħi mübâlağa İhâm etmişdir ki ġüyâ deryâ-yı rahmet bu vüs'atle eğer a'câlimizi ġasl ederse âşâr-ı me'âşi onda görünmek mümkün olur deyü yoksa deryâ-yı rahmeti müteeşşir kaşd etmek değildir ve bir daħi Ka'be libâsında cilveger olur edâsında
- 10 rahmet ma'şiyeti ġasl edince seyviâtın ħasenâta tebdîlini taħayyül etmişdir.

Mâ ki ez-âh-ı nedâmet ħırmen-i ħod sũhtîm

Nist Şâib hiç ġam ger bişkened ġırbâl-i mâ

- Bizler ki âh-ı nedâmetden ħırmenimizi yakıp kâh u dânesin tu'me-i berķ-i fenâ etmişizdir. Ey Şâib eğer dâneyi şamândan cüdâ edecek aletimiz kırılırsa hiç ġam değildir. Ğırbalden murâdı 'aқıldır zırâ tâ'ât dâne ve ma'şiyet şamân meşâbesinde olup
- 15 bu tâ'âtim ve bu ma'şiyetim demeğe alet 'aқıl oldu. Vişâliñ bî-çâre tâ'âtleriniñ daħi kuşurun müşâhede edip ma'şiyetle bile sũhte-i âh-ı nedâmet etdikden soñra ġırbâl-i 'aқla ihtiyâc қalmayıp şikeste-i bî-çâre-i câzibe olursam ġam değildir [H111a] dedi.

-107-

- 20 (---/---/--- /---)

Ser-geşte sâht ħâl-i dilârâ-yı ü me-râ

Pür-kâr sâht nokta-i sevdâ-yı ü me-râ

Ol dilberin ħâl-i dilârâsı beni ser-geşte ve müteħayyir eyledi onuñ nokta-i sevdâsı beni perkâr edip mebdе ve müntehâmı birbirine қarışdırdı. Letâfet-i beyt nokta-i sevdâdadır.

- 25 *Her pâre dâşt ez-dil-i men 'âlem-i diğеr*

Şîrâze kerd zülf-i dilârâ-yı ü me-râ

Benim gönlümüñ her pâresi bir ġayrı 'âlem tutup 'avâlim-i müteferriķaya ta'alluķ etdiği cihetden müteferrik olmuş idi. Ammâ ol dilberin zülfü beni şîrâzeleyip aħvâl-i perîşânımı şüret-i cem'iyete sebk eyledi.

Geştem tamâm çeşm ü hemân çeşm beste em

Hayret füzûd bes ki temâşâ-yı ü me-râ

Ser-â-pâ göz olmuşum ammâ yine ol dilberden göz bağlayıp cemâlini göremem ve benim bu hâletim ol dilberin temâşâsından kesb ettiğim hayrettedir zîrâ cemâl-i müfreṭ temâşâyâ bâ'îş-i a'câmâ olur

Mîbûd kâş derd giriftârîm yekî

Peyvend diğereṣt be-her cāy-ı ü me-râ

Kâşki benim derd-i ibtilâm bir olaydı ol dilberin her birine bir gayrı ta'alluğum ve her °uzvunun cāzibesinden özge sūzişim vardır.

10 *Hün-ı hezâr büse be-dil cūş mîzened*

Ez-dîden-i ḥınnâ-yı keṫ ü pây-ı ü me-râ

Ol dilberin elinin ve ayasının ḥınnâsını görmeden bin büse kanı gönlümde cūş edip hezâr arzu beni elden ele düşürür. Me'âli ḥınnâyâ gıbta ve dest ü pâyı dilbere vâşıl olduğuna izhâr-ı ḥaseddir.

15 *Ez-°aşk cāy-ı şekve nemândest der-dilem*

Lütf becâst renciş-i bî-cāy-ı ü me-râ

°Aşkın ihâtasından kalbimde şekvâyâ maḥal kalmamıştır ol dilberin beni bî-câ incitmesi yerinde vâki° olan lütfdür. Zîrâ °aşk kemâle erişdikde maḥbûbun ef'âli maḥbûb olur.

[H111b] °Arabî:

20 وكل ما يفعل المحبوب محبوب

İkbâl-i °aşk sâht be-vaşlem ümîdvâr

Ver ne ziyâd bûd temennâ-yı ü me-râ

°Aşkın ikbâli ve °uluvv-ı himmetin âşarı beni ol maḥbûbun vaşline ümîdvâr edip müşâhede ve müvâşeleşi iztirâbına düşürmüştür. Yoksa mîzân-ı inşâfda onun temennâsı ve ümîd-i vişâli baña göre ziyâde vecdden bîrûn idi.

Mîdâşt kâş ḥavşala yek nigâh dîr

Şevkî ki mîbered be-temâşâ-yı ü me-râ

Ol şevk-i bî-ārām ki beni ol dilberin temâşasına cer eder n'olaydı uzaktan bir nazara kâbiliyeti olup havşala-i temâşası sūhte-i iltihâb-ı hayret olmayaydı. Evvelki beytin mefhûmunu taşdıktır.

Hızr âvered be-rûn zı-siyâhî Kelîm-i hîş

5 *Ey °aql vâgüzâr zı-sevdâ-yı ü me-râ*

Siyâhlıktan Kelîmini taşra çıkarıp varṭa-i zulümâtdan ḥalâş olmak Hızrın şânıdır. Ey °aql sen beni ol dilberin sevdâsına mübtelâ etmeyip kendi ḥâlimde terk eyle. Zîrâ ba°de'l-ibtîlâ beni ḥalâş edecek isti°dâdın yokdur ya°ni ab-ı hayât garazıyla zulümâta duḥûl ve sâlim ve gânim ondan ḥurûc Hızra maḥşûş ve hem âliyelere müyesser bir emirdir.

Der-kâr nîst şîşe vü peymâne-i diğēr

Şâib besest nergis-i şehlâ-yı ü me-râ

10 Gayrı şîşe ve peymâne lâzım değıl ve işe yaramaz. Ey Şâib ol maḥbûbuñ nergis şehlâsı bize kifâyet eder ya°ni kesb-i neşâṭ ve def°-i ḥumâr-ı ekdâr onuñla mümkündür. Neşe-i ma°nevi var iken esbâb-ı zâhire teşebbüsün maḥalli yokdur.

-108-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Zı-âh-ı serd pervâ nîst °uşşâk-ı belâkeş-râ

Kuned ber-dûd-ı şabr ân kes ki mîefrûzed âteş-râ

20 Belâ-keş olan °uşşâkın âh-ı serdden pervâsı yokdur zîrâ âteş yağan tütününe şabr eder. Ya°ni evvelâ isti°dâd-ı [H112a] mizâcda beliyyât-ı °aşka tâkat getirmeyen kendini siporde-i pençe-i ḥas ve rübûde-i çeng-i câzibe tedricle °aşk u belâ terâdüf edip ne kadar za°îf olsa taḥammül edebilir.

Felek bâ-merdüm-i mümtâz ḥaşmî bişter dâred

25 *Kemân evvel kuned âvâre tîr rûy-ı tirkeş-râ*

Felek mümtâz olan adamlara ḥuşûmeti ziyâde edip °ammeye kaşd etdiğı cefâyı evvelâ havâşşa eder. Maḥall-i i°tibâr oldur ki kemân evvelce tirkeşin yüzündeki okları avâre edip soñra içindekilere şürü° eder.

Be-feryâd-ı sipend-i mâ der-în maḥfil ki pervâzed

Ki aḥker der-giribānest ez-ḥūy-ı tū āteş-rā

5 Bu mecliste ben sipendiñ feryādına kim iltifāt eder bu sūzişli feryād eden kimdir deyü suāl eyler. Bu bizim ibtilāda seniñ ḥarāret-i ḥulḳuñdan āteşin yaqasında göz vardır. Ya'ni bir sūznāk ḥulḳa mübtelāsın ki oña müdārā telāşıyla āteş yaqasında göz olan adamıñ ıztırābına düşmüştür. Böyle olan meclislerde bizlerin feryādına iltifāt olunmamağ ba'īd değıldir.

Çü İbrāhim Edhem şeh-süvārī pīş miūfted

Ki der-devlet nıgeh dāred 'inān-ı nefis-i ser-keş-rā

10 İbrāhim Edhem gibi bir şeh-süvār eyler ve düşüp ser-asker-i ricālullah olur ki mu'ānnid olan nefsiñ devlet ve iktidārı var iken 'inān arzusu şahrā-yı muḥālefattan ḥıfz edip taraf-ı mühlike-i shehvāta sālİK olmaya. Yoksa iktidārı olmayıp şüret-i şabrda bulunan zamāne evliyāları mestüre-i perde-i "ve minel 'işmete en lā teced" zümresinden olup gāh u bī-gāh firça-i vüs'at bulundukça küçe-i muḥālefata düşmek ile mazmūn-ı ḥadīşi şerifi taşdığ ederler. Beyt:

15 Ger müselmāni hemineş ki Ḥāfız dāred

Vāy eğer ez-pey-i imrüz būd ferdāyeş

Devām-ı 'aşk eğer ḥāhī [H112b] mekun bā-vaşl āmiziş

Ki āb-ı zindegi hem mīkuned ḥāmūş āteş-rā

20 'Aşkıñ devāmını ve ḥālāt-ı seniyyesinin şebātını isterseñ vaşl ile āmiziş etme. Zīrā āb-ı ḥayāt daḥi āteşi söndürür ya'ni vuşlat ma'nāda 'uşşāka āb-ı ḥayāt ḥāşşasın baḥş ederse de yine 'aşkı teskīn edip telāş ve ıztırābına elbette fütür İrāş etmedikçe olmaz. Eğer devam-ı 'aşkı murād ederseñ vaşla heves etme yok vaşlı murād edip 'aşkın noqşānından mükedder olmazsañ ol daḥi bir mezhebdir. 'Arabī:

وللناس فيما يعشقون مذاهب

* ومن مذهبي في العشق ما كان دائما

25 Bu maḥalle münāsib seyyidü'l-'āşıkın 'Ömerü'l-Fārizī kuddise sirrahü lāmiyesinde buyurur. Şi'r:

فاوله سقم واخره قتل

* وعشق خاليا فالحب راحته عنا

حياة لمن اهوى على بالفضل

* ولكن الى الموت فيه صبابة

مخالفتي فاخر لنفسيك ما يحلو

* نصحتك علما بالهوى والذي ارى

Hured-râ peyrevî ez-rüy-ı hâcet mîkuned nâ-dân

Ve ger ne kûr ez-hod küregî hâhed 'asâ-keş-râ

Câhil olan ihtiyâcı cihetinden 'aqla peyrev olup ne tarafa giderse ardınca gider. Yoksa kör olan kimse kâidini kendinden kör istemez. Elbette yedici binâ olmağa muhtâcdır ki
5 a'mayı mühlike-i tarîkdan hıfz eyleye. Ğarazı câhiliñ kendine göre olan 'aqlına ittibâ'ı zarûrete mebnî olduğun ifâdedir.

Ez-ân bâ-vüs'at-ı meşreb be-mezheb sâhtem Şâib

Ki yek âhû-yı vahşî nîst ân şahrâ-yı dilkeş-râ

Ey Şâib yâ vücûd mezheb benim si'at-i meşreble geçindiğimiñ sırrı budur ki bu şahrâ-yı
10 dilkeş ki meşreb şahrâsıdır bir âhû-yı vahşî perverde etmeyip cümlesi mûnis ve yek-dil âşinâlardır. Güyâ dâimâ tefrika ve teferrüd bâ'îş-i helâk olduğu için hıfle si'at-i meşrebe iltifât etdiğin i'läm etdi.

- 109 -

(. . . . / . . . . / . . . . / . . . .)

15 *Nebâşed çün [H113a] ten âsânân zı-hürd ü hâb-ı 'ayş-ı mâ*

Zı-eşk ü âh mîkerded be-âb ü tâb-ı 'ayş-ı mâ

Ten âsânân ve übâb-ı refâhiyyet gibi bizim 'ayşımız ve hayâtımız yiyip yatmağdan
olmaz. Bizim 'ayşımızñ âb ü tâbı gözyaşıyla âhdandır ya'ni sebep-i hayâtımız
rütbesinde eşk ile âha ri'âyet edip gece ve gündüz oña meşgûl oluruz.

20 *Eğerci riştehâ kûte zı-piç ü tâb mîkerded*

Dü bâlâ mişeved dâim zı-piç ü tâb-ı 'ayş-ı mâ

Eğerci iplikler piç ü tâbdan tül u 'arzında noşsân kabûl edip za'îf olur ammâ bizim
'ayşımız maḥbûbuñ talebinde olan piç ü tâbdan muzâ'af dü-bâlâ olmadadır.

Şeved der-halka-i zıkr-i hüdâ devrân-ı mâ kâmil

25 *Yeki şad mişeved çün şuhbâ der-mihrâb 'ayş-ı mâ*

Hüdâ-yı müte'âliñ halka-i zıkrinde bizim devrânımız kâmil olup rütbe-i 'aliyyeye vâşıl
oluruz bizim 'ayşımızñ mihrâbda tesbîḥ gibi biri yüz olur. Zîrâ tesbîḥde bir taraftan
'add olununca imâmeniñ kurbunda olan dâneye yüz ta'bîr edip bire yüz ıtlâk olunur

mertebe cihetinden ve mihrâb deyip imâmeye ihâm etmiştir. lügaz gibi bir mazmûn-ı münîfdir

Tu kez halvet nedâri behre harc encümenhâ sev

Ki bâşed der-şadef çün gevher-i sîrâb 'ayş-ı mâ

5 Sen ki halvetden bî-naşib ve hâlât-ı 'uzletden bî-behresin meclisleriñ harcı olup vahdetden mahrûm olduñ bari kesretten müntefi' ol. Zîrâ bizler halvetden behredâr olup halvetde 'ayşımız gevher-i sîrâbıñ şadefinde ola. 'Ayşı gibidir ya'ni turduqça zî-kıymet ve belki dürr-i yektâ olduğu gibi bizler dañi kemâlimize halvetde erişiriz.

Sebeb cüyâd be-her 'ayş-ı mâ aħbâb ez-în gâfil

10 *Ki mîbâşed berûn ez-'âlem-i imkân 'ayş-ı mâ*

Aħbâb bizim mâ'îşetimiz için sebep taleb edip geçinmemizi esbâba muqayyed etmek isterler. Bundan gâfildirlerdir ki bizim 'ayşımız 'âlem-i [H113b] imkândan hâricdir ya'ni nefehât-ı kudsiyye ve vâridât-ı insâniyye ile ihyâ olup müddet-i hayâtımız 'âlem-i imkândan değildir.

15 *Eğerçi feyz bisyârest der-tenhâ-nişînhâ*

Yeki şad kereded ez-cem'iyet-i aħbâb 'ayş-ı mâ

Eğerçi tenhâ oturmakda feyz kati çokdur ammâ bizim 'ayşımızıñ cem'iyet-i aħbâbda biri yüz olur. Birbirimizden istifâza ve istimdâd tarîkıyla hâlât-ı haseneler zühûra gelir ki tenhâlıkda ol hâlâtıñ zühûru muhâldir. Murâdı âyet-i kerîmede "ve lâ ta'uddu 'aynâke anhüm" mefhûmuna işâretidir ki tarîk-ı şafâ ihvân "bâ" ve fâ" sırr-ı imkânda olaydı. Eşref-i maħlûkâta bu 'ünvânla tenbih vârid olmaz idi yedullahi mâ'ü'l-cemâ'ati.

-110-

(-.-.-/...-./...-./...-)

Mîzebâni ki zı-cân seyr kuned mihmân-râ

25 *Çe zarürest ki ârâste sâzed hân-râ*

Bir misâfir şâhibi ki mihmânı cânı ile seyr-i nefâis-i ikrâm etdikden soñra ne hâcet ki sofraya nizâm verip elvân-ı ta'âma tekellûf çeke. Ya'ni fi'l-ħaķıķa misâfire kelimât-ı tayyibe ve pişânî-küşâdlık kadar ikrâm olmaz.

Kâr mevķûf be-vaķtest ki çün vaķt-resîd

Hâbî ez-bend-i rehânîd meh-i Ken'ân-râ

Umür vaktine merhûndur. Yoksa vakit erişince bir rüyâ mâh-ı Ken'ânî ya'ni Yûsuf 'aleyhisselâmı kayddan hâlâş eyledi. Mazmûnuñ luţfu hâbîñ gecede olup mâhîñ daħi ziyâsı leyle mahşûş olduğundandır.

5 *Pîş-destî kun ü dîvân-ı ħod imrüz be-pürs*

Çe zârürest be-ferdâ fikenî dîvân-râ

Pîş-destlik edip bugün dîvânîñi suâl ve ħesâb eyle. Ne ħâcet ki dîvânîñi ve ħesâbîñi ferdâya şalıp her ħâtıra geldikçe bir kerre telâş ve ekdâra mübtelâ olasın. "Ĥâsebü ħable en teĥâsebü" mazmûnuna işâretidir. Bu ħâlet-i seniyye ekâbir-i ricâlullah olan zâtlardan naql olunmuşdur ve ma'şiyyeti ħavfına mübtelâ olan kimselerde âşâr-ı velayetden bir eşer zühûr etmişdir.

10

Şâdî ger ne dil nîst kûdüret be-ez-üst

Ĥûn kuned ħande-i sūfâr dil-i peykân-râ

[H114a] Ĥande derûn-ı dilden olmayınca ya'ni gülmek hemân zâhire mahşûş olunca kûdüret ondan a'lä ve evlâdır. Ĥatta sūfârîñ mahalsiz gülmesi peykânîñ göñlünü ħan eder. Ya'ni bir tarafında alet-i cerĥ olmak sūfâre gülmeği bî-meze etmişdir.

15

Pîr-râ ħırş dü-bâlâ şevved ez-reften-i 'ömr

Pîş-i ser germ kuned cesten gû çevgân-râ

'Ömrüñ gitmesinden pîrleriñ ħırşı ve tãma'ı daħi ziyâde olur. Zîrâ topu taleb etmek çevgânı ziyâde ıztırâba düşürür. Güyâ top ki 'ömür gibidir gitdikçe çevgânîñ ardınca mütelâşi olmasına ħırş ıtlâĥ edip çevgânîñ ħamîde olmasından pîrlik şüretin taĥayyül etmişdir çevgânla top İrânda meşhûr olan lu'blardandır.

20

Her ki bî-ħad bûd ez-ħad nekuned pervâyî

Çe gâm ez-muĥtesib-i şehirden ne pervâsı vardır

25

Her kim ħadsiz olursa ħadden bî-pervâ olur. Edebsiz olan edebden bî-ħaber olduğu gibi serĥoşlarıñ muĥtesib-i şehirden ne pervâsı vardır. Ya'ni 'âlim bî-ħadlığında bâki oldukça kimseden pervâsı olmaz hemân kendi ħaddini bilecek ħadar şu'ûr olduğu gibi herkesden ħayâ etmeğe başlar.

Bes ki der-loĥma-i men seng-i nühüftest felek

Bî-te'emmül negüzârem be-ciğer dendân-râ

Ol kadar benim loğmama felek taş gizlemiştir ki te'emmülsüz kendi ciğerime dış geçirmem. Ya'ni havf ederim ki belki ciğerimde daği taş ola. Murâdı bizzât insân içinde halk olunan meşakqati beyân eder. Ve mübâlağa eyledi ki kendi ciğerimi ekl eylesem
5 içinde taş olmasın deyü te'enni ve mülahasasız edemem.

Best ber-hâk zı-bî-bâl ü perî Şâib naqş

Meğer ez-dür-i zemîn-būs kuned cānān-râ

Şâib kolsuz ve kanatsız olduğundan zemîne naqş bağlayıp yerden fark olunmaz oldu. Bir daği cānāna vüşül ve müşâhede ümîdi kalmadı. Meğer maḥbûba ta'zîmen [H114b]
10 uzakdan zemîn-būs-ı iclâl ola ki ol daği şüret-i vukû'nuñ 'aynı olup dâimâ ol hâletden cüdâ olması mutaşavver değildir.

-111-

(- . - - / - . - - / - . - - / - . -)

Nist ez-düşmen meḥâbâ yek ser sūzen me-râ

15 *Kez dil-i saḥtest der-zîr-i ḳabâ cevşen me-râ*

Benim düşmenden bir iğne başı kadar havfım ve meḥâbām yokdur zîrâ benim ḳabāmıñ altında ḳati olan ḳalbden cevşenim vardır. A'dânıñ alet-i îzâsı baña te'sîr etmez.

Her çe-râ hürşîd sūzed ber-neyâyed dūd ez-ü

Ne zı-bî-derdî buved ez-âh leb-besten me-râ

20 Āfitâb her ne bî-sūḥteyi iltihâb-ı cemâli ederse ondan tütün çıkmaz. Ya'ni 'âdetden böyledir âhdan leb-beste olup âh etmediğim benim derdsizliğimden değildir. Murâdı âfitâb ḥüsne sūzân ve pertev-i hürşîd-i cemâlle püryân olduğun ifade zımnındadır. Derd-i nihânından şekvâdır.

Ez-zebân-ı âteşînem gerçi maḥfil rüşenest

25 *Nist çün şem° ez- tehî-destî dü pirâhen me-râ*

Gerçi benim âteşin olan zebânımdan maḥfel rüşendir. Ammâ şem° gibi tehî-destlikden iki gömleğim yokdur ya'ni pertev-i nuḥkumuñ ve nürâniyet-i nazmımuñ iḳtizâsı keşret-i servet ve vefret-i devlet idi lakin şem° gibi pirâhenimi faḳrımın nâşi iki edemedim.

Güyâ fitil üzerinde olan mumu bir kamîz taḥayyül etmiştir. Yâhud âdetâ fânûsuñ birden ziyâde olmadığına binâdır ikinci ma'na evcedir.

Bâ-dil-i rûşen zı-nûr-ı 'âriyet müstagnîm

Gülfend ez-mihr ü meh der-dîde-i revzen me-râ

- 5 Rûşen olan göñül mevcûd olduğdan şofra 'âriyet nürdan müstagnîyim hatta şems ve kamerden benim revzenimiñ gözüne gül düşer. Ya'ni nûr-ı 'âriyetden istignâm bir rütbededir ki mihr ü mâhiñ nûru dîde-i revzenime şıket vermede göze rûşen beyâz nokta gibidir. [H115a] Gül be-çeşm edâsı kinâyedir bir şahşın gözüne ak düşmeden.

Der-kemîn dâred perîşân ḥâtrî cem'iyetem

- 10 *Pür berûn âred çü mürân dâne derḥurmen me-râ*

- Ma'lûm ola ki seyr ü sülûkdan maṭlab evvelâ kavm için cem'iyet ḥâşıl etmektir ve bu tâife-i şüfiyeniñ cem'iyeti sâir ḥâlât-ı seniyyesine meftûḥ-ı a'zamdır ve cem'iyetiñ ma'nâsı keşret-i mücâhede ve 'uzlet ile insânın kalbinde ḥavâtır-ı reddiyeniñ kesilip cümle fikri maḥbûba merbûṭ olmaqdır. Şâib-i 'irfân-âşinâ buyurur ki benim cem'iyetim perîşân-ḥâtrı olmağı kemînde tutup hemân derḥâl zıddına münkalib olur. Benim dânelerim ḥarmanında karınca gibi kanatlanır. Mışra'ı evveliñ mazmûnuna zâhirde temşil edip cem'iyetiñ perîşân-ḥâtrıdır kemîn etmesine tanzîr etmiştir.

Ez-nesîm-i şükr nâf-ı âhû-yı müşgîn kunem

Âb mîbâyed girift ez-çeşme-i süzen me-râ

- 20 Her çend 'İsa 'aleyhisselâm gibi enfâs-ı tayyibe ile ḥalka cân baḥş ederim. Ammâ kendi nefsim için şuyu iğne gözünden almağa muhtâcım. Ya'ni revâc-ı kârımız faqr u fâkaya mebnîdir ve şeref-i zâtımız ruṭûbet-i ḥâlimize maḥsûb olup ne ḥâl ise bu kerbelâ-ı ibtilâda şusuz cân vermeğe muhtâcız.

Ez-nesîm-i şükr nâf-ı âhû-yı müşgîn kunem

- 25 *Ez-dehân-ı şîr eğer sâzed felek mesken me-râ*

Eğer felek benim meskenimi dehân-ı şîrden ederse de ben yine nesîm-i şükr ile ol dehân-ı şîri nâfe-i âhû gibi râyiḥa-i tayyibe ile pür ederim. Güyâ mîzâc şîr bi't-tâb° maḥmûm olup sudâ°-ı dâimi râyiḥa-i kerîhe ile ağzı memlû olduğu için nâfe ta'biri mazmûn-ı beyte letâfet vermiştir.

Hār-ı dīvārem berūmendī nemī-dānem ki cist

Cilve-i huşkist Şâib rûz ez- gülşen me-râ

Dīvār dikenî olup meyve-dar olmak nedir bilmem Şâib gülşenden benim naşîbim bir kuru cilvedir. [H115b] “Dâl” kâfiyesinde merhûm buyurur ki beyt:

5 Ger merânist çü hār-ı ser-i dīvār güli
Gulâm ân bes ki zı-men zaħm be pây-i neresed

-112-

(- . - - / . . - - / . . - - / . . - -)

Nefes-i sūhte rüşenger cânest me-râ

10 Çün şerer zindegî ez-sūhtegānest me-râ

Yanmış nefes benim cânımıñ rüşengeri ve şaykalcısı olup rûhuma beden vâsıtasıyla °arız olan ekdârı giydirip cilâ verir. Şerer gibi benim diriliğim yanmışlardandır ya°ni bir şey yanmayınca şereri zuhûr etmediği gibi nefes-i sūhte pey-der-pey çıkmadıkça canım cilâ-pezîr olmaz ve leţâfet-ı beyt sūhte lafzınıñ kav ma°nâsına olmasındadır ki kıvılcım onuñla cilâ ve revnağ bulur.

Bî-hūdî kerd melâl ez-dil-i men mişevîd

Reften dil be-nazar âb-ı revānest me-râ

20 Bî-hüdlük ve kalbi maħbûba bi°l-küllîye rabt etmeklik benim gönlümden gerd-i melâli ğasl edip pāk eyler. Gönlümüñ gitmesi benim nazarımda âb-ı revāndır ya°ni bî-hüdlük °ayn-ı tahâret-i dildir. Yâhüd bî-hüdlükdan murâdı fenâ tarîkıyla °âlem-i melekûta °urûc ola. Ol bezmgâh-ı kudsâ gönül gitdikçe şafâ-pezîr olmasından haber vermiş ola ikinci ma°nâya göre mazmûn hadîş-i şerife işâret olur demek ister.

Gerçi üftâdeem ammâ pey ber-dâştenem

Her ki kıdd-i râst kuned tîr ü sinānest me-râ

25 Eğerçi vukû°um muħaqqak ve düşkünlük vaz°ı baña şâbit olmuşdur. Ammâ bu üftâdelik hâlinde ol deñli râziyım ki her kim beni kaldırmağa kâmet toğrulursa baña eziyyet etmede tîr ü sinân gibidir. Zîrâ bu düşüş her bâr olmaz yâhüd beni kaldırmağa himmet edenler eziyyet için kaldırır. Yoksa bî-çâre düşmüş destgîri olayım da râhat olsun deyü

kaldirmaz, belki bundan rüsvây düşürmek için kaldirır demek ola. Evvelki ma'nânîñ mevki'î Şâib-i merhûmuñ meşrebine ensebdir.

Mîkuned silsile-i °ömr-i ebed-râ kütâh

Girih çend ki der-rişte-i cânest me-râ

5 Evvelâ zâhirde °uqde [H116a] zenciriñ tülüne eşer edip evvelki rütbeden noqşân eder. Şâib-i daqîka-şinâs buyurur ki ol birkaç °uqde ki benim cânım ipliğindedir. Silsile-i °ömr-i ebedi kütâh eder ya'ni tül-i menfa'atden °ömr-i ebed ol °uqdelere gıbta edip kendiniñ tül-i bî-hüdesinden bîzâr olur. Muradı piç-tâb sülük ola. Yâhüd ol °uqdelere küşâyış-pezîr olmada bir güne müşküllerdir ki onları gereği gibi fetih etmede °ömr-i ebed kütâh olup onları müddet-i fetihine vefâ eylemez. Bu veche göre garazı tarîk-ı kavimde olan °uqde-i hayretlerdir.

Der-harîdârî-i derd-i tû be-cân bî-tâbem

Ver ne Yûsuf be-zer-i kalb girânest me-râ

15 Seniñ derdiñi cân ile iştirâ etmede muztarib ve pür-telâş olmuşum yoksa bu sevki-ibtilâda kalb altuna Yûsuf bâhâlıdır kim alır ve kim şatar. Ya'ni ticâret-i râbiha derd almakdadır yoksa refâhiyyete °uşşâkıñ iltifâtı bu kadar ma'nâda müşâhedeniñ üzerine derdi ve mañbûbuñ talebiyle muztarib olmağı tercih eylediği sa'âdet-i ebediyeniñ si'at dâiresi mütemâdidir. Derd talebine mebnî olup kalble ol maqâmda rızâ noqşân olduğundandır zîrâ mādâm ki sâlike fütür ve kanâ'at gelmeye bilâ-nihâye terakkide olur.

20 *Der-sefer °âdet-i seylâb-ı bahârân dârem*

Sahtî-i râh-ı taleb seng-i fesânest me-râ

Seferde seylâb-ı bahârîñ °âdetini tutarım ya'ni ne kadar tarîkım tağlardan ve meşakkatli vâdilerden olursa ol kadar deryâya tizce vâsıl olurum tarîkiñ şiddeti baña seng-i fesân olup hiddet-i seyrimi ziyâde eyler.

25 *Nist çün serv me-râ bî-şemerî ber-dil-i bâr*

Ki zi-âsib-ı hazân hatt-ı amânest me-râ

Serv gibi meyvesizlik benim gönlüme bâr-ı hasret değildir. Zîrâ şemersizlik [H116b] hazândan baña hatt-ı amândır meyvem yog ise meyve vesâtitiyle gelecek belâ dañi yokdur.

Ab ez-dîde-i hürşîd güşâyed Şâib

Der-dil âyine 'izârî ki nihânest me-râ

5 Ey Şâib benim gönlümde bir âyine-i 'izâr gizlidir ki eğer hürşîd onu görse şiddet-i pertev-i ziyâ-yı cemâlınden gözleri şulanır. 'Âdetâ bir berrâk ve münevver cisme nazar gözü şulandırdığına binâen maḥbûbunun ḥüsnünde mübâlağa kaçdıyla bu mazmûna ziyâ-baḥş olur.

-113-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Nist fark ez-ten dil-i efsürde-i ḥod-gâm-râ

10 *Reng-i berg-i ḥîş bâşed mîvehâ-yı ḥâm-râ*

Ḥodgam olan efsürde kalbiñ keşâfetde tenden farkı yokdur zîrâ ḥâm olan meyveniñ rengi yaprağının rengi gibi olur. Ya'ni bir kalb ki arzusuna tâbi' olup bürüdet-i keşret ile cümüdet kesb etmiş ola. Ḥâm meyve varağının renginde olduğu gibi bedeninin renginde olup cisme maḥşûş olan ekdâr oña daḥi sirâyet eder.

15 *Fikr-i şayd-ı ḥalk dâred zâhidân-ı güşe-gîr*

Ḥâksârî perde-i tezvîr bâşed dâm-râ

20 Güşegîr ve 'uzlet-nişîn olan zâhidler ḥalkı şayd etmek fikrin tutarlar zîrâ dâmiñ ḥâksâr olup tûrâba girmesi perde-i tezvîr olur. Şâib-i şüfi-meşreb tarîk-ı pür-taḥkîk-i melâmiyyûna işâret edip zâhirde bî-gâne ve bâtında âşinâ olmak tavrına taḥrîz ve beyne'n-nâs meşhûr olmağdan taḥzîr etmişdir. Ma'lûm ola ki ricâlullahıñ merâtib ve maḥâmâtı irtifâ etdikçe 'avâma iştibâhları ziyâde olup kârlarının revnaq ve revâcî ihfâya mebnî olduğu taḥkîk-gerde-i kütüb-i şüfiyedir.

Her ki ez-rüy-ı siyâh bâmâdârân gâfilest

Mîpezîred çün 'aḳîk ez-sâde-levhî nâm-râ

25 Her kim ki şabâḥıñ yüz qaralığından gâfilse ḥamâkatdan nâşi 'aḳîk gibi nâmı kabûl eder. Ya'ni evvelâ nâmâdâr olmak [H117a] ḥâhişiyle mürtekib olduğu cerâimiñ yüz qaralığı zuhûrundan gâflet edip soñra mübtelâ olunca pişmanlık fâide etmez demektir.

Ḥâheş bî-vakt-râ maḥrûm gerd ez-feyz-i 'aşk

Ber-nemî-dâred kerîm ez-sâilân ibrâm-râ

Vağıtsız hāhiş-i ʿaşk feyzinden maḥrūm edip envār-ı iltifātından vaqte riʿāyet etmediği için bî-naşib eyledi. Yoksa kerīm sāilden ibrāmı taḥayyül edemez elbette iḥsān eder. Li-münşi' ihi:

Vağıtist şart-ı diğər ez-vey mebaş gāfil

5 Maḥrūmı-i mürīdān ez pür-suāl bāşed

Bā-tehī-çeşmān çe sāzed niʿmet-i rüy-ı zemīn

Hāk netvānest kerden sūrme çeşm-i dām-rā

Gözü açlara yeryüzünüñ niʿmeti ne etsin türāb-ı dāmıñ çeşm-i teḥsine sūrme etmeğe kādır olamadı yaʿni gedā-çeşm olanı sūr-çeşm etmek imkānda değıldir. Ne kadar niʿmet vāfir olursa da mişāli türābıñ keşretiyle damıñ gözünüñ boş kalmasıdır.

10

Hüy-ı-merdüm kerde-rā Şāib cüdāyī müşkilest

Dāmen şahrāst zindān şaydhā-yı rām-rā

Ey Şāib ādeme hüy edip insān ile ülfet edene iftirāk müşkildir zīrā rām ve maḥbaʿ olan şaydlara zātında vaḥşī iken şahrānıñ dāmeni zindān olur.

15

-114-

(. --- / . --- / . --- / . ---)

Ne ez-bağī güşāyed dil ne ez-gülzār ʿāşık-rā

Ki bağ dil-güşāyī nīst ğayr ez-yār ʿāşık-rā

ʿĀşıkıñ bağdan ve bağçeden gönlü açılmaz ve gülşen ve gülzār ile feraḥnāk olmaz. Zīrā yardım ğayrı ol bî-çāreniñ bağ-ı dilgüşāsı yoğıdur. Bu maʿnāda üdebā-i ʿarabdan naql olunur. Şiʿr:

20

وفى الحمر ولماء الذى غير اسن * يفولون فى البستان للعين لذة

ففى وجه من تهوى جميع المحاسن * اذا شئت ان تلقى المحاسن كلها

Be-büy-ı gül zı-hāb-ı bī-hūdī bīdār şod bülbül

25

Zehī haclet ki maʿşūkeş kuned bīdār ʿāşık-rā

Gülün rāyiḥa-i tayyibesiyile bülbül bī-hudluk ḥābından [H117b] uyandı ʿacīb haclet ki maʿşūku ʿāşık uyandıra. Yaʿni eğer ʿāşıkıñ bī-hūd olmasına bāʿiş maʿşūk değılse bunuñ fevkinde hacālet olmaz. Yoğı be-hengām-ı iftirākla ʿāşık-ı ḥayrānı ḥāb-ı hıyāma mübtelā etdi ise derdiñ ʿaynı dermān olmuşdur maḥall-i haclet değıldir.

Hum-ı pür-mey be-ḥıṣt ez-cüş-ı heyhâtest beneşined

Nekereded ḥāmūşî mihr-i leb izhâr ʿāşık-râ

Bâde ile pür olan küp ağzına kerpiç vaz^ç etmek ile cüş u ḥurūşdan fâriğ olması ba^çiddir. Kezalik sükûtluk ʿāşık-a mihr-i leb izhâr olup ʿaşkıyı ḥāmūşluk ile setr edemez. Bu
5 mazmûn-ı şaḥîḥ öteden beri mücerreb-i ʿuşşâk ve imzâ-kerde-i ehl-i nifâkdır. Būşîrî:

* فمالعبيك ان قلت اكفاهمتا

وله ايضا بعد البين من القصيده

* وماقلبك ان قلت استفق بهم

Ḳuddise sirrahü'1-ʿaziz:

عليك عدول الدمع والسقم

* فكيف تنكر حبا بعد ماشهدت

10

Dem-i şemşîr-i berḳ ez-her güyâhî ber-nemî-gerded

Zı-cevlân nîst mâni^ç vâdi-i pür-ḥâr ʿāşık-râ

Berḳ kılıcınıñ ağzı her bir otdan dönmez bir ḥâr olan vâdi-i ʿāşıkıñ cevlânına mâni^ç değildir. Yaⁿⁱ ʿāşık daḥi berḳ-i âsmân-ı ḥayret olmağın oña cevlân etmekde bir şey mâni^ç olup cüst-cüy-ı maṭlûbuna kimse ḥâil olamaz.

15

Girân-sengî felâḥun-râ pür-pervâz mîkerded

Nedâred lenger-i küh-ı ğam ez-refṭâr ʿāşık-râ

Ṭaşı ağır olmak şapana ne pür-pervâz olup ḥarekâtında ziyâdelik îrâş eder. Cebel-i ğam lengeri ʿāşıkı refṭardan men^ç edemez. Belki ne kadar ğamı sengin olursa ol kadar sülûku ziyâde olur demek ister.

20

Mîla'î eğer bezm-rû pinhân kuned Şâib

Besest ez-her dü ʿâlem neş'e-i dîdâr-ı ʿāşık-râ

Ey Şâib eğer la^ç gibi olan bâde meclisden yüzünü pinhân edip [H118a] ḥârifan-ı zâhiriñ bā'îş-i neş'esi bi'l-küllîye mün^çadim olursa iki ʿâlemden ʿāşık-a neş'e-i dîdâr kifâyet edip zümre-i ʿuşşâka bâdeniñ istiğnâsından elem çekmezler.

25

-115-

(- . - . - / - . - . - / - . - . - / - . - . -)

Nağme der-cüş-âvered ḥûn-ı men dîvâne-râ

Mîresaned nâḥun-ı muṭrib be-âb in ḥâne-râ

Nagme ve âvâz-ı süznâk benim kanımı cûşa getirir muṭribiñ tırnağı bu ḥaneyi şuya erişdirip yer ile yeksân eder. Ya'ni şiddet-i te'şîrde nagme ḥâne-i cismi ḥarâb eder.

‘Âşık u endîşe-i bûs u temennâ-yı kenâr

Be-her gayret şem‘ âteş mîzened pervâne-râ

- 5 ‘Âşık ve büse fikri ve kenâr ümîdi bâ‘iş-i helâkdir görmez misin ki vuşlat kaydında olan pervaneyi şem‘ gayret için âteşe yakar. Zîrâ meşreb-i ḥüsn-edâya mebnî ve iğtinâm-ı vuşlat ve fitne mevķüfdur.

Mîresâned bûy-ı mey-i ḥod-râ be-maḥmûrân ḥîş

Ger ber-âred muḥtesib bâ-gül der-meyḥâne-râ

- 10 Eğer muḥtesib meyḥäneniñ ḳapusuna dîvâr daḥi çekerse bûy-ı mey kendini maḥmûrlarına erişdirir. Ya'ni her şeyiñ lisân-ı şüret-i ḥâli istid‘â etdiğı elbette kendine erişip iḳtizâ-i zâtiye mâni‘ mutaşavver değıldir. Belki şiddet-i tenâsüb zuhûrunda mâni‘-i mu‘ayyenîñ ‘aynı olup ḳaziyyeden bî-ḥaber olanlara ḥayret-baḥş olması maḥallinde muḳarrerdir.

Rûy der-‘aşḳ-ı ḥaḳîḳi ez-mecâz âverde ĩm

Şüste ĩm ez-levḥ-i ḥâṭır ebced-i ṭıflâne-râ

- 15 ‘Aşḳ-ı mecâziden yüzümüzü ḥaḳîḳiye döndürüp lafzdan ma‘nâya teveccühümüz muḥaḳḳaḳ olunca levḥ-i ḥâṭırdan mecâz ki ebced-i ṭıflânedir maḥv etmişiz.

Der sevâd-ı şehri Mecnûn seyr-i şahrâ mîkuned

- 20 *Nist bâ-lafz-ı âşinâyi ma‘ni-i bî-gâne-râ*

Mecnûn şehriñ sevâdında şahrâyı seyr edip alâyiş-i keşret-i şehrden ḥaberi yoḳdur. Kezalik bî-gâne olan ma‘nânıñ lafziyla âşinâlığı [H118b] olmayıp ab u revḡan gibi ḥâlet-i ittihâd ‘ayn-ı iftirâḳ olur. Murâdı ḳişver-i me‘âni müselleme-i ḳâbza-i ḥayâli olduğuna temeddüh-i şâ‘irânedir.

- 25 *Hemçü şem‘-geşte ğired zindeġani-râ zı-ser*

Câme-i fânûs eğer kereded kefen pervâne-râ

Sönmüş mum gibi diriliğı başdan tutup ḥayât-ı cedîdeye mâlik olur eđer câme-i fânûs pervâneye kefen olursa ya'ni ‘aşḳ-ı sūḥte-i ḥicrân kendini bezm-i vişâl-i ma‘şūḳda bulursa söndükden soñra yakılan mum gibi müceddeden ḥayâta mâlik olur.

Ger nebāyed ber-ser-i inşāf Şāib-i muhteseb

Mīgüşāyed zūr-ı mey āher der-meyhāne-rā

Eğer Şāib-i muhtesib inşafā gelip maḥmūrān-ı ḥarābāta merḥamet etmez ise bādeniñ ruzu āher meyhāneyi açıp fütūḥ-ı ḡaybiyyeye sebeble bir daḡı kapanmaḡ mümkün
5 olmaz. Benim bildiḡim hemān Mevlā-yı müteʿāl mışraʿ-ı evveliñ mefhūmunu ʿaksine işbāt ede. Yoksa mışraʿ-ı şāniniñ meʿāli tefeʿül-i mestānedir.

-116-

(- . - . - / - . - . - / - . - . - / - . - . -)

Naʿl der-āteş nehed dīvāne-i men seng-rā

10 *Şuʿle-i cevvalē sāzed bī-felāḡun seng-rā*

Benim dīvānem eṭvār-ı cünūniyyesinde bir cāzibeye mālīkdir ki taşın naʿlini āteşe ḡor ve şapansız sengi şuʿle-i cevvalē eder. Yaʿni ʿādetā dīvāneye taş maʿşūmlar atarken benim dīvāneme aḡcār bi'n-nefs müteḡarrık olup pāy u serine āşinālık etmeḡe ʿacele ve saʿy ederler. ḡarazı dīvāneliḡiñ ḡarābetde mübālaḡadır.

15 *Saḡt cānānend baḡ-ı dil-ḡüşā-yı yek-diḡer*

Mīkuned ḡülriş rüy-ı saḡt āhen seng-rā

Ḳati cānlılar birbiriniñ bāʿiş-i neşātı ve baḡ-ı dilḡüşāsı derler. Zīrā aheng ḡati olan yüzü sengi ḡülriş eyleyip şerār-ı ḡonçelerin izḡāra sebep olur. Yaʿni herkes cinsiyle ferāḡ kesb edip mayeü'l-itihāda küşāyiş verdikçe ḡarafından kesb-i neşāt [H119a] ederler.

20 *Nefs-i serkeş-rā dil-i rüşen be-işlāḡ āvered*

Nerm ez- āteş şeved rekhā-yı gerden seng-rā

Serkeş ve manīʿu'l-inḡıyād olan nefsi rüşen ve münevver olan ḡöñül işlāḡa getirip ʿurūḡ-ı inādına rehāvet-baḡş olur. Maḡall-i ic̄tibār budur ki taşın gerdiniñ ḡamarlarını āteş-i bezm edip zātında mütemekkin olan şalābetini līnete tebdīl eder.

25 *İn zamān-ı bī-berg ü bārem ver ne der-cüş-ı semer*

Minnet-i dest-i nevāzeş būd ber-men seng-rā

Ḳālā berg ü bārdan ʿāri ve cemʿiyyet-i fākiheden maḡrūm olduḡumdan kimseniñ mültefiti olmam. Yoksa cüş-ı semer ve keşret-i meyve vaktinde benim üzerime taşın bile işʿab-ı maḡlūḡātdan iken dest-i nevāziş-i minneti var idi. Şimdi ol ḡāletim

olmadığından ebnâ-yı cinsim bile iltifât etmez oldu. Yâhûd meyvedâr olduğum vaktinde taşın baña tokunmasını dest-i nevâziş bilip ondan minnetdâr olurum demek ola. Ammâ garazı evvelki ma'nâdır.

Sehl bâşed ger zı-âteş-destî Ferhâd-ı men

5 *Her regî kereded çü târ şem-i rüşen seng-râ*

Eğer benim Ferhâdımın âteş-destliğinden taşın her bir tamarı bir şem-i rüşen olursa onun muhtezâ-yı himmetine göre sehldir ve ma'hall 'acib değildir. Lakin eş'âr-ı fârisî mü'tâlâ'a buyuranlara lâzımdır ki izâfetlere mu'ayyed olup ekşerin beya'niyye olmak üzere tahayyül eyleye ki lütfu müşâhede oluna ta'vîlden hâzer edip i'râbe ve da'hi isti'ârât ve teşbîhâta iltifât olunmayıp ihtişâr olundu.

Her ki dâred 'özt-ğâhî ber-güneh bâşed dilîr

Mümiyâ-yı mîdehed dil ber-şikesten seng-râ

15 Her kimiñ 'özt-ğâhlığı olursa günâh etmeğe cesâretli [H119b] olup encâmında bu 'özt ile cevâb verdim deyü mürtekib olur. Zîrâ ahcâra şikest etmeğe cür'et veren mümiyâlıktır güyâ cebre kudretim vardır deyü lâubâli kesr eder.

Şod yeki şad gâflet-i men Şâib ez-ğadd-i dü-tâ

Hâb-ı sengîn şod der-âğüş-ı felâhun seng-râ

20 Ey Şâib çadd-i dü-tâdan benim gâfletimin birisi yüz oldu taşın şapan kucağında uykusunu sengîn oldu ma'nâda kâmetin şapana taşına gâfletin teşbîh eder. Hağ budur ki seniñ zemîninde bu refât taş ile döğünmeden kalmaz.

-117-

(- . - . - / - . - . - / - . - . - / - . - . -)

Nist mümkün râm kerden çeşm-i cādū-yı tu-râ

Sâye mîbüsed zemîn ez-dür âhū-yı tu-râ

25 Seniñ fenn-i câzibede sehğâr olan çeşmiñi nazra-i merhamete matla' etmek mümkün değildir. Sâyesiniñ âhu-yı vahşî olan meşrebiñe uzağdan yer öper. Ya'ni göñlüñe ki şahşından infişâli mümkün değil iken dür-â-dür zemîn-büs olunca gayrılar ne güne kurb hâşıl eder.

Dîde-i men nîst ger şâyeste-i ruhsâr-ı tu

Secde ez-dür dârem tāk-ı ebrū-yı tu-rā

Benim gözüm eğer seniñ ruhsârıña lâyıķ değilse ben dağı rāzı olup liyāķatım olmadığın taşdıķ etdikden soñıra uzaķdan seniñ tāk-ı ebrūña secde ederim. Güyā çeşmiñ ebrüya nisbeti ruhsāra nisbetden a^lā ve elyaķ olup maħbūbuñ dağı bu temellūke rızāsı olduğun taħķiķ edince lâubāli taşrığ etmeğe cesaret etdi.

Her ki-rā destī būd der-ħall ü ‘aķd-i müşkilāt

Ber-zebān çün şāne dāred ħarf gīsū-yı tu-rā

Her kimiñ ħall u ‘aķd-i müşkilātta eli olup fenn-i küşāyişde mahāreti olursa şāne gibi seniñ gīsūlarıñ şöĸbetini dile getirebilir. Yoksa ķuru da^vā ile ol şöĸbete girilmez. Li-münşi’ihi:

Zihām-ı ‘uķdeyi gördükçe gīsū-yı dil-ārāde

Olur pür şerĸa dest şāneveş ruhsāre-i ħātır

Pelle-i nāz-ı tū dāred nāzenīnān-rā sebk [H120a]

Kūh-ı temķīn seng kem bāşed terāzū-yı tu-rā

15 Seniñ nāzıñ pellesi nāzenīnleri ħafif eyler cebel-i vaķar seniñ terāzūñda bir eksik taşdır. Yaⁿi seniñ kefe-i mīzān nāzik aęırlıķda nāzenīnler ile çekilse cümlesine rāciħ gelir ve belki kūh-ı temķīn dağı oña nisbet bir ħacer-i nāķışdır.

Ān-çenān kez ħať sevād-ı merdümān rüşen şeved

Sürme güyā ter kuned çeşm-i sūĸan-gū-yı tu-rā

20 Ħaťdan ādemiñ sevādı okuması ve nikāt-ı ĸarıbeyi söylemesi ziyāde olduęu gibi sürme dađı seniñ aşlında sūĸan-gūy olan gözüñü vaşıfda dađı ziyāde edip cevlan-ı şāhin rübāsın müzdād eyler.

Mışra^c-ı berceste heyhātest ez-ħātır reved

Çün kuned Şāib ferāmüş ĸadd-i mevzūn-ı tu-rā

25 Berceste ve münteĸib olan mışra^c ħāťırdan gitmesi ba^cıddir. Şāib seniñ ĸadd u ķāmet-i mevzūnuñu ferāmüş edip dīvān-ı ĸayālinden ne vecihle iħrāc etsin.

-118-

(-.-.-/.-.-./.-.-/..-)

Nemek-i ħāl būd daę-ı temennā-yı tu-rā

Şür Leylî est siyeh-ḥâne sevdâ-yı tu-râ

5 Seni temennâ dağı ki ʿuşşâk-ı belâkeşin sînelerinde derḥâl ḳadr-i melâmet-baḥş dîde-i nezzâre-giyândır. Yaʿni dağ olduğu ḥayşiyetden bî-meze olmak iḳtizâ eder iken saña mensûb olması ḥâl-i zeyyîne mazhar etmiştir ve seniñ siyeh ḥâne-i sevdâ-yı ʿaşḳında
5 leylî ḥüsnünün süzişi vardır. Böyle olunca seniñ ḥüsnün gencâyış-pezir mir'ât-ı ḳıyâs değildir.

Ḥızr ez-dâmen-i yek ʿömr-i ebed dest nedâşet

Kist ez-dest dehed zülf-i dilârâ-yı tu-râ

10 Ḥızr ʿaleyhisselâm bir ʿömr-i ebed dâmeninden elini ḳaldırıp ve sâir nâsın mesleğine sülûk etmedi. Böyle olunca seniñ dilârâ olan zülfünü elden çıkararak kimdir. Zîrâ onuñ her bir teli bir ʿömr-i ebedden efdâldir ve menfaʿatde nice bîñ ʿömr-i ebedlerden erfidir. Ehline maʿlûmdur ki Şâib-i merḥûm [H120b] bu maʿnâlara râzı olmaz ve bu ḳadarca mezâyâ ile iḳtifâ etmez. Ammâ bundan ziyâde nuḳkuñ zararını nefʿinden efvün olduğundan şofıra fehm edip etmeyen ḥürşidleri şiyânen sükût olunmuştur. Beyt:

15 Bildiğim söyleyemem fenn-i tecâhül bilmem
Nice bir nabzına taḳlîd edeyim bîmârın
Var ise sende eğer nişter-i istiʿdâd
Rek-i nuḳkumda benim ḥün-ı dili esrârın

Ṭavḳ her fâḥte-i ḥalka-i mâtem mişod

20 *Serv mîdîd eğer ḳâmet-i raʿnâ-yı tu-râ*

Serv eğer seniñ raʿnâ olan ḳâmetini göreydi şarşar-ı ḥayretten ḥazân olup fâḥtelerin her ṭavḳı bir ḥalka-i mâtem olurdu. Serv için fâḥitenin serve ʿalâḳası meşhûrdur.

Ber-cebîn hemçü güher gerd-i yetimî dâred

Dîd tâ şebnem-i gül çehre-i zîbâ-yı tu-râ

25 Cebhesinde gülün şebnemi güher iğbirâr ḥâşıl etmiştir seniñ zibâ olan çehreñi müşâhede edeliden beri. Yaʿni şebnem bu dilberin çehresi gibi bir güle düşmek gerek idi deyü mükedder olmuştur. Garazı rüy-ı maḥbûbu gülün üzerine tafḳıldir. Merḥûmuñ bu beytinden istidlâl olunur ki gerdiyemi deyü incinip nihâyet kibr ḥacminde yüzüne bir

tarafından bir gubâr hâşıl olur ki kemâline delâlet eder. Yoksa müşterisi kalîl ma'nâsına ba'zı ma'halde el verir ise de değildir.

Ki gül ez-şem'î tû çîned ki girifte est be-ber

Perde-i çeşm çü fânûs ser-â-pâ-yı tu-râ

5 Seniñ şem'înden kim gülçîn olup ve kañğı pervâne oña cân atabilir ki çeşm-i gayretiñ perdesi fânûs gibi onu ihâta edip uzağdan temâşâ edenlere dañi min vechi hicâbdır.

Mânde der-ûkde-i hayret-i nefes müy-ı şikâf

Büse çün râh bered la'î-i şekerhâ-yı tu-râ

10 Kıl yarıcı nefes 'ukde-i hayretten kalıp âmed şodenden kendini bilmez iken büsesiniñ şekerhây olan lebleri ki nice yol çıkarsın. Ya'ni nefes ki letâfetde mânend-i ervâh iken seniñ lebleriñden güzerân etdikde 'ukde-i hayretde kalınca büseniñ gümrâh olacağında şübhe yoktur. [H121a] Ya'ni toğru vech-i lebleriñe yol bulamaz ya çâh-ı zenağdâna düşer yâhüd iki taraftan gül-berg-i 'izârîñ birine şiklet eder demek ister. Li-münşi'îhi:

Hasret-i büse-i lebiñle benim

15 Ğonceveş kanla tolar dehenim

Kelimâtım la'iledir cümle

Fi'le mânend-i harfdır sühânım

Pür muğayyed be-temâşâ-yı hod ey mebâş

Aftâbî nekuned âyine sîmâ-yı tu-râ

20 Ey mâh-ı hüsn kendi temâşâña âyinede çokluk muğayyed olma ki âyine seniñ sîmâñı âfitâbı etmesin. Ya'ni seniñ âyinedeki 'aksiñ şiddet-i pertevden çehreñi güneş toğkunmuş çehre gibi eder. Murâdı pertev-i hüsn-i mağbûbda mübâlağadır. Şâib-i meczûb nağş-ı mağla'dan mağta'a dek vâdi-i mecâzîde sülûk edemeyip tavr-ı kadîmî üzre sergeşte-i şahrâ-yı hağığat olup buyurur ki:

25 *Yûsuf-ı mülk-i tû ez-her dü-cihân bîrûnest*

Gird-bâdist felek dâmen-i şahrâ-yı tu-râ

Seniñ mülk-i 'aşkıñda Yûsuf gibi 'azîz olanlar iki 'âlemde dañi bîrûn olup dünyâ ve âhîret alâyişinden pâk olmuşlardır ve saña mensûb olan şahrâ-yı istignâ dâmeninde

felek bir girdbâddir. Ya'ni dîde-i zâhirinde eflâkdan a'lâ bir şey yog' iken seniñ si'at-i mülküñe nisbet cümle-i mütehayyirlerden biridir.

Mâ ki dârîm zı-dil dîden-i rûy-ı tû dirig'

Çün be-âyine pesendîm temâşâ-yı tu-râ

5 Bizler ki seniñ yüzüñü dîde-i pür-şafâ-yı dilden dirig' ederken ne güne âyine saña temâşâ etmeğe râzı olalım. Ya'ni gayretimiz nefsimize sâri iken cemâdâtdan gayretkeş olmak kendi şân-ı 'âşıkânemize ve 'uşşâka maşşûş olan etvâr-ı mestânemizdendir. Bu emirde ma'zûruz.

Çeşm-i Şâib be-kucây tû nazar-bâz kuned

10 *Şühî-i çeşm-i gazâlest ser-â-pây-ı tu-râ*

[H121b] Şâibiñ gözü seniñ kangı a'zâña nazar-güşâ-yı temâşâ olsun ki sende başdan ayaga çeşm-i gazâl câzibesi vardır. Ya'ni her bir 'uzvuñ kulûbu cezb etmede çeşm-i gazâl gibi olup maşşûş bir 'uzvuña dil-bend olmak mümkün değildir. Beyt:

Çeşm ü destine değil hüsñü o şühüñ maşşûş

15 Her gören etdi şehâdet ki ser-â-pây güzel

-119-

(.---/.---/.---/.---)

Be-büy-ı gül ne-reng-i lâle ez-câ mîbered mâ-râ

Be-gülşen lezzet-i terk-i temâşâ mîbered mâ-râ

20 Gül kokusu ve lâle rengi bizi taħrîk edip gülzâra cezb etmek ile hâlimizi tağyir edemezler bizi gülşende terk-i temâşâ lezzeti eylenir. Ya'ni bu 'âlem-i kevn ü fesâdda olan reng ü büya meşğül olmayıp 'âlemiñ mübtelâ olduğu temâşâları terk etmeniñ lezzeti bizi gülşene işâl eder ki vaşfi kâbil değildir yine Şâibiñdir. Beyt:

Key tüvân hâtır-nişân tıfl tab'an sâhten

25 İn temâşâhâ ki der terk-i temâşâ kerd nîst

Dü 'âlem ez-temennâ şod beyâbân-merg-i nâ-kâmî

Hemân hâmi be-düñbâl temennâ mîbered mâ-râ

İki 'âlemin halkı temennâdan ve keşret-i emelden murâdsızlık beyâbân-mergi olup ol sahrâ-yı pehnâniñ içinde helâk olmuş iken yine bizi hâmlık emel ardınca sevğ eder.

Ya'ni 'ilme'l-yaqîn tedbiriñ taqdîre kıllet-i muvâfaqatın bilirken oña dil-bend olup ne'üzü billah belki fi'l-aşl muqadder olmayan âmâliñ huşûlüne taşaddî etmek bâ'is-i helâk olduğu muhaqqak iken yine üftân ü hayrân şeh-râh-ı emele düşmek beyâbân-merg-i nâ-kâmı olmağa akreb vesiledir.

5 و من الحکمیات فان كان لابدلك من التدبير فديبران لاتدبر

Mekun teklîf-i hem-râhî me-râ ey seyl-i pâ-der-gül

Ki dest ez-cân-ı hod şüsten be-deryâ mîbered mâ-râ

10 Ey ayağı çamurda olan seyl baña refâkât teklîf etme zîrâ bizim deryâya vüşûlümüze sebep refâr-ı zâhir ile değıldir belki hemân kendi [H122a] cânımızda el yuyup kıyûdât-ı beşeriyeden münselih olmak bizleri deryâya ulaştırır. Seniñle benim ancak münâsebetim temşil cihetindedir. Yoksa taħkîkde cereyân ve refârımız birbirine bî-gânedir.

Be-tûfân gevher ez-gerd-i yetîmî ber-nemî-âyed

Çi gerd ez-çehre-i dil mevc-i şahbâ mîbered mâ-râ

15 Tûfân sebebiyle gevher yetîmlik gubârından çıkmaz mevc-i şahbâ ile bizim gönlümüz çehresinden ne kadar gubâr zâil olsa gerek belki ekdâr-ı kalbiyeyi izâleye bâ'is olucağ bade-i aşk ve şahbâ-yı şevkdir.

Eğerçi der-dü 'âlem nîst meydân-ı cünûn-ı mâ

Hemân bî-tâkatî şahrâ-be-şahrâ mîbered mâ-râ

20 Eğerçi bizim cünûnumuza münâsib iki 'âlemde daħi meydân yokdur. Ammâ ıztırâbımız bizi şahrâ-be-şahrâ iletip devrânımıza lâyıq olup olmayan meydânlarda cevân etdirir.

Kemend-i cezbe-i hürşîd eğer rahmet nefer mâyed

Ki çün şebnem ez-în pestî be-bâlâ mîbered mâ-râ

25 Eğer hürşîdiñ kemend-i câzibesini rahmet buyurmasa şebnem gibi bizi bu süfliyâtdan 'ulviyyâta kim iletirdi. Ya'ni cezbât-ı âfitâb 'inâyet-i şebnem-i ervâhı hazârât-ı kıudsa çekmeyeydi bir kimse kendi sa'f ve himmetiyle bu gülzâr-ı rû-be-hazân-ı beşeriyetden halâş olamazdı.

Ki bâver mîkuned bâ-în tevânâyî zı-mâ Sâib

Ki çeşm nâ-tevân-ı ü be-yagmâ mîbered mâ-râ

Ey Şâib bizim bu deflü kuvvetimiz ve şalâhiyetimiz var iken kim taşdıķ eder ki ol dilberin saķım olan çeşmi bizi yağma edip °aql u fikrimizi selb eyleye demekdir.

-120-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

5 *Nedâred âfitâb-ı terbiyet tâli' beyân-ı mâ*

Be-seylî reng gerdânend şemer ez-bostân-ı mâ

Bizim beyânımızın ve faşih nutkumuzun tâli'i âfitâb-ı terbiyet değildir ya°ni bu revnak şifrimizde kimsenin [H122b] eşer-i terbiyesinden neş'et etmemiştir. Meyve bizim bağçemizde sille ile reng tebdil eder ya°ni °âdetâ fakihenin tebdil-i levnine âfitâb sebep
10 olup terbiye eder. Ammâ bizim şemere-i nutkumuzun mertebesi havâdiş-i rüzgâr olup tâli'imiz kevkebi ibtilâdır demiş oldu.

Nedîdem ez-sühan-fehmân-ı °âlem gûşe-i çeşmi

Eğerçi sürme şod ez-fikr magz üstühân-ı mâ

Benim bâ°iş-i neşâtım olan sühan-fehmân-ı °âlemden hemân bir gûşe-i çeşmi
15 istihsândır. Eğerçi bu me°âni-i °arabîyeyi taşîl-i fikrinde magz-ı üstühânım harâret-i endişe ile sürme dahi oldu ise yine ben gûşe-i °ayn-ı iltifâta kanâ°at ederim demiş oldu. Ma°nânın lutfu sürme ile gûşe-i çeşmedir. Gâlibâ merhûm °aşırında kesret-i hussada mübtelâ olduğundan muâsır olan şuarâ kelâmına çokluk iltifât etmezler imiş. Siyemâ beynlerinde sünnîdir deyü müttehem olduğu şayi°dir.

20 *Rumûz-ı ser-güzeşt-i °âşıkân kerd dîdenî dâred*

Hüdâ-râ serseri mûgzer zı-evrâķ-ı hazân-ı mâ

°Uşşâķ-ı belâkeşin rumûz-ı ser-güzeşti bir miķdâr eyâdi-i mütâla°ada devrân iķtizâ eder. Allah için bizim evrâķ-ı hazân meşâbesinde hüznâver olan evrâķımızı serseri geçmeyip
25 nikât ü mezâyâsına bir hoşça diķkat eyle ki kelâmımız mâhiyetimizi miratı olduğu hayşiyetden rütbe-i isti°dâdımızı ola ki müşâhede edesin. Bu maħalle dîvân-ı semâħat vaķt ü hâlden Şâib-i merhûmun şenâsında bir kaç ebyât-ı türkiye şebt etmek istihsânkerde-i tab°-ı dervîşâne olmuştur. Nazm:

Nâil-i meşreb-i ra°nâ Şâib

Vâķıf-ı sırr-ı mezâyâ Şâib

Mihr-i pür-nür-ı şabâh-ı tevhîd

Maşrıq-ı ʿaşka müvellâ Şâib

Etdi gül gonce-i istiʿdâdın

Bülbül-i gülşen-i maʿnâ Şâib

5 Mazhar-ı ʿilm-i haqâyık olmuş

Haq budur ʿarif ü dâna Şâib

Nâtıq-ı sırr-ı haqîkat Nuşret

Şâhib-i rütbe-i vâlâ Şâib

Eğer leylî eğer mecnûn zı-mâ dârend telkîn-râ

10 *Be-hüsn ü ʿaşk haq terbiyet dâred beyân-ı mâ*

Gerek Leylî gerek Mecnûn herkes şânının mâlzemesin bizden kesb eder hüsnüñ ve ʿaşkıñ üzerinde bizim beyânımızıñ ve mezâyâ ve nikâtımızıñ haq-ı terbiyesi vardır. Zîrâ ʿâlem-i farkda Mecnûna cününü ve Leylâya esbâbını telkîn edip onları kendilere mahşûş [H123a] olan sebeble irşâd ederiz.

15 *Gül-i hod mişümâred hânde-i şubh-ı kıyâmet-râ*

Çerâğî kez dil-i bîdâr dâred dūd-mân-ı mâ

Şubh-ı kıyâmetiñ hânesin kendi harâretine nisbet ile kendiniñ gülü ʿadd eder ol bir uyanık gönül çerâğıña bizim hânedânımızda vardır. Yaʿni hânedân-ı ricâlullahda bîdâr olan gönüller kıyâmetde bir dürlü havfnâk olmayıp belki kendi hâletlerinden bir görülmüş hâlet gibi ondan müteessir olmayıp halkıñ mübtelâ olacağı şedâide mübtelâ olmaz.

Eğer der-mülk-i şüret nîst mâ-râ güşe-i Şâib

Sevâd-ı aʿzam-ı maʿni est mülk-i bî-kerân-ı mâ

25 Eğer Şâib memleket-i sûretde bizim için dervîşliğimize binâen bir güşe-i muʿayyen yog ise bizim mülkümüz yokdur deyü elem çekmeyiz. Bizim bî-kâr olan sevâd-ı aʿzam maʿni kendi mülkümüzdür keyfe mâ yeşâ mutaşarrıf oluruz demek ister.

-121-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Ne âsânest ber-gerden giriften kâr-ı ʿâlem-râ

Süleymân bār diğ̃er çün girifet ez-dîv hâtem-râ

°Alemin kâr ü bārını bādgerden iltizâm etmek âsân değildir. Süleymân °aleyhisselâm dîvden hâtemi def°a-i şâniyede nice cür’et edip aldı ola ya°ni şıket-i mülk ve dâr ü gîr-i saltanat taħammül olunacak şey değildir.

5 *Dil-i rüşen esîr-i reng ü bû hergiz nemî-kerded*

Der-âteş mîgüzâred lâle vü gül na°l-i şebnem-râ

Rüşen ve şâfi olan gönül reng ü büya giriftâr olup °alem-i ıtlâkdan maħrûm olmaz. °İbretgâh budur ki lâle ve gül şebnemin na°lını der-âteş edip müddet-i kalîlede şafası berekâtıyla °alem-i âhere °urûc eder.

10 *Şeved maħşûr der-silk-i bahîlân der-şaf-ı maħşer*

Eğ̃er şöhret zı-ihsân maħlab üftâdest hâtem-râ

Eğ̃er hâtemin bu deñlü ihsânından ğaraz şöhret ise kıyâmetde bahîller şafında haşr olur. Zîrâ ğaraz muķâbilinde olan kerem °ayn-ı buħuldür biy° ü şerâdan farkı yokdur. [H123b]

15 *Zı-çeşm-i bed ħarâbât-ı muğân-râ ħâk nigeh dâred*

Ki dâred her bağ-ı mişîr mürğ ü cân-ı âdem-râ

Ĥarâbât-ı muğanı Mevlâ-yı müte°âl çeşm-i bed zararından hıfz eyleye. Zîrâ bir rütbede ma°mürdur ki her bâde şürâhisi âdemin cânı kuşunuñ südünü dutar. Böyle bir mecmu°-ı nevâdir olan maħall ki kuş südü buluna du°aya muħtâcdır. Şîr-i mürğ “râ”nın sükûnu ile °isi kuşu demekle ma°rûf bir kuşdur ki türkıde yarasa ve °arabîde ħuffâş derler. Bir fâide ħamlını vaz° edip evlâdına süd verir ve sâir tuyûra muħâlifdir “râ”nın kesriyle kuş südü ma°nâsınadır ki muħâlâtda isti°mâl olunur. Meşelâ fülân kimsede kuş südü ve âdem cânı bulunur derler her şeyin bulunmasında mübâlağâ kaşdıyla Şâib-i merħûm daħi ħarâbâta bu mübâlağayı istihsân eder.

25 *Mey-i gül-reng pîrân-râ be-ħâl ħîş-i miâred*

Neşât-ı °îd eğ̃er ez-mâh-ı nev bîrûn kuned ħum-râ

Gül renginde olan bâde ihtiyârları kendi °âlemine i°ade eder eğ̃er neşât-ı °îd mâh-ı nevden ħumu iħrâc edip kâmetini toğruldursa ya°ni şâni muħâl olduğı gibi evvel daħi muħaldır.

Demî dâred mey-i pâ-der-rikâb-ı zindegî Şâib

Be-gaflet mûgzerân tâ mîtevân zinhâr İn-dem-râ

5 Ey Şâib pâ-der-rikâb ve müsta°cil olan bâde-i hayâtın bir vakti vardır amân mümkün olduğu kadar ol vakti gaflet ile geçirme. Ya°ni zühür-ı cezbât-ı rahmaniyye ki insânın °ömründe nâdir vâkı° olur oña taħaffuz için nefsi îkâz etmiştir.

-122-

(-. - - / -. - - / -. - - / -. - -)

Nist ez-seng-i melâmet ğam ser-i pür-şür-râ

Kes netersânde est ez-rıtl-ı girân maħmûr-râ

10 Pür-şür ve sevdâ-yı °aşkla ma°mûr olan başın seng-i melâmetden ğamı yokdur. Belki halkın levminden onun ħüsn tarafına incizâbı maħbûb semtine in°itâfi ziyâde olur [H124a] ve hiç kimse rıtl-ı girân °arz etmek ile maħmûrlama bâ°iş-i neşât olur. Bâde ile korçutulmamıştır. Şi'r:

دع عنك لومي فان اللوم اغرا * وداوني بالتي كانت هي الداء

15 *Çerħ-i °aciz keş çe-râ der-ħâk u ħünem mîkeşed*

Pây-ı men dest-i ħimâyet bûd dâ°im mûr-râ

°Acizkeş olan felek beni ħâk ü ħün içinde niçin helâk eder. Ammâ iktizâ-yı mükâfât değildir zirâ benim ayagım qarıncaya dâimâ dest-i ħimâyet olup qademim qademlik vaşfindan münħali° olmuş idi demek ister.

20 *Ķahramân-ı °aşk her câ meclis-ârâyi kuned*

Çinî-i müdâr mîdâned ser-i faġfûr-râ

Ķahramân-ı °aşk ki bir maħalde meclis-ârâlık ede selâtin-i kirâm kellelerinden kâseler izhâr ederler ki faġfûr nâm pâdişâhın kellesin direklenmiştir deyü meclise getirmez. Var kıyâs eyle ki ne güne mülük-ı °izâm serdâde-i meydânı olmuşdur.

25 *Pîş ez-în ħâleş çenîn bî-raħm ü sengîn-dil nebûd*

Ķaḥḥ-ı müşġin kerd ħâk-âlûd İn-zenbûr-râ

Bundan evvel ol dilberin ħâli bu kadar merħametsiz ve sengîn-dil değil idi lakin müşkülü olan ḥaḥ bu zenbûru ħâk-âlûd eyledi. Şâib-i daḳıka-şinas dilberin ħâlini zî-rûħa teşbîh edip ve oña merħametsizlik işbât etdikden soñra ḥaḥın ħâli ħâk-âlûd etmesini

güyâ arı hâk-âlüd olunca bir miqdâr şiddetli darb etdiğine binâen hâl daği beyne'l-ḥaṭṭ
 °uşşâka süzışli gözündüğüne işâret etmişdir.

Derd-râ bâ-derdmendân iltifât-ı diğeri est

Bâ-ser-bende est peyvend-i diğeri sâṭür-râ

5 Derdiñ derdmendlere bir ğayrı iltifâtı vardır ki onu derdmendler ve derd-âşinâlar fehm ederler zîrâ lahmı pâreledikde saṭurun mafşal başına başka nisbeti ve ḥareketi vardır. Ya°ni ol ḥareketi etmeğeri saṭur mafşalı ayırmağeri için muḥtâcdır elbette eder derd-i saṭur ve derd-mend [H124b] mafşal taḥayyül olunmak gerekdir.

Ey ḥaṭṭ-ı bî-raḥm dest ez-dâne-i ḥâleş bedâr

10 *Ez-nazar-ı pinhân meken dil-cüşî-i şad mür-râ*

Ey raḥmetsiz ḥaṭṭ-ı destini ol dilberini ḥalinden kaldırıp yüz karıncanını eğlencesi olan pervâneyi nazardan pinhân etmeye zîrâ ḥaṭṭın ğalibâ ruhsâra karîb olan ḥâlleri püşide etmek °âdet-i seyyiesindendir, tenbîhe muḥtâcdır.

Rütbe-i efkâr-ı Şâib-râ çeri mîdâned ḥasüd

15 *Behrei ez-ḥüsn-i Yûsuf nîst çeşm-i kûr-râ*

Ḥasüd Şâibiñ rütbe-i eş°arın ve rif°at-ı şân ü efkârını ne bilir. Zîrâ ḥüsn-i Yûsufdan a°ma olan çeşmiñ behresi ve naşîbi yokdur.

-123-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

20 *Nedâred baḥr ü kân sermâye-i dest ü dil-i mâ-râ*

Güher çün ebr mîrîzed zı-dâmen sâil-i mâ-râ

25 Deryâ ile ma°den bizim ḳalbimiz ile elimizin sermâyesine mâlik değıllerdir bizim sâilimiziñ bulut gibi gevher dâmeninden dökülür. Sâil-i mâ-râ izâfeti beyâniyyedir ya°ni biz sâilleriñ demekdir. Güyâ bulut deryâdan şuyu sâil şüretinde aḥz edip soñra bulutdan deryâya nisân vaḳtinde nâzil olan ḳatarât şadef nam ḥayvânını ḥavşalasında gevher olduğuna binâen Şâib-i merḥûm daği buyurur ki: Eğerci bizler muḥîṭ-i feyz-i Bâriden bulut gibi deryüze ederiz ammâ eṭrâfımızdan gevherlerimiz saçılıp maḥalline infâḳ ve işâr ederiz yoksa sâilller gibi cem°a mâil değıliz.

Be-tig-i bî-niyâzi ḥûn-ı âhû-yı ḥarem rîzed

Siyeh çeşmi ki der-pey mīdeved mürġ-i dil-i mā-rā

Ol bir siyeh çeşm olan dilber ki bizim mürġ-i gönlümüz oña mâil olup her ne tarafa gitse onuñ izinden çıkmaz. İstignā kılıcı ile āhu-yı haremiñ kanını döker. Var kıyās eyle ki bizim gibileriñ hakkında muāmelesi nedir ve bizim oña dil-dāde olduğumuzuñ encāmı neye müntehi olur. Mışra°-i şānide ma°nā cihetinden siyeh çeşmi-rā ki taḥayyül olunmak gerekir. Zīrā zāhirde mā-rā lafzındaki rā [H125a] ḥaşv gibi görünür.

Nedāred mürġ-ı mā ḥāşılī ġayr ez-tehi-destī

Tevān der-çeşm-i mūrī kerd ḥarman ḥāşıl-ı mā-rā

Bizim mürġümüzüñ tehi-destlikden ġayrı ḥāşılı yokdur hemān bir qarıncanıñ çeşminde bizim ḥāşılımızı ḥarman etmek olur. Ğayet-i kılletden kināyedir.

Ki mīāyed be-ser vaqt-i dil-i mā ciz-i perişānī

Ki mīpersed be-ġayr ez-seyl-i rāh-ı menzil-i mā-rā

Bizim gönlümüz ḥālinden ve leṭāfet-i vaqtinden teftiş etmeğe perişānlıktan ġayrı kim gelir ve bizim menzilizimiñ yolunu seylden ġayrı kim suāl eder. Ya°ni mıknatıs-ı esbāb-ı tefriķa bizim nihān-ḥāne-i ḳalbimizi ta°biye olunmuşdur her taraftan cezb edip getirir.

Eġer bi-tāķatī der-dāmen-i dermān neyāvīzed

Şikesten mūmiyāyī mīşevd āḥir dil-i mā-rā

Eġer ıztırāb dermān eteġine yapışıp °arz-ı ihtiyāc eylemese bizim ḳalbimize inkisār bi°l-ḥaşşa mūmiyā olup şuret-i kesr heykeli cebre münķalib olacaġında şübhe yokdur. Lakin tāķatsizlik göñlü dermāna ilticā etdirip bu ḥariķ °ādetiñ zuhūruna māni° olur. Murādı *انا عند النكسة قلوبهم لا جلى* mefhūmuna işāretidir.

Çe lāzım minnet-i ḥuşk ez-felek ber dāşten Şāib

Çe rengīnī dehed īn-cām-ı ḥālī maḥfel-i mā-rā

Ey Şāib felekden ḳuru minnet taḥammül etmek neden lāzım geldi bu ḥālī olan cām bizim meclisimize ne revnaķ verse gerek. Ya°ni bir şaḥbā-yı rengāmiz-i Loķman firīb ki ḥum-ḥāne-i benī ādemde mevcūd iken felekde kelekden minnet çekmeniñ lüzümü yokdur. Şāib-i merḥūm kiştsāz-ı āmāliniñ maḥşülünü istiķlāl ve bu vāsıta ile zemīn-i himmetin isti°lāl edip der ki:

(- . - . - / - . - . - / - . - . - / - . - . -)

Nā-ümîdî ber-dehed eşkî ki mîbârîm mâ

Rızq-ı kârûn mişevved tohmî ki mîkârîm mâ

Bir göz yaşına bizler ebr-i endüh ve izzetden yağdırırız ya ümîdlik şemere verip kişt-i
5 emelimize fâide etmez ve bir tohm ki zemîn-i ümîde [H125b] zer^c ederiz. Kârunuñ rızqı olup aşla ʿalev tarafına baş göstermez.

Her ki pâ keç mîgüzâred-i mâ dil-i hod mîhürîm

Şîşe-i nâmûs-ı ʿâlem der-bağıl dârîm mâ

Her kim ayagın eğri kırsa bizler gamın çekip onuñ ʿadem-i istikâmetinden mükedder
10 oluruz. ʿÂlemiñ iffeti şîşesi bizim koltuğumuzdadır yaʿni cümle kâinât şalâh-ı hâl üzere olmaların dil-i dervîşânemiz temennâ edip etvâr-ı nâ-pesendîdeleriniñ tebdîline mâil olmuşuz.

Der kef-i ʿaşkîm ʿâciz ver ne der-meydân-ı rezm

Şîr-i merdân-râ be-müjgân cebhe mîhârîm mâ

Bizler ʿaşk elinde ʿâciz olup onuñ huzûrunda güft-güyâ kâdir değiliz. Yoksa cenk
15 meydânında bî-mehâbâ şiddet-i duhûlümüzden pehlivânların cebhesin müjgânımız ile kaşırız. Bu edâ mübârizaların hâzımına gayet-i kurbla etdikleri muʿamele-i harbiyeden kinâyedir.

Gevher-i şehvâr-ı merdî leb be-câ vâ kerdenest

În nasîhat-râ be-hâtır ez-şadef dârîm-i mâ

Erlik gevher-i şehvârî maḥallinde leb-güşâ olup tekellüm etmektir. bu nasîhati bizler
20 şadeften ahz edip der-hâtır etmişizdir. Yaʿni şadef gibi leb-i hâhişi vaktinde küşâde edenin elbette tekellümü gevher-i şehvâr kadar ʿazîz ve muhterem olur.

Nist Şâib kısmet-i kütâh-bînân heves

Ançe ez-çeşm-i siyâheş der-nazar dârîm mâ

Ey Şâib kütâhbîn heveslerin kısmeti değildir ol sırr-ı laṭîf ki bizler ol dilberin siyâh
25 gözünden nazarımızda tutarız. Yaʿni bizlerin çeşm-i hûbâna temâşasıyla ʿavâm-ı heveskârın temâşası beyinde mesâfe-i baʿîde vardır. Güyâ ben temâşâ edince bu beytin mefhûmunu der-hâtır ederim dese gerek. Beyt:

Bî-sürme çeşm-râ ki çenîn mîkuned siyâh

°Alem-i siyâh der nazar-ı sürmedân şod

-125-

(- . . . / - . . . / - . . . / - . .)

5 *Nist pervâ-yı fenâ-yı hod dil-i vâreste-râ*

Tig-i Hızır râh bâşed dest ez-cân şüste-râ

[H126a] Alâyiş-i beşeriyetden hâlâş olmuş gönlüñ fenâdan ve mevt-i tabi°iden pervâsı ve havfi yokdur. Belki cânından elini yumuş kimseye kılıc Hızır-ı râh olup bir sâ°at evvel bu zindân-ı pür-teşvîşden sâha-i ıtlâka ihrâc ve hayât-ı ebediyyeye vüşûle sebeb olur.

Der-diyâr-ı °aşk kes-râ dil nemî-süzed be-kes

Ez-teb-i germest İn-câ şem°-i bâlîn hasta-râ

15 °Aşkıñ mânend-i bezm-i maşşer olan diyârında kimseniñ kimseye gönlü yanıp bir °ahd-i pür-°ahde iltifât etmez. Bu belde-i hayretde hasteniñ şem°-i bâlîni hummâdandır. Ya°ni kendiniñ germiyyet-i °aşkı ne kadar olursa ol kadar etrâfi münevver olup fi'l-ħaķîka kendi kendiye iltifât eder. Yâhüd bî-keslikde mübâlağa kaçd etmiş ola.

Da°va-yı âhestegî ey mür piş-i mâ mekun

Nâķş-i pâ hergiz nebâşed merdüm-i âheste-râ

20 Âhestelik ve te°enni üzre reftar da°vâsın ey mür bizim hużûrumuzda etme zîrâ biz ki benî âdemiz bizim cinsimizden âheste olan erleriñ aşla eşer-i kademi olmaz. Murâd ekâbir-i ricâlden hilm ü vakâr şâhibleri ola seyr-i zâhire binâen yâhüd seyr-i bâtına nazar edip ricâl-i melâmiyyûnu kaçd etmiş ola ki rabbü'l-°âlemînden gayrı onlarıñ âşâr-ı sîreti kimse bilmeyip mestür-ı vâdi-i gayret olmuşlardır.

Rişte-i eşk-i me-râ bingered perestî eğer

25 *Der-girih ez-pây-tâ-ser rişte bügsiste-râ*

Eğer üzölmüş olan ipliği başdan ayağa pür-°uķde görmemiş iseñ benim rişte-i eşkime nazar eyle ki ol şüret-i °acîbeyi müşâhede edesin. Mazmûnuñ mâ-ħaşılı budur, ammâ ğarazı giryesiniñ üslûb-ı ğaribesin ihâm eylemekdir.

Ber-varaķ netevân be-zencîr medâdeş bend kerd

Şehper-i berkest ber-ten mışra^c-ı berceste-rā

5 Ġālibā bir mışra^c-ı maⁿidār ve mütenāsibü'l-edānıñ ğayet-i luţfundan ve akrānı beyninde şiddet-i temeyyüzünden kināye kaşd olunup [H126b] berceste lafzı ile vaşflanır. Şāib-i şīrīn-edā daħi bu maⁿāya mübālaġa kaşdıyla buyurur ki kāġıda merkeb
zincīri ile bağlamak mümkün deġildir mışra^c-ı bercesteniñ teninde berķ şehperi vardır.
Ġaraż zıkr olunan evşāfda mübālaġadır.

Ey şabā müşt-i sipendī ber-ser āteş berīz

Ger be-pürsid yār hāl-i Şāib-i dil-ħasta-rā

10 Ey şabā bir avuç sipendi āteş dök eġer dilber Şāib-i dil-ħastaniñ hālını suāl ederse.
Yaⁿi ol sipendiñ bir laħza āteş üzre kararı olmadığı gibi benim de ıztırāb ve telāşım
öylece olduğu ma^lüm devletleri olsun demek ister.

-126-

(. . . . / . . . . / . . . . / . . . .)

Mey la^li cevāhir sürme sāzed zulmet-i şeb-rā

15 *Kuned naķl-i şarāb-ı telħ çeşm-i şūr-ı kevkeb-rā*

La^l renginde bāde geceniñ zulümātını dīdeye revnaķ ve cilā vermede cevāhir sürme
hāşşasını eder. Ve yine acı olan şarābıñ nuķli eder kevākibiñ şūr olan çeşmini yaⁿi
bādeniñ havāşş-ı ġarībesi zamān ve mekāna ve ħarīfine nisbetle zuhūr eder.

Behişt nesiyehiş mişod hem ĩn-cā naķd-i bī-zaħmet

20 *Be-mezheb cem^c eġer mīsāħt zāhid ħüsn-i meşreb-ra*

Eġer zāhid nā-tırāşide mezhebiyle ħüsn-i meşreb beyninde cem^c edip ^cumüm nāsa
mu^lāmele-i ħüsneye meşġül olsa gelecekte kendine va^d olunan cennet zaħmetsizce bu
maķāmda naķd olunurdu. Zīrā ehl-i cennetiñ eħaşş-ı evşāfindandır ki birbirine
gönüllerinde ħıķd ü kīn tutmazlar. Bu vaşfa dünyāda mālīk olan va^d-i şādık ħasebiyle
25 cennetdedir. Yok birkaç rek^cat ziyāde namazım vardır deyü kendinden ġayrı ehl-i
^caşrıdan kimesneyi cennete idħāl etmeyip ümmet-i Muħammedden ve ehl-i
lāilāheillallahdan birini bir ma^lşiyete mübtelā görmek ile selām vermedikten mā^ladā
ħalka cānım dese ġilzetinden taş urmuş kadar eziyyet eden zāhidlerden [H127a]
ma^lşiyete maķar olan maħzūnlar sa^lādet-i dāreyne aķrebdirler.

Hüşâ hem-sâye-i men'em ki la'î-i âbdâr-ı ũ

Zı-âb-ı zindegî leb-rîz dâred çâh-ı gâbgâb-râ

Devletlü hem-sâye ne güzeldir. Ol dilberin la'î-i âbdâr olan lebleri çâh-ı gâbgâbını âb-ı hayât ile tıdurmışdur. Güyâ çâhin fâriğ olmasından fakr ü leblerin ruḡbetinden ğinâ
5 İhâm etdirip nev'an çâh-ı gâbgâba hem-sâye olmakda ğıbtadan daḡi hâli deĝildir. Zîrâ şusuz adam şoḡbetinde ma'lûm olur.

Çünân şod 'âm der-eyyâm-ı mâ zevk giriftârî

Ki âzâdî bûd der-dil girân eḡfâl-i mekteb-râ

Bizim eyyâmımızda zevk giriftârî ve lezzet esiri ol rütbe 'âm olmuşdur ki kulüb-ı eḡfâl
10 mektebe âzâdlık girân gelip ol şüret-i ḡapisden ḡurûcu istiḡkâl ederler. Li-münşi'îhi:

Ta-ebed dîde-i Ya'kûb teessüf oldu

Mekteb-i 'aşka veren ḡıfl dilin irşâda

Mekun der-medd-i iḡsân kûtehî tâ manşıbî dârî

Ki bâşed bād destî lenger-ârâm-ı manşıb-râ

Tâ ki bir manşıbın vardır medd-i iḡsânda taḡşîr etmeyip destĝir üftâdegân olmaĝla sa'ıy
15 eyle. Zîrâ bād-destlik ya'ni eline geleni şarf etmek manşıbın lenger-ârâmı ve bâ'îş-i istiḡrârı olup ol rütbede ḡül-i maḡâmına sebeb olur.

Nesâzed teng-destî teng meydân ber-sebük 'aklân

Ki ḡıfl ez-dâmen-i ḡod mîkuned âmâde-i merkeb-râ

Eli ḡar olmak 'aklı ḡaffif olanlara meydânı ḡar edip onuñ tebdîl-i meşrebine bâ'îş olamaz.
20 Zîrâ eḡfâl-i mekteb hevese düşünce merkebim bu kadar deyü şabr etmeyip ĝuşe-i dâmeninden bir merkeb müheyyâ edip oña süvâr olur. Ya'ni umûr-ı zâhirede kâdir olamadıĝı ḡavra taḡlîd ḡiffet-i 'akıldan nâşidir.

Metâb ez-suḡtî eyyâm-rû ger ehl-i âzârî

Ki negüşâyed girih ez-dem be-ĝayr ez-seng 'akreb-râ

Eĝer ehl-i âzârdan ve maḡlûḡkata eziyyet eder maḡûlesinden iseñ [H127b] eyyâmın şiddetinden dü-gerdân olup mükedder olma. Zîrâ 'akrebin kuyruĝundan 'uḡde-i ḡaşdan
25 ĝayrı şey ile münḡal olmaz. Ya'ni seniñ şüret-i hâlin eyyâmın şiddetinden mîḡnâḡis ve

be-her-ḥālî onu cezbe muhtâcdır ya mükâfât cihetinden ve yâhûd ehl-i sa'âdetden iseñ ol reddeden seni istiḥlâs içindir.

Men ü günc-i ḥumûl u fikr-i zâd-ı âḥiret Şâib

Kuvârâ bâd-ı bezm-i 'ayş-ı hoş-vaqtân-ı meşreb-râ

- 5 Şâib-i 'âkıbet-bîn pîrâne tedârik-i âḥiret kaydına düşüp buyurur ki ben ve künc-i ḥumûl ve fikr-i zâd-ı âḥiret ey Şâib birbirimize mülâzımız. Bundan şöıra bizlere cünbüş-i nâ-hem-vâr yakışmaz. Ya'ni ne refât-ı sâkiyâne ve ne ḥâhîş-i mestâne böyle olunca 'ayş bezmi hoş-vaqtân meşrebe âfiyetler olsun.

-127-

10

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Mînumâyed pây-ı kûpân dâr-râ Mansûr-ı mâ

Tâk-râ âteş 'inân sâzed mey-i pür-zür-ı mâ

- 15 Bizim Mansûrumuz dârî ferâhnâk ve mütebeşşir olduğu ḥâlde gösterip onuñ rü'yetiyle şafâ kesb eder. Ya'ni mevt-i tabî'iden ve bu kâleb-i süflîden ḥalâşî cânına minnet bilip ikrâh etmez ve bizim pür-zür olan bâdemiz tâ ki âteş-i 'inân ve cemâdâta zevâtü'l-ervâḥ kadar hareket ve ıztırâb ilkâ eder.

Her sebûk-destî neyâred nağme ez-mâ vâ keşîd

Nâḥun-ı şîr est mızrâb-ı reg-i ṭanbûr-ı mâ

- 20 Her bir ḥaffü'l-yed bizden nağme çekmeğe kâdir olup esrâr-ı derûnumuza vâkıf olamaz. Bizim ṭanbûrumuzuñ ṭamarınıñ mızrâbı nâḥun-ı şîrdir. Ya'ni bir şîr-i himmet olursa bizi söyledip nağme-i zârımıza ıttılâ' kesb edebilir. Yoḥsa ḥîle ve ḥud'a ile bizim ba'zî sūḥanımızdan istiḥbâr-ı aḥvâl-i 'âlem-i derûn muḥâldir demek ister.

Zaḥm-ı mâ-râ her şeker ḥandî nemî-âred be-cüş [H128a]

Ber-nemekdân-ı kıyâmet mîzened nâsûr-ı mâ

- 25 Bizim zaḥmımızı ve dağ-ı derûnumuzu her şeker-ḥande cüşa getirip onda te'sîr-i melâḥatın müşâhede edemez. Bizim nâsûrumuz kıyâmet nemekdânına uğrar, ya'ni lâubâli ve kemâl-i puḥteliğinden nâşî infî'âlden kalmışdır. Şeker-ḥande tebessüm demektir. Lakin zaḥma münâsebeti dilberleriñ tebessümü melâḥatlı olduğu cihetden taḥayyül olunmuşdur.

Gerden-i bî-ḥüde ez-dür-i mînâ mîkeşed

Güş-ı māhî mîşümāred baḥr-rā maḥmūr-ı mā

Mînâ uzaqdan bir ʿabeş kibr izhâr edip kendini bir derde dermân ve bir maḥall-i iʿtibârda kıyâs eder. Bizim maḥmûrumuz ise deryâ-yı siʿat-i meşrebden piyâle ʿadd eder.
5 Böyle maḥmûra şarâhatınıñ kibri bâʿis-i inkisâr olacağında şübhe yoqdur. Güş-ı māhi sadefden yapılmış piyâleye derler, ıştılâhdır.

Gerçi pîrim ez-cevânân-ı cihân dil-ḥoşterîm

Ḥandihâ ber-şubḥ dâred müy çün kâfûr-ı mā

Eğerçi tûl-i ʿömr ile pîr olumuşuz ammâ civânlardan göñlümüzüñ şafveti ḥüşterdir. Zîrâ
10 bizim kâfûr gibi olan müyumuz şubḥa ḥandezen olur ki nev-civân olmak sebebiyle bu revnaq ve bu şafâ kalîldir ve bu maʿnâda benim şaḫalım şubḥuñ şaḫalına güler demek ister.

Dil çü rüşen şod çerâğ-ı ʿâriyet der-kâr nist

Şâfi şeh-dest şemʿ-i ḥâne-i zenbûr-ı mā

Göñül envâr-ı âşâr-ı istiʿdâd ile rüşen olduğdan şofra ʿâriyet çerâğa ḥâcet yoqdur. Bizim
15 zenbûrumuzuñ şemʿ-ḥânesi ʿaseliñ pertev-i ziyâsıdır bezm-i maʿnâda tatlı çerâğân eyledi.

ʿAql bâşed perdesâzed nağme-i mā perde-sûz

Sâz çün kereded be-ḳânûn-ı ḥured ṭanbûr-ı mā

ʿAql kendi tedbîrinin iktizâsı üzre perdesâz olur [H128b] ve benim nağmem ise perdeyi
20 yaqar böyle olunca bizim ṭanbûrumuz ʿaql ḳanûnu ile nice müvâfakat eder. Yaʿni dâire-i ʿaqlı geçmiş mecânîn-i ʿuḳalâdanız demek ister.

Saḫt cānîḥâst dāmengîr ver ne her şerâr

Cilve-i berk-i tecelli mîkuned der-ṭavr-ı mā

Bizlere dāmengîr olup cezebât-ı raḥmâniye ile raqş etmeğe mâniʿ olan ḳati canlılık ve
25 gîlzetdir yoqsa her bir şerâr bizim ṭavrimızda tecelli berḳiniñ cilvesin eder. Yaʿni ṭavr-ı ḳalbimizde zuḥûr eden envâr-ı ḳudsiye ne ḳadar ḳalîl olursa da ʿavâlim-i ʿirfânımıza berḳ-i tecelli olur. Ammâ saḫte-i cān biʿl-külliyeye oña teveccühden mâniʿ olup zâhir ve bâṭnımızın ittiḫâdını sūḫte-i leheb keşret eyler.

Key hişārī mîtevāned sāht tūfān-rā tenevvür

Nist mümkün hum ber-āyed bā-dil-i pür-zür-ı mā

5 Tūfānī tenevvür ne vecihle muhāşara edip °ālemgîr olmasından men° edebilir. Böyle olunca mümkün değildir ki bizim pür-zür olan göflümöze ten muķāvemem edip °avālim-i i kudsiyeyi temāşadan def° ve iklîm-i beşeriyeti ğarķ-kerde-i tūfān-ı himmet etmeden men° ede. Hemān vaķti geldikte māniāler mu°ayyen olup meţālib-i °āliyelerimiz cilveğer-i sāha-i huşul olmakda şübhemiz yoķdur.

Hāksārī piş-i mā ez-mülk-i ğin bālā terest

Āb ez-zarf sifālîn miĥūred fağfūr-ı mā

10 Bizim °indimizde hāksārılık rütbesi Ğin mülküne mālîk olmak rütbesinden erfa° ve a°lādır. Bizim fağfūrumuz ya°ni pādişāh-ı Ğin tarîķatimiz şuyu şaķsı zarfindan iķer. Zîrā sîrāb-ı sa°ādet-i dāreyn olmasına bā°iş hāksārılıķdır.

Rütbe-i efkār-ı mā Şāib bülend üftāde est

Key resed her küte-endişî be-fîkr-i dūr-ı mā

15 Ey Şāib bizim efkārımızıñ rütbesi °āli vāķi° olmuşdur her bir küte-endiş ve nāķış taĥayyül [H129a] bizim ba°id olan fikrimize kaçan erişir.

-128-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Mîķeşed ĥātır be-cāy ü menzil-i diğer me-rā

20 *Ğerĥ güyā sāht ez-āb ü gil-i diğer me-rā*

Şāib-i ĥaķîķat-āşinā °inān-ı tevsen isti°dādında bir başķa tarafa meyelān müşāhede edip aķrān ve emşāline taĥdîş-i ni°met zımmında vedā° mu°āmelesiyle buyurur ki ĥayāl beni bir ğayrı maĥalle ve bir özğe menzile cezb eder. Güyā felek beni ebnā-i nev°imiñ madde-i ĥilķati olan āb ü gile muğayir bir āb ü gilden ĥalk etdi ki netîcesinde bu cāzibe-
25 i ğarîbe zuhūr eyledi. Ğarāzı kendine zāhir olan bir cezb-i ğarîbi eş°ār ve ve sâir aĥbābdan onuñ ĥaķîķati istifsārdır bu daĥi sālîķlerin °ādāt-ı seniyyesindendir ki ĥālāt ve etvārın şî°irlerine ta°biye edip onunla müteselli olurlar.

°Ömr şod der-güş-mālem şarf güyā rüzğār

Mîķuned sāz ez-berāy-ı maĥfil-i diğer me-rā

Benim kulağımı burmada °ömür şarf oldu güyâ ki rûzgâr beni bir gayrı meclis için sâz eder sâz bu maqâmda tanbûr ma°nâsınadır ve sair âlât-ı lehve daği sâz derler ve muıtrıblarıñ sâzlarına nizâm vermeleri ma°lûmdur. Siyemâ huşuşan bir melik huzûrunda faşıl etmek murâd etdiklerinde kable'd-duhûl herkes elinde bulunan sâza nizâm vermek
5 ol gürühuñ edeblerinden olduğu için mazmûna gûşmâl edâsıyla zînet verip matla°ıñ bi°aynihi mefhûmunu bir gayrı eda ile ta°bîr buyurdular.

Gerçi der-zâhir çü mecnûn-rû be-ğay-âverde em

Nist gayr ez-perde-i dil maħmil-i diğer me-râ

Eğerçi zâhirde Mecnûn gibi kâbile-i maħbûba teveccüh edip şüretâ halkı igfâl etdim.
10 Ammâ haķıkatde benim perde-i dilden özge maħmilim yokdur ya°ni Mecnûna leyli kâbileden tecellî etdiğı gibi [H129b] ben de âşâr-ı matlûbumu kalbimden müşâhede edip zâhirimiz münâsebet-i hafıyye ile bâtınıma perde aħz etmişimdir.

Sûht toħm-ı men zı-berk-i °aşk ü diħkân her nefes

Mifeşâned der-zemîn kâbil-i diğer me-râ

°Aşķ benim taħammümü âteş-i cevr ile yaķdı ammâ yine diħkân-ı kârsâz her nefesde beni bir gayrı kâbiliyetli zemîne efşânde-i dest-i ümîd eder. Ya°ni bende berg ü bâr verecek mâdde kalmadı lakin diħkânıñ baña mu°amelesi şemere-i ümîdini iş°ar edip kâbiliyetsizliğı zemînde taħayyül etmek ile o evşâf-ı müteħâlifenin dâm-ı imtiħânına dâneni giriftâr eyledi.
15

Çün güher çendân ki endâzem der-în deryâ nazâr

Nist çün gerd-i yetimî sâhil-i diğer me-râ

Güher gibi bu deryâ-yı ibtilâya ne kadar nazâr-endâz oldum ise baña gerd-i yetimîden özge sâhil ve hâksârlıktan gayrı sa°âdete kâfil bulamadım. Ya°ni bâ°iş-i necât ancak tevâzu° ve ħamûlden müşâhede eyledim.
20

Çeşm-i men seyr ez-cihân ü her dem ez-be-her tama°

Kâse-i deryûze sâzed sâil-i diğer me-râ

Benim gözüm dünyâdan toķ ammâ tama° ecelinden her nefesde bir gayrı sâil beni kâse-i deryûze gibi bir vecihden nef°im yoğ iken beni bî-ħüde maħall-i zillete iķâ° eder. Güyâ
25

merhûm muḳarreb şöhretleri olduğundan herkesiñ taraf-ı sultâniden cüz^c nef^c etmede Şâibi vesîle etdiklerinden nefsini kâse-i deryüzeve teşbîh eyledi.

Gerçi hûn şod dil zı-derd-i ʿaşk-ı ü Şâib kâşki

Der-besât-ı sîne bûdî şad-dil-i diğەر me-râ

- 5 Gerçi ey Şâib gönlüm ʿaşkın derdinden hûn oldu ammâ kâşki sînemde yüz gayrı ḳalbim olup cümlesi birer birer ʿaşkıñ derdiyle hûn-âlûd ve envâ^c-i ibtilâsına giriftâr olaydı.

-129-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

Mekun dilîr nigâh ân beyâz-ı gerden-râ

- 10 *Be-tîre şeb mekun âzerde şubḫ-ı rûşen-râ*

Cür'etli nezâretime ol gerdenin beyâzına şeb-tîre ile şubḫ-ı rûşeni incitme. Güyâ sevâd-ı dîdeden şeb tahayyül edip daḳıḳ nazar ile [H130a] gerden-i maḫbûba sirâyet etmesin vehm etmişdir. Beyt:

Gehî be-yâd-ı ruḫ vü gehi be-yâd-ı gerden-i dost

- 15 Çe rûzhâst me-râ der-miyâne-i şebhâ

Günâh-ı mâst şeb-i vaşl eğەر şeved kûtâh

Kuned be-mevsim-i hac Ka'be cem^c-i dâmen-râ

- 20 Eğەر vuşlat gecesi ḳaşır olup ʿuşşâḳ-ı belâkeşiñ ḫâtırına mürâ^cât etmezse günâh bizimdir. Güyâ hac mevsiminde kâbe dâmenin cem^c edip edebsizleriñ bî-mehâbâ teşebbüslerinden şüret-i imtinâ^a girer. Ya^cni bizim lâubâliyâne ḫarekâtımız dâmân-ı maḫlabıñ elden ḳıḳmasına sebep olur. Li-münşi' ihi:

İttifâḳı eşer etmez güzele ʿuşşâḳıñ

Mevsim-i ḫacda çeker dâmenini beytullah

Miyân-ı ḳahr-ı ḫudâ va^cd mişev ḫâil

- 25 *Bâ-teḳâm-ı ilâhî güzâred düşmen-râ*

Mevlâ-yı müte^câliñ ḳahrıyla düşmeniñ mâbeynine ḫâil olma düşmeni ḫudâ-yı zû'l-celâliñ intıḳâmına terk eyle. Ya^cni ḡarâz-ı nefsâniyeye düşüp lisân ile yâḫûd âḫeri taslîḫ ile düşmenden intıḳâm şadedine giriftâr olan kimesne düşmeni Allahu ʿazîmü'ş-şânıñ ḳahrından emîn eyler. Lakin sükût edip bir vecihle intıḳâm ḳaydına düşmese ʿazîz-i

zû'l-intikâm elbette onu ahz edip °adl ism-i şerîfin muhtezâsın icrâ eder. Bu ma°nâ °ayn-
1 hikmetdir.

Zı-küh-ı ğam dil ü dest küşâde-râ ğam nist

Ki seng bâr nekerded be-dil-i felâhun-râ

5 Ğam dağından açık olan dest ve kalbin fikri yokdur. Zîrâ taş şapana dest ve dili küşâde
olduğu için bâr olup şiklet vermez. Belki murâd ettiği vaqıtde endâhte-i beyâbân-ı
ferâmûşi eder.

Delîl-i cevher-i zâtîst bâ-zâ°ifân-ı hulķ

Ki tig tîz rübâyed zı-hâk sūzen-râ

10 Zü°afâya iltifât etmek cevher-i zâtınıñ delîlidir. Zîrâ tig-i tîz türâbdan sūzeni kâpar.
Ya°ni kılıcıñ hiddetine ve şafâ-yı cevherine hâkden iğne kaldırmak delâlet ettiği gibi
insânıñ da şafâ-yı tıynetine fuķarânıñ ve düşmüşleriñ destġiri olmak delâlet eder.
[H130b]

Keşîd her ki zı-ħaşm intikâm bûd Şâib

15 *Zı-intikâm-ı hüdâ-vâr hâned düşmen-râ*

Ey Şâib her kim düşmenden intikâm çekdi ise hüdânıñ intikâmından düşmeni hâlâş
eyledi. Bi°aynihi sebķat eden mazmündür.

-130-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

20 *Men ü mısrî ki şekerhîz bûd hâk İn-câ*

Kūze-i şehd şeved ħanzal-i eflâk İn-câ

Ben ve ol bir mısr ki onda hâk şekerhîz ola birbirimize mülâzımız ve öyle bir mısr ola ki
ħanzal-i eflâk onda bâl destisi ola. Ya°ni zemîn ü âsumân ol mısrda ħalâvet-baħş olup
mirâret-i °adâvetden hâli ola.

25 *Der-ħarâbât çe ħâcet be-münâcât-ı menest*

Dest ber-dâšte dâim be du°â nâk İn-câ

Ĥarâbâtda benim münâcâtıma ne ħâcet ki onda tiyek dâimâ du°âya el kâldırıp mestân-ı
perîşân-ı rüzġara istigfâr etmededir.

Der-muħabbet leb-i ħuşk u müje-i ter bâyed

Heyzum ter nefrūşend zı-imsāk ĩn-cā

Muhabbetde kuru nefes ve yař kirpik lāzımdır hatta imsāklarından nāşı yař odunu onda Őatmazlar. Ya'ni ruţūbet-i műjgān ol kadar kıymetlidir ki hatab mertűb-ı giryeye műsteid olduđuçin satmayıp siyānet ederler demektir.

5 *Bād der-dest berűn mĭrevem ez-şahrāyĭ*

Ki bűd berķ Őikār-ı ĥas ű ĥāşāk ĩn-cā

Bir pűr-şikār şahrādan maħrűm olup elimde rűzgārdan ġayrı bir Őey yok. Çıkđım ki onda berķ ĥas ű ĥāşākıñ Őikārı olup za'ĭf ve kurumuş otlar berķi giriftār-ı kemend-i iştıyād ederler şahrādan ġarazı şahrā-yı itā'at-i bāridir ki aĥkār-ı maħlűkat ol şahrāda murād etdiđine elbette nāil ve ġālib olur ve merĥűm ĥas ű ĥāşāka bes ki Őikār ta'bĭrinde műbālaġa ķaşd etmiřdir.

Nefsem teng Őod ez-baġ ĥűşā kűnc-i ķafes

Ki der-feyz bűd raĥnei her çāk ĩn-cā

15 Baġdan benim nefesim teng olup [H131a] cānım sıkıldı. Ķafesiñ ġűşesi ne ĥořdur ki onuñ her bir raĥnesi bir bāb-ı feyz ve bir ferce-i fűtűhdur ya'ni nev'-i ādemiñ sa'ādeti meşakķatine mebnĭ ve şafāsı belāsından műntecdir. Beyt:

Yād bādān vűs'at-i meřreb ki der-cűş-ı bahār

Mā perĭşān bűlbűlān-rā bűd me'vā der-ķafes

Seferĭ bā-nefes-i sűĥte dārem der-pĭş

20 *Ki ĥesāb-ı nefes Őubĥ Şeved pāk ĩn-cā*

Pĭşġāh-ı himmetimde sűĥte nefes ile bir seferim vardır ki Őubĥuñ ĥesābı onda pāk olup benim nefesimin sĭneme verdiđi şafā 'indeinde onuñ şafāsı műkedder olsa gerek. Ĥesābı pāke çıkđı edāsı 'aybı zuhűr etdi demekden kināyedir.

Şāib ez-kűy-ı ĥarābāt be-cāyĭ nereved

25 *Duĥterĭ ĥāste der-silsile-i tāk ĩn-cā*

Şāib-i mest-i ebed kűy-ı ĥarābātdan bir ġayrı yere gitmez zirā onda Tayy'ıñ ķābilesinden bir kız ĥuţbe etmişdir. Ya'ni ta'alluķ-ı kalĭle sefer-i muĥātaradır. Bu ĥāhiře netice vermeyince ĥareket etmez.

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Mikunem ez-sîne-i bîrûn ĩn-dil-i ġamhâre-râ

Çend betevân der-giribân dâšt âteşpâre-râ

- 5 Sînemden bu ġamhâr olan gönlümü taşra edip bir zamân râhat olurum. Âteş pâresin giribânda hıfz etmek ne kadar mümkündür. Kâlbini komadan ġaraz ħıle ile maġbûba intisâb etdirmekdir ammâ zannım budur ki şâhibine ħayr etmeyen kimseye ħayr etmez deyü almazlar ve der-be-derlikden ġayrı netice vermez.

Hûn be-cây-ı âb ez-ser-çeşmehâ kereded revân

Kûh ber-dâred eġer derd-i men-i bîçâre-râ

- 10 Şu yerine ser-çeşmelerden kan revân olurdu eġer ben bî-çâreniñ derdini taġ taġammül eylese. Şıket-i ħamlinde mübâlagadır ve şâdıktır. Zîrâ derdden murâd aġrâz-ı emânet-i tekâlifdir. Bâ ħuşûş sülûk münzâm ola. [H131b]

°Âlem-i efsürde-râ meşâta çün °aşk nist

Şoġbet-i Ferhâd âdem kerd seng ħâre-râ

- 15 °Âlem-i efsürdeye °aşk gibi meşâta ve şevk gibi müzeyyen olmaz. Maġall-i i°tibâr oldur ki Ferhâdiñ şoġbeti seng-i ħâreyi âdem eyledi. Güyâ Ferhâdiñ Bîsütünde şüret-i Şîrîni taşvîr etdiġinden bu mazmûn mürdeyi iġyâ eder.

Mîkeşed dâmen be-ġûn bî-günâhân cilveeş

Nist pervâ-yı Süleymân ân perî-ruġsâre-râ

- 20 Onuñ cilvesi günâhsızlarıñ kanında dâmenkeş olup °uşşâk-ı ser-geşteyi ħûn-âlûd-ı ħasret eder. Ol peri-ruġsârîñ Süleymândan pervâsı yokdur. Ya°ni iktizâ-yı cemâli icrâ etmede kimseden ħavf etmez ve belki mecbûrdur.

Âsmân âsüde est ez-bîķarârîhâ-yı mâ

Giryeye-i tıflân nemi-süzed dil-i gehvâre-râ

- 25 Felek bizim ıztırâbımızdan ve beliyyât-ı ħavâdişde telâşımızda âsüde olup bir vecihle müteessir olmaz. Zîrâ giryeye-i tıflân gehvârenin kâlbini yakmaz. Ya°ni bizleriñ belâyâ ve mihnetde ħâlet-i ıztırâbımız zîr-i felekde tıflîñ mehdinde olan ıztırâbı ve giryesi gibidir.

Düşmenân ħiş-râ bî-°aşk dîden müşkilest

Mikunem kısmet be-bî-derdân dil-i şad-pâre-râ

İnsân kendi düşmeni daği olursa °aşksız ve şevksiz efsürde-mizâc görmek müşkildir. Bu şad-pâre olan gönülümü ben derdsizlere takşim edip onları daği bu rüzî-i kudsiyyândan behremend ederim demek ister. Şâib:

Qısmet hâşân bûd her çend derd ü dağ-ı °aşk

5 °Âm kun İn luţf-râ baḥş be-İN efkâr dih

Meşrûh gazeliñ maḳta°ına muzaffer olamadığımızdan tedârik olunduğu kadarla iktifâ olundu.

-132-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

10 *Mühr-i hâmuşî ki gîred ez-dehân-ı zaḥm-ı mâ*

Gayr peykâneş ki mîdâned zebân-ı zaḥm-ı mâ

Bizim zaḥmımızıñ ağızından [H132a] mihr-i sükûtu kim alıp ve mâcerâsını kim istintâk edebilir. Zîrâ ol dilberin peykânından gayrı bizim diyârımızıñ zebânın bilir yokdur. Ya°ni zaḥmımızıñ aḥvâlınden bir vâkıf teftiş olunursa bizim dil-dânemiz olan maḥbûbların peykân-ı cân-güdâzıdır.

15

Her gubâri kez nemekdân-ı tû mîgîred hevâ

Hem zı-gerd-i râh mîpürsed nişân-ı zaḥm-ı mâ

Her bir gubâr ki seniñ nemekdânından havalanıp mültefet-i °inâyeti olacak maḥall taleb ede yol gubârından bizim zaḥmımızıñ nişânını sûâl eder. Güyâ gerd-i râhdan sûâl eder edâsıyla zaḥmın hâk-âlûd olmasına İhâm kaçd etmişdir. Zîrâ mecrûh olan yârenin şiddetinde bir kere hâkle yeksân olmak °âdetdir böyle olunca gubârın zaḥmdan haberdâr olması mutaşavver oldu ve mecrûh-ı bî-çârenin zaḥmına gerd-i nemekdân yol buldu.

20

Ey ki ez-la°i lebet şûr-ı kıyâmet kerdei

Raḥmetî kun ber-leb-i °âciz beyân-ı zaḥm-ı mâ

25

Ey melâḥatli dilber ki la°i gibi olan leblerinden kıyâmet şûrun izhâr eylediñ. Bizim ḥâlini beyândan °âciz olan zaḥmımızıñ leblerine merḥamet edip bir pâre şûr İhsân eyle. Mükerreren tenbîh olundu ki şuarâ-yı fürs şûr lafzını melâḥat zımında isti°mâl edip gâlibâ şifâh-ı ḥübâna nisbet ve yine bu ma°nâ ile şâhib-cemâllerin ağızına nemekdân ıtlâk ederler ve ḥâlâ bu beyitte zaḥmete yüz şûr etmeden garazi dilberin iltifâtını cezb

olup sūziş ve gerek kerem cihetinden olduğun ihmāl etmektir ve belki aqşā-yı merāmı sūzişine arz-ı iştihādır.

Ez-dil-i mecrūh-ı mā hūn gerd-i külfet mībered

Tig-i sīrābest āb-ı gülsitān-ı zaḥm-ı mā

5 Bizim mecrūh olan gönlümüzden hūn-ı gubār-ı külfeti ğasl edip giderir. Bizim zaḥmımız gülistānınıñ [H132b] şuyu şemşīr-i ābdārdır. Gūyā ikinci mışra^cı teraqqi rütbesindedir ki gerd-i külfeti kanıñ gidermesinde şübhe yoqdur ve belki hemān kılıcıñ bizzāt kendisi hayāt-baḥş olup gubār-ı küdüreti ğasl etmede yāremiz gülşeniniñ şuyudur demek ola.

10 *Cevher-i şemşīr-rā çün müy-ı āteş-dīde kerd*

El-ḥazer ez-şekve-i āteş-zebān-ı zaḥm-ı mā

Kılıcıñ cevherini keşret-i ḥarāretinden āteş görmüş kıl gibi pīçtāba düşürdü. Bizi āteş-zebān olan zaḥmımızıñ şekvesinden ḥazer edip inkisārn alacak mu^cāmelelerde tevaqquf ediñ demek ister. Ğāyeti yine tuz dilenciliğine çıkar.

15 *Dest ü tigī kū ki tā dāmen-i deryā-yı ʿadem*

Negesled çün mevc ez-hem kārvān-ı zaḥm-ı mā

Ḳanı bir el ve bir kılıç ki deryā-yı ʿademiñ dāmeni gibi bizim zaḥmımızıñ kārvānı mevc gibi münkaṭi^c olmayıp birbiri ardınca gele. Murād zaḥm-ı şehādete arz-ı iştihār ve ʿayn-ı imāndır.

20 *Hod nümāyi şīve-i mā nīst çün nādīdegān*

Hiç kes Şāib nemī-dāned nişān-ı zaḥm-ı mā

Hod-nümālīk ve kendiyi göstermek görmemişler gibi biz muḥlişleriñ şīvesi deĝildir. Ey Şāib bizim zaḥmımızıñ nişānını hiç kimse bilmez belki aḥvāl-i derūndur ve ehline ma^clūmdur.

25 -133-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.)

Mīkeşed her laḥza bezm-i tāzei ber-rūy-ı mā

Daĝ dāred cām-ı cem ez-kāse-i zānū-yı mā

Bizim kâse-i zânümüz her lahzada bizim yüzümüze bir taze meclis çekip cām-ı Cemi dağdâr-ı gıbta etmiştir. Güyâ ʿâlem-i kudsâ müteveccih olunca gün-â-gün gözler görmemiş meclisler temâşâ edip ve şahbâ-yı yakınler nüş etmede gâlibâ ʿâdet-i şüfiye diz üzre başlarını koyup murâkabeğe vardıkları için kuʿud bezm münâsebetiyle kâse-i zânü taʿbîr eylemiştir.

Mîbered çeşm-i habâb-ı mâ hemân ez-teşnegî

Gerçi peyvest est bâ-deryâ-yı rahmet cüy-ı mâ

Eğerçi deryâ-yı rahmete bizim nehrimiz muttasıldır ammâ yine şusuzluğdan [H133a] bizim habâbımızñ gözü açıp şu deyü cân fedâ eder. Yaʿni şiddet-i kurb şiddet-i talebimize bâʿiştir.

Gonce-i dilgîrî-i mâ-râ berg şekker-ḥande est

Ey nesîm-i ʿâkıbet şebgîr kun ez-küy-ı mâ

Bizim dilgîrlik gonceimiz yaʿni ʿuğde-i derûnumuz tebessümüñ bergi ve şeker-ḥandiñ şemeresi olup gülmek ol ʿuğdeye sebep olmuştur. Ey âfiyet nesîmi bizim küyumuzdan şebgîr edip bir sâʿat evvelce sefer eyle. Zîrâ derdmendlikde bu ʿuğdeniñ bâʿişi olan tebessüm olmaz.

Bülbül-i mâ ez-giriftâri nedâred şekvei

Ḥande-i gül mîkuned çâk kafes ber-rüy-ı mâ

Bizim bülbülümüz ḥapisden ve giriftârlıktan şekvâ etmez kafesiñ çâki bizim yüzümüze gül gibi güler. Yaʿni ibtilâ mebâdi-i saâdet-i dâreyn olduğu sebt-gerde-i kavânin-i derdmendân olunca kafesden ve giriftârlıktan izhâr-ı ʿaciz etmeyiz.

Nâle-i cağ-dest der-güşiş nevâ-yı ʿandelib

Her ki Şâib âşinâ kereded be-güft ü güy-ı mâ

Ey Şâib her kim bizim güft-gümüz ile âşinâ olup ḥaḳîkat-i eşʿarımı fehm ederse ʿandelibiñ şadâsı onuñ kulağında baykuş şadâsıdır. Rahmetullahi ʿaleyh daʿvâsında şâdıkdır lakin mezâyâ-i kelâmına Mevlâ-yı müteʿâl idrâkler müyesser eyleye. Her kimiñ gavâmız-ı tesavvufa müṭâlaʿası sebkat etmiş ise Şâib-i ʿirfân-perveriñ rütbesine kelâmından istidlâl eder ve bu ḥakîrden kıyâmete dek kalacak eşerde kızibiñ münâsebeti yokdur. Maʿlûm ola ki merḥûmuñ ebyâtından fehm etdiğim mezâyânıñ taşavvûfa

ta'alluk eden mahallerde nişfindan ziyâdesin terk edip ve "fi'l-işârât mâ yuġnî 'ani'l-
 'ibârât" mefhûmuyla 'amel etmişimdir. Ğarazım bu ki ba'zı muta'aşşibîn-i İrânîü'l-aşl
 bir şâ'ire bu kadar pâye vermek neden lâzım idi dedikde maġal-âşinâ olanlar [H133b]
 iskâtına sa'f edeler. Siyemâ 'Ali bin Ebî Tâlib rağıyallahü 'anh ġikemiyyâtında

5 المرء مخونٌ تخت لسانه لا ننظر والى من قال وانظر والى وما قال vâriddir.

-134-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Mebaş ey reh-i neverd-i 'aşk nevmîd ez-ţepidenhâ

Ki der-âġher be-cây-ı mîresed ez-ġod remîdenhâ

10 Ey 'aşk yoluna sâlik olan kimse bu ıztırâb ve telâşdan nevmîd olma ki elbete bu
 kendinden nefret edip alâyiş-i beşeriyyeti istikrâh ve 'avâlim-i ıtlâka incizâb âġirü'l-emr
 bir maġalle erişip şemeresi zühûr eder. Zîrâ derûn-ı insâniyede câyġir olan ġavâtırın
 ġâlibi emr-i muktâzi olup devâm-ı ġalecân-ı ġâtıra sebep onuñ şıdġ u fev'iden ġüyâ
 kulûbuñ levġ-i maġfûza irtibâtı mülâġazasıyla ġavâtırın maġv olanı levġden daġi maġv
 15 olunup ve işbât olanı levġde daġi işbât olununca elbete zühûr edinceye dek derûna
 ıztırâb verip ve ol ġâtırın şıdġına ıztırâb-ı dâimi ea'dl-ı şevâhiddendir.

'İnân-ı nefis-râ be-ġüzâr tâ çendî be-râġ âyed

Ki ez-ġâmi ber âred esb-i serkeş-râ devîdenhâ

Nefsiñ 'inânını pençe-i tedbîrden iġrâc eyle; tâ bir miġdâr yola gelinceye dek. Ya'ni çok
 20 şıklet etme, mülâyemet gösterip tedric ile taşıyeye meyl etdir. Zîrâ esb-i serkeşi
 koşdurmaġlar ġâmlıġdan iġrâc eder.

Be-ġaflet miġüzerân zinhâr 'ahd-i zindeġânî-râ

Ki dâred tîr-i ġâfil der-kemîn ġâfil çerîdenhâ

Amân el-amân eyyâm-ı ġayâtın ġaflet ile geçirip fülân zamân 'ibâdet ederim deyü
 25 ġüsrâna düşmeyesin. Zîrâ ġâfil otlamaġlar puşuda ġâfil oġ tutar. Ya'ni ġâfil şaydıñ ġâfil
 şayyâdı olup bir ġün ġabersiz rıġlet zühûr edince "cehenneme naġdin" dedikleri ol
 vaġitde olan pişmânlıġdır ki oña giriftâr olursun. Hemân elden geldikçe tâ'âti te'ġirden
 iġtirâz eyle. Ekâbir-i evliyâullahdan biri veşâyâsında buyurmuşdur ki dünyâ a'mâline
 meşġül olduğdan [H134a] bir ġüne meşġül ol ki görenler seni dünyâda muġalled

şüretinde görsünler ve âhiret a°mâline şürü° etdikde nefsiñe haber ver ki bu senin dünyâda olan °amellerinden âherki °ameldir ki itmânında rihlet etseñ gerek. Zîrâ emir ma°lûm değildir. Böylece hareket edince dünyâ °ameli mutekkin olup ne sen zahmet çekersin ve ne senden sonra kalanlar. Ve âhiret °ameli hülûşa mu°ârin olup ma°bûl-i dergâh-i ilâhi olunca huzûz-ı dâreyn ile ma°zûz olmuş olursun.

Nazar ber-menzil efken ez-bülend ü püşt fâriğ şev

Ki şod hem-vâr-ı râh-ı men zı-pîş-i pâ nedîdenhâ

Nazarıñı menzile dikip inişden ve yoqusdan emîn ol zîrâ benim yolum ayagım öñün görmemeden düz oldu. Ya°ni himmeti bülend ve bizzât menzil-i ma°şûda rabt edip mâbeyninde olan °açabâta iltifât etmemek sâlikân-ı râh-ı ha°ikâtiñ ahz-i evşâfindandır.

Nemî-kerded çü hûn-ı mürde ez-men nişter-i rengîn

Neyfted hiç kâfir der-tılsım âremîdenhâ

Ölmüş kimsenin kanı gibi benden nişter boyanmaz. Hiçbir kâfir rahâtlık ve karar tılsımına düşmesin. Ya°ni bî-kâr ve bî-şuriş olmak bir tılsım-ı pür-mekrdir ki kâfiri ol belâya lâyık görmek mürüvvet değildir. Zîrâ batâlet cümle me°âşiniñ menşe°idir.

Varağ gerdâned pervâz-ı neşât ez-defter-i bâlem

Be-çeşm-i intizâr üfted devrân-ı perîdenhâ

Neşât tayrânı benim cenâhım kitâbından varağ-gerdân olup hâlimi zıddına kalb eyledi. Böylece olunca uçmak devrânı intizâr gözüne düşdü. Ya°ni kendi dilhâhım olan havâlarda tayrân-ı neşâtım bildiği gibi bir zamân pervâz etdikden sonra bu varağı döndürüp zıddını izhâr eyleyince pervâz-ı sâbıkiñ devrânı intizâr gözüne düşüp vaktini gözetmek lâzım geldi. Beytiñ luţfu çeşme periden lafzınıñ isnâdında ve defter-i bâliñ varağ-gerdân [H134b] olmasındadır. Güyâ demiş oldu ki şimdi ol neşâtla tayrân ettiğimiz vakitleriñ intizârıyla gözlerimiz uçar demektir.

Nişân puhte ki bâ-hîş dâred hüccet-i kâti°

Ki müşkil mişved nâ-puhte-râ ez-hod perîdenhâ

Puhtelik nişanı kendi ile hüccet-i kâti° tutup hâmlık tamarın kat° eder. Zîrâ hâm olana kendinden kesilmek müşkil olur. Ya°ni benlik iddiâsı ma°nâda meyvenin hâm olmasına

beñzer ki kendiliğinden kesilmek oña müşkildir. Ammâ puhte olan kendinden kesilip üftâde olunca hüccet-i kıatı^o izhâr etmiş olur.

Remîden şîve-i zâtist Şâib şüh-çeşmân-râ

Be-yâd-ı âhû-yı vahşî medih ez-hod remîdenhâ

- 5 Ürkmek şüh çeşmâna ey Şâib şîve-i zâtîdir. Vahşî olan ahûnuñ zikri ile kendinden ürkmeyi terk etmeyip beşeriyetden ve levâzımından nefret eyle.

-135-

(---.-/---.-/---.-/---.-)

Endîşe nebûd ʿaşk-râ ez-mevce-i şemşîrhâ

- 10 *Seyr-i çerâgân mîkuned Mecnûn zı-çeşm-i şîrhâ*

Mevce-i şemşirden ʿaşkıñ havfı ve fikri olmaz ve bu ʿaşkıñ bir şeyden pervası olmadığı ecilden Mecnûn arslanlarıñ gözlerinden çerâgân temâşâsın edip müteessir olmaz.

Çün mevce rîk-i revân der-deşt cevân mîzened

Ez-sûriş-i sevdâ-yı men şirâze zencîrhâ

- 15 Akıcı kumuñ mevcisi gibi benim sevdâmuñ sūzişinden ve perişânlığından zincîr şirâzeleri dâmen-i şahrâda cevân eder. Güyâ zincîr ahvâl-i perişân-ı cünûna şirâze mahallinde olup soñra şiddet-i sevdâsından onuñ pâre pâre olduğunu mübâlağa mevki^oinde isti^omâl eder.

Rûzî ki naqş-i zülf-i ü ber-âb zı-dest-i kazâ

- 20 *Çün mü ber-âteş halka-zed ser-rişte-i tedbîrhâ*

Ol bir günde ki ol mañbubuñ zülfü naqşını yed-i kazâ şu üzre bağladı. Ser-rişte-i tedbîrler kıl gibi âteş üzre halka-bend olup envâ^o-ı pîç-tâba giriftâr oldular. [H135a] Ya^oni aşlında cümlelerin tedbîri ol zülfe vüşül iken şu üzerinde naqşını görünce harâret-i hasretten âteş görmüş kıl gibi tedbîrler hilkatinden çıkıp ıztırâba ve şu üzre naqş-ı zülüfden murâd emvâc-ı daķıkadır ki nesîmden şu üzre zâhir olur. Bu beyitden murâdı Mevlâ-yı müte^oâl beşeri şudan halk edip şifât-ı seb^oanıñ âşârını insâna bahş etmesidir ki bu nükteden ekşer ʿulemâ-ı ser-rişte-i tedbîriñ gâib edip şabr-ı mahza zâhib olmuşlar ve zülf ıstılâh-ı şüfiyede şifâtdan ibâretidir.

Ez-çehre-i zerrîn-i men zer der-nazarhâ hâr şod

Ez-ḥāksārīhā-yı men bî-ḳadr şod iksîrhā

Benim çehre-i zerrînim revnaḳından zer nazarlarda zelîl oldu ve benim ḥāksārılıklarımından iksirler bî-ḳadr oldu. Ya'ni envā^c-ı mücāhede ve riyāzātla şufret peydā eden yüzün i'tibārı nazarlarda altunuñ i'tibārından ziyāde ve tevāzu^c ve ḥāksārılığa nisbet bî-ḳadr olur demektir. Zîrā iksiriñ ḥāşşası ecsāmında zuhūr eder. Ḥāksārılığın ḥāşşası ervāḥda böyle olunca ḥāşşa-ı ervāḥ ḥāşşa-i ecsāmından a'lādır.

Deryā-yı rüşen seyl-rā āvered ez-zulmet berūn

Ḥāşāki āred 'āfv-ı ḥaḳ be-rūy-ı mā taḳşîrhā

Münevver olan deryā şevāhin-i cibālden kendini arzu edip gelen seyli zulmet-i kederden ḥalāş edip kendi şafāsından behre-yāb eyledi. Ḥāşāki rabbū'l-ālemîniñ muḥîṭ 'āfvı bizim keder taḳşîrimizi çıkarıp süvār-ı muḥālefātı çehremizden pāk eylemeye.

Ez-gönçe-i peykān-ı ü netvān şenîden buy-ı ü

Ez-bes ḥadengeş şāf cüst ez-sîne-i naḥcîrhā

Ol şayyād-ı bî-insāfıñ ḥadengi neḥcîrleriñ sînelerinden bir rütbe çāpük şıçradı ki onuñ gönçe-i peykānından ḳan rāyiḥası almak mümkün deḡildir. Murād şayyādıñ mahāret-i şan'atında mübālagadır.

Terk kemān-eburū-yı men çün dest ber-tirkeş zened

Her cā neyistānî būd kereded ḳafes ber-şîrhā

Benim kemān-eburū olan maḥbūbun elini tirkeşe urduḳda ve ḥoş şaydgāha bir mertebe heybet-efgen oldur ki her ḳande ḳamışlık var ise onda bulunan [H135b] ḡazanferlere ḳafes olup bir laḫza muḳaddem bir ṫarafā hezîmet için ıztırāba düşerler. Şîrān-ı neyistān bu ḫālete düşünce ḳıyās eyle ki sāir bî-çāreleriñ ḫāli neye müncer olsa gerek.

Bā-ācizî gerden-keşān dagend ez-iḳbāl-i men

Bā-ḥāksārî çün hedef der-ḫāḳ dārem tîrhā

'Acz ve bî-tāblıḡım ile gerdenkeşler ve mütekebbirler benim iḳbālimden dāḡdār-ı ḫased olmuşlardır. Zîrā hedef gibi ḥāksārılık vaşfi ile bile nice oḳları endāḫte-i ḫāḳ-i mezellet edip 'ācizāne bi'l-küllîye düşmenlere maḡlūb olmamışımdır. Güyā oḳlarıñ nişāna işābet edip şoñra tūrāba düşmesin bir za'îf kimseniñ kavîden aḫz-ı intikāmı şüretine teşbîh ve temşîl etmişdir.

Der-bende hem fāriḡ neyend ez-şuḡl-i ʿaşk-ı āzādegān

Mecnūn nazarbāzi kuned bā-ḡalka-i zencīrhā

5 Kayd içinde daḡi azādeler ʿaşkūñ şuḡlünden fāriḡ deḡillerdir. Mecnūn zincīrleriñ ḡalkasıyla nazarbāzlık edip onları birer göz taşavvuruyla kendine eğlence ve mevād-ı ʿaşka taʿalluḡunu meşk etmeden ḡāli olmaz. Zīrā herkes şanʿatında pāydār olmak behremendlik ʿalāmetidir.

Yūsuf-ʿizārī-rā ki men zindānī-i ū geşte em

Ez-ḡāne-i bīrūn mīdevend ez-şevḡ-i ū taşvīrhā

10 Bir Yūsuf-ʿizāra ki ben mübtelā olup onuñ ʿaşkı zindānında hezār mihnet ve meşakḡatle şūret-i sūkūnet peydā etmişimdir. Onuñ şevḡi ḡalebesinden taşvīrler ḡānelerden taşra ḡoşarlar, zevātū'l-ervāḡūñ ḡālini şorma.

Yek-ʿuḡde ān zūlf-i siyeh ber-mū-şikāfān ʿarz kun

Tā naḡş bended ber-zemīn ser-peñçe-i tedbīrhā

15 Ol zūlf-i siyāhdan bir ʿuḡde mū-şikāfān-ı ʿaşka ʿarz edip onlarıñ ḡuvvet-i tevfiḡlerin imtiḡān eyle ki ser-peñçe-i tedbīrler zemīn ūzre naḡş baḡlayalar. Yaʿni ol müşkilī ḡāll etmeden ʿāciz olup kef-i tedbīriñ ḡāk-i ʿaciz üzerine vukūʿun [H136a] müşāhede etmek murād ederseñ böyle eyle.

Tā kerd terk-i mey dilem yek şerbet-i āb-ı ḡoş neḡūrd

Bīmār şod ḡıfl-i yetīm ez-iḡtilāf-ı şīrhā

20 Benim ḡönlüm bādeyi terk edeli bir içim tatlı şü içmedi, südlarıñ iḡtilāfında ḡıfl-ı yetīm ḡasta oldu. Yaʿni ḡāḡ bāde ve ḡāḡ şü elbān-ı muḡtelife meşābesinde olup yetīm ḡalbimi ḡasta eyledi.

Rāz-ı dehān-ı teng-i ū Şāib şeved pūşīde-ter

Her çend ḡaḡḡ-ı efzūn kuned ān noḡḡa-rā tefsīrhā

25 Onuñ teng olan dehānı noḡḡasında ḡaḡḡ tefsīri teḡşīr etdikçe ol fem-i ḡīkiñ rāzı ey Şāib daḡi ziyāde maḡfī olup ḡaḡḡıñ etdiḡi taḡşiyeler maḡalli izāḡ eyledi.

-136-

(- . - . - / - . - . - / - . - . - / - . - . -)

Ey dil-i bīdār-rā ez-çeşm-i mestet ḡābhā

Dīde-rā ez-pertev-i rüy-ı tū fetḥ-i elbābhā

Ey maḥbūb ki seniñ mest olan çeşmiñden uyanık gönüller uykuya mübtelā olup intibāhları nevme münkalib olmuştur ve seniñ pertev-i rüyüñdan göze fetḥ-i elbāblar olup gencīne-i tecelliyāt-ı kudsıyyeye ondan duḥūl müyesser olmuştur.

5 *Ger çünñ rüy-ı tu āred rüy-ı dilhā-rā be-ḥod*

Refte refte ṭāk-i nişyān mīşevēd miḥrābhā

Eğer seniñ yüzüñ gönüller yüzünü bu güne kendine müteveccih etdirir ise ya'ni seniñ yüzüñe bu cāzibe-i teveccühler gönüllerde bir zamān kalırsa gide gide miḥrāblar ṭāk-ı nişyān olup seni °alāmet-i kıble aḥz ederler.

10 *Gerd-i °iṣyān raḥmet-i ḥaḥ-rā nemī-āred be-şūr*

Meşreb-i deryā negerded tire zīn seylābhā

°iṣyān tozu Mevlā-yı müte°aliñ muḥiṭ raḥmetine te'şīr edip onu karşıdırmaz ve deryāñıñ meşrebi bu seylerin hücumundan mükedder olmaz ve belki seyleriñ şafvetine sebebdir.

°Āḳıbet-i encüm zı-rüy-ı çerḥ mirīzed be-ḥāk

15 *Çend bāşed ber-kef-i āyine ĩn simābhā*

°Āḳıbetü'l-emr nücüm-ı eflākden [H136b] yeryüzüne dökülür nice bir bu sīmāblar āyineniñ kefinde olup mir'āt onuñ ḥıfzına muḳayyed ola.

Pertev-i ḥüsn-i cihānsüz-ı tū ber-mescid güzeşt

Zāhidān ḳāleb teḥī kerdend çün miḥrābhā

20 Seniñ cānsüz olan cemāliñ pertevi mescide uğradı ve zāhidler miḥrāb gibi ḳāleb bedenlerin ifrāğ etdiler. Ya'ni rüḥların saña fedā etdiler yāḥūd rüḥların mıḳnaṭs-ı cezble cezb eylediñ. Lakin zāhide göre evvelki ma'na gāyet eblağdır.

Çün negerded āb cānhā tīre der-zindān-ı cism

Reng miḡerdāned ez-yek-cā sitāden ābhā

25 Cisim zindānında şafvet-penāh olan cānlar ne güne mükedder ve muḡayyer olmasın. Ya'ni elbette ervāḥ-ı ebdāna duḥūl etdikde keder-alūd olmamak olmaz. Zīrā bir maḥalde şu tevaḳḳuf edince lā-muḥāle rengini taḡyīr eder. Bi°aynihi bu ma'nāyı Mirzā Şevḳet buyurur. Beyt:

Cān ḡubār-ālūd gerded ez-mülākāt-ı beden

Seyl miāyed birūn mehtāb ez-īn vīrānhā

Her sebūk-destī neyāred nağme ez-mā vā keşīd

Der-şikest hīş mīkūşend īn mızrābhā

5 Her eli hafif bizden nağme çekip sırrımızı bilmeğe kâdir değildir bu mızrâblar kendilerin inkisârına sa'îy ederler. Ya'ni bizden nağme-i esrâr çekmede telef olup bir şeye nâil olamazlar. Mızrâbdan murâdı fehm olunan takrîre göre bî-gânelerdir meşreben ve mezheben.

Mey be-dür-efken ki tâ-ber-hişten cenbīde ĩm

Hün-ı mā-rā mīkuned der-kūze ĩn-dolābhā

10 Bādeyi dūra tarh edip bizlere ol rûh-efzāyı vermede ey sâki takşîr etme ki felek dolabların bizim kanımızı kûzeeye vaz' etmede takşîr etmez. Zîrâ evvel hareketimizden beri bu dolabların şan'atı budur. Ya'ni kanımızı içmek kaçındadırlar sen daħi oña rağmen kanımız maķāmında olan şahbâyı dirig' etme. Güyā hūnu der-kūze etmek edāsından lâzımı olan şarābı murād etmiş ola. [H137a]

15 *Çend Şāib şekve-i hod-rā be-mescidhā berem*

Ez-dem germ-i men āteş-hāne şod mihrābhā

Ey Şāib pençe-i pür-şekvāmı mescidlere 'arz edeyim zîrâ keşret-i harāret şekvāmdan mihrāblar āteş-hāne oldular. Bundan şofıra onu daħi terk edip umuru şāhibine tefvîz ve teslîm etsem gerek.

20 -137-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Be-sāğar ihtiyācī nīst çeşm-i nīm-mestiş-rā

Ki mīcūşed mey ez-peymāne çeşm mey-perestiş-rā

25 Ol dilberin benim mest olan çeşminiñ sağara ihtiyācı yokdur. Zîrâ onuñ mey-perest olan dīdesiniñ bāde-i peymānesinden kıatarız. Ya'ni sebep-i neşātı kendinden zuhūr edip bā'ış-i hāriciye muhtāc olmaz.

Be-çendīn dest netevānest müjgāneş nigeħ dāred

Zı-üftāden be-her cānib nigāh nīm-mestiş-rā

Bu kadarca eller ile ol maḥbūbuñ müjgānları nigāh-ı nīm-mestini her cānibe düşmeden hıfz edemedi. Gūyā ser-ḥoş düşmeden el ile hıfz olunduğu için nigāh-ı mest maḥbūba müjgānları eller taḥayyül edip ve yine zabt edemeyip her tarafa iltifāt etmesinden düşmek taʿbīri ıtlāk eyledi. Lakin “rā” kāfiyesinde biʿaynihi bu mazmūnu terbiye edip

5 ve müjgānlarının çesm-i mestini düşmeden hıfzını bu beyitte. Şāib:

Kerde ez yek āstīn şad-dest-i müjgāneş birūn

Tā neyefteḍ çeşm-i mesteş her taraf bī-iḥtiyār

Bu maʿnāyı fakīr taʿbīr edip mefhūm-ı dilārā-yı fūrsdür. Āverde-i libās-ı ʿarabīye olunmuştur. ʿArabī:

10 حمت انسان عين من هبوط * اری الاهداب فی اجفان حب
كسبران على شرت السقوط * كایداسكنا حين مالت

ʿarabīyeden mezākı olan aḥbābıñ ḥāṭırlarına riʿāyeten cūste cūste baʿzı ebyātıñ taḥrīri münāsib görüldü. [H137b]

Be-şayd-ı māhiyān zūlf-i keçeş ser-fürü dāred

15 *Rübāyend ez-dehān-ı yek-diğer çün tuʿme şūsteş-rā*

Eğer balıklar şaydına ol dilberin zūlf-i keci tenezzül ederse balıklar tuʿme gibi onuñ oltasın birbiriniñ ağzından çaparlar. Yaʿni olta-i maʿneviyesi üzerine ʿuşşāk-ı ḥayret-zedeler deryā-yı ʿaşkında gavğa etdikleri gibi ol maḥbūba incizāb-ı derūnda zeviʿl-ʿuḳūl ve ḡayrı müsāvidir.

20 *Nemī-sāzed perīşān mağz-rā bŷy-ı ḥınā çendīn*

Kedāmin bī-edeb ber-çeşm-i mālīde est desteş-rā

25 Kına insānıñ dimāğını bu kadar perīşān edip rāyiḥa-i ṭayyibe ile meşāmı ṭoldurmaz. Kangı edesiz ol maḥbūbuñ elini gözüne sürdü ola. Gūyā dilberin dest-i müḥennāsı gül gibi cüzʿi mālīde olunca rāyiḥa-i ṭayyibe ondan şiddetli zuhūr etdiğine bināen Şāib-i pür-zarāfet bŷy-ı laṭīfıñ dimāğa teʿşīrinden melzūmu olan çok örselemeği mülāḥaza ve izʿān edip ol kimseye bī-edeb ıtlāk eyledi. Ġāyeti maḥbūbuñ elini incitdi deyü dest-i dilārāya nezāket işbāt etmektedir.

Der-āğuş-ı negindān nīst ārāmeş zı-bī-tābī

Güher der-ḥānei zīn dīde pendārī nişīneş-rā

Ġāyet-i ıztırābdan nāşi güheriñ küresi hātemde qararı yoġdur. Ġālibā ol dilberiñ eġer hānesinde kuġudunu müşāhede etmişe beñzer. Li-münşi'ihî:

Ġıyāmet nāmeniñ fihristidir Nuşret geġer gözden

• O tatarı süvār olduġça seyr et ġorkma maġşerden

5 *Zı-ġayret mīreved girāyī ez-ser-penġe-i şīrān*

Be-her şahrā ki üfted reh-i ġazal-ı şīr-mesteş-rā

Ol şīr-mest olan ġazālın yolu kanġı şahrāya uğrarsa ġayretten arslanlarıñ ser-penġelerinde ġuvvet-i batş ve imsāk gidip elleri tutmaz olur. Ġazāl-ı şīr-mest henüz vālidesinden münġatī^c olmamış ġurba cīrān ġuzusuna derler.

10 *Eġer zevġ şikesten Ġn-dil ġün şīşe deryā bed*

Ġü seng [H138a] ez-mūmiyā-yı pās mīdāred şikesteş-rā

Eġer bu nīm şīşe gibi olan gönlüm inkisārıñ zevġini fehm ederse taş gibi mūmiyādan şikestini ġıfz edip aşla inkisārını cebr ġaydına düşmez. Mūmiyāyide olan “yā”lar kelimedendir. Ya^cni taş mūmiyāyı ġabül edip kesrine isti^cmāl etmeksizin taşra etdiġi gibi gönlüm daġı esbāb-ı cebri tard ederdi. Güya zevġ inkisār-ı ġalbi fehm eden mūmiyādan taş gibi şikesteni ġıfz eder ta^bīri İrānda taşdan tereşşüh eden mūmiyānıñ süret-i ġāli bu demektir ki ben kesrimiñ cebrini cebr etmemde buldum. Baña iġtizası yoġdur, sāir inkisārın cebre meyl edenler kullansınlar deyü taş mūmiyāyı taşra atar.

Şeved müstaġni ez-deryā zı-ab ü dāne-i gevher

20 *Be-rüy hem-güzāred ġün şadef her kes ki desteş-rā*

Her kim elini eliniñ yüzüne vaz^c edip şüret-i istignāyı kendine ilbās etse ol ġadar āb u dāne-i gevhere mālîk olur ki deryādan müstaġni olup ^cālem-i refāhiyetde müsterih olur. Lakin elini eliniñ yüzüne vaz^c etmek edāsında iki eliniñ beyninde ittifāk ihām etdirmişdir. Güyā ġulüş ile vāhibü'l-^catāyāya müteveccih olup kimseye tevġih-i bed suāl etmeyen istignāya mālîk olur demektir.

Ze-derd-i men der-Ġn ^cālem kesi Şāib ġaber dāred

Ki ġāli āvered bīrūn zūkām be-ġired şüsteş-rā

Ey Şāib benim derdimden ol kimse bilir ki deryānıñ dimāġından elini boş ġıkarıp kerem-i bī-nihāyetinden maġrūm olmuş ola. ^cĀlem-i sülūkuñ aġvāli böyledir dāimā

hâllerini pesend etmeyip eli gayrû'n-nihâye irtikâ ederler. Lakin Şâib-i merhûm deryâdan elini fâriğ çıkarma ile gevherden ümîdin kesmemişdir zîrâ muhbîr-i şâdıqlardan Mevlânâ-yı Rûmî kıddise sirrahül-'azîz bir güftârında buyururlar.

Mevlânâ:

- 5 Derist der in baır-i cüyîd ki hest
 Ve ender talebeş cümle be-püyid ki hest
 Reftend devendegân ü güftend me-râ
 Cüstîm ü bedîdim be-cüyîd ki hest

Bu rubâ'î tevhîd-i âşâr-ı vücûd meşelesine mebnî bir rengîn ma'nâdır, şüfî-mezâk olan
 10 fehm eder.

-138-

(.---/.---/.---/.---)

Be-zülf-i 'anberîn-rû bend-i hûbân cilvekâhiş-râ

Be-nevbet päs mîdârend [H138b] gülhâ hâr râheş-râ

- 15 Ol maıhbûbuñ cilvegâhını säir dilberler zülüfleriyle süpürüp pāk ederler güller onuñ yolunuñ dikenini nevbetle hıfz ederler. Güyâ her sâlde zühür eden güllerde cem° olan dikenler ol maıhbûbuñ tarîkından taıhîr tarîkı ile gülüñ cem° eylediğidir. Kaldı ki nevbet senelere masrûf olur. Ya°ni ol kadar nâz-perver dilberdir ki hâr-ı râhını her senede bir gürüh güller hıfz etmeğe müekkeldirler.

- 20 *Zı-dest-i küteh meşâta in cür'et nemî-âyed*

Meğer gerdün zı-peşti beşikened taraf-ı külâhiş-râ

- Meşâtanıñ kâşır olan bedenden bu cür'et zühür edip tezyîni tamâm edemez meğer felek alçaqlıktan ol maıhbûbuñ taraf-ı külâhın şikest eyleye. Güyâ kânün-ı 'acemde tâzeler başlarına giydikleri külâhı bir miqdâr eğri vaz° etmeğe begâyet hoş-nümâ olduğun Şâib-i şîrîn-edâ bu tarz-ı tezyîni meşâtadan istib°ad edip dest-küteh lafzı ile dilberiñ bülend-kâmet olmasın ihâm etdikden soñra belki felek meşrebiniñ iktizâsı üzre şikeste mâil olup tesseffülünden nâşi bu hareketi ede deyü şahid arzusuna zînet vermişdir ve feleğe alçaqlık isnâdı zarâfetden hâli değildir. Tavan alçaq olunca kâhiçe insanıñ başına dolanıp külâhını eğer. Beyt:
- 25

Hüsn çün âred be-ceng-i dil-i sipâh hîş-râ

Bişkened be-her şekve evvel külâh-ı hîş-râ

Be-în şevket nedâred yad gerdun şâhib-i iqbâli

Nemî-bâşed zı-hem bād-ı şabâ gerd-i siyâheş-râ

- 5 Bu şevketde felek bir şâhib-i iqbâl hâtırında tutmaz ki bād-ı şabâ ol memdûhuñ
 askeriniñ gubârını birbirinden tefrîk edip saçmaz. Ya'ni gubârına bu ri'âyeti eden
 inâyet-i kudsiyyeniñ askerine ve kendine edecek ikrâmı oña kıyâs eyle.

Kuned ez-dür-bâş-ı nâz-ı ü pehlü tehi gerdün

Çe had dâred ki der-âgüş gîred hâle hâheş-râ

- 10 Felek ol dilberin dür-bâş nâzından pehlüsünü tehi edip onuñ eţrafında tecennüb ve tecâfi
 ederken[H139a] hâleniñ ne haddi vardır ki onuñ mâhını der-âgüş eyleye ve dür-bâş
 deyü mülük-ı Hindiñ pîşgâhında tuğ gibi çekilen bir alemdir ki halk onuñla pâdişâhın
 geldiğine istidlâl edip yolundan ba'id olurlar. Şâib-i merhûm dilberin nâzını oña teşbîh
 edip feleğin mücevvef olduğunu şüret-i tecennüb tahayyül etdikden soñra hâleyi bu
 15 vaşıfda ulûline tarh etmişdir. Bu mazmûnuñ haqîkati tecelliyâtın maddeye tâbi
 olmasıyla mekânda olduğunu tefhîmdir. Bu ta'birimiz dahi dağıkdır, fehmi olunmaz.
 İzâhı budur ki Muşa aleyhisselâma meselâ âteşden türda tecellî vâki' olunduğu gibi
 vefes aleyhe.

Zı-şühi gerçi mîmâned be-âhü çeşm-i pür-kâreş

- 20 *Şekve pençe-i şîrest müjgân-ı siyâheş-râ*

Şu halkdan gerçi ol maħbûbuñ çeşm-i pür-câzibesesi âhuya beñzer ammâ müjgân-ı
 siyâhında nice şîrin heybeti vardır eğer mecâzda celâle maħlût cemâl seyr etmek
 isterseñ ol dilberin gözüne bak.

°Azîz-i mısr tâ Ken'ân giribân çâk mîâyed

- 25 *Eğer mîdâşt Yûsuf der-neküyi dest gâheş-râ*

Eğer Yûsuf aleyhisselâm ol maħbûb-ı rabbü'l-°âlemiñin destgâh-ı hüsnüne ve sermaye-
 i cemâline mâlik olaydı. °Azîz-i Mısr Ken'âna giribân-çâk olduğu hâlde gelip kârvânın
 vürüduna tahammül edemezdi. Niteki °uşşâk cemâli °aşkında fâni ve bî-ihtiyâr olup
 böyle terennüm-rîz güftâr oldular ki. °Arabî:

وتحكم فالحسن قد اعطاكا * ته ولالا وانت اهل لذاكا
 فعلى الجمال قد ولاكا * ولك الحكم فاقض ما انت قاض

Zı-vā-endāz-ı ü gerded nigārīn pāy-ı simīneş

Nepīçed ber-kemer der-cilve ger zülf-i siyāheş-rā

- 5 Eđer seyr ü temāşāsında ol maħbūba siyāh olan zülfünü kemerine bükmesine gümüş gibi olan ayağı onuñ zülfünü geri etmesinden āzurde olup boyanırdı. Murādı zülfünüñ uzunluğunda ayağınıñ nezāket ve leṭāfetinde mübālağadır ki zülfüne dokunsa kızarı demek ola.

Zı-fıkr-i kāmet-i ra'na-yı ü dil ḥasreti dāred

- 10 *Ki çün tül-i emel pāyān nebāşed medd-i āheş-rā*

- Benim gönlüm ol dilberin kāmeti ḥasretinden bir fikre mübtelādır ki tül-i emel gibi medd-i āhınıñ pāyānı yoğdur. Tenāsüb-i zihāmı bir beyitdir. Lakin buncılayın mazmūnlarda ḥātıra gelir ki kāmetde bu mübalaga kāmeti uzadıp ḥadd-ı iṭidālden çıkarmaktadır. Ammā murādı maħbūbuñ kāmet-ı rütbe-ı maşnū'ıyyesini ifādedir ki aşıl işāreti nefis-i nātıkayadır ve maħlūkāt rabbü'l-ālemінде bir şey yoğdur ki onu bilmek Mevlā-yı müteāil bilmesi müstelzim ola nefesden ğayrı ve kefābihi şerafa.[H139b]

Z'ān gāretger imān ü dil rüyi ki men dīdem

'Aceb dārem be-revārend der-maḥşer günāheş-rā

- 20 Ol imān ve gönül yağma edici çehre-i tābnākden ki ben gördüm 'aceb tutarım eğer kıyāmetde onuñ günāhını yüze getirirler ise. Ya'ni ol vech-i vecīhiñ ḥāşāki etdiğini suāl edeler belki hemān vehle-i ülāda bu beyitle istiḳbāl edip ḥātır-ı nāz-perverin tatyīb ederler. 'Arabī:

انما الحسن شافع مقبول * قد وهيناك مانت علينا

Zed ez-bī-tābī-i dil ber der-i bī-gāne Şāib

- 25 *Pes ez-ömri ki bā-ḥod āşinā kerdem nigāheş-rā*

Ey Şāib bir 'ömür zaḥmet çekdikden şofra ki ol maħbūbuñ nazra-i iltifātını kendime āşinā etmişdim. Gönlümüñ ıztırābından beni bī-gānelik kapısına urdu ya'ni telāş-ı 'aşk u şevkinden nigāh lafzına kanā'at edemeyip vuşlat ḥāhişinde olmağ beni bī-gāne edip ol 'ömri-ı tavilde çekdiğim zaḥmetler telef oldu.

-139-

(---/---/---/---)

*Ey reh-i hābīde-rā ez-naqş pāyet bālhā**Ez-harāmet ʿālem-i āsūde-rā zilzālā*

5 Ey dilber ki harekātından münkaṭi^c ve hayātdan nā-ümīd olan rāh-ı hābideniñ kanatları vardır seniñ naqş-i kademinden. Ya^cni yolları seniñ eşer-i pāyiñ şiddet-i te'şir cāzibe-i refārdan uçurur ve seniñ hırām-ı nāzeniniñden ʿālem āsūdeleriñ zilzālī ve ıztırābı vardır. Murādı mışra^c-ı evvele ĩrād-ı mişāldir ki avālim-i sākinelere eşer-i hüsniñ te'şir edip müteessir olurlar.

10 *Maḥv vü işbāt-ı cihān der-ʿālem-i ḥayret yekist*

Fāriḡest āyine ez-amed şod timsālā

Cihāniñ maḥv u işbāti ve vücūd u fenāsi ʿālem-i ḥayretde bir olup müteḥayyire bu iki cilve beyinde fark ḥāşıl olmaz. Zīrā āyine timsālleriñ gitmesinden fāriḡ ve hiç birine ta^calluḡu yoḡdur, ḡaraḡı ḥayreti istiḡsāndır. [H140a]

15 *Dil ki ez-naqş-ı temennā der-cevānī sāde būd*

Şod zı-pīri ʿankebūt rişte-i āmālā

Benim gönlüm ki civānlıkda arzu ve temennādan sāde ve rütbe ʿalāḡası yoḡ idi ḡālā pīrlikten vāridi hırşı ziyāde olmaḡla rişte-i amāle ʿankebūt olup ol dām-ı firībi teḡşir ḡaydına düşmüştür.

20 *Asmān mibāled ez-nā-kāmī-i mā ḡākiyān*

Miḡevend ez-teşnegī sīrāb ĩn tabḡālā

Asmān biz ḡāki^cleriñ nā-kāmlıḡından ve nā-ümīd ḡalmasından neşv ü nemā peydā edip büyükenir. Bu teḡhāleler şusuzluḡdan sīrāb olup āb ü tāb peydā ederler. Teḡhāle ḡarāretten insāniñ leblerinde zuḡūr eden ḡabarcıḡlara derler. Felekleri teḡhāleye teşbīhi mevki^cinde vāki^c olmuştur.

25 *Düşmen-i merg sebūk-revend dūnyā dostān*

Der-girānbāri būd asāyiş ḡammālā

Sebūk-rev olan mevtiñ ehl-i dūnyā düşmenidir zīrā ḡammālleriñ rāḡatlıḡı ḡamliniñ şaḡıl olmasındadır. Ya^cni ḡamlini ziyāde ḡaldırınca ücretim ziyāde olur deyü ferḡnāk olurlar.

Güyâ mevt veşâtitiyle rûh-ı haml-i şakîl bedenden hâlâş olunca dünyâ dost olanlar mevte °adâvet ve ondan istikrâh etdikleri tabi°at hammâliyelerindendir.

Rîzeş in teng çeşmân teşnegî mlâverd

Vây ber-geşti ki hâhed âb ez-în gîrbâlâ

- 5 Bu hasîsleriñ etdiği ihsân ü kerem şusuzluk getirir vây ol zer°iñ üzerine ki bu gîrbâllerden şu taleb eyleye. Teng çeşmândan murâd ya hasîsler ola yâhûd gökler şâniye göre her ne kadar gîrbâle münâsib ise de bir miqdâr şâ°irâne edâ olur.

Bî-günâhân der-gâzab hadd-i günehkârân hûrend

Mîzenend ez-çeşm-i şîrân ber-zemîn-i dînbâlâ

- 10 Gâzab hâlinde günâhsızlar günâhkârlarıñ hiddeti ve te°dibini yerler arsânlar hışminden yere kıyruklarını çarb ederler. Ma°hazâ zemîniñ günâhı yoğ iken gâzab bu mu°ameleyi iktizâ eder. Beyt:

Hem-nişîn merdüm muhtâc hem der-zağmetest

Ez-tıfli çeşm bîni [H140b] yâr °aynike mîkeşed

- 15 *Güşe-i emnî meğer Şâib be-feryâdem resed*

Hâne-i zembür şod güşem zı-ķil ü ķâlâ

Bir güşe-i emîn Şâib ola ki benim feryâdına erişe yoksa kulağım gavga-yı bî-hûde-i ķil ü ķâllerden hâne-i zembüre döndü. Beyt:

Ey güşe-i °uzlet tevâb-ı zağm-ı efsûd neşinâsem

- 20 Eğer kadr-i turâ der-be-der üftem

-140-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Nistim bülbül ki ber-güşen nazar bâşed me-râ

Baghâ-yı dil-güşâd zîr-i per bâşed me-râ

- 25 Ben bülbül değilim ki güşene nazarım olup izhâr-ı çemenistân temâşasıyla °ömrüm güzerân eyleye. Belki benim cenâhım altında dil-güşâ bağlar vardır, onlara temâşâ ederim murâdı °âlem-i murâkâbedeki hadâyık-ı kudsiye ve besâtin-i ünsiyelerdir.

Sürme-i hâmuşî-i men ez-sevâd şehrhâst

Çün ceres gül-bâng °işret der-sefer bâşed me-râ

Benim bâ'îş-i sükûtum şehleriñ sevâdıdır ya'ni derûn-ı beldede olduğca sürme yemiş adam gibi avâzım çıkmaz. Ceres gibi zevk ü şafâ nağmelerim benim seferde zühür eder ya'ni madde-i neşâtım ancak sülûk-ı râh-ı haqîkatdır.

Nistim yek-lağza bî-meşq-i cünün her cā ki hest

5 *Nev haṭi peyveste der-medd-i nazar bâşed me-rā*

Her ne maḥalde olursam bî-meşq-i cünün olamam dâimā nazarımda bir nev-haṭ olmalıdır. Zâhir budur ki madde-i ḥüsnü haṭden soñra istiklâl edip oña ta'alluḡu meşq-i cünün 'add etmiş ola.

Nist ez-küteh-zebānî ber-lebem mihr-i süküt

10 *Tiğhā püşîde der-zîr-i siper bâşed me-rā*

Benim leblerimde mihr-i süküt kaşr-ı lisânımdan değildir belki maḥalliñ iktizâsına göre tekellüm ederim. Yoksa benim siperim taḥtında mestür kılıçlarım vardır ya'ni tîğ-i zebân mestür cinne-i ḥaramdır.

Saḥtî-i eyyām netevāned me-rā ḥāmüş kerd

15 *Ḥandehā çün kebk der-küh-ı kemer bâşed me-rā*

Eyyâmıñ katılığı bizi iskât edemez bizim keklik gibi tağda ve belde ḥandelerimiz olur. Ya'ni eyyâmıñ [H141a] şiddeti ki ma'nâda tağlar ve beller gibidir ber-muḡtezâ-yı "inne mea'a'l-usrî yüsrān" ihâta-i 'aḡıldan ḥâric nice şikârlar zühür edip muğtenem oluruz.

Der-muḡîṭ-i raḥmet-i ḥaḡ çün ḥabâb-ı şüh-çeşm

20 *Bâdbân keştî ez-dāmân-ter bâşed me-rā*

Şüh-çeşm olan ḥabâb gibi allah-ı teâlânıñ muḡîṭ raḥmetinde bizim geştimiziñ yelkeni dāmân yırtmazdan olur. Ya'ni Mevlâ-yı mütealiñ mıḡnaṭis 'afvı ve raḥmeti olan ma'şiyet muḡîṭ raḥmetine ġavz etmeğce sebep olur. Beyt:

Tâib ender-ḡâb nâm-ı tû be-netevāned şenîd

25 Ger bedāned 'aşḡ bâzihâ-yı 'avfet ber-günâh

Li-münşi'ihî:

Günâh nîkunem u bār der-peyeş giryem

Beyâ ki yafteem meşreb be-der in bûd

Bâ-ḡayâl-i ân dehen ez-telḡ-kāmî fâriğem

Tengî-i dil der-nazar teng şeker bâşed me-râ

Ol dehân-ı mevzûnuñ hayâli ile telh-kâmlıktan halâş olmuşumdur gönül tarlığı benim nazarımda şükür taylarıdır. Zîrâ hayâl-i dehen dîk-ı kalbe bâ'îş olunca halâvetden hâli olmaz.

5 *Menzil-i asâyiş-i men maḥv der-ḥod küşten est*

Girdbâdi mîtevâned rāhber bâşed me-râ

Benim menzil-i asâyişim ve maḥall-i rāhatım kendimde fâni olmaqdır. Hatta bir gird-bâd bana rāhber olup bu fenânıñ tarîkını baña ta'lime kâdir olabilir. Ma'lûm ola ki evliyâullahıñ fenâları bir kaç mertebe üzerine olup âher Şâib-i merḥûmuñ zıkr etdiğidir ki bir başka ta'bir daḥi ederler cümlesinden a'lâ olan budur.

10

Ez-girân sengi nemî-çenbem zı-cây-ı hîşten

Tig eğer çün kûh ber-bâlâ-yı ser bâşed me-râ

Keşret-i vaḳârımdan nâşi eğer tağ gibi başım üzeride kılıç daḥi olursa aşla yerimden hareket edip vâdi-i ıztırâba ilticâ etmem.

15

Nist çün nâzik meyânî der-nazar âşifteem [H141b]

Rişte-i şîraze müy-ı kemer bâşed me-râ

Bir nâzik meyân nazarımda olmadıkça perişân-ḥâl ve âşüfte-i rûzgâr olurum zîrâ benim havâşş-ı müteferriḳamıñ şîraze ipliği müy-ı miyândır. Hemân cem'iyyetim bi'l-ḥaşşa onuñ ile ḥâşıl olur.

20

Mîkunem Şâib zı-şandal perde-püşî derd-râ

Ḥâşalillah şekve ez-derd-i ser bâşed me-râ

Ey Şâib ben şandal ile derd-i seri setr edip ḥalkıñ nazarımdan maḥfî etmişimdir. Yoksa ḥâşâki ben şadâ'dan şekve edip Mevlâ-yı müte'âlden gelen ḥil'atıñ def'ini murâd eyleyemem.

25

-141-

(---./---./---./---)

Fânüs-ı hicâbest çerâğ seherî-râ

Dâmen be-meyân ber-zede bâşed seferî-râ

Seher çerâğına fânüs hicâbdır seferli adamın dâmeni meyânına ref' olmuş olur. Ya'ni envâr-ı şubh zuhûr etdikden sonra çerâğa fânüs hâcet olmayıp belki fânüs çerâğın misâfiriniñ dâmeni maqâmındadır ve belki şabâhlaması onun ref'iyle tahayyül olunur.

Der-bâb eğer ehl-i dilî bîşter ez-şubh

5 *Çün gonce neşüküfte nesîm-i seherî-râ*

Şabâhdan evvelce ya'ni seher mahallinde eğer evliyâullahdan iseñ gonce gibi nesîm-i seheri bulup onun 'âlem-i kudsdan getirdiği peyâm-ı ferağ-encâm ile gül gül açıl.

Sahtî resed ez-çerh be-nâzik sühanân pîş

Bâ-seng-i serd kâr bûd şîşegerî-râ

10 Felekden nâzik-sühanâne şiddet ziyâde erişir şîşeciniñ taşı ile mu'amelesi olmak lâzımındandır. Ya'ni şu'arâ ki nâzik-şan'at olmada şîşeger gibi olduğundan gâlibâ felekden şu'ûbet ve huşûnet görmek şânlarındandır.

Bî-hûde felek kâr be-dil-i teng girifte est

Ez-şîşe şikesti neresed bâl ü perî-râ

15 Felek 'abeş yere kalbinde işi şiddetli tutup bizleri incitmeğe ihtimâm etmişdir. Zîrâ bizler 'avâyık-i beşeriyetden halâş olup melekiyyet 'âlemine dâhil olduğdan sonra meleğin cenâhını şîşe kesr edemeyeceğin [H142a] bilmeye ki bu vaz'-ı bî-hûdeye içdâm eder.

Şod teres-i men ez-nâme-i â'mâl füzünter

20 *Tâ rîki şeb pîş kuned bî-ciğeri-râ*

Benim evvelden olan havfım nâme-i a'mâliñ sevâdından dañi ziyâde oldu zîrâ geceniñ zulümâtı ciğersizliği dañi ziyâde eder. Garazı maqâm-ı havfa atlamağdır.

Bes cây ki âhestegî âncâst dirişti

Bî-perde kuned nermî-i güftâr kemerî-ra

25 Nice mahallerde mülâyemet 'ayn-ı gîlzet olur. Zîrâ kelâmın leyyini sağırlığı bî-perde edip kelâmın zâyi' olmasına sebep olur belki aşamm ile şöbetde kaba söylemek mülâyemet hükümündedir. Ya'ni hikemiyât-ı bedi'iyedendir her işde ve maqâma ve hâle mürâ'ât edip ifrât ve tefritden şakınmağ gerekdir.

Tâ şâhib-i ferzend negerdî netevân yâft

Der-‘âlem-i icâd hıkk-ı pederî-râ

Tâ sen de evlâda şâhibi olmayınca bu ‘âlem-i icâdda hıkk-ı pederî ne olduğun bilmek mümkün değildir. Zîrâ ‘ilme’l-yakîn rütbe-i ‘ayne’l-yakîne irtifâ eder.

Şâib be-cüz âşiftegî-i dil şemerî nist

5

Der-dâire-i çerh perîşan nazârî-râ

Ey Şâib gönül tefrikalığından gayrı bu felek dâiresinde perîşan-nazarlığıñ meyvesi yokdur. Ya‘ni gayretten daħi kat‘-ı nazar şehvet-perest olup çeşmini zabt etmemek kalbiñ vesâvis-i bâtıla ile perîşan olmasından gayrı netice vermez.

-142-

10

*(-.-.-/...-./...-./...-)**Bagbân der-negüşvârest gülistân-ı tu-râ**Bu nekerde est şabâ sîb-i zenaħdân-ı tu-râ*

15

Bagbân dedikleri bî-çâre seniñ gülistân-ı cemâliñ kapısını açmamışdır ve şabâ nâm derbe-der seniñ sîb-i zenaħdânıñı şetm etmemişdir. Ya‘ni senin âşâr-ı hüsnuñ bu perdelerinden münezzeh ve müberrâdır.

*Perde-i dîde-i bādām müşebbek şode est**Dîde der-ħâb meġer süzen müjgân-ı tu-râ*

Bādāmıñ perde-i çeşmi müşebbek olmuşdur meġer senin süzen-i müjgânıñı rüyâsında görüp ħasretinden ol ħâlete düşmüş ola. [H142b]

20

*Ân-ħadr hemrehî ez-‘âli‘-i ħod miħāhem**Ki pür ez-büse kunem çâh-ı zenaħdân-ı tu-râ*

Kendi ‘âli‘imden ol ħadar refâkat ve meded taleb ederim ki seniñ çâh-ı zenaħdânıñı büse ile taldurum.

Zehre-i kist ki ‘uşşâk-ı tu-râ şayd kuned

25

Mişinâsed heme kes bülbül-i bustân-ı tu-râ

Kimiñ cesâreti vardır ki seniñ ‘uşşâkıñı şayd edip zebür-ı gülzâr-ı cemâli eyleye zîrâ herkes seniñ bostân-ı cemâliñ bülbülünü bilirler. Her ħande olsa naġmesinden ħanġı gülüñ bülbülü olduğü zâhir olur.

Püşt-i desteş hedef-i zaħm-ı nedâmet kereded

Her ki ez-dest dehed gūşe-i dāmān-ı tu-rā

Eliniñ arkaşı hedef-i zaħm-ı nedāmet olup hayret-ābād peşimāni me'vā ve mesken olur. Ol kimseye ki seniñ gūşe-i dāmānıñı elden çıkarara. Zīrā sen fevt olduğdan soñra senden °ivaz bir şey yokdur ki oña temessük eyleye.

5 *Şāib ez-tab° be-İn sāde ğazel şulħ mekun*
Evvel cūş-ı bahārest ğülistān-ı tu-rā

Ey Şāib seniñ ğülistān-ı tab°ıñ tāze bahār cūşuna mazħar iken bu tāze ğazel ile şulħ etmeyip ezhār-ı rengāmiz inşadı zebūr-ı büstān rüzġār eyle.

-143-

10 (. --- / . --- / . --- / . ---)

Zı-ħurmen şulħ kun bā-dāne ez-dürbīñhā
Ki mīsāzed zebān-ı berk kūteh ħoşe çīñihā

ħurmendan dāneye şulħ ile dūrbinlik ve °aķıbet-endişlik cihetinden zīrā ħoşa çīnlik berķin zebānın kaşır eder ġüyā ħurmen ruķubet-i ħāl ve cem°iyyet-i ħāl mānendi olup berf-i āfet oña mübtelā gibi olduğü meşhūr-ı ulü'l-ebşār olduğuna bināen Şāib-i daķıķa-şinās vādi-i pür-selāmet-i kanā°ata irşād buyurdu.

15 *Telāş şadr kemter kun ki der-baħr-i kerān lenger*
Sebūk dāred kef-i bī-maġz-rā bālā-nişīñihā

Şadr u tefevvuk telāşın etme ki bī-ķadr ve ħafifü'l-i°tibār olursun zīrā pür-vaķār olan deryā kefi [H143a] istilā kaydında olduğüçin ħafif°add edip gūşe-be-gūşe ser-gerdāndır.

20 *Nedāred rüzī-i ehl-i kanā°at çeşm-i şūr ez-pey*
Süleymān mībered ġayret be-mūr ez-rīze çīñihā

Ehl-i kanā°atıñ rızķı afet işābet-i °ayndan emīndir ve onuñ ħalkında çeşm-i ħased yokdur zīrā rīze-çīnlikde Süleymān-servet olanlar ķarıncaya ġıbtā ederler.

25 *Ser-efrāzī çü şem°ān-rā resed der-ħalka-i tā°at*
Ki mihrābeş nehāhed şem° ez-rūşen-cebīñihā

Ser-firāzlık şem° gibi ol kimseye lāyıkdır ki ħalka-i tā°atde onuñ mihrābı rūşen-cebīn olduğü için şem°den müstāġni ola. Ya°ni kendi nūruyla mihrābını rūşen edip şem°ine sırrını ifşā etmeye.

Miyân-ı nûr u zulmet iltiyâmî nîst hayrânem

Ki çün peyvest cân âsmâni bâ-zemînîhâ

Nûr ile zulmetiñ birbiriyle iltiyâmı ve mâyeü'l-ittihâdı ma'lûm değildir. Ben hayrânım ki 'âlem-i 'ulviyâta mensûb olan cân süfliyâta mensûb olan bedenle nice ittişâl kabûl
5 eyledi. Güyâ aqşâ-yı 'arifîn bu 'âleme ne güne tenezzül etdiklerin kuvvet-i kudsiye sebebiyle bilmek 'âlem-i ma'hûda keyfiyet-i rücû'a miqyâs olduğu hasebiyle olmasından Şâib-i haqîkat-şinâs daği ol keyfiyât-ı hafiyeye ittîlâ'ı temennâsıyla bu mazmûn-ı hayret-encâmı irâd eyledi. Kemâ kıle'l-Mütenebbî. Beyt:

10 ماكل ما يتمنى المرء يدركه * تجرى الرياح بما لا تشتهي السفن
ايدارها بالخرن ان مرارها * قريب ولكن دون ذلك اهل

Bu beyitden soğira ol hafiyeye-i gaybiyeye nev'â irşâd ve merîd-i sa'âdetiñiziñ yine imdâd kaşdıyla buyurur:

Nekereded revzen-i endîşe tâ mesdûd ez-hayret

Nedâred gayr sevdâ hâşılı halvet-güzîñîhâ

15 fikir penceresi tâ hayret ile mesdûd olmayınca halvet-güzîñilikler fâide edip müşkilât-ı mebde' ve me'âd hall olmaz. Ya'ni maħzâ kerem kıyâs-ı lâubâleden [H143b] perde-i hayret pişgâh-ı şübâk-ı endîşeye çekilip amed şod vesâvis-i nefsanîye ve şeytâniyeden men' ederse 'uzletiñ ve halvetiñ şemeresi zâhir olur. Yok böyle olmaz ise sevdâdan gayrı fâide zühûr etmeyip zulümât üzre zulümât çeşb etmiş olur.

20 *Be-men bāyest yār ez-diđerān nezdikter bāşed*

Eđer nezdik mīkerdīd rāh ez-dūrbīñîhâ

Eđer uzakdan görücülükler yolu yaqîn edeydi gerek idi ki maħbûb baña gayrılardan dūrbīñlięim hasebiyle baña aqreb olaydı. Ya'ni qurb-ı dost ancak kendiniñ irâdesine mevķūfdur. Yoksa 'irfân-ı 'ilm-i hayret dūrbīñlik fâide etmez ne'am ba'de'l-qurb bi'z-zarûre mevâdd-ı ma'dûde 'âşıkâ keşf olup ol maħallerde ceħliñ pāyesi olmadıęı
25 müsellemdir. Lakin kıble'l-vişâl bunlarıñ birini veya cem'ini qurba 'illet etmek mümkün değildir.

Zı-gerd-i haq giriftem bī-şafâ şod zâhir ān leb

Kucā reft ān tebessūmhā vū ān ħarf-āferīñîhâ

Ṭotalım ki ḥaṭṭ-ı gubārından ol lebleriñ zāhiri bî-şafā ve bî-revnaḳ oldu. Ammā ya evvel tebessümler nice oldu ve ol ḳalbi cezb etmede sihir gibi tekellüm etmeler nereye gitdi. Ya'ni ḥüsün mecāzda olursa bir ḥoşça te'emmül eyle. Ola ki 'ālem-i ma'nāya intikālīñ semtini bilesin zīrā ḳable'l-ḥaḳ seniñ cān fedā etdiğīñ bu idi.

5 *Be-zevḳī bāde der-cām-ı sıfālin riḥtem Şāib*
Ki ez-ṭāḳ-ı dil-i fağfūr-ı Çin üftād çiniñhā

Ey Şāib bir zevḳ ve şafā ile bādeyi şaksı cāma döküdüm ki Çin fağfūrunuñ ṭāḳ-ı gönlünden çiniler düşdü. Ya'ni ol daḥi cām sıfālından içmeği istiḥsān edip fağfūrdan ikrāh eyledi. Güyā ḡarazı pādişāhı ḥāksārlıḡa teşhīr etdim demeğe çıkar.

10 -144-

(-.-.-/...-./...-./...-)

Nist der-dīde-i mā menzelti dünyā-rā
Mā be-nīnem kesī-rā ki nebīned mā-ra

15 Bizim gözümüzde dünyānıñ bir rütbesi ve ḳadri yokdur bizler bizi görmeyeni görmeyiz güyā Şāib-i merḥūm şā'irāne [H144a] ve dervişāne dünyāya ta'riḳ yollu bir müṭāla'a-i cüz'i şekvā zımnında irād eyledi. Ḓāyeti bize dünyānıñ teveccühü ve iltifātı olaydı biz de iltifāt ederdik demek ister.

Zinde vü mürde be-vārīd zı-hem mümtāzend
Mürde dānim kesī-rā ki nebīned mā-rā

20 Zinde ile mürde göz açıp görmek ile birbirinden mümtāz olurlar biz bizleri görmeyeni meyyit biliriz. Ya'ni eğer fi'l-ḥaḳıḳa ḥayy olaydı ehl-i ḥālī görüp istifāza-i zinde āb-ı ḥayāt ebedi ederdi.

Merdümī-rā neşevēd ḥiç ḥicābī māni°
Surme ḥāmūş nesāzed nazar güyān-rā

25 Mürüvvete ḥiç ḥicāb māni° olup iltifātını bir kimseden ḳat'a bā'ış olamaz. 'İbretgāh oldur ki güyā olan nazarı sürme ḥāmūş edemeyip ol ḥicāb sevādiñ içinde yine me'lūfu olan nazargāhlarına söyleyeceğīñ söyler demek ister.

Dīde-i 'ayb behem mişkened şāh gurūr
Maşlahat nist ki ṭāvūs be-neşīd pā-rā

‘Aybı görmek gurūr boynuzların şikest edip mizâc-ı kibre i‘tidâl verir böyle olunca tâvûsa ayagın görmemek maşlahat değildir. Zîrâ bir nakış cenâhına girilenmesi bunuñla def‘ olur.

Şem° der-câme-i fânûs nemâned pinhân

5 *‘Aynek ez-perde-i hâbest dil-i binâ-râ*

Şem° fânûsa duhûl etmek ile pinhân olup meclisden pertevi münka‘î° ve ziyâsı kesilmez ve belki binâ olan qalbiñ ‘aynı ki perde-i hâb olup bîdârlıqdan ziyâde nûr-ı başîreti hâlet-i nevmde hiddetli olur.

Tâbe-hayret neresed dîde nemî-arâmed

10 *Seyl der-baħr ferâmûş kuned gavgâ-râ*

Temâşâgâh-ı hayrete erişmeyince göz karar edip perişân giryeden fâriğ olmaz zîrâ seyl deryâda gavgâyı ferâmûş edip bahriñ heybetini müşâhede ederek girdâb-ı hayretde ebedü’l-abâd cevân etmede kalır.

‘Âşık ez-seng-i melâmet neşved rû-gerdân [H144b]

15 *Tu°me ez-kâf be-sezed havşala-i ‘ankâ-râ*

‘Âşık seng-i melâmetden rû-gerdan olup kuvvet-i hâzımasından şekva etmez. Zîrâ havşala-i ‘ankâya münâsib ta°am Kâfdan olmağa muhtâcdır. Ya°ni madde-i şikâyet dâimâ ‘adem-i tenâsübden zuhûr eder yoksa cüz’i külli tenâsüb bulunduğdan şofra ‘arz-ı melâle bâ°iş yokdur.

20 *Bâ-hodî ser zı-ħakîkat netevân bîrûn bered*

Kem şoden Hızr bûd İn-reh-i nâ-peydâ-râ

Benlik ile ħakîkat-i seferden baş çıkarıp menzil-i selâmete vüşûl mümkün değildir belki bu mechûl olan tarîkıñ Hızrı ve mürşid-i kâmilî etmektir. Ya°ni kendini görmemek netice-i emr olmada Hızr lezzetin verir.

25 *Kist cüz girye be-dil-tengî-i mâ rahm kuned*

Seyl ber-sîne meğer çâk zened şahrâ-râ

Ağlamakdan gayrı benim za°îf qalbime kim merħamet edip bir miqdar vüs°atine sebep olabilir meğer bu şahrânıñ sînesini seyl çâk edip müzâyakadan ħalâş eyleye.

Neşved ez-zahm-ı zebân şuriş Mecnûn sâkin

Hār ü ḥas māni°-i tūfān neşevēd deryā-rā

Mecnūnuñ şūrişi ve sevdāsı zahm-ı zebāniñ keşretinden sükūnet kabūl etmedi. Zīrā deryāniñ tūfānına ḥār u ḥas māni° olamaz. Ya°ni deryā-yı °aşk cünūna göre ḥalkıñ güft-gūsu müeşşir olmaḡda ḥār u ḥasıñ deryāya olan te°şiri ḡadardır.

5 *Ger çünin teng būd dīde-i gerdūn ḥasīs*
Āb ez-çeşme-i sūzen nedehed °īsī-rā

Eğer ḥasīs olan feleḡiñ gözü böyle teng ise ḡazret-i °İsa °aleyhisselām ki misāfiridir, oña şuyu iḡne gözünden verir. Murādı feleḡe isnād-ı ḡissetde mübālaḡadır.

Bī-ruḡ-ı tāze vū pīşāni°-i ḡandān Şāib

10 *Çün şanevber netevān kerd zı-ḡod dilhā-rā*

Ey Şāib tāze ḡad ve gülücü cebhe olmayınca şanevber gibi ḡönüllerini temlīk etmek mümkün deḡildir. Güyā şanevber meyvesi bi°l-müşāhedetü°t-tāmme ḡulūba beñzediḡi için şifatin mezkūr beytini ol suver-i ḡulūbuñ celbine sebep-i taḡayyül eyledi.

-145-

15 *(---/---/---/---)*
Dāim zı-nāzikist dil efkār şīşe-rā [H145a]
ḡūn mīçeked müdām zı-ḡüftār şīşe-rā

Şīşeniñ dāimā ḡönülü münkesir ve mecrūh olmasına sebep nezāketidir şīşeniñ dāimā sūzundan ḡan ḡamar. Ya°ni riḡḡat ve nezāket sūr°at-i infi°āle bā°iş olmasınıñ delili şīşenin aḡvālidir güyā bādeyi ḡanı taşavvur edip meyān-ı tekellüm ḡulḡulde aḡdıḡı için derūnu mecrūh olduğuna istidlāl etmişdir.

Yad-ārā zı-ḡumār-ı gülüḡir-i şubḡāh

ḡāli mekun zı-bāde be-yekbār şīşe-rā

Şubḡ vaktinde boḡaz sıkıcı ḡumārı ḡātırta getirip yekbār bādeden şīşeyi fāriḡ etme. Ya°ni şubḡ-ı kıyāmetde olacaḡ ḡumār-ı nedāmeti zıkr edip sebep-i neşāt-ı ervāḡ olan zıkrullahdan ḡalbiñi fāriḡ eyleme demek ister ḡuddise sirrhü°l°azīz.

Her çend ḡoş-güvār būd bāde-i ḡurūr

Zīn mey füzūn zı-seng niḡehdār şīşe-rā

Her ne kadar bâde-i gurūr hoş-güvâr olursa da taşdan ziyâde bu bâdeden şîşe-i kalbiñi hıfz eyle. Zîrâ şahbâ-yı gurûruñ verdiği inkisârı şîşe-i kalbe  alemde bir taş veremez.

Ez-ħande Őulħ kun be-tebessüm ki mişeved

Ķālib teħi zı-ħande-i bisyār-ı Şişe-rā

5 Ķandeden tebessümle Őulħ eyle ki zîrâ daħkdan Şişe-i kalbi teħi edip meŐābe-i rûħu olan bâdeden ħāli olur. Ya ni ħande daħi seni Şişe-i şahbâ-yı edebden maħrüm eder.

Őāyed be-cüy refte kuned āb bāzgeŐt

Ķün Şod teħi zı-bāde mebin ħār-ı Şişe-rā

Mümkündür ki Őu gitdiği ırmaga rücü  edip bir kerre ħayāt baħŐ etdiği maħalli bir daħi ma'mür-ı iltifātı eyleye. Bāde kalmadı deyü ŐiŐeye ħor nazār eyleme ki Őoñra ħacālet çekersin. Ya ni iħtiyāc-ı sūri ve ma neviniñ bir kerre ta alluħ etdiği maħallden inĳtā ın müŐāhede etmek ile onu hedef-i tîr-i istiħkār etme. Zîrâ taĳallübāt-ı dehr mümkündür ki müceddeden seni bir daħi oña muħtāc eyleye. Me'āli  aĳıbet-endiŐlik ile emirdir lakin seyāhat etdiğimiz bilād-ı islāmiyede bu mazmün ile  amil [H145b] durbînān-ı ricāl-i İslābol ĳadar görmedim.

Der-Őekvehā-yı telħ me-rā iħtiyār nist

Miaverd Őarāb be-güftār-ı Şişe-rā

Benim bu telħ olan Őekvālarda iħtiyārım yoĳdur zîrâ ŐiŐeye ĳulĳul güftārını Őarāb söyledir. Ya ni mādām rütbe-i iħtiyārda bulunam benden Őekvānıñ suduru mümkün değildir.

Ķün amedi be-küy-ı ħarābāt mey taleb

Ber-tāĳ ne salāħ ü fîrüd ār-ı Şişe-rā

25 Ķünkü ħarābāt küyuna teŐrîf etdiñ āyîn-i mestāne ri ayet edip bâde-i taleb ile silāħ-ı taĳvāyı tākĳe-i ŐiŐeniñ birine vaz  edip ŐiŐeyi aŐađı indir. Ya ni gurūhuñ maħallinde onlara ri ayet lāzımdır. Siyemā ħarābāt ile Őalāħ muĳābil olduĳları ħayŐiyetden ictimā  eylediklerinde fesād-ı  azîmi netice verir. Eđer fi'l-vāĳi  erbāb-ı zāhirden iseñ ħaddiñi tecāvüz etme yoĳ ben bātında daħi behremend olmaĳ murād ederim der iseñ onların küyuna vardıĳda min vechi mābeü'l-ittihādı ilzām etmek lāzımdır. Yoĳ ĳavĳaya ve cenge gidersenñ kendi Őüretiñi tebdîl etmeyip cidāle münāsib hey'et ile  azm eyle.

Dil mîdeved be-seng-i melâmet be-zûr-ı 'aşk

Mîsâzed in şarâb ciğerdâr-ı şîşe-râ

Göñül 'aşkıñ zûru ile melâmet taşını celb edecek esbâb için sa'ı eder. Bu şarâb şîşeyi ciğerdâr ve pehlûvân edip ahcârdan havfını izâle eder. Güyâ ol hâleti 'aşkıñ sekerâtına isnâd edip 'aşkı dañi bâdeye teşbîh kaşd eder.

Bâşed kadeh hemîşe zı-üftâdegî 'azîz

Ez-serkeşî kuned nigûnsâr-ı şîşe-râ

Ğadeh tevâzu'dan ve üftâdelikten 'azîz olup elden ele seyr eder ammâ gerdenkeşlikden şîşeyi nigûnsâr ve zelîl ederler.

10 *Der-mağfîli ki râz şerer mîçehed zı-seng*

Mâ kerde im perde-i esrâr-ı şîşe-râ

Bizler şîşeyi bir meclisde perde-i esrâr etmişizdir ki şerer gibi olan taşdan şıçrar. Ya'ni bir mağâmdaki esrâr kanatlanıp 'âlem-i zuhûra pervâz eder. Biz şîşeyi perde edip [H146a] kendimize mestlik ve rindlik tesbîti ile muhtefi olmak murâd ederiz bu ise olmayacak emirlerdendir.

Bâ-müşî-i hâk men çe kuned âteşin mey

K'avered der-semâ'-ı felekvâr şîşe-râ

Bir âteşli bâde ki şîşeyi felek gibi semâ'a ve rağşa getire benim bir avuç toprağıma ne edecektir ola. Ya'ni Mevlâ-yı müte'âl kuvvet-i hâzımalar havşalalar ihsân eyleye.

20 *Seng ü sebüst düşmenî-i tevbe vü şarâb*

Tâ ez-humest püşt be kuhsâr-ı şîşe-râ

Mâdem şîşeniñ arğası küp dağına müsteniddir tevbe ile şarâbıñ beyni şulğ kabûl etmez ya'ni bâdeyi bulmamağı çâre olursa tevbe mümkündür. Yok bâde var iken meyhaneler açık ve humlar pür iken tevbe temel tutmaz.

25 *Der-sâğar-ı menest şarâbî ki mîbered*

Bî-hod be-seyr-i küçe vü bâzâr şîşe-râ

Bir şarâb ki şîşeyi bî-hüd ve mütehayyir bâzârlara düşürüp rüsva eder, benim sağarımdadır. Ya'ni bir bâde ki cemâdâta te'sîr edip şîşeyi taħrîk ede; kıyâs eyle ki baña ne güne mu'âmele eder.

Şayd ez-ḥarem berūn çü nehed pāy-ı kuştenīst

Zinhār zīr-i ḥırka nıgehdār şīşe-rā

Şayd ḥaremden ayağını taşra vaz° edince katli helâl olur. Elbette şîşeyi ḥırka altında ḥıfz eyle ya°ni ḥırka-i azâdegân-ı ekâbir-i rindân emn ü abâd olmada ḥarem gibidir. Olmaya
5 ki onlarıñ sırrını taşra çıkarıp telef-kerde-i ḥavâdiş izhâr eyleyesin.

Hordem firîb çerḥ be-hem-vâri ki dâşt

Kerdem gâlaṭ be-merhem-i jengâr-ı şīşe-rā

Feleğin bir miqdâr mülâyemetini müşâhede edip aldandım merhem-i jengâr yerine şîşe
10 isti°mâl eyledim. Ya°ni cerâhet-i dil-i pür-arzuya feleğin mülâyemetle tedâvi kaydında
iken zahmına merhem-i jengârdır deyü şîşe-i meshûku vaz° eden ḥayret-zede-i kader
rütbe-i helâke düşdüm.

Ber-çerḥ-i süst °ahd minhü dil zı-sâdegi

Tāk şikeste nīst sezāvâr şīşe-rā

°Ahdî za°îf olan çarḥa sâdelikden nâşi ḳalbiñi koyup onu vefa eder zann etme [H146b]
15 zīrâ ḳalb nezâketde şîşe gibidir ve şîşe ise vaz° olununca bir muḥkem maḥalle vaz°
olunmalı. Felek tāk-ı şikestedir oña dil-nihâd olmaḳdan ḥazer eyle ki ḳalbiñi inkisâra
uḡradırsın.

Şâib zı-perdedârî-i nāmūs şod ḥalâş

Her kes şikest ber ser-i bâzâr şīşe-rā

20 Ey Şâib her kim bâzârıñ başında şîşeyi kesr edip ḥalkdan bir şeyiñ setri kaydında
olmasına nāmūs perdedârlıḡından ḥalâş olup mülk-i ḳabîḥü'l-ircâ-yı itlâka dâḥil olur.

-146-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Daḡ-ı rüsvâyi ḥüdâ-dârest-i Manşûr-ı me-rā

25 *Hest tamḡâ-yı tecellî lâle-i tûr-ı me-rā*

Biz Manşûra rüsvâlik daḡı olmayıp ḥüdâ-dâd olan bir eşer-i bâhirdir. Bizim
Tûrumuzdaki lâlelerde tecelli tamḡası vardır. Ya°ni bizim güllerimizde nişân-ı ḳabûl
nümâyândır.

Der-telâş-ı ḥâksârî dârem âteş zīr-i pā

Ger Süleymân câ-be-dest-i ħod dehed mür-ı me-râ

Eğer biz mür-ı vâdi-i kanâ^cate Süleymân elinde ta^czîmen yer verirse yine ħâksârlık telâşını bizi ayagımızıñ altına âteşini vaz^c edip bizi envâ^c-ı ıztırâba düşürür. Ya^cni türâba qarîb olup onuñ ħâşşa-i seniyyesinden iktisâb için meyl ederiz.

5 *Ĥadd-i şer^ci mest-i bî-ħad-râ nemî-âred be-ħüş*

Nist pervâyi zı-çübdâr-ı Manşür-ı me-râ

Mest-i bî-ħadd ve sekrân-ı ħayrân olalı ħadd-i şer^ci ^câkil edip perîşânlığı def^c edemez. Zîrâ Manşür darâğacından ħavf edip onuñla mu^câkib olacak ħarekâtdan bir olmaz güyâ Manşürüñ bu ħâli sekrân-ı bî-ħadd olduğundan iktizâ etdi.

10 *Bâğbân-ı seng-dil-râ dîden men mîgezed*

Gerçi rızık ez-nükhet-i gülhâst zenbûr-ı me-râ

Eğerçi ben zenbûruñ rızıkı gülleriniñ râyihasındandır ammâ taş gönüllü bağbânı beni görmek ışırr. Ya^cni bağbân ile münâsebetimiziñ kıletini bizleri nükhet-i gülden mahrûm eyledi.

15 *Ber-neyâred ez-gedâ çeşmî tama^c-râ mülk-i Çîn*

Kâse-i deryûze ez-çînist fağfür-ı me-râ

Tama^cı gedâ-çeşmlikden Çîn mülkü ħalâş edip bir fağfuruñ kâse-i deryûzesi çinidendir. Güyâ Şâib-i dağka-âşinâ [H147a] çiniden ^câleme müyesser olan kâse-i çinileri fağfür ki çiniñ pâdişâh-ı meşhûrudur oña dilencilik kâsesi taħayyül etmişdir ki her beldede ma^cnâda deryûze etmededir demek ister.

20

Pertev-i minnet kuned dilhâ-yı rüşen-râ siyâh

Mîkeşed dest-i ħimâyet şem^c-i mağrûr-ı me-râ

Münevver olan kûlûbu minnet siyâh edip bî-revnağ eder bizim mağrûr olan şem^cimizi dest-i ħimâyet sevindirir. Ya^cni minnetiniñ şikleti âfitâb-ı kûlûba kesâfet-endâz olmağda iştibâh yokdur.

25

Nûr-ı men çün berğ Şâib perdesüz üftâde est

Ebr çün pinhân tevâned sâhten nûr-ı me-râ

Ey Şâib benim nûrum perdesüz vâқи^c olmuşdur berğ gibi ya^cni her neye mülâki olsa muhterik olunca bulut gibi ne güne der-ħicâb edebilir.

-147-

(-.---/-.-./-.-.-/-.-.)

*Nist pervā-yı ʿalāyık ṭab^c-ı vaḥšet dīde-rā**Ḥār netevāned giriften dāmen-i pūr-çide-rā*

- 5 Vaḥšet görmüş ṭab^cıñ ʿalāyık-ı beşeriyetden pervāsı yoḡdur zīrā ḥār der-miyān olan dāmeni ṭutmaḡa ḡadır olamaz. Ya^cni dāmen-i beşeriyet bir kere kemer-i vaḥsete berzede olunca ḥārzār-ı ʿalāyıkdan lāubāli ḡuzerān edip incizāb-ı derūnu ta^calluḡ eden ʿāleme dek mevāni^cden pervāsı olmaz.

Lāzım-ı ḡaflet būd ḥārī ne beyti reh-revān

- 10 *Mikunend ekşer be-pā bīdār reh-i ḥābīde-rā*

Zillet ḡafletiñ lāzımıdır mahall-i ʿibrete naḡar eyle ki ṭarīḡda ḡaflet-i ḥāba esīr olanları taḡkīr şüretinde ayak ile bīdār edenler bu ḡaḡārete sebep kendiniñ ḡālet-i seyyiesidir.

*Ḡadr-i şahrā-yı ʿadem-rā reftegān dānend çist**Tütüyā-yı çeşm bāşed ḡāk-i tūfān-dīde-ra*

- 15 ʿAdem şahrāsıñıñ ḡadrini ancaḡ gidenler bilirler zīrā tūrāb deryāda tūfāna uğrayan kimselere tütüyā-yı çeşm ḡadar ʿazīz ve muhterem olurlar ya^cni. Tūfānzār muḡiṭ ibtilāda keş-me-keş-i emvāc-ı ḡavādişe mübtelā olduğdan soñra emn-i ābād-ı iklīm-i ʿademe gidenler ol şahrā-yı dilkeşiñ ḡıymetini bilip bir de bu ṭarafa meyl etmezler. ḡüyā reftegān dānend cist [H147b] edāsıyla ḡadrini bilmeyeniñ lāzımı olan gelmeḡe İhām etmiştir.

*Nist der ṭab^c-girān cānān be-naşīḡat-rā eşer**Şūr-ı maḡşer ber-nemī-ḡired reh-i ḡābīde-rā*

- 20 Ağır cānlıların ṭab^cında naşīḡatiñ eşeri yoḡdur maḡşer fitnesi yatmış yola eşer edip ḡaldıramaz. Ya^cni şıḡlet-i cān İḡyāya māni^c olup ebedü'l-ābād zāyi^c olmaḡa sebep olur.

- 25 *Çeşm-i ḡāb-ālūd-rā der-ḡalvet-i dil bār nist*

Ḥāşa lillāḡ Ka^cbe pūşed cāme-i pūşide-rā

Ḥāb-ālūd olan dīdeye ḡöñül ḡalvetinde yol yoḡdur ḡāşāki Ka^cbe giyilmiş cāmeyi ya^cni cāme-i başar köhnelenmek ḡayşiyetinden Ka^cbe-i ḡalbe ta^calluḡu lāyık deḡildir. ʿĀdet-i me'lūfeye muḡālifdir.

Nist āsān ma'ni piçide Şâib yâften

Reh-nümâ ez-piç ü tâbest in reh-i piçide-râ

5 Ey Şâib piçide ve dağık olan ma'nâyı bulup kesret-i elfâzla izhâr etmek āsān değildir. Zîrâ bu müleffik olan tarîkıñ delîli piç ü tâb ve iztırâbdır. Ya'ni harâret-i tahayyül ile telâşa düşmeyince bulunmaz. Bu ma'nâ nâzıma göre olur ammâ mü'tâla'â edene göre daği tevcihi mümkündür.

-148-

(---./---./---./---)

Müşmerde zı-ömr-i hod nefsi neşümürde-râ

10 *Defter mesâz in varağ bād-berde-râ*

Te'emmül ve tefekkür ile harc olmayan nefesi 'ömürden 'add eyleme bu rüzgâra gitmiş varağı kitâb etme. Zîrâ nefes aşlında mādde-i 'ömür olup onuñ masrafı 'azîz olunca daği senden 'azîz olur. Güyâ hayâlde bāde gitmiş evrâkı cem' edip kitâb etmeğe nâ-şümürde olan enfâsı teşbîh etmiştir.

15 *Bā-zāhid-i füsürde mekun güft-gü-yı 'aşk*

Telkîn nekerde est kesî hün-ı mürde-râ

Füsürde olan zāhid ile 'aşk şöbetin etme zîrâ bu bābda imāmiñ yoğdur. Hiç kimse mağlûkātđan hün-ı mürdeye telkîn etmemişdir ki ona tağlîd edesin. Belki telkîniñ fāidesi cüz'i ve külli hayâtı olanlara mağşüşdur.

20 *Çün gonçe püst ber-bedeneş sebz mişved*

Her kes girih kuned [H148a] be-dil-i teng hürde-râ

Her kim teng olan gönlünde altunu der-'uhde ederse cümle-i mazarrâtından birisi gonçe gibi bedeni üzerinde cildi paşlanır. Var kıyâs eyle ki cildi bu hâlete tenzîl edince maraz-ı hubb-ı dünyâ kalbe ne eder güyâ gonçeye hürdeniñ nisbeti içinde olan şarı toğumları münâsebetiyledir kalbinde der-'uğde etmek muğabbetden kinâyedir.

25

Endişe kun zı-bâğın-ı pîrân ki çün çenâr

Hest âteş-i nühüfte be-dil-i sâl-hürde-râ

Pîr-i mu'ammerleriñ derünun incitmeden hâzer eyle ki leheb-i inkisâra uğramayasın. Zîrâ çenâr gibi bu ihtiyârlarıñ kalbinde mağfi âteş vardır. Li-münşi'ihî:

Türbe-i ehl-i dile dest-i haķāret Őunma

ĀteŐin perdesi bir ĥayli zamānda kŭl olur

Őāib nazar be-sĭb-i zenaĥdān-ı yār nist

Dendan-ı Şabr ber ciĥer-i ĥod fŭŐorde-rā

- 5 Ey Őāib dendān-ı Őabrı kendi ciĥerine sıkımıŐ ĀŐıķıfın nazarı sĭb-i zenaĥdān-ı maĥbŭbda deĥildir ya'ni onda bulduĥu lezzet-i rŭĥāni lezāiz-i cismāniyeden onu iĥfāl etmişdir. Lakin ciĥer ile almanın tefāzulu i'tikāda rāci' bir ma'nādır. و للناس فيما يآكون منافع

-149-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

- 10 *Őafā-yı sā'adet nĭlĭ Őŭmāred dest-i mŭsĭ-rā*

BenāĥuŐ-ı tŭ sāzed tāze ĭmān-ı tecellĭ-rā

- 15 Senin Őafā-yı sā'idiĥ bir pertev ve ziyāya mālīkdir ki yed-i beyzā-yı Mŭsā 'aleyhisselāmı kendine nisbet nĭl renginde 'add eder ve seniĥ benāĥuŐuĥı tecelli imānını ĥulŭb-ı 'ārifinde tecdĭd edip mesāil-i tecelliyāt taŐdĭķ-i derŭnları mŭzdād olur. Beytiĥ mefhŭmu na't-ı nebĭ 'aleyhiselāma maŐrŭfdur.

Be-ĥendĭn sŭzen elmās ĥayrānest mŭjĥāneŐ

Ki ez-pāy ki bĭrŭn āvered ĥār-ı temennĭ-rā

- 20 Bu kadar elmas iĥneler ile maĥbŭbuĥı mŭjĥānı ĥayrette ĥalmıŐdır ki arzu dikenini kimin ayaĥından iĥrāc edip ve ĥanĥı 'āŐıķımı mŭltefit-i tebeŐŐŭr-i nigāĥı eyleyen. Ya'ni 'uŐŐāķı bĭ-ĥod ve bĭ-payandır. [H148b]

Be-endek nistĭ 'āŐıķ tesellĭ mĭŐeved ver ne

Be-āĥŭ nĭst dŭrĭst ĥeŐm-i Őŭĥ Leylĭ-rā

- 25 Bir ĥalĭl mŭnāsebetle bĭ-ĥāre 'āŐıķ mŭteselli olup kendini bir cŭz'i eşer ile eĥlendirir yoksa Leyliniĥ ĥeŐm-i Őuĥunuĥ āhuya nisbeti dŭr-ā-dŭr bir ma'nādır. Ya'ni Mecnŭnuĥı āĥular ile ŭnsiyeti ne kadar az olursa da bazı cihetden leylānĭ gŭzlerine temāŐā ĥayāliyledir bu beyitte Őāib-i ĥaķĭkat-āŐinā aĥvāl-ı Őādĭķa-i'ārifine iŐāret edip dŭrbĭnān-ı 'irfānĭ meŐrebleri yerinde beyān eyledi.

Teveccŭĥ bişter ez-'āŐıķan bā-bŭ'l-heves dāred

Kerĭmān dostter dārend mĭĥmān-ı tŭfeylĭ-rā

‘Uşşâkıñ bû'l-hevesine teveccühü ziyâde edip kerîmler mihmân-ı tûfeylîye ziyâdece muhabbet ederler. Bu mazmûnuñ sırrı budur ki bû'l-heves ‘âşıkıñ hevesi ve ğarazı bir cüz’i iltifâtla hâşıl olup mecbürü’l-hâtır ‘avdet eder ammâ şâdık olanlar elbette makâşıdlarınıñ ‘uluvvu kadar zahmet çekmeğe muhtâcdırlar. Niteki Mütenebbî buyurur.

5 Şi‘r:

وحيد من الخلان في كل بلدة * اذا عظم المطلوب قل الماعد

Humâr-âlûdeem sūd u zebân-ı hod nemî-dānem

Be-yek peymāne sevdā mîkunem deünyî ü ‘uqbî-râ

10 Bekri-i meyhâne-i ‘irfân Şâib haqâyık-ı ‘ünvân şudâ° keşretinden dilgîr olup buyurur ki hâlâ humâr-alûd olup fâide ve zararımı bilmem. Hemân bir peymāne-i şahbāya dünyâyı ve âhireti satıp kendimi bu dâr ü ğîr-i havâdisden hâlâş ederim. Merhûm humârı hâlinde bu ticâreti edince Allah bilir ‘aklı başında olduğda neler kesb ederdi.

Der ân kişver ki kereded gevher-efşân hāme-i Şâib

Reg ebr-i bahārân tay kuned tûmâr-ı da‘vi-râ

15 Her ol iklimde ki Şâibiñ qalemi gevher-feşân olur bu ebyât-ı âbdârı taħrîre şuru° eyleme bahâr bulutlarınıñ tamarları da‘vâ tûmârını tayy edip nebistānda benim kaçrelerimden gevher olur demek lâfindan vaz gelir.

-150-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

20 *Şubh ber-hürşîd mîlerzed āh-ı serd-i mā*

Kûh mîdüzded kemer der-zîr-i bār-ı derd-i mā

25 Şubh bizim āh-ı serdimizden şem°-i āfitāb üzre ditrer ki sevindirmesin deyü ve tağ [H149a] bizim derdimize bu yükünüñ altında belini şakınır. Güyâ bir hayvânıñ hamli-i şakîl arkasına vaz° olunduğda havfından belini aşığı meyl etdirmesinden nâşi Şâib-i merhûm daħi hamli derdiniñ şikletinden mübâlağa kaçdıyla tağa ol hâleti işbât etmişdir mışra°lar bir cüstedir.

Ez-reg hāmi nebāşed mîve-i mā rişe-dār

Pühtegî peydâst çün âteş zı-reng-i zerd-i mā

Bizim meyvemiz tamarından gök şâhibi olup ağaçda kalmaz belki bizim puhteliğimiz âteş gibi olan sarı rengimizden zâhir ve nümâyandır.

Feth-i mâ âzâde merdân der-şikest hod bûd

Kû dil ez-mâ cem° dâred düşmen-i nâ-merd-i mâ

- 5 Biz azâde merdleriñ fütûhu kendi inkisârımızdadır bizim nâ-merd olan düşmenimize söyle ki bizim tarafımızdan gönlüyü cem° eyleyip bir vecihle mükedder olmasın ki ben bu dervîşin kalbini kesr etdim. Ahz-ı intikâm şadrında olur ise hâlim neye vardır deyü gönlü cem° etmek keder çekmemeden kinâyedir.

Bâzi-i mâ gerçi evvel hâm mîâyed be-çeşm

- 10 *Der-°aķab dâred temâşâhâ-yı rengin nerd-i mâ*

Eğerçi bizim önümüz evvel göze hâm görünür ammâ °aķabinde bizim nerdimiziñ rengin temâşaları vardır. Şabr ederseñ görürsün nerd °ala rivâyeti şatranc muķâbilinde Büzürcümehrin icâd etdiği lu°b-i meşhûrdur.

Dâmen-i şahrâ zı-eşk-i âhuvân şod lâlegün

- 15 *Rûy der-ħayy kerd tâ mecnûn şahrâ gerd-i mâ*

Bizim şahrâ-gerd olan Mecnûnumuz kabileyeye müteveccih olalı âhuların göz yaşından şahrâ lâlegün oldu. Ya°ni bir rütbe vahşileri ile ünsiyet hâşıl etmişdir ki iftirâkı onlara te°şir eder. Ğarâz Mecnûnuñ vahşetinde mübâlagadır.

Nâz pervered-i ħirâm kâmet-i ra°nâ-yı üst

- 20 *Ber nemî-ħîzed be-ta°zîm-i kıyâmet gerd-i mâ*

Ol maħbûbuñ ra°nâ olan kâmetiniñ nâzı ile perverde olmuşdur. Bizim ğubârımız kıyâmete ta°zîm için kalkmaz. Ya°ni yine kıyâmımız onuñ kâmetini müşâhedeye mevķûf ve kıyâmetimiz [H149b] onuñ temâşâsından ibâretdir. Hezârân âferin edâya ve ma°nâya.

- 25 *İn-cevâb ân ğazel-i Şâib ki Tâlib ğüfte est*

Ba°d merg ez-ħâk-i ma°şûķâne ħîzed gerd-i mâ

Ey Şâib bu ğazel ol ğazelin cevâbıdır ki Tâlib buyurmuşdur ba°de°l-mevt türâbdan bizim ħâkimiz ma°şûķâne kalker. Ya°ni ittihâdımız fenâ fi°l-maħbûb olmamız bir rütbe-i

vâşıldır ki bizi kıyâmetde görenler ma°şûk vehm ederler. Yâhûd hâkden ma°şûk gibi nâz ile kıyam ederiz.

-151-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.)

5 *Şîvehâ-yı çeşm-i ũ-râ der-nazar dârîm mâ*

Mû-be-mû zân cünbüş-i müjgân haber dârîm mâ

Ol dilberin gözünü şivelerini biz nazarımızda tutarız ya°ni gaybet ve huzûrumuz bir olmuşdur demek ola. Yâhûd biz gözümüzde ol dilberin gözünü şivelerini tutarız. Demek bizim gözümüzde ol çeşmin şiveleri vardır demek ola ve da°hi mû-be-mû ol müjgânın hareketlerinden haberdâr ve esrârından vâkıfız.

Bülbülân der-râh-ı mâ bî-hûde mîrîzend hâr

Dîde ez-dâmen-i gül-i pâkter dârîm mâ

Bülbüller bizim yolumuzda hârı °abeş döküp bizleri gülşenden bî-hûde men° ederler. Zîrâ dâmen-i gülden pâk göze mâlikiz bir vecihle zarar mutaşavver değildir demek ister.

15 Beyt:

Meyl-i gülçiden nedârem bağban der-râ mebend

Mînişinem gûşe-i gül-râ temâşâ mîkunem

Dîden-i pâ hoşterest ez-bâl ũ per-i tâvus-râ

°Ayb-ı hod-râ der-nazar pîş-i hüner dârîm mâ

20 Tāvusa göre ayagina bakmak cena°hlarına bakmadan ziyâde hoşdur zîrâ gurûr-ı nefis herkesin kendi °aybına ıttlâ°ı kadar zâil olur. Biz hünerden ziyâde °aybımızı nazarda tutup dâimâ onuñla emmâreye tevbi°h ederiz.

Ez-pey-i rû pûş şandal ber-cebîn mâlîde em

Ver ne ser-râ ez-berây-ı derd-i ser dârîm mâ

25 [H150a] Şandalı hâl yüzünü setr etmek için cebheme sürmüşüm yoksa bizler başı baş ağrısı için tutup şikletini ta°hammül ederiz. Ya°ni aşlından başımız şudâ°in dâmıdır onu istişkâle gelmez lakin bu rütbe ma°nâda bir çeşm-i bedden hıfz olunca ma°hbüb muhaddere olunduğu için şandala mürâca°at iktizâ etmişdir. Beyt:

نقول تجلت في الدواء وفي الداء

*

إذا كانت الاكوان اثار فعلها

Nist āsān terk-i mey Şāib ḥumār-ālūd-rā

Çün ez-ān lebhā-yı meygūn çeşm ber dārīm mā

Ey Şāib ḥumār-ālūd bādeyi terk edip onuñla ḥumārı def' etmemek āsān deĝildir. Zīrā biz ne güne ol meygūn olan leblerden gözümüzü kaldıralım.

5

-152-

(-.-.-/...-/...-/...-)

Şāne ger bāz kuned zūlf-i girih-gīreş-rā

Ney be-nāḥun-ı şikend pençe-i tedbīreş-rā

Şāne eĝer ol maḥbūbuñ girih-gīr olan zūlfünü açarsa onuñ tedbīri pençesiniñ tırnağına kamış yörüdür. Ya'ni °azīm miḥnetler çekip şedāide taḥammül eder.

10

Her ki dīvāne-i ān zūlf çü zencīr şeved

Çerh der-güş kuned ḥalka-i zencīreş-rā

Ol zencīr gibi olan zūlfüñ her kim dīvānesi olursa ol rütbe °ālem ḥükmünde olur ki çerh onuñ zencīriniñ ḥalkasını kulağına edip memlūku rütbesinde ḥizmetine tebādūr eder.

15

Gül-i ḥürşīd zı-her zerre be-dāmen çined

Her ki āred be-naẓar ḥüsn-i cihāngīreş-ra

Gül-i ḥürşīdi her bir zerreden dāmenine tıldurur her °āşık ki onuñ cihāngīr olan ḥüsnünü naẓarına getire. Ya'ni bir pāye-i vasi°aya vāşıl olur ki bu °ālemiñ her bir zerresinde nice ḥürşīdler temāşā eder.

20

Der-dü °ālem şeved engüşt-nümā çün meh-i nev

Leb-i zaḥmī ki be-büsed leb-i şemşīreş-rā

Her bir yāreniñ lebleri ki ol dilberiñ leb-i şemşīrini öpmüş ola mah-ı nev gibi iki °ālemde daḥi müşārün bi'l-benān u maḥsūd-ı cümle-i akrān olur. [H150b]

Çün hedef gerden-i ümīd ber-efrūhte em

25

Tā çü müjgān be-naẓar cāy-ı dehem tīreş-rā

Hedef gibi gerden-i ümīdi yukarı kaldırmışım tā ki müjgān gibi ol dilberiñ oқuna naẓarımda yer vereyim. Ya'ni eĝer müyesser olup baña iltifāt eder ise demekdir.

Ez-şeker-ḥande-i ān tıfl-ı dil-i °ālem sūḥt

Dāye amiḥt hemānā be-şeker şīreş-rā

Ol zülfüñ tebessümlerinden ʿālemiñ göñlü yandı beñzer ki dayeniñ şüdüne şeker katmışdır ki böyle halâvetli handeler zühür eder.

Çün zihî püşt be-dîvâr der-în hâne ki hest

Her nefes şüreti âyine-i taşvîreş-râ

5 Bu hânede ne güne arkañı dîvâra isnâd edip asâyiş ümîdin edersin ki âyine-i taşavvürîniñ her nefesinde bir şüreti vardır. Yaʿni cemâdâtında bu tebeddül ve tağayyür var iken zevâtü'l-ervâh için iki nefesde bir hâl üzre olmak mutaşavver değildir.

-153-

Şodîm pîr ü neşod ter dü çeşm-i pür-nem-i mâ

10 *Pülîst ân taraf-ı âb kâmet-i ham-ı mâ*

Pîr olduk ve bizim ruḫübsiz gözümüz nemlenmedi. Bizim ham olan kâmetimiz şuyunı öte tarafında olan bir kuru köprüdür. Yaʿni şüretimiz girye-i nedâmet iktizâ ederdi; ammâ maḫalsiz yerde bulunan köprü gibi şusuz kaldık.

Zı-eşk-i mâ ciğer lâle neşod sîrâb

15 *Naşîb sūhte cânî negeşt zemzem-i mâ*

Bizim gözyaşımızdan bir lâleniñ ciğeri sîrâb olmadı bizim zemzemimiz bir cânı yanmışa naşîb olup ḫaḫkımızda bir ḫayır duʿâ celb edemedi.

Esîr-i nefis ü hevâ mâned dil hezâr efsûs

Be-dest-i dîv ber-âvered zeng-i hâtem-i mâ

20 Nefs ü hevâyâ giriftâr oldu göñül. Hezâr efsûs ve ḫayf ki bizim hâtemimiz şeytân elinde paşlandı. Yaʿni ḫadrini bilip taşfiyesine şugûl olan ehl-i saʿâdete ḫalb hâtem-i Süleymân işini görür iken [H151a] bizim göñlümüz nefis-i emmâre elinde telef olup kaldı.

Serî zı-revzen-i hürşîd ber-neyâverdîm

Be-reng ü bûy-ı cihân maḫv geşt şebnem-i mâ

25 Hürşîd çehresinden bir baş çıkarıp ʿâlem-i melekûtu temâşâ edemedik. Bizim şebnemimiz bu fâniniñ reng ü bûyuna maḫv olup süfliyâtdan giribân ḫatresin ḫalâş edemedi.

Nemî-tevân gam-ı mâ-râ be-ḫorden âḫer kerd

Terahḫumest ber-ân kes ki miḫûred gam-ı mâ

Bizim gamımızı yemek ile aher etmek mümkün değildir. Mağall-i merhametdir ol kimse ki bizim gamımızı yiye.

Miṣāl-i dīde-i mürest vü mülk-i Cem Şâib

Fezâ-yı âlem-i imkân nazar be-âlem-i mâ

- 5 Ey Şâib Cem nâm pâdişâhın mülkü ile qarıncanın gözü gibidir âlem-i imkân şahrâsıyla bizim âlemimizi nisbeti. Murâdı âlem-i itlâkın si'atini beyândır.

-154-

(. . . / . . . / . . . / . . .)

Ser nemî-piçend ez-tig-i ecel dīvānehā

- 10 *Güş ber-âvâz-ı seylâbend in vîrānehā*

Ecel kılıcından mecânin-i ukalâ baş çekip i'râz etmezler. Bu vîrânelerin kulağı seyl şadâsına muntazırdır. Ya'ni ol dīvânelerin bir şeye ta'alluku olmamak cihetinden vîrâne gibi hemân seyl-i ecelin âvâzına intizâr üzre müteheyyî olup ondan bir vecihle müteessir olmazlar.

- 15 *Ez-nefes üftâd mevc ü baḥr ez-şûriş neşost*

Hem-çenân zencîr miḥâyend in dīvānehā

Mevc-i teneffüsten ve deryâ cûş u huruşundan düşüp sükûnet peydâ ederler. Ammâ bu tîmâr-hâne ibtila dīvâneleri zencirlerin çiğnemedi ve âteş-i sevdâ ile kaynamadadırlar.

Her ki ber-dag-ı havâdiş hemçü merdân şabr kerd

- 20 *Hüred âb-ı zindegî zin âteşin peymānehā*

Her kim erler gibi dag-ı havâdiş üzre şabr eder ise bu âteşli peymânelerden ab-ı hayât içer. Zîrâ şabr miftâh-ı hazâin-i nefehât ve azîmet-i tılsım-ı berekât olduğu meşhûd-ı cümle-i ahyâr-ı ulu'l-ebşârdır. [H151b]

Tâ mebâd âgâh ez-zevk giriftârî şevend

- 25 *Mikunem azâd-ı tıflân-râ zı-mekteb-hānehā*

Etfâli mekteb-hânelerinden âzâd ederim olmasın ki giriftârlık ve esîrlik zevkünden haberdâr olup bu çâşni-i qudsiyyeye onlar daḥi aşinâ olalar.

Ger şehîdân-râ ziyâret mikunî vaḳtest vaḳt

Hâk-râ ber-dâşt ez-câ cünbüş in dānehā

Eğer şehidler ziyaret eder iseñ vahtidir vahti. Zîrâ bu dâneleriñ cünbüşü ve hareketi türâbı kaldırdı. Ya°ni bu hubûb-ı ilahiyeniñ ser-sebz olup meyvedâr olacak vahtleri karîb olmuştur. Hemân ziyâret edecek iseñ fırsatı ğanîmet bilip oña göre hareket eyle.

Nist der-ıynet cüdâyi° aşık u ma°şük-râ

5

Şem° betevân riht ez-hâkister pervânehâ

ıynetde °aşık ile ma°şük beyninde fark yokdur. Hatta pervâneleriñ hâkisterinden mum dökmek mümkündür. Ya°ni tebdîl-i evşâf ile ıynetde tağayyür bulmaz.

Dîde-i mürest şahrâ çün laţif üftâd-ı hüsn

Der-dil her zerre dâred mihr ü vaĥdet-hânehâ

10

Laţif ve şâf vâqi° olunca qarıncanıñ gözü şahrâdır. Zîrâ mihr-i vaĥdetiñ her bir zerrede nice hâneleri vardır. Mazmûn oña mebnîdir ki bir cirm-i saĥirda âfitâbıñ kurş-i °azîmini şafvet sebebiyle müşâhede edip bizzât âfitâb olduĥun bilirsın ve bir iki zâviyesi yine hâli kalır. Ma°-hazâ âfitâb ol cirme şıĥmaz ve ĥulûl ve ittiĥâddan bir şey yok iken bu müşâhedeye şafâ-yı cirm-i şaĥîr sebep olur. Kezâlik eĥer cirm-i şaĥîr müte°addid olsa her birinde yine âfitâb cilveĥer olup ve cümlesinden bi'l-külliyeye dūr u müberrâ olduĥu ma°lûm-ı °alimiyândır.

15

Hâl-râ der-dil-rübâyi° nisti° bâ-zülf nist

Dag dâred dâm-râ girâyi° in dânehâ

[H152a] Dil-rübâlıkda ve ĥöñül cezb etmede zülfüñ hâle nisbeti ve müşâhebeti yokdur.

20

Belki bu dâtneniñ girâ ve cezzâb olması dâmı daĥdâr-ı ĥasret eder.

Nist Şâib mülk-i teng-i bî-ĥamî cây-ı dü şâh

Zîn sebep-i ııflân cedel dârend bâ-dîvânehâ

Ey Şâib bî-ĥamlıĥıñ teng olan olan mülkü iki pâdişâh maĥalli olmadıĥı ecilden etfâl-i dîvâneler ile bu mülküñ üzerine cedel ü ceng ederler. Güyâ etfâliñ mecânînesiniñ endâz olmasını böyle taĥayyül buyurmuştur ki ĥurûb-ı fürsden pâdişâh-ı °âlemi ııfliyet yâ deyü onuñ mefhûmuna îmâ eyledi.

25

-155-

(-.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-.-)

Sâki-i maĥcüb mîbâyed şarâb-ı °aşk-râ

Ma'lûm ola ki erbâb-ı taşfiyeye cüz'i ve külli i'tikâdı ve onların himem-i 'aliyyelerinden istimdâdı olan kimseye Mevlâ-yı müte'âl ilhâm ile yâhûd erbâbından birini teşhir ve sevk ile ol gürûh-ı sa'âdet âşârîñ me'âni-i rumûzların oña tefhîm ve minhâ pür-iibtihâclarına onu irşâd eder. El-ğamdülillahi rabbü'l-'âlemîn bu cemâ'at-i pür-sa'âdetiñ 5 hağlarında Mevlâ-yı müte'âl bu fağır-i bî-kese bir ħüsn-i zan ve ħulûş-ı bâl ve muğabbet-i şâfiye iğsân etmişdir ki onuñ berekâtıyla 'âlem-i seyâhatimizde niceleriniñ nazâr-ı kabûlleri zîver-i pişâni-i ħâlim olup ve zamân-ı tavîlde sâirleriniñ envâ'ı riyâzâtla ħâşıl edemedikleri nefâis-i nefehâta mazhar olmuşmdur. Benden soñra dağı bu ni'am-ı celîleden tağdîş-i şafahât-ı eyyâmda bâki ħalmaq niyetiyle bu mağalle şebt 10 olundu. Şi'r:

فانظر وامن بعدنا اثارنا * ان في الآثار اثارا لنا

Çaldı ki henüz mezhebiniñ usûlünü tağkîğ edemeyen [H153a] ba'zı zamâneniñ yâbisü'l-mizâc zâhidleri onlara dağl ü sebb etmelerinden şüfiyyeniñ zararı olmadığı muğakğak olduğu gibi kendilerinde ol inkârıñ seyyiesi dünyâda nümâyândır, ağıre ħâcet değil. Bir 15 iki satır zımnında mağalle münâsib bir nükte mesmû'dur ki ekâbirden biriniñ türbedârı münkirinden olup merğumuñ zînetini sirğat edip beyne'n-nâs lâf edermiş ki evliyâullahıñ kılıcı vardır derler on iki senedir bizim veliniñ zeyt yağını ħullanırım bağa bir sırrı zâhir olmadı deyü. Gece rû'yasında 'azîz merğüm türbedâr-ı münkire der ki benim rûğum on iki yıl bizim türbemizde ħizmet eden bizim rûtbemizde bir kâmil olur 20 idi lakin cenâb-ı sa'âdet sârîğ-ı zîb olduñuz evliyâullahıñ kılıcı ma'nevidir. İnsânıñ a'zâ-i ma'neviyesini ħat' eder dedikde türbedâr ne ħâl ile bîdâr olduğu ma'lûmdur

اللهم ارنا الحق حقا ارزقتا اتباعه ورننا الباطل باطلا وارزقتا اجتنابه امين

Der-ğarîm-i mâ nedâred şem'-i bî-fânüs râh

Şâhidî bî-perde mîsûzed niğâb-ı 'aşğ-râ

Fânüssuz bezm bizim ħarîmimizde yolu yoğdur. Perdesiz dilber 'aşğıñ niğâbını yağar mağla'ıñ şerğinde mukarrer olan ma'nâ libâs-ı âğerle edâ olunmuşdur. 25

Tîşe-i der-kâr hestî mîkunem çün kûhken

Çend dârem der pes-i kûh âfitâb-ı 'aşğ-râ

Ferhād gibi kendi vücūdum hakkında pîşe-i himmet şarf ederim nice bir âfitâb-ı aşkı hulf-i cebelde ibkâ ilkâ edeyim. Ya'ni tişe-i riyâzâtı Bîsütün-i nefse havâle edip bu küh-
1 bülend hulfunda hürşîd-i aşkı nümâyân etmeğe kaşd ederim.

°Alemî-râ âh-1 derd-âlüd-1 men dîvâne kerd

5 *Hiç kâfir neşenüd büy-1 kebâb-1 aşk-râ*

Bir °alemi benim derd-âlüd olan âhim dîvâne eyledi. °Aşkıñ kebâbınıñ râyihasın bir kâfir şetm etmesin. Zîrâ bir dürlü buhûr-ı pür-efsündür ki her kimiñ dimağına yol bulursa elbette genc-i °aqlın yağma etdirir. [H153b]

Her ki-râ der-mağz-1 piçide est büy-1 °aql-1 hām

10 *Mîşinâsed endekî kâdr-i gülâb-1 aşk-râ*

Her kimiñ dimağında °aql-1 hāmıñ koğusu bükülüp şudâ°-1 keşrete ikâ° ederse bir miqdâr gülâb-1 aşkıñ kâdrin ol bilip mehmâ emken hakkına ri°âyet edebilir yoksa °aqlını tercih eden bü'l-hevesler onuñ kâdr u kıymetini bilmez demek ister.

Ez-kemend-i rişte-i °ömr-i ebed ser mîkeşed

15 *Hîzr eğer miyâft zevk-i piç ü tâb-1 aşk-râ*

°Ömr-i ebed riştesiniñ kemendinden serkeşi olurdu eğer Hîzr °aleyhisselâm piç-tâb-1 aşkıñ zevkini bilip bu kemende giriftâr olanıñ şaydını mülâhaza edeydi. Zîrâ cemâ°at-1 uşşâk kendileri kemendde iken nice naçîr-i kudsîlere mâlik olurlar.

Her kesî-râ hest Şâib kıblegâhî der-cihân

20 *Ber-güzîdem ez-dü °âlem men cenâb-1 aşk-râ*

Ey Şâib herkesiñ cihânda bir kıblegâhı vardır ki oña müteveccih olur ben iki °alemden âsitân-ı aşkı ihtiyâr edip kendime kıble edindim demek olur.

-156-

(---/---/---/---)

25 *Şod üstühân zı-devr-i felek tütüyâ me-râ*

Bâr-1 diğêr nemâned der-în âsiyâ me-râ

Feleğîñ devrinden benim bâr-ı rûhâniyyetim olan üstühânım tütüyâ oldu ve benim gayrı yüküm kalmadı. Ya'ni ben °azîmet-i zihâb üzreyim demeğe çıkar

Hîşmest hürden men ü °aybest püşişem

İnest der-zamâne libās ü gıdā me-rā

Benim me'kūlātım hıŝm ve melbūsātım 'aybdır. Benim zamānede libās ü gıdām bunlara münhaŝırdır. Güyā ahlāk-ı 'azīmeden kezm-i ğayzı rūha kuvvet ve le'āfet vermede gıdā menziline vaz' edip nefsi ma'fıüb u pür-takŝır görmek rütbe-i 'aliyyesine vāŝıl
5 olduğundan taħdış etmektedir. Zırā sālİK mādem ki hālet-i nefsiyyesin pesend etmez bürhān irtikāsı ŝaĥīħdir ve her ne rütbede hālını pesend ederse nihāyet-i sülūku ol maķāmda olduğu muĥaķķaķ olur.

Ez-kūh-ı ğam eĝerçi dü-tā geŝte ķāmetem

Neŝikeste est [H154a] ābile der-zır-i pā me-rā

10 Eĝerçi kūh-ı ğamıñ ŝıķletinden ķāmetim iki ķat olmuŝdur ammā henüz ayagım altında benim ķabarcıĝım kırılmamıŝdır. Ya'ni benim bu ŝıķletde olduğum ŝikayet tarīķiyle bir āhere daĥı ŝıķlet-āver olmayıp ancak kederim kendime maĥŝūŝ ve inkisārım ķalbime maĥŝurdur.

Fāriĝ zūkām her dü ciĥānem ki kerde est

15 *Ĥayrānī-i cemāl-i tū bī-müdde 'ā me-rā*

İki 'ālemiñ maķāŝıdından fāriĝ ve onlarıñ birine vuŝüle raĝbetim yokdur. Zırā seniñ cemālīfe ĥayrān olmak beni bī-müdde'ā ve bī-arzu edip lezāiz-i dāreyni dimaĝ-ı taĥayyülümde hem-ĉāŝni-i zehr etmişdir.

Der-ma'niem faķır ü be-ŝüret-i tū inkārem

20 *Ĥün ğonĉe hest ĥırķa be-zır-i ķabā me-rā*

Ma'nāda faķır ve ŝüretde ğanıim ğonĉe gibi benim ķabām altında ĥırķam vardır. Güyā ğonceniñ miyānında olan ĥurdeler varakında olan elvān-ı fāĥire ğina eŝeri ve yeŝil postunu ĥırķa taĥayyül edip bu mazmūnunda ŝüret-i ĥüsne sālİki teŝbīh eylemiŝdir.

Mihmān kişt-i ĥiŝem eĝer nīk eĝer bedest

25 *Ĥāŝākī ĥiĉ ŝekve būd ez-ķazā me-rā*

Nīk ü bed kendi mezra'ımıñ mihmānı olup oña ķanā'at etmişimdir. Ĥāŝākı benim ķazādan ŝekvām olup maĥall-i tehlike nefsimi ilķā eyleyemem.

Pāy be-ĥāb refte kūh-ı taĥammülem

Netevān be-tiĝ kerd zı-dāmen cüdā me-rā

Ayağı uyuşmuş bir cebel-i taḥammülüm ki beni kılıç ile ikiye ayırmak kâbil değildir. Ya'ni bir eşer-i izṭrâb ve telâş benden nümâyân olmak olmaz demek ister.

Hûn der-telâş-ı câme-ı elvân nemî-ḥüred

Şâib besest Ka'be-şıfat yek kabâ me-râ

5 Elvân-ı libâs telâşından kan yuyup envâc-ı belâya mübtelâ olamam. Ka'be gibi ey Şâib baña bir libâs kifayet eder.

Ez-çerḥ minnet-i pür kâhi nemî-keşem

Ger üstühân zı-derd şevved kehribâ me-râ

10 Eğer benim üstühânım derd ü kederden kehribâ daḥi olursa felekden bir samân yaprağı minnetini çekemem. Ya'ni gayet-i ihtiyâcdan ṭab'ımda 'arz-ı merâm-ı ḥâşşa daḥi olsa oña muḥâlefet edip zîr-i bâr-ı minnete [H154b] girmem demek ister.

Ez-sâyeem eğerçi be-devlet resend ḥalk

Yek müşt-i üstühân nebüd çün hümâ me-râ

15 Eğerçi ḥalk benim sâyemdan devlete erişirler ammâ hümâ gibi sa'âdetim rızkıma maḥsûb olmağla bir avuç üstühâna mâlik değilim. Ya'ni âyin-i kadîm-i âferiniş budur ki şüret-i 'adl ḥâkimi mevâlid-i şelâse beyninde câri olup izḥâr-ı sūrî âdemde sâbit ve oña maḥşûş ola. Güyâ rızq-ı ma'nevi ile rızq-ı zâhiriniñ cem'î ḥikmete muḥâlifdir demek ister zîrâ rızkıñ eşaḥḥ ma'nâsı "ما ينتفع به كائنا من كان" dır.

Pây nebeste est kesî pây-ı seyr-i men

20 *Zindân şode est bend-i girân-ı vefâ me-râ*

Ey Şâib kimse benim seyrim ayağını bağlamamışdır ağır kayd gibi olan vefâ baña zindân olup evliyâ-yı ne'amdan müfâraḳata mâni' oldu demek ister.

-157-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

25 *Semender kerd eşk-i kerem-i mürgân âbî-râ*

Ze-gevher çün şadef ber-sâht gerdün ḥabâbî-ra

Benim eşk-i keremim mürgâbları semender eyledi. Ya'ni şuya ülfet eden kuşları âteşde perverde olan ḥayvân rütbesine tenzîl eyledi ve gevherden şadef gibi ḥabâb şüretinde olan feleği töldurdu.

Zebān der-meclis-i rūşen-dilān hāmūş mībāyed

Ki nūrī nīst der-sīmā çerāğ-ı māh-tābī-rā

Erbāb-ı kulūbuñ meclisinde lisān-ı zāhir hāmūş olmak lāzımdır. Zīrā mehtābda çerāğın nūru olmaz onuñ da güft-gūsu maħalinde nisbetle zulumātda çerāğ kadar revnaķ-baħş olur.

Baħīl āsūde est ez-fıkr-i ta'cır-i dil-i sāl

Ki çerşm-i cuğd dāned tūtiyā kerden ħarābī-rā

Baħīl sāiliñ vīrāne olan ħalbini ta'cır etmeden āsūde olup onuñ fikrini çekmez. Bayķuşuñ gözü bilir ħarāb olan mevzu'u tūtiyā etmeğı ya'ni ħarāb olan her ne olursa olsun iltifāta şayeste ve onuñ mehmā emken ta'cır cilā-yı başar ve başiret olduđu ehline ma'lūmdur.

Nekereded cem' bā-tūl-ı emel cem'ıyyet-i ħātır

Ĥalāşī ez-kūşāyiş nīst ĩn-mevc serābī-rā

[H155a] Tūl-i emel ile cem'ıyyet ħātır-ı ezdāddandır bir yerde cem' olmaz. Zīrā bu serāb mevci için ki tūl-i emeldir keş-ā-keşden ve tefriķadan ħalāş mutaşavver değildir.

Ġanīmetdān der-ĩncā ĩn dü ni'emet-rā ki der-cennet

Neħāhī yāft ħaṭ-ı sebz ü rüy-ı āfitābī-rā

°Ālem-i ibtilāda bu iki ni'emeti ġanīmet bil ki cennetde ħaṭ-ı sebz ile āfitāb rengine de ħehreyi bulamazsın. Bu meclise maħşūş olan ni'emetlerindendir ħadrlerini bil. Ya'ni ħaṭ-ı sebz ki tāzelerñ izarında zuhūr eden şaķal başı ve āfitāb rengine olan vech ki °aşķdan ol ħālete girmiş ola; °aşķ-ı mecāza taħrīzdır. Zīrā mecāzıñ luṭfu budur ki gerek şoħbet ve gerek nevm ve gerek keşret-i ekl ve keşret-i kelām her ne deñlü sūlūka muħālif aħlāķ-ı zemīme var ise °aşķ-ı mecāzi bir iki māhuñ zarfında sālikiñ on yılda taħşil etdiği tecerrüdü taħşil etdirip onuñ °aķabinde bir mürşid-i kāmile dūş olursa lafzdan ma'nāya geçmek āsān olur ve bu zıkr olunan °aşķ dūnyāya maħşūş olan ni'emetlerdendir. Zīrā envā'-ı cefāyı taħammül ile ħehre şarı olup tāzelere mübtelā ve onlarıñ ħūsnü bā'ış-i keder ve sūziş olması cennetde bulunmaz. Ĥāce Ĥāfız ħuddise sirrahū ħazretleriniñ bu beyti daħi böylece tevcih etmek gerekdir. Beyt:

Be-dih sāķi mey-i bāķi ki der-cennet neħāhi yāft

Kenâr-ı ab-ı rüknâbâd u gülgeşt-i muşallâ-râ

Şakâik hoşka-i tiryâk tâ gerdîd dânistem

Ki afyonî kuned âhir humâr-ı mey şarâbî-râ

5 Şakâyık tiryak hoşkası olalı ben bildim ki bâdeniñ humârı âhirü'l-emr şarâba mübtelâ olanı afyona mübtelâ eyler. Güyâ şakâyık kırmızı şahbâ rengine olup içinde olan siyâh noğtaları afyon tahayyülünden bu ma'nâyı terbiye etmişdir.

Gazel-güyî be-Şâib hatm şod ez-nükte-perdâzân

Rubâ'î ger müselleme şod zı-mevz u nân Şehâbî-râ

10 Mevzûnlardan eğer rubâ'î Şehâbî nam şâ'ire müselleme oldu ise gazel söylemekte [H155b] nükte-perdâzân-ı cihândan Şâibe müselleme oldu demek ister.

-158-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Sefdîhâ-yı mü bîdâr key sâzed siyeh-dil-râ

Ki gül-bâng-ı rahîl efsâne-i hâbest gâfil-râ

15 Siyâh gönüllü âdemi kılıñ ağarmaqları ne güne bîdâr edip °ömr gitdi deyü tedârik kaydına düşürür ki gâfil olan kimseye göç şadâsı efsâne-i hâb olup nevmi ni ziyâde ve gafletini muzâ'af etmeğe sebep olur. Ya'ni şakalıñ ağarmasından müteessir olup şalâha meyl etmek qalbi münevver olanlarıñ kârıdır. Yoksa gâfillere °alâmet-i irtihâl aşla eşer etmez demek ister.

20 *Zı-noğşân-ı başîret tâma'ân-râ nîst pervâyî*

Ki çeşm-i kür kereded kâse-i deryüze sâil-râ

Başîretiñ noğşânından ehl-i tãma'îñ pervâsı olmayıp meşrebini icrâ etmekte kuşur etmezler. Zîrâ dilenciye dîde-i kür kâse-i deryüze olup benim havâşşım da noğşânım dünyâyâ iltifâtıñ noğşân olmasına °alâmetdir deyü hikmet-i perverdigâra iltifât etmez.

25 *Şehâdet mîkuned İcâd esbâb-ı tarab ez-ğod*

Ki mutrib bâşed ez-bâl ü per-i ğod raks-ı bismil-râ

Şehadet esbâb-ı tarabı kendinden İcâd edip âhere muhtâc olmaz. Mağall-i °ibret budur ki mezbûh olan tıyûruñ rakşında mutribı kendi qanatlarındandır. Ya'ni bu zâhirde böyle olduğı gibi onuñ batnındaki rakşın daħi esbâb-ı batniyyesi olduğına iştibâh yokdur.

Zebān-ı ʿözl-ḥāhī şayd-ı bismil-rā nemî-bāşed

Meğer ḥāhem be-ḥayret ʿözl dest ü tig-i kâtil-rā

Şayd-ı bismiliñ ʿözl-ḥāhlik lisānı olmaz zīrā baʿde'l-ḳatlı zebān ḳalmaz ki ʿözl isteye. Meğer lisān-ı ḥāl ile ki ol ḥayretdir ḳātiliñ ḳılıcı ile eliniñ ʿözlünü taleb edip maʿzūr ola
5 ʿafv buyuruñ bizi ḳatlı etmekde zaḥmet çekdiñiz demek şüretine maṭrūḥ olalım. Ğarazı teşekkiden bi'l-küllıye beri olup ğayet-i istislāmında ve belki onu cānına minnetden mübālağadır.

Nelerzed çün zı-bî-ārāmim mehd-i laḥd ber-ḥod

Ki men der-rāh-kerdem ez-girānî ḥāb-ı menzil-rā

[H156a] Mehd-i laḥd benim şiddet-i ıztırābımdan üzerime nice ditremesin ki ben şıḳletden ve ağır ḥareketden olan menzil uyqusunu yolda alıp cümle ḥarekāt-ı ğaribemi laḥda ḥāzırlamışımıdır. Yoldan murād ya ḥānesinden mezāra dek ola ki bu esnada meyyitiñ bi-ḥareket olduğunu uyku taḥayyül etmiş ola. Yāḥūd evvel-i ḥayātından ta vaḳt-i memāta şarf oluna. Bu taḳrīre göre ḥāb-ı menzilden murād ki onu yolda almış ola
15 ḡaflet olur.

Şevend ez-ehl-i meşreb-i zāhidān-ı ḥuşk hem Şāib

Tevān ger gevher-i şehvār kerdem mūhre-i gül-rā

Ey Şāib eğer çamurdan mūhreyi gevher-i şehvār etmek mümkün ise ḳuru zāhidler daḡı bizim meşrebimizden olurlar المقدم محال والتالى مثله

20

-159-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Ez-bārān cemʿ kereded ḥāṭır-ı āşifte mestān-rā

Reg ebrī kuned şīrāze in cemʿ-ı perīşān-rā

Yağmurdan mestānıñ müteferriḳ olan ḥāṭır-ı cemʿ olup bu perīşān olan cemāʿati bulut
25 tomanı şīrāzeleyip şüret-i ictimāʿa sebk eder. Güyā bādeniñ mizācı ḥār ü yābis olduğu cihetden serḥoşlar eyyāmıñ bārid ruṭeb olduğundan feraḥlar kesb etdiğine bināen merḥūm bu mazmūnu mestāne taḥayyül buyurmuşlardır. Lakin faḳīre göre şenīnden ki būd mānend-i dīden terenümü bu maṭlaʿıñ şerḫinde münāsibdir.

Zı-meşreb ān çe mīāyed zı-şad-leşker nemî-āyed

Be-yek-rengî tevân teşhîr kerden kâfiristân-râ

Güyâ Şâib-i merhûm fenn-i teşhîriñ cihet-i aqvâsın ta'lim 'ünvânında buyurur ki meşrebden şudür eden hâlât-ı müessire yüz leşkerden şudür etmez. Zîrâ yek-renkliğin sihri ile bir kâfiristânı teşhîr etmek mümkündür. Ma'lûm ola ki 'illet-i teşhîr iki şahşın beyninde mâyeü'l-ittihâda kuvvet vermektir ne cihetden olursa olsun. Meşelâ 'ulemâ-i 5 hürûf bu ma'nâyı esmâda icrâ edip merâmların uşul-i [H156b] mu'ayyeneden istimdâd ile tahşîl ederler ve 'ulemâ-i şan'at 'illet-i tenâfüre kemâl-i ittîlâ' kesb edip ma'âdin-i sitteye rütbe-i zehebiyyeti teşhîr için her ma'denden tarîk-i garibe ile ol rütbe-i 'alîyyeye vuşûle mâni' olanları izâle ederek müşâkeleniñ tahşîlinde zahmetler çekdikden soñra 10 ziddeynin mâbeyninde gayet hafî olan mâbihi'l-ittihâd kuvvet bulup birbiriyle bir irtibat hâşıl ederler kim hekim murâd etse tefrikiñe kâdir olamaz. Kezalik 'avâm beyninde bu hâlât câridir ammâ herkes vâkıf olamaz meşelâ ekâbirden birine derûnî 'adâvetiñ var iken oña muhtâc olunca meşrebine taqlîd etmeden gayrı çâre bulamazsın. Ammâ haķîkatine nazâr etseñ teşhîriñ a'lâ rütbesine temessük etmiş olursun ve bu fende 15 mahâret peydâ eden kimse ma'lûmdur ki 'askerleriñ 'âciz olduğu emri cüz'i hareket-i hafîyye ile vücûda getirir 'avâmdan bu kısım-ı âher kati 'acâib şüretlerle zuhûr eder. İttîlâ'ı olmayanlar bilmezler ve Şâib-i merhûmuñ murâdını takrîr-i mezkûre şarf etmek gerekdir ve bu bir kaç satırıñ eşnâ-yı şîrde taħrîr olması Şâib-i merhûmuñ nuṭk-ı 'ârifânesi berekâtiyladır. Yoksa ḥaddi tecâvüz kâbilinden değildir.

20 *Çünân şod 'âm der-eyyâm-ı mâ zevk giriftârî*

Ki azâdî kuned dilgîr etfâl-i debistân-râ

Bizim eyyâmımızda giriftârlıkdan zevkyâb olmak rütbe-i 'âm oldu ki mektebden âzâd olmak etfâli maḥzûn eyler ya'ni etfâle sirâyet eder. Zevk-i te'emmül eyle ki ricâli ne hâle vaz' eder.

25 *Güzeştem ez-ser-i dünyâ-yı dün âsüde gerdîdem*

Be-sîm-i kalb ez-iḥvân-ı ḥarîdem mâh-ı Ken 'ân-râ

Alçak olan dünyânın hevâ ve hevesinden geçip iztirâb ve telâşından râhat oldum. Benim bu mu'amelem ihvândan [H157a] kalb aḳçe ile ḥazreti Yüsufu almaga beñzer. Zîrâ

dünyâ âhirü'l-emr kalb aqçe gibi matrûh olacağı muhaqqıqdır. Ben onu terk edip zâil olmayan na'ım-i ma'neviyyeye meşgûl oldum demek ister.

Dil-i şürîde-râ güftem hıred ez-^oaşk-bâz âred

Nedânistem ki pervâ-yı mu^oallim nîst tûfân-râ

- 5 Ben kendi hayâlimde der idim ki benim perişân olan gönlümü ^oaqıl ^oaşkıñ elinden halâş edip geri getirebilmedi ki tûfân mu^oallime iltifât etmez. Ya^oni tûfân-ı ^oaşk mu^oallim-i ^oaqlı has ü hâr gibi sâhilden sâhile ugradır. Kimseniñ güft-güsundan pervâsı olmadığı hâtırimdan gitmiş demek ister.

Nekereded vahşet-i dil-i kem zîb ü zînet-i dünyâ

- 10 *Nesâzed naqş-ı Yûsuf-ı dil-nişîn dîvâr-ı zindân-râ*

Dünyâ zîb ü zînetine aldanıp gönlüñ ondan vahşeti ol zînetler sebebiyle noqşân-pezîr olmaz. Zîrâ zindân dîvârına Yûsuf ^oaleyhisselâmı taşvîr etmek ile göñül zindâna ülfet edip karar edemez. Ya^oni vahşet-i aqlî iltifât şüretiyle zâil olmaz.

Esîr-i ^oaşk çeşm-i arzu-yı kâtil ber-nemî-dâred

- 15 *Zı-merdüm nîst ümmîd-i şefâ^oat şayd-ı kurbân-râ*

^oAşk esiri kâtiliñ yüzünden çeşmini kaldırıp etrâfa perişân nazar etmez. Zîrâ maqşûdu kâtili müşâhededir yoksa bir kimseden giryân gibi şefâ^oat ümîdin etmez ki ol hayâl kendini temâşâdan cüdâ eyleye demektir. Nâsır ^oÂli:

Ma^onâ tenhâ arzûmend şehâdet büde îm

- 20 Şem^o hem ez-şevk-i şemşîreş ser-â-pâ kerd nîst

Be-âhî rîzed ez-hem târ ü pûd-ı hestî-i zâlim

Nesîmî mîzened ber yek-diğêr zûlf-i perişân-râ

- 25 Vücûd-ı zâlimiñ târ ü pûdu bir âhla birbirinden ayrılıp dökülür mağall-i i'tibâr oldur ki nesîmden perişân olan zûlf birbirine uğrayıp evzâ^o-ı muhtelifeye giriftâr olur. Garazı zulmü ve tetâvülü zülfe nisbet etdikten soñra câ-be-câ mükâfâtını görmeden hâli olmadığını beyândır. [H157b]

İlâc-ı serdî-i eyyâm-râ mey mîkuned Şâib

Hûşa rendî ki dâred cem^o-i esbâb-ı zemistân-râ

Eyyâmîñ bürüdetine ey Şâib ilâcî bâde eder ne güzeldir ol berdend ki esbâb-ı zemistânı
cem^c edip sermânîñ şerrinden emîn olmuştur. انما عمال بالنيات

-160-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

5

Zı-rûy-ı germ ki der-cân şerer girift me-râ

Ki âfitâb-ı kıyâmet be-ber girift me-râ

Kimiñ çehre-i kereminden benim cânımda şerer tutuşup böyle ıharâret-i garrâma giriftâr oldum ki ben âfitâb-ı kıyâmet kucagina almış gibi âteşhîz-i ʿaşk u sevdâ olmuştumdur. Murâdı buhrâ-ı hâmmâ-yı câzibe-i kudsiyyeden teşekkür ve teşekkîdir.

10

Çü rişte her ki şod ez-pîç ü tâb-ı men âgâh

Zı-âb-ı dîde-i hod pür-güher girift me-râ

İplik gibi her kim benim pîç ü tâbımdan âgâh ve haberdâr olduysa benim hâlîme merhamet edip kendi gözü yaşından inciye beni garş eyledi. Güyâ güheriñ rişteye insilâki ipliğiñ pîç-tâbına merhamet cihetinden olduğunu ihâm zımnında ʿuşşâk-ı pür-iztirâbıñ pîç-tâb-ı telâşî âher cevâhir-i maşşûdunu cezb eder deyü Şâib-i ʿirfân-pervere istidlâl-i şâʿirânedir.

15

Çünân güdâht me-râ fikr-i ân dehân zeyistân

Ki mîtevân be-zebân çün haber girift me-râ

Ol dehân-ı goncesânîñ ıharâret-i fikri bir rütbe beni eritdi ki beni haber gibi lisânda tutmağ olur. Yaʿni bir emr-i maʿnevi oldum ki ol dilberiñ ağzını arasañ beni haber bulur gibi zebânında bulursun. Erimeye mübâlağa kaşd etmişdir ve dañi keşret-i fikrden nâşi güyâ ol maşşûbuñ ağzına haber gibi mülâzemetim vardır demek ister. Kaldı ki müddeiʿler maşşallı boşlamayıp haberiñ şıdğa ve kizbe ihtimâli vardır deyü bu mazmûnu örselerler.

25

Çü berg ber ser-i hâşıl nemî-tevân lerzîd

Kucâst seng ki dil ez-şemer girift me-râ

Yaprak gibi hâşılîñ üzerine ditremek mümkün değildir. Taş kandedir ki [H158a] benim meyveden gönlüm ikrâh etdi. Hemân gelip ne kadar dökebilirse döksün. Bu maşşamd meyveyi nice tevcîh ederseñ oña göre sengi tedârik etmek mümkündür. Meşe!

meyveden ğarazı a°māl ola zīrā insān dāimā onuñla müteselli olup şeytān daħi °acīb ilkā etmeĝe onuñ sebebiyle fırsatıyāb olduĝu ecilden bu fikr-i fāsidi hāṭırdan iħrāc edecek ve esbāba taş ta°biri münāsib olur. Ya°ni benim şecere-i °ömrümden şemere-i a°māli dökmeĝe sebep olacak eşyālar ki cümleden biri ol a°māliñ mefāsidine riyā-ālūd
5 olduĝuna ıṭṭılā°dır. Bir sā°at evvel oña vuķūfum olup benim gözümde a°māli çıkarıldıktan soñra Mevlā-yı müte°āliñ raħmetine ümīd-bend olaydım demek ister.

Hemīn dilest ki ez-intizār mīsūzed

Ze-rūy-ı yār çerāĝi ki der girift me-rā

Yāriñ yüzünden benim ol çerāĝım ki tıtuşdu işde bu gönüldür ki intizārdan sūzān olup
10 gider ya°ni fāidem ile zararımı saña taķrīr eyledim. فاخر لنفسك ابطو

Ki kerde est tu-rā germ-i ĝüft-ĝü Şāib

Ki dil zı-nāle-i germ-i tū der girift me-rā

Ey Şāib seni böyle āteşin ĝüftār kim etdi ki bizim gönümüz seniñ feryādıñdan tıtuşdu. Ya°ni bir vāsıta ile bizlere °arız olan ĝarāret ne ĝüne maħalden zıhūr etdi deyü istifhām
15 zımnında emr-i ma°hūdu isti°zāmdır demektir.

-161-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Zehī cā-endişe-i la°l-ı tū pūr-ħün cām-ı fikrethā

Zı-ħaṭṭ-ı °anberīnest pūşt ber-dīvār-ı ĝayrethā

°Aceb ve taḥşin ki seniñ la°l gibi olan lebleriñ °aşkıñdan fikirler cāmı kanla tılodur ve
°anberin olan ĝaṭṭıñ ĝüsn-i yāķūt ĝarībinden arķalar ĝayret dīvārındadır

Dil-i °arif ĝubār-ālūde-i keşret nemi°kerded

Nebend ez-dahl der-vaḥdet-i āyine şūrethā

°Arifiñ gönüñ ĝayet-i şafāsından nāşi ĝubār-ālūd-ı keşret olmaz zīrā āyineniñ vaḥdetine
25 şūretleriñ keşreti zarar vermez. [H158b] Belki ne ķadar şuver-i pey-ender-pey mütevārid olsa daħi yine āyine kendi vaḥdetinde ķarār olduĝu gibi °arifleriñ ķalbi daħi öyledir.

Muḥīṭ ez-ķehre-i seylāb ĝerd-i rāh mişevīd

Će endişed kesī bā-°afv-ı ĝaķ ez-ĝerd-i zillethā

Deryâ-yı muhîṭ seylabîñ çehresinden yoluñ ğubârını taḥîr edip ol küdürâtı ki beyâbân-ı sülûkuñ muḳtezâsıdır. Seyliñ yüzünde ḳomayıp pâk ve şâf ve kendi renginde edince Mevlâ-yı müteâlîñ ʿavfi deryâsı var iken ğubâr-ı günâhdan bir kimse niçin fikr eder. Yaʿni ricâmız oldur ki iḳtizâ-yı beşeriyyet ile şudûr eden meʿâşiler biḫâr-ı raḫmetinde

5

Nekuenced der-ḳabâ-ı ʿâşık u ger ne ez-berây-ı mâ

Müheyyâ kerde end ez-aṭlas-ı eflâk ḫilʿathâ

ʿÂşık ḳaḫtâna şıĝmaz yoksa bizim için felekler aṭlasından ḫilʿatler ḫâzır etmişlerdir. Yaʿni ʿuşşâkıñ ğarazı ḳabâ deĝildir ki feleklere ḳanâʿat ve ʿurûc-ı rûḫâni ile müteselli olalar.

10

Der-â-der ḫalka-i ehl-i nazâr tâ rûşenest kereded

Ki der-bimâri çeşm-i negüyânest ḫikmethâ

Ehl-i nazâr ḫalkasına gel ki dilberîñ gözleriniñ ḫastalığında ne ḫikmetler olduğu saña rûşen ve âşikâr ola ğâlibâ ḫikem-i ḫafıyye demekdir. Yoksa ne ḳadar ʿavâmdan daḫi olursa bir adam çeşm-i bîmârda olan ḫikmeti derk edip hiç olmazsa bir âhla revzene-i başîreti tekḫîl ve birkaç ḳıl ile laḫm ve şaḫmıñ beyninde cemʿ olan câzibe-i rûḫâniyeden delâil-i vücûd-ı şâniʿin tekmîl eyler. Beytiñ luṭfu ḫikmet ile bîmâr lafzıñ cemʿindedir.

15

Edeb bend-i zebân ʿarz-ı maṭlab mîşevved Şâib

Ve ger ne ḫâme-i mâ der girih dâred şikâyethâ

20

Ey Şâib ʿarz-ı maṭlab etmeĝe edeb [H159a] bend-i zebân olup câyĝir-i derûnum olan ḫâḫişi izḫâra mâniʿ olur. Yoksa benim ḳalemim ʿuḳdesinde niçe şikayetler vardır. Güyâ maḳâşidına şikayetler taʿbîrini suâl cihetinden ola ki ol meṭalibiñ zimâmı bedende olan kimseniñ ḫuzûrunda onları ʿarz etmek lâzım gelse ṭâlib ben senden falânı ve fülânı ṭaleb etdim vermedin deyip hem ʿarz-ı maṭlab ve hem ʿadem-i iʿṭadan şikâyet şüretleriniñ ittiḫâdın taḫayyül etmişdir.

25

-162-

(. ---/. ---/. ---/. ---)

Zı-rüy-ı lâlegûn metrâş ḫaṭṭ-ı ʿanber-efşân-râ

Mekun zinhâr bî-şirâze dilhâ-yı perişân-râ

Lâlegün olan yüzden *hatt-ı ʿanber-efşânı* tıraş etme *perişân* olan gönülleri şaşkın *bî-şirâze* etme. *Güyâ kulüb-ı müteferrika-i ʿuşşâkı* ol *hatt-ı ʿanber-efşâna ictimâʿ* ve taʿalluk ettiği cihetden *hattı* onlara *şirâze-i cemʿiyyet taḥayyül* etmiştir. *Bâʿiş-i tefriḳaları* olan tıraşdan maḥbûbu nehy etmiştir ammâ ol dilber ol *şirâzeniñ zünnâr* olmasından vehm edip bir müselmâna onu tıraş etdirir.

Ġam-ı ʿâlem ferāvānest ve men yek ğonce-dil dârem

Çesân der-şîşe-i sâʿat kunem rîk-i beyâbân-râ

ʿÂlemiñ ğamı çokdur ve ben bir ğonca kadar gönle mâlikim beyâbânıñ kumunu sâʿat şîşesine ne güne vazʿ edeyim. Yaʿni ol ğam-ı *bî-nihâyete* kendimi giriftâr etmek maḥzâ ʿabeş olunca bir *güncâyiş-pezîr* derc-i derünüm olacak ğama iltifât etmek evlâdır hâlen ve meʿâlen.

Dehân-ı şekve-i mâ-râ be-ḥarfî mîtevân besten

Be-müyî mîtevân zed bahye İn-zaḥm-ı nümâyân-râ

Bizim şekvâ ağzımızı bir kelime ile söyletmemek mümkündür. Meşelâ aşlı yok vaʿdeyi vişâl gibi bu aşikâre olan zaḥmı bir kıl eyle demek mümkündür. Eğer kemâle [H159b] şarf olunursa kıldan murâdı müy-ı miyândır ve onuñla sükût etmez ʿâşık yokdur. Böyle olunca zâhir edâdan fehm olunan rütbe-i *kanâʿat İhâm-i vuşlata* çıkmış oldu.

Dil ez-merdân rübâyed dâm-ı zülf-i şîrgîr-i ü

Çerâĝ ez-çeşm-i şîrānest dâim İn şebistân-râ

Ol dilberin şîrgîr olan dâm-ı zülfü erlerden gönülü kıpar; bu şebistânıñ *çerâĝı* arslanlar gözündendir. *Güyâ dil-i merdânı şeffâf* ve pür-heybet olmada *çeşm-i şîrâna teşbîh* ve hem-reng-i şeb olan zülfe *çerâĝlar taḥayyülü* bu cihetden olmuş ola.

Kuned çün dâm-ı zîr-i ḥâk tavḳ ḥîş-râ kumrî

Be-her gülşen ki üfted râh ân serv-i ḥurâmân-râ

Ol *serv-i ḥurâmânıñ* yolu her kaḅı gülşene uğrarsa kumru kendi tavḳını dâm gibi zîr-i ḥâke defn eder. Yaʿni ol *servi gülşende pâydar* etmek için böyle etmiş ola yâḥüd kumru onu görünce ḥayretinden ḥâke yeksân olmasından kinâye ola.

Çü dest ez-âstîn bîrûn kuned bâziçe-i taḳdîr

Kuned dîvî berûn ez-dest engüster-i Süleymân-râ

İrāde-i taqdīr elini āstīninden iħrāc edip bir emriñ nüfūzunu kaçd edince Süleymān °aleyhisselāmıñ elinden ħātemi bir dīv çıkarır. Beytiñ mazmūnunda cihet-i müte°addidede mübālağa vardır. Ğāyeti taqdīre bir şey māni° ve dāfi° olamaz ve aşıl ma°nā kışşa-i meşhūre mebnīdir.

5 *Be-himmet cism-rā hem-reng-i cān kun der-sebük-rūhī*

Be-ber zīn ferş bā-ħod ĩn-ğubār-ı °arş-ı cevlan-rā

Himmet ve riyāzāt ve mücāhedāt ile ħiffetde cismi daħi cān gibi eyleyip ferş-i °anāşırdan bu °arş-ı cevlan olan ğubārı seniñle bile götürür. Ğarazı ten-perverlikden nehy edip متوا قبل ان تموتوا maķāmlarına teşvīk ve °urūc-ı rūħāniye ķanā°at etmeyip 10 bedeniñi daħi mānend-i rūħ uçur demektir. Ğaldı ki bir dāmıñ bedeni çürümese elbette onuñla cennete dāħil olunca fi'l-cümle °arş-ı cevlan [H160a] ta°biri birleşir ve her peyğamberiñ mu°cizesi kerāmet olmaķ meşelesinden istiħrāc olunan mu°cizātlardan bir daħi bedenle °urūcdur. Yok bu ğubār °arş-ı cevlandan murādı resūlullah şallallahü °aleyhi ve sellem olup ma°nen demek ola ki bu seniñ kesāifden °add etdiđiñ çeşm °arşı 15 cevlan etmişdir. Rūħ gibi ħafif olacađında şübhe etmeyip taşfiyesinde cidd ü sa°y ile te'dibine ħaml olunur. Elbette mazmūn ta°arrūzdan ħalāş olur ve bu ferşden kendin ile getir demek çürütmeyip cennete idħāl eyle demeđe çıkar. Te°vil-i mezkūre ĩn ta°biri münāfi deđildir zīrā °unşur cihetinden cümlesi budur.

Ğanā°at kun be-nān-ı ħuşk tā bī-ārzū gerdī

20 *Ki ħāhişhā-yı elvān hest ni°methā-yı elvān-rā*

Ğuru etmeđe ķanā°at eyle ki arzūsuz olup meţālib-i muħtelifeye mübtelā olmayasın zīrā elvān yemeđi elvān ħāhişleri vardır. Ya°ni insāniñ ta°āmı ħāhişleriñ toħmu maķāmındadır reng-ā-reng ta°āmlarıñ reng-ā-reng arzūları zühūr eder.

Der ĩn be-māh-ı bī-bergī ki ğayr ez-ħāme-i Şāib

25 *Be-fikr-i tāze dāred tāze-rū ħāk-i Şıfāhān-rā*

Bu yapraķsız kış ayında Şāibiñ kaleminden ğayrı tāze fikir ile Şıfāhān toprağını kim tāze yüzlü ve tarāvetli tutar. Temeddūħ şā°irānedir demek ister.

Zehî be-sâ'id sîmîn şükûfe-i yed-i beyzâ

Nazar be-nûr-ı cemâl-i tû mihr dîde-i harbâ

Ne güzel gümüş gibi olan sâ'idde beyzâ şükûfesi seniñ cemâliñe nazar-ı âfitâb-ı
 harbânıñ gözüdür. Ya'ni şems dañi seniñ yüzüñe harbâ oña 'âşık olduğu gibi 'âşıkdır ve
 5 harbâ âfitâb-perest dedikleri cânavardır.

Be-cüst-cüy-ı tû çendân 'inân güsiste düvüm

Ki geşt şafha-ı maştar keşide dâmen-i şahrâ

Seni talebde dizgini üzölmüş ol kadar sa'ıy etdim ki şahrânıñ dâmeni muştarlamış
 şafhaya döndü. [H160b] 'Inân-güsiste ta'biri lâübâli ve gayet-i ihtimâm ile talebi ihâm
 10 etdirir.

Mekun naşihat ehl-i libâs baħye be-leb zen

'Abeş gülâb mifeşân be-rüy-ı şüret-i zibâ

Ehl-i libâsa naşihat eyleyip lebleriñi dîk-i bî-hüde dibâ şüretiniñ yüzüne gülâb saçma.
 Ya'ni naşihat ma'nâda gafletden ikâz için bir adamıñ bir adamıñ yüzüne şu serpmeğe
 15 beñzer. Qaldı ki ehl-i libâsa bunuñ nef'i olmayıp bizzât oldukları hâletden biri olmamda
 şüret-i bî-câna mânend bir ma'nâdır böyle olunca terki evladır.

Der ân serest büzürgî ki nîst fikr-ı büzürgî

Der ân dilest temâşâ ki nîst râh-ı temâşâ

'Azamet ol başdır ki 'azamet fikrinde olmayıp mütevâzi' ola ve temâşâ ol kalbdedir ki
 20 onda temâşâya yol bulmaya. Zîrâ temâşâ-yı 'âlemden istignâ verecek bir temâşâsı ki
 olmasa temâşâ-yı zâhiri terk etmez idi.

Zı-türktâz havâdiş mekun mülâhaza Şâib

Çe kerd seyl be-pîşânî küşâde-i şahrâ

Ey Şâib havâdişiniñ cevân ve hücûmdan fikr etme şahrânıñ cebhe-i küşâdesine seyl ne
 25 etmeğe kâdir olabildi. Ya'ni seyl-i havâdişiniñ fikrini bir kimse eder ki bir şeyde 'alâkası
 olup telefinden elem çeke sen ise şahrâ-yı tecrîdden bir şahrâsın.

-164-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

Zı-derd ü dag-ı muħabbet serişte end me-râ

Der-âfitâb-ı kıyâmet pürîşte end me-râ

Beni muhabetiñ derd ü dağından tahmîr etmişlerdir ya'ni tıynetim sūzişlidir. Gūyâ beni kıyâmet güneşinde pişirmişlerdir ya'ni hâmlık °illetinden hâlâş olmuşumdur.

Be-kâr bahye-i zaḥmî neyâmedem hergiz

5

Ez-în çe sūd ki hem-vâr rişte end me-râ

Aşla bir päre dikilmesine eremedim ve خير الناس من ينفع الناس mefhümuna mazḥar olamadım. Bundan ne fâide oldu ki beni düz eğirmişlerdir. Ya'ni hem-vârlığı bir maḥalline şarf etmeğe muvaffâk olamadım demek ister.

Dil ez-müşâhede-i men kebâb mîkerded

10

Be-eşk-i çeşm-i [H161a] yetîmân sirişte end me-râ

Ḥalkıñ gönlü beni müşâhede etmeden âteş-i teessüfle kebâb olur ben aşıl ḥilkatimde yetimlerin gözü yaşıyla yogurmuşlardır. Herkesiñ baña ciğeri yanmasına sebep budur.

Fenâ-yı men be-nesîm-i bahâne-i pend est

Be-ḥâk bâ-ser-i nâḥun nevişte end me-râ

15

Benim fani olmam bir bahâne nesîmine mevķüfdur. Beni türâba barmağ ucuyla yazmışlardır ya'ni fi'l-aşl beni vücudumla muķayyed olup erbâb-ı ta'alluğdan ḥalk etmemişlerdir. Belki ḥâk üzre olan ḥutût gibi bir nesîm ile fâni olacak kadar ḥafîfü'l-ḥalka etmişlerdir.

Zı-men çü nükte-i rengîn çü lâle ḳâni° şev

20

Ki ez-berây-ı dürüden negeşte end me-râ

Benden lâle gibi bir nükteye ḳanâ°at edip beni temellük ḳaydında olma zîrâ beni biçmek için ekmişlerdir ya'ni beni zemîn-i vücûda kuşte-i dest-i i°tinâ eden ancak kendi için ekip âḥerlere benden naşîb bir temâşâdır demiş oldu.

Çegüne sebze şeved dâne ki lâle-rûḥân

25

Be-rüy-ı germ mükerrer bereşte end me-râ

Benim dânem ne güne yeşil olup zuhûr etsin ki lâle rûḥlu dilberler rüy-ı germ ile beni mükerrer tabḥ etmişlerdir ve bir dâne pişdikden soñra bitmek muḥâldir.

Ġanimet est ki kâr âgehân-ı °âlem-i gayb

Be-ḥâl ḥîş çü Şâib nehişte end me-râ

Ğanîmetdir ki  alem-i ğayb k arından ğab r olanlar Ő aib gibi bizi kendi ğ alimize komayıp bildikleri gibi Ő uretde i  amet etdirmişlerdir. Bu kel am-ı i  tiy arın  bi'l-k ulliye kavle m fevviz olmadığından teŐekk urd r  uddise sirrah 'l- az z.

-165-

5 (. . . . / . . . . / . . . . / . . . .)

Ze-esr r-ı ğa ı at behrever kun  aŐ  b z -r 

Be- ıfl nvar g z r  n-ebced  aŐ -ı mec z -r 

 AŐ b zlığı esr r-ı ğa ı atden behrever edip ebced gibi olan  aŐ -ı mec ziyi et ale terk eyle. Ya ni Ő hvet-perest olup ta hayy l t-ı f sidede ile ekmel-i  feriniŐ ki ins ndır onda zuh r eden [H161b] cem le bir baŐ ka nazarla ba ı ıp i  tib r-ı ğa ı atden ğ afil olma. Ő ey -i ekber ğ zretleri buyurur ki bir cem le nazra-i  l dan Ő hvet ve nefsaniyet d  iesinden  ari rabb 'l- alem ni n kem l-i  adrine istil l t r kiyle naz r edince ol naz r ta  ı  eden ğ y l t-ı f sidede evvelki nazara zarar etmez. Kezalik evvelki naz r Ő hvetle olunca Ő nraiki istidl l da i f aide etmez. Amm  Ő ey  ğ zretlerini  ta b ri b yle değildir v kif olanlara te k r i in ta r r etdim.

Be-istign -y  Mecn n t ze-i Leyl  ber nem - yed

Ki n z-ı n zen n nest der-ser b -niy z n-r 

Mecn nu  istign sına leyl ni n n zı mu  avemet edemez. Z r  m stagnilerin  başında n zen nler vardır ya ni ba zı ma alde  aŐ  ğ sne ğ lebe eder. Kit b-ı c n ndan bu da i bir me eledir, ehline ve erb bına ma l mdur.

Eğer d r  dil-i p k  der- -der ğ l a-i mest n

Ki  n-c   b-r y  n st d m n-ı nam z -r 

Eğer p k  albin  var ise ğ l a-i mest ne gelip du  l eyle. Z r  bu ma alde ya ni ğ r bat-ı mest nda nam za mens b olan d m nların  y z  Ő yu yokdur. Ya ni ehl-i riy  ve  ib detine m sten d olanlar ol ma  amda mu teber değildir demek ister.

 um r-ı d rd-n Ő n-r  mey-i n -Ő f m b yed

Tev n der-  ks r  y ft zev -i   ks r -r 

D rd-n Ő n n  ya ni telve i enlerin  ğ m ri def  i in n -Ő f b de l zımdır. Z r  derm n derdin  ğ psindendir   ks rl k zev kini ve ondan ğ Ő l olan neŐ eyi yine onda bulma 

olur. Ya'ni bir rütbeniñ lezzeti rütbe-i âherde müşâhede olunmaq muhâldir. Belki fi'l-
haқиқа her bir mertebe kendi zevkiniñ tılsımıdır.

Gül-rüy-ı bütân ez-âh-ı men şod âteşin Şâib

Zı-men dâred nesîm-i şubh ez-în gülşen-tırâzî-râ

5 Ey Şâib dilberin yüzü gülü benim âhımdan âteşin oldu nesîm-i şubh daği gülşeni tezyîn
edip enfâs-ı tayyibe ile gınceleri açmağı benden öğrenmiştir.

-166-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

Zı-hüş bered çünân hayret-i tû gülşen-râ

10 *Ki sebz kerd hamüşî zebân-ı süsen-râ*

Seniñ hayretiñ gülşen ehlini bir güne °aql u fikrden ihrâc ve lâ-ya°kil eyledi ki keşret-i
sükût süseniñ lisânını paşlandırdı demek ister.

Kesî zı-kayd-ı hazân ü bahâr şod âzâd

Ki hemçü serv ez-în bâğ çîd dâmen-râ

15 Ol kimse bahâr ve hazân ya'ni sürür ve keder kaydından halâş oldu ki serv gibi bu bağ-ı
fenâdan dâmenkeş olup bir şeye °alâқа etmedi demek ister.

Nazar zı-rüy-ı tû hürşîd ber nemi-dâred

Ki nîst hîregî ez-mihr-i çeşm-i revzen-râ

20 Hürşîd seniñ yüzünden nazarını qaldırmayıp bu deñlü hasâretle saña temâşâ etdiğiniñ
sebebi oldur ki çeşm-i revzeniñ güneşden hîrelenmesi yoқdur. Ya'ni âfitâb seniñ yüzüñ
nûruna nisbetle pencereniñ gözü gibidir. Böyle olunca ol dîdede hîrelenmek olmaz
demek ister.

Nebered rûh-girânî zı-cism yek-ser-i müy

Nedâred fâide kurb-ı Mesîh süzen-râ

25 Rûh cisimden bir kıl başı kadar şıқleti giydirip kendi gibi hafif edemedi. Mesîh
°aleyhisselâmiñ kurbu iğneye fâide edip cisiminden halâş edemedi.

Be-reng-i hîş ber-âvered rûzgâr me-râ

Ki reng-i zarf bûd âbhâ-yı rüşen-râ

Beni zamâne kendi renginde izhâr eyledi. Zîrâ şâf olan şular zarfınıñ renginde cilveger olur. Ya'ni benim rûzgâra tâbi° olmam elimde değildir ve iktizâ-yı hilkat olduğuna binâen maḥall-i levn değildir demek ister.

Müdam ber ser-i ḥarf est ḥāme-i Şāib

5 *Hemîşe cûş-ı bahārest naḥl-i Eymen-rā*

Dâimâ Şāibiñ kalemi tekellüm başında muḳimdir zîr-i naḥl-i Eymeniñ cûş-ı baharı dâimdir. Güyâ şu'ünāt-ı ilahiyeden bir şân zuhûra gelince bir daḥi fenāya gitmediği meşeleye binâen kendi ḥamesin naḥl-i Eymene teşbîh edip ve ondan [H162b] zuhûr eden envâr-ı me'ānii bahâr taḥayyül etmiştir.

10 -167-

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

Zı-mevc-i ḥüsn bûd tâziyâne rîk-i revân-rā

Çe ḥācettest muḥarrîk zı-dest refte °inân-rā

15 Akıcı kumuñ kaçması kendi mevcinden olur °inānı elden çıkmış sâlikiñ muḥarrîke ihtiyâcı yokdur. Zîrâ bizzât kendi kendine muḥarrîk olan nokta-i vişâle dek tevakkuf etmez.

Dilem zı-bîn-i ḥazân mîteped ḥüşâ gül-i ra°nā

Ki der-bahâr bes ser nümüd faşl-ı ḥazân-rā

20 Benim gönlüm ḥazân ḥavfından muḫtarib olur gül-i ra°nā ne güzeldir ki bahârda ḥazân faşlını pîş-i serinde gösterip ikisin bir yere cem° edince maḫlûb-ı °âlem olan i°tidâle mâlik oldu demek ister.

Demîd ḥayret ḥüsn-ı tû ber-zamâne füsûnî

Ki hemçü şîr ü şeker kerd mâhtâb ü kettân-rā

25 Seniñ ḥayret-i ḥüsnüñ °âleme bir efsün okudu ki mâhtâb ile kettân ya'ni °aşık ile ma°şûk şîr ü şeker gibi birbirine muḫtelî olup rûtbe-i imtiyâz kati müşkil maḫâmât-ı °aliyyeden ma°dûd oldu.

Ze-zülf-i ü ki resîde est tâ kemer bedârî

Be-pîç-tâb tevân fark kerd mûy miyân-rā

O dilberin zülfünden ki gayet-i tülde beline erişmiştir. Müy miyanını fark edip bu zülf ve bir müy miyandır demeğe fark ancak zülfün piç-tâbı kalmıştır. Ya'ni ol daği bulunmasa fark olunmaz demeğe çıkar ki murâdı meyânının inceliğinde mübâlagadır.

Sitemgerân be-riyâzat nemî-şevend mülâyim

5 *Ki dil zi-çille nişîni negeşt nerm kemân-râ*

Zâlimler riyâzet ile mülâyim olmaz. Zîrâ kemanın kalbi çillede oturmak ile olmayıp hâl-i evvelde kaldı.

İşâre gerçi zebânist be-her beste zebânân

Nemî-tevân be-dih engüşt kerd kâr-ı zebân-râ

10 Dili bağı olanlara eğerçi işâret lisândır ammâ ol parmak ile zebânın işini görmek mümkün değildir. Garaz Mevlâ-yı müte'âlin celâlet-i ni'metine istidlâldir demektir.

Yekî dehest her ân ni'met becâ ki tû dâri

Nazar be-künk kun ez-şükr-i haq mebend dehân-râ

15 Seniñ her bir mağallinde [H163a] olan ni'metlerin biri ondur. Geçen mazmûn hasebiyle dilsiz nazar edip haq te'âlanın şükründen ağızını bağlama demek ister.

Kesî ki pâ-be-mağâm-ı rızâ nihâd çü Şâib

Be-hoş-dilî güzer âyend 'âlem-i güzerân-râ

20 Şâib gibi her kim mağâm-ı rızâya ayak bağı ise geçici 'âlemi şafâ ile geçirdi demektir. huzûr-ı ihvâna 'arîza-i bendegî oldur ki Şâib-i haqîkat-şinâs merhûmuñ dîvân-ı 'irfânı etrâf ü eknâfa ne deflü müteessir olmuş ise cümlesi münteħab-ı dîvân-ı kebîri olup hatta bir rütbedeki herkes kendi fehmi kadar bir dîvân tertîb edip ekşer gazeliyâtı bile intihâb kaçdıyla tamâm yazmamışlardır. Kaldı ki bu lisân-ı zarîfe meyl eder şâhib-nazar aħbâb şerh olunan gazellere i'mâl-i fikr ederek Şâibe elbette ittîlâ° kesb eder ve dîvânını mü'tâla°aya nev'ân bir meleke hâşıl eder ve tabî'at-ı dervîşânedan bu kadarca eşer-i pür-takşîr nihâde-i pişgâh-ı erbâb-ı 'irfân olmasında bir 'ahdiñ tâziyâne-i teklîf ve taħsîn ve

25 ikrâmının medħali olmadığına Mevlâ-yı müte'âl şahiddir. Yok erbâb-ı himemden birisi daği "bâ" kâfiyesine himmet buyurur ise şafha-i 'âlemde ol yâdgâr daği ondan kalıp bu tertîb-i haqîkat bünyan ile hatm-i kelâm kılındı. Beyt:

Yek sühân nîst ki hâmuşi ez-ân bihter nîst

Nist ʿilmī ki ferāmūšī ez-ān bihter nist

سبحانك اللهم وبحمذك اشهد ان اله الا انت استغفرك واتوب اليك والحمد لله رب العالمين

Īn tāriḥ-i berāy-ı itmām-ı te'lif-i şerḥ:

Kâtib-i bu şerḥ merḳād-i pür-nür-ı Şâibe

5 Baḥş eyledi sevād-ı ḥikemden ruḥām-ı misk

Āhū-yı ḥāme nāme-güzār-ı ḥitām iken

Tāriḥ-i şerḥ düşdü hemān bā ḥitām-ı misk (با ختام مسك) 1164

